

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
2022-YL-155

**MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ EDEBİ ESERLERİN SOSYAL
BİLGİLER PROGRAMI'NDAKİ DEĞERLERE GÖRE
İNCELENMESİ**

HAZIRLAYAN
Sinem TURFANDA

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Mustafa AKKAYA

AYDIN- 2022

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

/07/2022

Sinem TURFANDA

ÖZET

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ EDEBİ ESERLERİN SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI'NDAKİ DEĞERLERE GÖRE İNCELENMESİ

Sinem TURFANDA

Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa AKKAYA

2022, XV+177 sayfa

Değer; toplumun tamamı tarafından kabul edilen, toplumun işleyişinde ve devamlılığında önemli bir etkisi olan; soyut, somut, olumlu veya olumsuz öğelerin tümüdür. Bu öğeler zaman içerisinde yeni nesillere aktırılmaktadır. Bu aktarım ailede başlamakta ve okulda devam etmektedir. Okullarda belli bir programa oturtulan değer eğitimi, aile ve çevrenin değer aktarımından daha etkili olduğu düşünülmektedir. Sosyal bilgiler dersinde ise Milli Mücadele konularının aktarımında öğrencilerin milli, manevi, kültürel ve ahlaki değerleri kapsayan; laik, demokratik ve bağımsız bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetini tanıyan; görev, hak ve sorumluluklarının farkında olan; demokratik bilgi, beceri ve değerlere sahip; bilimsel düşünme becerisi gelişmiş; insan haklarına saygılı; vatan sevgisi gelişmiş, işbirliği içerisinde çalışabilen bir vatandaş olarak yetiştirmek amaçlanmaktadır. Milli Mücadele konularını işlenirken roman, tarihi roman, hikaye, hatıra, gezi yazısı, fıkra ve şiir gibi edebi ürünlerin okutulması, öğrencilerin derse duyduğu ilgi artırırken aynı zamanda kazandırılmak istenen bilgi, beceri ve değerlere katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda; araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler Programı'nda yer alan değerlerin, belirlenen Milli Mücadele Dönemi konulu romanlarda var olma düzeyini belirlemek ve dönemin ön plana çıkardığı değerleri tespit etmektedir. Araştırmanın evreni Milli Mücadele konulu romanlardır. Araştırmanın örnekleme ise alan uzmanı dört akademisyenden görüş alarak “Ateşten Gömlek”, “Halas”, “Yaban”, “Üç İstanbul”, “Esir Şehrin İnsanları”, “Kalpaklılar”, “Küçük Ağa”, “Sahnenin Dışındakiler”, “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı” ve “Şu Çılgın Türkler” romanları belirlenmiştir. Örneklem olarak seçilen romanlarda, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan; adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine yönelik cümle ve ifadeler tespit edilmiştir. Doküman incelemesi yöntemiyle elde edilen bulgular, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş, değerlere ait frekans ve yüzdelere

tablolarla belirtilmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde; on romanda toplam 5243 değere rastlanılmıştır. Bu romanlar arasında en çok değer içeren roman 1351 ile Şu Çılgın Türkler olmuştur. En az değer içeren roman ise 126 değer ile Yaban adlı roman olmuştur. En çok vurgulanan değer ise %20,71 oranı ile “vatanseverlik” olmuştur. Bu on romanda yer verilen değerler ise; adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olduğu görülmüştür. Bu sonuçlardan hareketle, Milli Mücadele konulu romanların değerler eğitimi bakımından uygun ve faydalı bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir.

ANAHTAR KELİMELEER: Sosyal Bilgiler, Değer, Değer Eğitimi, Romanlar, Edebi Ürünler

ABSTRACT

ANALYSIS OF LITERARY WORKS IN THE NATIONAL STRUGGLE PERIOD ACCORDING TO THE VALUES IN THE SOCIAL STUDIES PROGRAM

Master Thesis, Department of Social Studies Education

Thesis Advisor: Doç. Dr. Mustafa AKKAYA

2022, XV +177 pages

Value is a whole mix of abstract, tangible, positive or negative components that are accepted by the entire community and have an impact on how the society functions and progresses. As time passes, these components are passed down to future generations. These factors are transmitted first within the home and then at school. It is believed that appropriate and organized social value education provided in school is far more effective than instruction provided by a person's family or immediate group. It is the goal of the social studies curriculum in schools to develop citizens who understand national, moral, cultural, and ethical values, are aware of their rights and obligations, have democratic knowledge and abilities, and advanced scientific thinking, respectful of human rights, patriots who can collaborate while also acknowledging the Republic of Turkey as a secular, democratic, and autonomous constitutional state. It is believed that teaching literary works such as novels, historical novels, stories, memoirs, travel writings, anecdotes, and poetry while studying the themes of the national struggle would increase students' interest in the lesson and contribute to the required information, skills, and values in social studies courses. The purpose of the research in this context is to establish the level of existence of these values that are contained in the Social Studies Curriculum and the values of that period within books about the national fight. The books concerning national struggle serve as the research's population. The research samples were determined as “Ateşten Gömlek,” “Halas,” “Yaban,” “Üç İstanbul,” “Esir Şehrin insanları,” “Kalpaklar,” “Küçük Ağa,” “Sahnenin dışındakiler,” “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı,” and “Şu Çılgın Türkler” with the guidance of four professors who are specialists in the field. Sentences and expressions connected to the principles of justice, family unity, independence, peace, scientificity, diligence, solidarity, awareness, honesty, equality, respect, freedom, responsibility, compassion, and patriotism were determined in the books chosen as examples. The results of the document analysis technique were examined using the content analysis method, and

the frequency and percentages of values were displayed in charts. When the research's findings were analyzed, 5243 values in all were discovered in the novels. With 1351 values, “Şu Çılgın Türkler” was the novel with the greatest value. Yaban, which had 126 values, was the novel with the lowest value. Patriotism was the value that received the greatest attention (20.71%). Family unity, independence, hard work, unity, sensitivity, honesty, equality, freedom, respect, love, responsibility, patriotism, and generosity are among the values represented in these 10 works. Based on these findings, it can be concluded that books about national struggle offer beneficial and appropriate material for the development of moral principles.

KEY WORDS: Social Studies, Value, Value Education, Novels, Literary Works.

ÖNSÖZ

Değerler eğitiminde farklı ve yeni materyaller kullanılmaya başlanmıştır. Bu materyallerden biri ise edebi ürünlerden tarihi romanlardır. Sosyal Bilgiler Programı'ndaki değerler somut kavramlar olduğundan bu değerleri içeren romanların okutulması değer eğitime, öğrencilerde okuma alışkanlığı ve okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Sosyal Bilgiler dersi kapsamında olan Milli Mücadele konuları Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin birçoğunu kapsadığı görülmüştür. Milli Mücadele dönemi konuları işlenirken edebi ürünlerden faydalanmak değer aktarımına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu sebeple bu araştırmada; Milli Mücadele konulu romanlar, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler açısından incelenmiş ve romanlarda değerlerin yer alma düzeyleri tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarından hareketle; Milli Mücadele konulu romanların her birinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlere sahip oldukları ve değer eğitiminde kaynak olarak kullanılabilecekleri söylenebilir.

Bu araştırmanın her bir aşamasında her zaman bana destek olan, bıkmadan usanmadan ilgisini gösteren, bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen, bıkınlığa ve umutsuzluğa düştüğümde beni cesaretlendiren değerli danışmanım ve hocam Doç. Dr. Mustafa Akkaya'ya, güler yüzünden ve senelerce verdiği desteklerinden dolayı Araş. Gör. Lütfi BUDAK'a, üniversite hayatım boyunca beni hayata hazırlayan ve yol gösteren kıymetli, Prof. Dr. Sultan BAYSAN, Prof. Dr. Elif ALADAĞ, Doç. Dr. Bertan AKYOL, Dr. Öğr. Üyesi Adil Adnan ÖZTÜRK, Dr. Öğr. Üyesi Mavi AKKAYA YILMAZ, Dr. Öğr. Üyesi Müslime GÜNEŞ hocalarıma minnettarım ve teşekkürü borç bilirim.

Eğitim öğretim hayatım boyunca bana hep destek olan, verdiğim her kararda ve her koşulda arkamda duran, bana güç veren, sevgilerini benden bir an olsun esirgemeyen ve bugünlere gelmemi sağlayan, en büyük şansım, canım aileme sonsuz teşekkür ederim.

Sinem TURFANDA

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	ix
TABLolar DİZİNİ	xiii
EKLER DİZİNİ	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	8
1. KURAMSAL ÇERÇEVE	8
1.1. Sosyal Bilgiler Kavramı	8
1.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	8
1.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçları	9
1.3. Değer Kavramı	10
1.4. Değer Eğitimi	11
1.5. Sosyal Bilgiler Dersi ve Değer Eğitimi	16
1.6. Milli Mücadele	17
1.7. Sosyal Bilgiler ve Edebi Ürünlerin Kullanımı	20
1.7.1. Tarihi Roman ve Tarihi Romanın Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılması	22
1.7.2. Milli Mücadele Konulu Romanlar	23
1.8. İlgili Literatür	24
1.8.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	24
1.8.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	26
2. BÖLÜM	28
2. YÖNTEM	28

2.1. Araştırmanın Modeli	28
2.2. Evren ve Örneklem	28
2.3. Verilerin Toplanması	29
2.4. Verilerin Analizi	29
2.5. Güvenirlik ve Geçerlilik.....	30
3. BÖLÜM	31
3. BULGULAR VE YORUMLAR	31
3.1. Birinci Alt Probleme Dair Bulgular (“Ateşten Gömlek” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	31
3.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular (“Halas” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	39
3.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular (“Yaban” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	50
3.4. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular (“Üç İstanbul” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	56
3.5. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular (“Esir Şehrin İnsanları” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	64
3.6. Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular (“Kalpaklılar” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	73
3.7. Yedinci Alt Probleme Ait Bulgular (“Küçük Ağa” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	86
3.8. Sekizinci Alt Probleme Ait Bulgular (“Sahnenin Dışındakiler” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	95
3.9. Dokuzuncu Alt Probleme Ait Bulgular (“Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” Romanın Birinci Cildinde Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)	103
3.9. Dokuzuncu Alt Probleme Ait Bulgular (“Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” Romanın İkinci Cildinde Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	112
3.10. Onuncu Probleme Ait Bulgular (“Şu Çılgın Türkler” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	121
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	157
5. KAYNAKLAR	164
6. EKLER	174

ÖZGEÇMİŞ	177
-----------------------	------------

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. “Ateşten Gömlek” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi	38
Tablo 3.2. “Halas” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi	49
Tablo 3.3. “Yaban” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi	55
Tablo 3.4. ”Üç İstanbul” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi	63
Tablo 3.5. ”Esir Şehrin İnsanları” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi.....	72
Tablo 3.6. “Kalpaklılar” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi	85
Tablo 3.7. “Küçük Ağa” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi	94
Tablo 3.8. “Sahnenin Dışındakiler” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi	102
Tablo 3.9. “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” Romanının 1. Cildindeki Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi	111
Tablo 3.10. “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” Romanının 2. Cildindeki Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi	120
Tablo 3.11. “Şu Çılgın Türkler” Romanındaki Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi ..	140
Tablo 3.12. Romanlarda Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi	142

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Örnek Roman Listesi.....	174
--------------------------------	-----

KISALTMALAR DİZİNİ

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SBÖP	: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
TDK	: Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Toplumun sağlıklı bir düzen içerisinde olmasında ve bu yapının devamlılığının sağlanmasında değerler önemlidir. Toplumsal düzenin devamlılığı o toplumda yaşayan bireylerin ortak olarak benimsediği değer yargıları ile sağlanmaktadır. Tarihsel sürece bakıldığında değerlere sahip olan toplumlar daha kalıcı olmuşlardır. Günümüzde değerlerin yozlaşmaya uğradığı ve bu yozlaşmanın şiddet gibi olumsuz konularla karşımıza çıktığı görülmektedir. Toplumun değerlerinde meydana gelen bu yozlaşma kuşkusuz eğitim kurumlarına da yansımaktadır. Bu sebeple eğitim kurumlarının en önemli amaçlarından birinin değer aktarımı olması gerekmektedir (Kan,2010: 138-139).

İnsanlar sosyal hayattaki tutum, bilgi, davranış, beceri ve değerleri önce ailelerinden ve çevrelerinden daha sonra ise eğitim kurumlarından öğrenmektedir (Doğanay,2012: 3). Değerlerin olmadığı bir eğitim söz konusu değildir. Değer eğitiminin, öğrencilere dönemin koşullarına uygun olarak verilmesi gerekmektedir. Bu sebeple, eğitimin temel amacı toplumun değer yargılarını yeni nesillere öğretmek ve aktarmaktır. Aynı zamanda öğrencilerin iyi bir vatandaş ve iyi bir insan olarak yetişmelerini; kendileri ve çevresi ile barışık olmalarını sağlamak için değer eğitimine ihtiyaç duyulmaktadır (Hökeleli, 2010: 7).

Toplumun temellerinin demokratik, yenilikçi ve sağlam bir yapıda olması değer eğitimiyle ilişkilidir. Bununla birlikte öğrencilerin toplumun kabul ettiği değerlerin farkına varmalarını, demokratik bir tutum, inanç ve değer kazanmalarını sağlayan daha çok Sosyal Bilgiler eğitimidir (Doğanay, 2012: 3). Öğretim programlarına bakıldığında Sosyal Bilgiler dersi kapsamında bireylerin iyi bir vatandaş olmaları için bazı değerlerin kazandırılması amaçlanmaktadır (Kurtde Fidan, 2012: 362). Değerler eğitimi bazında ortaöğretim seviyesindeki derslerin içerisinde Sosyal Bilgiler dersi ayrı bir öneme sahiptir (Temizel, 2012: 15). Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimi kapsamında kullanması gereken materyallerden biri de edebi ürünlerdir. Edebi ürünler öğrencilerin kişilik gelişimlerini olumlu yönden etkilerken; çok yönlü düşünme, empati, saygı ve hoşgörü gibi özellikleri kazandırmaktadır (Sucu, 2012: 44).

Ülkemizde diğer ülkelerde de olduğu gibi değerlerin aktarımı oldukça önemsenmektedir. SBÖP’da öğrencilere kazandırılmak istenen değerler açıklamalarıyla birlikte verilmiş, öğrencilerde değer eğitiminin pekiştirilmesini sağlamak ve okuma alışkanlığı geliştirmek için “100 Temel Eser” adıyla okuma listesi oluşturulmuş; ilköğretim

düzeyinde bu listedeki kitapların öğrencilere okutulması gerektiği belirtilmiştir. Edebi eserler ile öğrencilere ortak bir düşünce ve değer anlayışı kazandırılabilir. Edebi metinler ile öğrenciler, sosyal yaşantılarında karşılarına çıkacak olan değerleri karşılaştırabilir ve toplumun değer yargılarına uygun davranış geliştirebilir. Bu da öğrencilerin kendileriyle ve çevresiyle barışık olmasını, farklılıklara saygı duymalarını, problem çözme, eleştirel düşünme becerilerine olumlu etki edebilir (Karatay,2011: 1446).

Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitimi kapsamında yararlanılacak edebi ürünlerden bir tanesi ise tarihi romanlardır. Tarihi romanlar, tarihi bir belge olmaktan ziyade; tarihte yaşanmış olay, olgu ve kişiler çerçevesinde yazılan romanlardır. Yazar, geçmişte yaşanan olayları konu edinirken, kahramanlara farklı bir özellik verebilir, olayları edebi kaygı ile süsleyebilir. Buna rağmen olayların gerçekleştiği dönemin sosyal koşulları hakkında bilgi verebilmektedir. Sosyal bilgiler derslerinde, özellikle de tarih konular işlenirken, öğretmenler konu kapsamında tarihi romanları bir öğretim materyali olarak kullanabilir (Öztürk vd., 2014; 130). Bu bağlamda, edebi ürünlerin Sosyal Bilgiler derslerinde kullanımı ve öğrenciler üzerindeki etkileri düşünüldüğünde, Milli Mücadele konulu romanları Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler boyutunda inceleyip, bu romanların değerler eğitimine katkı sağlayacak bir materyal olabileceği düşünülmüştür.

Problem Durumu

Eğitimi, bireylerin tutum ve davranışlarında deneyim ve tecrübe yoluyla istenilen davranışı oluşturma süreci olarak tanımlanabilir (Pehlivan, 2006: 40). Eğitimi toplumdan ayrı düşünmek olanaksızdır çünkü toplumdaki bilgi ve teknolojinin hızlı gelişimiyle birlikte eğitim de bu değişimden oldukça etkilenmektedir. Bütün toplumların problem olarak gördüğü şey bu değişimlere bağlı olarak eğitimin nasıl geliştirip yönlendirileceğidir. Bu sebeple eğitimin bireylerin istedik davranışları geliştirmesinde nasıl bir yol izleyeceği oldukça önemli bir husustur (Genç,2017: 2).

Toplumlarda bu bilgi ve teknolojinin gelişimine uygun olarak Türkiye'de 2017 yılından itibaren yeni bir program ve müfredat uygulanmıştır. Bu yeni programa dahil olan Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı iyi ve sorumlu birer vatandaş yetiştirmektir. Bu amaç doğrultusunda sosyal bilimler disiplinlerinden seçilen bilgilere bağlı olarak Sosyal Bilgiler dersi, gündelik yaşamla ilgili bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırılmasını hedefleyen bir ders olarak tanımlanabilmektedir. Kazandırılmak istenen bu bilgi, beceri, tutum ve

değerlerler okullarda, 1-3 sınıflarda Hayat Bilgisi, 4-7. Sınıflarda ise Sosyal Bilgiler dersi ile verilen derslerden biridir (Erden, tarihsiz: 5-8). Sosyal Bilgiler dersinin üniteleri, disiplinler arası bir metotla değer, beceri ve kavram temelli olarak oluşturulmuş ve bu her üniteye, verilecek değer, beceri, kavram eklenmiştir (Tonga, 2013: 92).

Eğitim ailede başlamaktadır ancak planlı ve program dahilinde olan bir eğitim, eğitim kurumlarında gerçekleşmektedir. Toplumsal gelişmeler ve toplumun yapıtaşları olan “inanç ve değerlerin değişip gelişim göstermesi, eğitimin işleyişi ve amacının güncellenmesinin bir zorunluluk haline gelmesine sebeptir (Genç, 2017: 2). Kültürü oluşturan değerler, davranışlara yön veren, istenilen ve istenmeyen, iyi ve kötü, doğru ve yanlış olan davranışların neler olduğunu belirten bir kavramdır (Eser, 2013: 18). Sosyal Bilgiler Programı’ndaki değerlerin tanımı ise; toplumun kendi varlığını, birliğini, devamlılığını ve işleyişini sağlaması için toplum üyelerinin her biri tarafından gerekli olduğu kabul edilen ortak amaç, düşünce, ahlaki yasa ve inançlar olarak ifade edilmiştir (Özgüven, 1999: 367).

Gelecek nesillerin tarihini bilmesi, kültürel mirasa duyarlı olması ve geleceğe umutla bakması, toplumsal değerlere sahip olması, hak ve sorumluluklarının farkında olması içinde bulunduğumuz toplumun devamlılığını ve sürekliliğini sağlamak konusunda önemlidir. Bu da ancak ve ancak değerler eğitimi yoluyla sağlanmaktadır (Beldağ, 2012: 29). Değerler eğitiminin toplumun geleceği ve sürekliliği açısından önem taşımasından dolayı Sosyal Bilgiler dersi üzerinde önemle durulmalıdır. Etkin ve sorumlu bireyler yetiştirmeyi amaç edinen Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi öncelikle vurgulanmalıdır (Gömlüksiz ve Cüro, 2011: 104).

Değerler eğitiminde farklı ve yeni materyaller kullanılmaktadır. Bu materyallerden biri ise edebi ürünlerden tarihi romanlardır. Sosyal Bilgiler dersi kapsamında olan Milli Mücadele konularının SBÖP’da yer alan değerlerin birçoğunu kapsadığı görülmüştür. Bu nedenle araştırmanın problem cümlesi “Milli Mücadele konulu romanlarda, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın alt problemleri ise aşağıda sıralanmıştır.

1) “Ateşten Gömlek” romanında Sosyal Bilgiler Eğitim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?

2) “Halas” romanında Sosyal Bilgiler Eğitim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?

3) “Yaban” romanında Sosyal Bilgiler Eğitim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?

4) “Üç İstanbul” romanında Sosyal Bilgiler Eğitim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?

5) “Esir Şehrin İnsanları” romanında Sosyal Bilgiler Eğitim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?

6) “Kalpaklılar” romanında Sosyal Bilgiler Eğitim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?

7) “Küçük Ağa” romanında Sosyal Bilgiler Eğitim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?

8) “Sahnenin Dışındakiler” romanında Sosyal Bilgiler Eğitim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?

9) “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” romanında Sosyal Bilgiler Eğitim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?

10) “Şu Çılgın Türkler” romanında Sosyal Bilgiler Eğitim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma Milli Mücadele dönemindeki toplumsal yaşamı, o dönemin toplumunun değer yargılarını incelemek; Milli Mücadele dönemini konu alan edebi ürünlerdeki değerleri tek tek çıkararak literatüre kazandırmak ve Sosyal Bilgiler Programı’nda yer alan değerlerin, Milli Mücadele Dönemi konulu romanlarda var olma düzeyini çözümlemek ve bu düzeyin bu romanlarda ne ölçüde işlendiğini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Eğitimde ve sosyal bilgiler eğitiminde; masallar, efsaneler, destanlar, fabllar, şiirler, öykü ve romanlar, biyografi, anılar, gezi yazıları, atasözleri, fıkra, bilmece, türküler, mektup, özdeyiş ve söylevler gibi edebi ürünler kullanılmaktadır (Öztürk vd., 2014: 34). Böylece edebi ürünlerin eğitimde materyal olarak kullanılması, öğrencilerin empati kurma becerisini geliştirmek; akademik başarıları ve derse olan ilgileri artırmaktadır. (Beldağ ve Aktaş, 2016: 957-958).

Sosyal Bilgiler dersinde tarihi romanların kullanılması toplumdaki bireylerin kabul ettiği değerlerin öğrencilere aktarılması ve kazandırılması konusunda yarar sağlayacağı; değer aktarımında öğrencilerde tarihsel bilinç ve bilginin oluşturulmasında etkili bir materyal olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler derslerinde yararlanılacak bu materyallerin değer eğitimine uygun olup olmadığını araştırmak önem arz etmektedir.

Sınırlılıklar

Bütün Milli Mücadele konulu romanların tespit edilmesi, okunması, yorumlanarak değerlendirilmesi oldukça zaman alacağından dolayı bir sınırlılık oluşturulmuştur. Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıda belirtilmiştir.

- ✓ Milli Mücadele içerikli romanları kapsamaktadır. Araştırma Milli Mücadele konulu romanlardan uzman görüşü ile belirlenen 10 roman ile sınırlıdır.
- ✓ Romanlardaki tespitler, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda var olan değerlerle sınırlandırılmıştır.
- ✓ Tespitler, romanlardaki cümle, ifade, olay ve olgular vasıtasıyla doğrudan veya dolaylı olarak yazılanlar ile sınırlıdır.

Tanımlar

Adalet; yasaların vermiş olduğu hakların herkesçe kullanılmasının sağlanması, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetmek, adil kararlar vermek, kanunlara uygun davranmak, haksızlıkları gidermek ve haklıyı, haksızı ayırt etmektir.

Aile birliğine önem verme; aile arasında fedakarlık ve sadakat, aile olmanın önemini anlamak ve bilmek, aile bireylerin sağlıklı iletişim kurması, aile arasında ortak inanç ve değerlerin benimsenmesidir.

Bağımsızlık; bir milletin veya ulusun hiçbir ülkeye, zümreye ya da yabancı bir otoriteye bağlı olmadan millet iradesince yönetilmesidir. Kısacası egemenliğin başka bir mülle veya devletin elinde olmaması durumudur.

Barış; bağışlayıcı olma, huzur içinde yaşama ve sorun çıkarmama isteği, dostluk ilişkileri geliştirmek ve arkadaşlık kurmak.

Bilimsellik; bilimsel bilgiyi kullanmak ve bu bilimsel bilgi ile yeni icatlar geliştirmek, yeniliklere ve öğrenmeye açık olmak olarak ifade edilebilir. Eğitimde bilime önem verilmesi.

Çalışkanlık; amacına ulaşmak için çabalamak, gayretli ve azimli olma, çalışmayı sevmek, çok çalışma, zorlukları göze alarak umutsuzluğa düşmeden, yılmadan iradeli bir şekilde çalışmaktır.

Dayanışma; olaylar ve durumlar karşısında birlikte hareket etme, insanları ve diğer varlıkları bir araya getirebilme. İş birliği, el ele beraber çalışma, birlik şuuruna sahip olma.

Duyarlılık; kişinin çevresindeki olaylara ve kişilere verdiği tepki ve tutum, vicdanlı olmaktır.

Dürüstlük; doğruyu söyleme, doğruluktan yana olma, doğru yaşamak, güvenilir olmak, karakter sahibi olmak, verilen sözleri tutma, adil olma. Çevresini doğru yola yönlendirmek, düşüncelerini açıkça ifade etmek.

Estetik; sanat, estetik ve güzellik duygusu ile ilgili olmak. Estetik ve güzelliği istemek.

Eşitlik; Yasalar açısından vatandaşlar arasında ayrımın olmaması, şartların eşit olması ve eşitlenmesi.

Özgürlük; Kişinin kendi geleceğine kendi karar vermesi, özgürce ve dilediği gibi yaşamak, geleceğe yönelik cesurca hareket etmek ve yoluna çıkanlara izin verilmemesi.

Saygı; karşıt düşüncelerin olduğunu kabul etmek, farklı görüşlere değer vermek, nezaket, kibar ve terbiyeli olmak, ahlak kurallarına uygun hareket etmek.

Sevgi; İnsanın kendisine, bir şeye ve diğer insanlara karşı ilgi, şefkat, merhamet ve bağlılık göstermeye yönelten duygular.

Sorumluluk; kişinin sorumluluklarının farkında olması, mesuliyet duygusu, işini ertelememe.

Tasarruf; zamanı, parayı veya tüketilecek bir şeyi dikkatli kullanma, iradeli olma ve tutumlu olma.

Vatanseverlik; ülke, bayrak ve millet sevgisi ve bu değerlere saygı. Millet için kişisel çıkarları ikinci planda tutma. Milletini, yurdunu koruma ve kollama.

Yardımseverlik; yardım etme, yol gösterme, yardım etmeyi sevmek. Yardıma ihtiyacı olan birine destek olma, iyilik yapmak ve cömert olmak.

1. BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sosyal Bilgiler Kavramı

Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal bilgiler dersini: “Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesinde yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite veya tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” olarak tanımlamıştır (MEB, 2005: 51). 2015 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Sosyal bilgiler dersi taslak programında Sosyal Bilgiler dersinin tanımı “Etkin ve üretken bireyler yetiştirmek, öğrencilerin insani ilişkilerini ve vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla sosyal bilimleri kaynaştıran bir ilköğretim dersidir” şeklinde değiştirmiştir (MEB, 2015: 1). Ayrıca Karaca (2017), Bilgili (2015), Şahin (2010), Doğanay’ın (2003) buna benzer sosyal bilgilere yönelik tanımlamalar yapmışlardır.

1.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

ABD’de 20. yy başlarında sosyal hayatta ortaya çıkan değişimler ve çatışmalar ile birlikte eğitim kurumlarında Sosyal Bilgiler dersi okutulmaya başlamıştır. Sosyal bilgiler dersinin öğretim programına dahil edilmesinin nedeni ise demokratik bir toplumun etkin vatandaş yetiştirme düşüncesidir. Yenidenkurmacılık akımını ve öğrenci merkezli eğitimi benimseyen eğitimciler 1930 ve 1940lı yıllarda sosyal bilgiler eğitim programını oluşturmak için çabalamalarına rağmen ancak 1940 ve 1950 yıllarında Sosyal Bilgiler programı, Tarih ve Coğrafya olarak uygulanmaya başlanmıştır (Kılıçoğlu, 2012: 8).

Sosyal bilgiler öğretimi ülkemizde ise 1960larda ilk defa Coğrafya, tarih ve vatandaşlık dersleri olarak başlamış, “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adını almış; 1968 yılında ise “Sosyal Bilgiler” adını almıştır. “Milli Coğrafya” ve “Milli Tarih” adını alarak tek disiplinli şekilde okutulmaya başlaması 1980 askeri darbesiyle birlikte olmuştur. 1998’de ise 4. Sınıf ve 7. Sınıfları kapsayan bir öğretim programı haline gelmiştir. Sosyal Bilgiler programı ülkemizde ve dünyadaki ilerlemelere ve eğitimin gelişimine bağlı olarak yapılandırılmaktadır. ABD’de oluşan yeni Sosyal bilgiler hareketlerinden ilham alınarak

Türkiye’de 1968’de SBÖP yapılandırılmıştır. Aynı zamanda 1998’de yapılan program geliştirme çabaları 2005’te amacına ulaşmış, 2005-2006 yıllarıyla beraber ülkemizde uygulanmıştır (Kaya, 2011: 36). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı üç temel unsur baz alınarak geliştirilmiştir;

1. Toplumsal ihtiyaçlar

2. Öğrenci yaşantıları

3. Sosyal bilimlerin disiplinlerindeki yenilik ve gelişmeler (MEB, 2015: 1)

Sosyal bilgiler dersi daha önceki programlarda davranışçı yaklaşımı benimsemiş, yeni öğretim programıyla birlikte yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiştir. Yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan programda öğrencilerin kişilik eğitimi ile sosyal hayatlarıyla ilişki kurabilecek konulara yer verilmiştir. Bu program etkinliklerle birlikte öğrencilerin, problem çözme yeteneğini geliştirme, okuduklarını, öğrendiklerini ve duyduklarını önceki deneyim ve tecrübelerle harmanlayarak kendi bilgilerini oluşturmaya olanak veren, çoklu zekâ uygulamaları dikkate alınarak eğitimin merkezinde öğrencinin bulunduğu bir anlayış ile hazırlanmıştır. Kısacası öğrencilerin yaparak ve yaşayarak, deneyim ve tecrübe edinerek bilgiye ulaşmaları sağlanmıştır (Yıldız, 2016: 10).

1.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçları

Milletlerin varlıklarını devam ettirebilmek için etkili bir vatandaş, yaşadığı kültürü benimseyen, kültürünü geliştirmeye odaklı bireyler yetiştirmelilerdir. Sosyal bilgilerin temel amaçlarından biri de bu amaca hizmet ederek, çalışkan, hak ve sorumluluklarının farkında, vatanperver, saygılı vatandaşlar yetiştirmektir (Safran, 2011: 14). Sosyal Bilgiler dersinin bir program olarak hedefi; bireyin içinde bulunduğu toplumun kültürüne göre şekil alarak, bu kültürün özelliklerini taşıması, bununla birlikte bireyde istenilen yeterlilik, kural ve değerlere göre şekil almasını sağlamaktır. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi ancak ve ancak Sosyal Bilgiler dersi ile mümkün olmaktadır (Şahin, 2010: 16). Sosyal bilgilerin amacı iyi bir yurttaş yetiştirmektir ancak iyi bir yurttaş iyi bir insan olacak anlamına gelmemektedir. İyi hak ve sorumluluklarının farkında, kural ve kaidelere uyan, askerlik sorumluluğunu gerçekleştiren, vergi veren yurttaş tanımının yanı sıra; yardımsever, adalet duygusu gelişmiş, saygı ve sevgi değerlerine sahip, misafirperver, hoşgörü sahibi bir vatandaş olarak tanımlanması gerekmektedir (Bilgili, 2015: 30).

Ülkemizde Sosyal Bilgiler dersi belli başlı prensipleri, öğrencilere ve genç nesillere aktarmayı hedefler. Bu prensipler; demokrasi, anayasanın tartışılmaz üstünlüğü, insan hakları bilinci ve Atatürk ilke inkılaplarına bağlı bireyler yetiştirmek gibi ideolojik değerlere sahip vatandaşlar yetiştirmektir (Bilgili, 2015: 33). Bu değerlerle birlikte, hak ve sorumluluklarının farkında, sosyal hayatta karşılıklarına çıkabilecek problemler karşısında çözüm üretme yeteneğine sahip, geleceklerini planlayıp geçmiş, bugünü ve yarını hakkında ilgi kurabilen bireyler yetiştirmeyi hedeflemesi, ilköğretim Sosyal Bilgiler dersinin ne denli önemli olduğunu bize göstermektedir (Akdağ, 2008: 73).

Bilgiyi amaçlar doğrultusunda değiştirmek, iyi bir insan yani iyi bir vatandaş yetiştirmek, olaylar arasındaki ilişkileri anlamlandırmak, problemlere uygun çözüm yolları geliştirme bincini aşmak, bireyin içinde bulunduğu toplumu ve insan ilişkilerini, dünyayı, sosyal hayatı öğrenmek, kısacası bireyleri hayata hazırlayıp bireylerin mutluluk seviyesini arttırmak Sosyal bilgilerin temel amaçlarındandır (Bilgili, 2015: 3).

Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde çeşitli yaklaşımlar 1970 yılında ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yaklaşımlar Barth, Barr, Shermis tarafından; vatandaşlık aktarımı, sosyal bilimler, yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler olarak üç sınıfa ayrılmıştır (Öztürk, 2009: 5). Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretiminde temel amaç toplumun devamlılığını sağlamaktır. bu amaç doğrultusunda değer ve becerilerin öğretiminde telkin yöntemi kullanılmaktadır. Sosyal Bilimler olarak sosyal bilgiler öğretimi; sosyal bilimlerin içerisinde bulunan disiplinlere ait beceri, değer ve bilgilere sahip yurttaş yetiştirmek amaçlanmaktadır (Öztürk, 2009: 5). Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler ise; bireylerin toplumsal ve kişisel problemlerini tanımlamak, değerlendirmek, karar verme yeteneklerini geliştirmek amaçlanmaktadır (Erden, 1993: 7).

1.3. Değer Kavramı

Değerler, birçok bilim dallarına konu olduğundan dolayı pek çok tanıma sahiptir. Dilmaç (2012), herhangi bir olay veya olgunun, durum ve davranışın istendik olup olmadığı hakkındaki inanıştır, olarak yorumlamıştır. Bireylerin hayatını şekillendiren, davranış ve tutumlarının şekillenmesine yön veren ilkelerdir (Aladağ, 2009: 10). İnanç ve görüşler doğrultusunda istenilen ve davranışları bir kıstas olarak kullanılan değerler, bir olay ve olguyu başka bir olay ve olguya tercih etme, davranışları belirleyen, davranışlar hakkında hüküm vermeye yarayan anlayışlardır (Özensel,2003: 217-239).

Milletleri olumsuz etkileyen olay ve olguların önüne geçmenin en önemli yolu, toplumu ayakta tutabilecek ve varlığını devam ettirebilecek elemanların başında değerlerin kazandırılması gelmektedir (Çelikkaya, 2016: 946). Değer; toplumun varlığını ve devamlılığını sağlayabilmesi ve devam ettirebilmesi için toplum üyelerinin geneli tarafından iyi ve doğru kabul edilen ortak ideoloji, amaç, ilke, inanış ve düşüncelerdir. Toplum ve bireyleri birleştiren değerler, ihtiyaçları karşılandığına, iyi olduğuna ve doğru olduğuna inanılan kavramlardır (Bilgili,2015: 55). Bireylerin, yaşamları boyunca yapacağı ve yaptığı seçimlerde belirleyici bir unsurdur. Böylece toplumun ortak değerlerini yaşayan bireyler toplumsal ve kendi yaşamlarında demokratik anlayışın geliştirilmesi ve mutluluk için önemlidir (Doğanay, 2012: 18).

Rokeach (1968), değerler hakkında yaptığı araştırmalar sonucunda, amaç ve amaç değerler olarak ayırmıştır. Yaşamın temel hedefleri olan amaç değerler sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk, dini olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, bilgelik, başarılı olma, özgürlük, heyecan verici yaşam, mutluluk, iç huzur, rahat bir yaşam, kendine ve çevreye saygılı olmayı içerirken; bu hedeflere ulaşmak için kullanılacak davranışlar olan araç değerler ise kendini kontrol edebilen, kibar, mantıklı, itaatkar, affedici, dürüst, hırslı, yaratıcı, temiz, sorumluluk bilinci gelişmiş, yardımsever, neşeli, entelektüel, sevecen, bağımsız olma, cesaretli, geniş görüşlü olmayı içerir (Akbaş, 2004: 30). Bu listeye farklı bir bakış açısı geliştiren Shwartz ve Bilsky (1987) değerleri iki düzeyde ele almıştır. Değerlerin ferdi seviyede ele almaktaki hedef, insanların yaşamlarını şekillendirmedeki önceliğe göre incelenirken; değerlerin kültürel seviyede ele almaktaki hedef ise, toplumsal kurallara bağlı, toplumun tümünü kapsayan soyut fikirleri incelemektir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60-61). Spranger değerleri altı başlık altında incelemiştir. Bunları; sosyal, siyasi, ekonomik, estetik ve dini değerler olarak adlandırmıştır(Keskin, 2016: 37). Schwartz ise içerik ve yapısal olarak değerlendirdiği değerleri, insanlara genetik olarak aktarıldığı kabul edilen zaruri ihtiyaçlar, kurumsal ihtiyaçlar ve sosyal ihtiyaçlar olarak üç başlıkta incelemiştir. Schwartz değerler için, toplum tarafından onaylanan ve bireylerin hedeflerine ulaşabilmesi için gerekli ihtiyaçlar, tanımını yapmıştır (Keskin, 2016: 43)

1.4. Değer Eğitimi

Toplumların eğitim sistemi, o toplumun ehemmiyet verdiği, eğitim sisteminde var olan eğitimin kapsamını, hedeflerini ve gidişatını belirleyen değerlere bağlıdır(Doğan, 1997: 18). Toplumlar, yetenekli ve donanımlı bireyler yetiştirmeyi hedefler. Bu hedefler kariyer

ve bilimsel yeterlilikler olmakla birlikte manevi yeterliliği de kapsamaktadır. Bu manevi yeterlilikleri genelecek nesillere aktaran tek canlı olma özelliği taşıyan insanların, aktarmış olduğu bu yeterliliklere kültür adı verilmektedir. Bireyler, bilgi birikimlerini, tecrübelerini, düşüncelerini, değer ve inançlarını gelecek nesillere aktarmaktadır. Bu değer transferi süresince en etkili yol, eğitim kurumlarıdır. Toplumdaki bireylerin tümü, var olan yeterliliklerini ve yeteneklerini sadece eğitimle geliştirebilmektedirler. Eğitim toplumun, gelenek ve göreneklerini koruyarak toplumdaki bireylerin huzurlu bir yaşama sahip olmasını ve gelecek nesillere güçlü, zengin, dinamik bir kültür hazırlayabilmektedir (Zengin, 2017: 38)

Toplumun vazgeçilmez unsuru olan değerler, bireylerde davranışa dönüştürülmediğinde hiçbir anlam ifade etmemektedir bu nedenle değerlerin davranışa dönüştürülmesi için çabalanmaktadır. Bu da, bu değerlerin bireyler tarafından özümsemesiyle mümkün olmaktadır. Değerleri özümseyen bireylerin sosyal çevresindeki çatışma ve baskı daha az hissedilmekte aynı zamanda özümseyemediği değerleri davranışlarına yansıtma ihtimali daha da artmaktadır. Bireylerin sosyal hayatta baskı hissetmesi ve davranışlarını değerler çerçevesinde düzenlememesi sonucu ise toplumun varlığını, bütünlüğünü idam ettirmesi güçleşmekte ve istenmeyen, toplumu tehdit eden davranışlar ortaya çıkmaktadır (Akbaş, 2004: 86)

Demokratik toplumlarda hedef, bireylerin kariyer başarısını sağlamamanın yanında bireylerin ilişkilerini etkileyen birçok değer yargısını kazandırmak vardır. Ulusal, evrensel ve manevi değerlere sahip, içselleştirerek davranışlarını düzenleyen bireyler yetiştirme hedefinde sosyal toplum, aile ve medyanın yanında eğitimin oldukça büyük etkisi vardır. (MEB, 2017: 4) Yaşayarak bir kişilik haline gelen değerlerin eğitiminde, en önemli şart öğrencilerin aile, okul ve sosyal hayattaki yaşamlarındaki değer yargılarını seçmekteki özgür iradeleridir. Baskı, dayatma ve koşullandırmayla yapılan değer eğitimi istenilen sonucu sağlamaz. Değer eğitimde yaparak, yaşayarak öğrenme ve öğrenciye örnek olmak önemli bir husustur. Öğretmenlerin kişilik yapısı bu süreçte önemli ve belirleyici bir etkindir; öğretmenlerin öğrencilere model olması gerekmektedir (Çağlar, 2005).

Bireylerin yaşam boyunca aile ve topluma göre davranışlar şekillenmektedir. Fakat toplum ve aile birtakım değerlerin özümsemesinde sınırlı bir zamana kadar etkilidir. Okul çağına gelen öğrencilerin okul ve sınıf ortamına girmesi, öğrenciler için değer eğitiminde

önemli bir unsurdur. Bu bağlamda bireylerin belli başlı değerleri kazanmasında etkili olan faktörler; eğitim, toplum ve aile olmaktadır(Doğanay, 2012: 233).

Okuldaki değer eğitim aile ve çevreden farklı olarak sistemli ve planlı olmasıdır. Okulda değer eğitimi bilinçli olarak bireylere farklı öğretim teknik ve yöntemleriyle öğrencilere aktarılmaktadır (Yel ve Aladağ, 2012: 135).

Bireylere değerlerin kazandırılmasında eğitim sistemi ve okullara görev ciddi görevler düşmektedir. Bireylerin toplumda uyumlu bir şekilde yaşayabilmesi, yaşamlarını idam ettirmeleri konusunda gerekli beceri, bilgi ve yeteneklerin kazandırılmasında sorumluluğa sahip olan, eğitim sisteminin temeli ilköğretim kademesinde gerçekleşmektedir (Fidan ve Eden, 2001: 71). Değer eğitimi, ilköğretim öğrencilerinden başlamalı, öğrencilere istedik değerleri kazandırmak eğitim politikasının en önemli sorumluluklarından. Çünkü öğrencilerin bu dönemde iyi bir değer eğitimi görmesi, öğrencilerin geleceklerinde kişilik gelişimi için önemlidir (Aladağ, 2012: 126). Eğitim sisteminde özel olarak değer eğitimi dersi ek olarak işlenmese de, değer eğitimi Örtük Program vasıtasıyla değerler kazandırılmaktadır. Bu da, okul ve öğretmenlerin anlayışı, beklentileriyle ilişkili olup değer eğitimi sağlamaktadır (Akbaş,2004: 30).

Günümüzde her alan sürekli olarak değişim, devinim ve gelişim içerisinde. Bu değişim ve gelişime tabi ki Türk toplumu da ayak uydurmakta ve bu değişim çarpıcı bir şekilde fark edilmektedir. Bu gelişim her zaman olumlu yönde olmamaktadır. Bu olumsuz gelişim ve değişim, yeni nesilleri daha fazla etkisi altına almakta böylece gençlerin ailelerine daha fazla sorumluluk yüklenmektedir. Bir toplum değer yargılarından kopuş gerçekleştirdiyse, o toplumun varlığını ve devamlılığını sürdürebilmesi güçleşmektedir (Yel ve Aladağ, 2012: 125). Son yıllarda toplumların çoğunda değerlerden kopuş görülmekte bu da insanlığı, birlik ve beraberliği tehdit eder hale gelmektedir. Bireyler, öz değerlerinden koptukça insanı insan yapan unsurları kaybetme yönelimine girmektedir. Bu olumsuzluğun önüne geçebilmek için toplumlar çözüm arayışına girmekte ve eğitim kurumlarında bir eğitim modeli olarak yeni bir değer eğitimi tasarlamaktadır (Yaman,2016: 15) Saygısızlık, hırsızlık, bencillik, sigara ve madde kullanımı, sorumsuzluk, argo, dolandırıcılık ve kurallara uymama gibi istenmedik davranışların artmasının önüne geçebilmek için; dürüstlük, hoşgörü, doğruluk, sayı, sevgi, duyarlılık, vatanseverlik, çalışkanlık ve adalet gibi istedik davranışların, yani değerlerin, kazandırılması, eğitimde değer eğitiminin olmazsa olmazı haline gelmiştir. Bu sebeplerden dolayı eğitimde değer eğitiminin, sürekli olarak ve

her geçen gün önem artmakta ve bir zorunluluk haline gelmektedir. Bu değer eğitimi de öğrencilere doğru planlanmış yöntem ve tekniklerle kazandırılması amaçlanmıştır (Yel ve Aladağ, 2012: 125)

Öğretmenlerin sınıfta değer eğitiminde yapması gerekenleri Lickon şu şekilde sıralamıştır (Tahiroğlu ve Çetin, 2015: 22–23):

- Öğrencilerin birbirlerini tanımalarına, saygı çerçevesinde ilgili davranmalarına olanak sağlamak için hem sınıfa hem de topluma karşı sorumluluk duygusunu geliştirici ortam sağlanmalıdır.
- Kazandırılacak değerler okulun genelinde uygulanmalı, bunun için de okulun yöntemiyle elbirliği yapılmalıdır. Bu sayede okulda olumlu istendik davranışlar desteklenip geliştirilerek ahlak kültürü sağlanmalıdır.
- Sınıfın geneline saygılı davranışları teşvik etmek amacıyla ahlak kuralları uygulaması yapılmalıdır. Bu kuralları belirlemek, benimseyip kurallara uymak konusunda öğrenciler teşvik edilmelidir.
- Öğretmen, sınıf ve okulda öğrencilere rol model olmalı, öğrencilere saygı göstermeli, onların olumlu davranışlarını desteklemeli, olumsuz davranışları ise sınıf ortamında demokratik bir ortam yaratarak düzeltmelidir.
- Öğrencilerin ailelerini de bilgilendirmeli, öğrencilerin okul ortamında kazandığı değerleri sağlamlaştırmak için yöntemler önermeli ve yardımlarını isteyerek iş birliği yapılmalıdır.
- Değerlerin öğreniminde tartışma, müzakere ve günlük tutup yazma gibi çalışma programları kullanılmalıdır.
- Öğrencilerin karşlarına çıkan bir problemi adaletli olarak ve baskı yapmadan çözmeleri için problem çözme becerisi geliştirmelidir.
- Öğrencilere öğrenme aşkını, çalışma azmini, mükemmelliğe ulaşmayı, başkalarının hayatına dokunma hırsını geliştirecek duyguyu aşılmalıdır.
- Öğrencilere değer eğitimi deneme yanılma ve araştırma yoluyla aşılmalıdır.
- Ortak amaçlara ulaşabilmek için elbirliğiyle çalışma ve toplumdaki başka bireylerin duygu düşüncelerine saygı gösterme yeteneğini geliştirebilmek için işbirlikçi öğretim yöntemini tercih etmelidir.

Değerler eğitimi kısaca, bireylerin toplumun kabul ettiği genel yargılarının öğretiminin bilinçli bir şekilde öğretilmesidir. Değer eğitimi insan yaşamı boyunca ve sosyal hayatta her anında gerçekleşme ile birlikte, temel amaç karakter sahibi, genel geçer değer yargılarına sahip, kişiliklerini oturtmuş, dürüst vatandaşları topluma kazandırmaktır. Ancak kişilik gelişimi, çocukların beş yaşında başladığı bilindiğinden dolayı bu yaşlarda değer eğitimine başlanması uygun görülmektedir. Değer eğitimi aynı zamanda mantıksal çerçevede düşünebilme, problem çözme becerisini geliştirme, akıl yürütme, özgüven, dayanışma anlayışı geliştirmek gibi amaçlara sahip olduğunu görmekteyiz. Bu denli önemli olan bir alan hakkında günümüzde birçok fikir yürütülmüş, pek çok teknik, yöntem, yaklaşım uygulanmaktadır. Değer eğitiminin en etkili şekilde nasıl olması gerektiği konusunda pek çok fikir üretilmiştir ancak eğitim sürecinde yalnızca bir yöntemin kullanılması uygun düşmemektedir (Yel ve Aladağ, 2012: 129).

Değerler eğitiminde Sosyal Bilgilerin kullandığı yaklaşımlar; Telkin etme yaklaşımı (değerlerin doğrudan öğretimi), ahlaki gelişim yaklaşımı (ahlaki ikilem), değer analizi, değerleri belirginleştirme (değer açıklaması), davranış öğrenme yaklaşımı gibi başlıklar tarafından incelenir (Akbaş, 2014: 255).

Telkin Etme Yaklaşımı (Değerlerin Doğrudan Öğretilmesi): 1970’de Blanchette ve arkadaşları tarafından düzenlenip geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın amacı toplumun ve öğretim üyelerinin öğrencilere istedik ve istenmedik davranışların hangilerini öğrenip öğrenmemeleri gerektiğini tekrarlar öğretmektir (Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 71). Öğretmenlerin değer yargılarını yaşamışlık ve deneyimlerinden edindikleri tutum ve değerleri bilinçsiz olarak öğrencilere doğrudan aktarımı bile gerçekleşmektedir (Akbaş, 2014: 255). Bu yaklaşımda; olumsuz ve olumlu pekiştirme, azarlama, tamamlanmamış ya da taraflı verileri bulma, küçümseme, benzetimler ve oyunlar, buluş yoluyla eğitim, rol oynama gibi öğrenme türleri kullanılmaktadır (İşcan, 2007: 34).

Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı (Ahlaki Gelişim Yaklaşımı/ Ahlaki İkilem) : Adalet, demokrasi, eşitlik gibi değerlere sahip olan “adil topluluk okulları” Kohlberg tarafından öğrencilerin ahlaki bir şekilde akıl yürütmelerine katkı sağlamak amacıyla kurulmuş bir kurumdur. Öğrencilerin katılımının olduğu proje grupları oluşturularak ahlaki tartışmalar yapıp okulla ilgili kararların alınmasını sağlamıştır (Yüksel, 2005: 332). Bireylerin karar verme yeteneklerini geliştirme konusuna katkı sağlayacak ahlaki kurallar geliştirmelerine yardım etmek amaçlanmaktadır. Öğrenciler, düşünceleri doğrultusunda bir konuda karar

verirken neden o kararı verdiğini düşünmesine yardımcı olmaktadır. Ahlaki ikilem barındıran öykülerle öğrencilerin ahlaki konularda hükümlerini ortaya çıkarmak hedeflenmektedir (Bulut, 2011: 39).

Değer Analizi Yaklaşımı; öğrencilere değerleri aşlamaktan ziyade öğrencilerin kendi kararlarını akılcı bir yaklaşımla kendilerinin vermesini sağlayan bir yaklaşımdır. Öğrencilerin karşısına çıkan sorunları duyguları bir kenara bırakarak; mantık ve akıl çerçevesinde çözmesi istenmektedir. Kurgulanmış veya gerçek bir problem, durumla karşı karşıya gelindiğinde uygulanan bir yaklaşımdır (Bulut, 2011: 37). Problem çözme aşamalarıyla benzerlik gösteren bir yaklaşımdır ve bu aşamalar sırasıyla şu şekilde belirtilmektedir: Sorun veya çıkmazın fark edilmesi, bu sorunun çözüm yollarının açıklanması, bu çözüm yollarının kanıtlanması ve olası sonuç hakkında tahminde bulunulması, kanıtların yani bulguların değerlendirilmesi ve gelecekteki sonuçlar hakkında tahminde bulunulması, her durumda ortaya çıkabilecek sonucun analizi ve açıklanması, mevcut seçeneklerin arasından en uygun, mantıklı olanın seçilmesi ve sonucu hayata geçirilmesidir (Bulut, 2011: 37-38).

Değerleri Belirginleştirme (Değer Açıklama) Yaklaşımı: öğrencilerin kendi değerlerini ortaya çıkarmada kullanılan bir yaklaşımdır. Öğrencilerin kendi değerlerinin ne olduğu ve ne olmadığını keşfetmesi, bu değerlerin sınırlılıklarının belirlenmesi hedeflenmektedir. Bu değerlerin keşfedilmesi ve ortaya çıkarılmasında öğrencilere dayatılmadan, yönlendirmeden ve ikazda bulunmadan yaklaşım uygulanmalıdır. Temel amaç, öğrencilerin sınıf ortamında demokratik bir ortam yaratarak herhangi bir konuyla alakalı şahsi görüşlerini belirtmekte özgür olmasıdır. Bu bağlamda öğrenci kendi değerlerinin farkına varmaktadır (Bulut, 2011: 35).

1.5. Sosyal Bilgiler Dersi ve Değer Eğitimi

Sosyal bilgiler dersi toplumun değer yargılarını koruyan; demokratik bir bakış açısına sahip ve tüm bu kazanımları sosyal hayatında kullanabilen ve çevresindeki olay ve olgulara duyarlı vatandaşlar yetiştirmek ve iyi bir vatandaş yetiştirmek konusunda oldukça önemli bir derstir. İyi bir vatandaş ise dönemin gelişmelerine ayak uydurarak sağlıklı bir toplum yaratmak anlamına gelmektedir (Aladağ, 2015:237)

MEB başlıca değerleri şöyle açıklamıştır: Saygı, hoşgörü, sorumluluk, sevgi, özgüven, adil olma, empati, duyarlılık, nazik olmak, yardımlaşma, dostluk, cesaret,

dayanışma, liderlik, dürüstlük, temizlik, doğruluk, hür ve bağımsız düşünebilme, estetik, aile birliğine önem verme, misafirperverlik, estetik duygusu, iyimserlik, merhamet, şefkat, çalışkanlık, selamlaşma, paylaşma duygusu, fedakarlık, alçakgönüllülük, kültürel mirasa sahip çıkma (MEB, 2015). Değer eğitimi ailede başlayıp, ilkokulda hayat bilgisi dersleriyle devam etmekte ve ortaokulda ise hayat bilgisi dersinin devamı niteliğinde olan Sosyal bilgiler dersi takip etmektedir. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda bazı değerler kök değerler olarak nitelendirilmektedir. Bu değerler ise şunlardır: sevgi, saygı, sorumluluk, vatanseverlik, sabır, özdenetim, dürüstlük, dostluk, adalet, yardımseverlik. Bu kök değerler, öğretim aşamasında hem ilgili olduğu alt değerler ile hem de başka kök değerler ile birlikte kazandırılmaktadır (MEB,2018: 4).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler şunlardır: adalet, aile birliğine önem verme, barış, bağımsızlık, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, sorumluluk, saygı, sevgi, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik (MEB,2018:4).

1.6. Milli Mücadele

Savaş; toplumların siyaset ile sağlanamayacak çıkarlarının korunması için toplumların kuvvet zoruyla yaptıkları mücadeledir. Kurtuluş Savaşları ise ekonomik, kültürel, siyasal esirlikten kurtulma isteği ile yapılmaktadır. Mustafa Kemal'in bağımsızlık ve yeni bir Türk devletinin kurulması hakkındaki söylemleri, yeni Türk devletinin bağımsızlığının sağlanması gerektiğine işaretler. Milli Mücadele yani Kurtuluş Savaşı, 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan kuvvetlerinin İzmir'i işgali ile başlayıp Lozan Barış Antlaşması ile sona ermiştir. Milli Mücadele Türk Milleti tarafından, Türk Milleti ile birlikte ve Türk Milleti için yapılmış bir savaştır (Erikan,2005; 15-17). Milli Mücadele; milletin, egemenliği sağlamak, bağımsızlığını kazanmak, ülkenin bütünlüğünü korumak için topyekün girişilen bir savaştır. Milli Mücadele; Osmanlı Devleti'nin sonunu getiren ve Türk halkına yaşama hakkı vermeyen Mondros Ateşkes Antlaşması sonucu başlayan Türk halkının varını yoğunu ortaya koyduğu bir ölüm kalım savaşıdır (Muharipgaziler,2022).

Osmanlı Devleti Almanya'nın yanında 1. Dünya savaşına girmiş ve savaştan mağlup olarak çıkmıştır. Bu yenilginin sonucunda Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918'de İtilaf Devletleri'nin yönergesi ile Mondros Antlaşması'nı imzalamak zorunda bırakılmıştır (Arığ, 2019: 358). Mondros Antlaşması, bir ateşkes antlaşması olmasına rağmen Osmanlı

Devleti'ni fiilen ortadan kaldırmaya yöneliktir (Bayburt ve Duman, 2019: 1705). İtilaf Devletleri'nin antlaşma şartlarını çiğnemeleri ve haksız davranışları Anadolu milletinin dayanma gücünü kaybetmesine yol açmıştır (Belen, 1973: 49). Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğindeki Kurtuluş Mücadelesine ne kadar zor şartlarda başlandığı; eldeki gücün azlığı; Birinci Dünya Savaşının güçlü galiplerinin geniş imkânları; Türk Milletinin sonu gelmez savaşlarda ne derecede yorgun ve bitkin bir hale gelmiş olduğu düşünüldüğünde, elde edilen başarının büyüklüğü daha iyi anlaşılmaktadır (Feyzioğlu, 1986: 37).

Emperyalist Devletlerinin amacı Osmanlı'yı yok ederek Türkleri esir etmektir. Ancak Türk milleti hiçbir zaman esir olmamış, özgürlükçü, dış etkenlere karşı kültürünü yaşatmayı başarmış bir halk olarak vatanını esaretten kurtarmak konusunda büyük bir çaba harcamıştır (Merdanoğlu, 2006: 92). Osmanlı devleti, Mondros Antlaşmasının hükümlerine ve Anadolu'da işgallerin başlamasına sessiz kalsa da Türk halkı ayaklanmıştır. Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Türk halkının ayaklanmasını organize ederek 1922 yılına kadar devam eden Milli Mücadele'ye liderlik yapmıştır (Bayburt ve Duman, 2019: 1705). Türk Milleti kadın, erkek, sivil, asker, genç ve yaşlı demeden dayanışma içerisinde Milli Mücadele Hareketi'nin başlamasına katkıda bulunmuşlardır (Arığ, 2019: 358). Mustafa Kemal'in önderliğinde ilerleyen bu Milli Mücadele hareketleri, Kuvay-ı Milliye ordusunu ve Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri kurarak, vatanın işgal edilen yerlerinde kongre ve mitingler düzenleyerek gerçekleşmiştir. Bu başkaldırı daha çok İzmir, İstanbul, Antep, Adana, Maraş gibi bölgelerde gerçekleşmiştir (Arığ, 2019: 358). Vatan, her karış toprağı savunularak ve kanla sulanarak kurtarılmıştır (Turan, 1981: 11).

Tarih boyunca bağımsız bir devlet yaşamını sürdürmüş olan Türk ulusunun, güçlü düşmanlar karşısında topluca ve kesin bir direnişe geçmesi zorunlu idi. Atatürk, bu gerçeğe 22 Haziran 1919'da yayımlanan ve Kurtuluş Savaşı'nın ilk resmi bildirisi olan Amasya Genelgesinde, *“Ulusun bağımsızlığını yine ulusun kesin kararı ve direnişi kurtaracaktır.”* sözleriyle yer vermiştir (Turan, 1981: 11). Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte bağımsızlığı elinden alınmak istenen Türk milleti, Mustafa Kemal'in öne sürdüğü parola olan *“Ya İstiklal, ya ölüm!”* ile Milli Mücadele'ye girişmiştir (Turan, 1981: 11).

Başkomutan Mustafa Kemal, Sakarya Savaşı döneminde, *“Savunma çizgisi yoktur; Savunma alanı vardır. O alan bütün yurttur. Yurdun her karış toprağı, yurttaşın kanıyla ıslanmadıkça düşmana bırakılmaz”* ifadesi; Söylevinin sonunda da, *“Bugün ulaştığımız sonuç, yüz yıllardan beri çekilen ulusal yıkımların yarattığı uyanıklığın ve bu sevgili yurdun*

her köşesini sulayan kanların karşılığıdır” ifadesi Milli Mücadele’nin önemini ve sonucunu vurgulamıştır (Nutuk, 1978:453). Mustafa Kemal’in çabası çok yönlü bir çaba olmuştur. Milleti bulunduğu bu esaretten kurtarmak için var gücüyle savaşmış; fakat bu savaş sadece emperyalist devletlerle değil, İstanbul Hükümeti’yle, İstanbul Hükümeti’nin çıkardığı ayaklanmalarla ve hepsinden öte çaresizlik, yoksulluk ve umutsuzlukla olmuştur (Merdanoğlu,2006: 92). Hem cephede düşmanla savaşmak, hem korkunç boyutlara varan ayaklanmaları bastırmak, hem de toplumsal ve ekonomik çeşitli girişimlerde bulunmak ve bunların hepsini başarmak büyük bir devrimdir. Türk halkı ve onun önderi Mustafa Kemal, bu sorumluluğu tam bir başarı ile yerine getirmiştir. Bu açıdan Türk Devrimi 19. ve 20. yüzyıllarda olmuş devrimlere göre önemli bir fark gösterir ve tek örnektir (Ercan,1981: 58). Ayrıca Milli Mücadele’nin bir özelliği de onun bütün sömürge ulusları için bir bağımsızlık örneği olması idi. Atatürk’ün “Mazlum Uluslar” dediği bu uluslar hakkında yaklaşımı evrensel insan hakları yönünden büyük anlam taşımaktadır. Milli Mücadele’nin emperyalizm ve sömürgeciliğe karşı başarısının, tüm sömürge uluslarını etkilemiştir. Atatürk’ün dış politikası yalnızca, Türkiye’nin çıkarlarına göre biçimlenmiş, bencil bir politika değil; tüm mazlum ulusların kurtuluşunu isteyen bir politika olmuştur (Aybars,1991: 451). Atatürk liderliğinde Mondros Mütarekesi ile Lozan Muahedesi arasındaki beş yıllık uzun ve çetin bir savaşın sonucunda kazanılan Türk Kurtuluş Savaşı, yalnızca Türk halkının, emperyalist devletlerin zulmünden kurtarılması anlamına gelmemekle birlikte, aynı zorbalığa maruz kalan bütün başka milletlerin de kurtarılması yolunda örnek bir savaş olma özelliğine sahiptir (Oral, 2018: 14).

Birinci Dünya Savaşı sonunda devletlere dikte edilen antlaşmalar içinde, uygulamaya konulmadan geçersiz olan tek antlaşma Sevr Antlaşmasıdır. Birinci Dünya Savaşını sona erdiren antlaşmalar içinde, dikte edilerek değil, müzakere edilerek imzalanan tek antlaşma Lozan Antlaşmasıdır. Bu nedenle, Birinci Dünya Savaşını sona erdiren antlaşmalar içinde, bugün de varlığını koruyan ve hukuki değer taşıyan antlaşma, Lozan Antlaşmasıdır (Feyzioğlu,1986: 37). Bir ulusal bağımsızlık savaşının sonunda kurulan ve ulusal egemenlik temeline oturtulan Türkiye Cumhuriyeti ulusal bir yapıdadır. Güç kaynağı ve amacı ulustur. Atatürk devleti bir ulusal topluluk olarak değerlendirilmiş, “*Devlet bireylerin kurduğu ulusal topluluğun göze görünen şeklidir*” demiştir (Turan,1989: 454). Sonuç olarak Milli Mücadele’nin sonunda Türk milli varlığını, yine Türk ulusunun azim ve iradesi kurtarmış; Egemenlik yurdun sahibi olan ulusa ait hale gelmiştir. (Aybars, 1992: 5). Ayrıca Mustafa Kemal’in tam bağımsız bir Türkiye ideali gerçekleşmiştir (Oral, 2018: 14).

Milli Mücadele sadece Türk milletinin kendi bağımsızlık mücadelesi değil aynı zamanda, sömürgeye karşı verilen bir savaşın örneği olmuştur. Bu nedenle de hareket noktası milli ve evrensel değerler olan önemli bir tarihi olay örneğidir. Milli Mücadele'nin öğretimi bu değerlerin aktarılmasında oldukça önemlidir. Tarih öğrenmenin en önemli faydası bireylerin ve toplumların aynı hatalara düşmesini önleyici olmasıdır. Dolayısıyla Milli Mücadele ile milletin varlığını kaybetme tehlikesinin önlenmesinde Türk milletinin önemli değerlerin gençlere aktarılması son derece önemlidir. Öğrencilerin birlik ve beraberlik duygusunu, Milli Mücadele ruhunu, vatan için yapılan fedakarlıkları içselleştirerek öğrenmesini sağlarken devlete ve topluma karşı mesuliyetlerinin farkında olmaları sağlanmaktadır(Bayburt ve Duman, 2019: 1712).

Milli Mücadele, bağımsızlığa duyulan özlem, vatanseverlik, fedakârlık, çalışkanlık, işbirliği ve yardımseverlik gibi değerlere sahip olunarak başarıya ulaşmıştır. Millet içinde bulunduğu zor koşullara rağmen, işgale uğrayan Anadolu topraklarının kurtarılması, dünyanın birçok yerinde emperyalist zihniyet ile karşı karşıya olan toplumlara da örnek olmuştur. Bu nedenle, Mustafa Kemal liderliğinde gerçekleştirilen Milli Mücadele dönemi ve bu mücadelenin başarıya ulaşmasında etkili olan değerlerin gençlere aktarılması, milli birlik ve beraberlik ruhunun yaşatılmasında büyük bir önem taşımaktadır. Bu bakımdan okullarda verilen tarih öğretiminde, milli mücadele tarihine özel bir yer ayrılması son derece önemlidir (Bayburt ve Duman, 2019: 1712). Ceran'a (2015) göre, bu dönemi konu alarak yazılan eserler dönemin ruhunu yansıtmaları bakımından, çocukların Milli Mücadele'nin hâkim duygularını anlamalarını ve bu eserlerin çocuklara rehber olmasını sağlayabilmektedir (Ceran, 2015:154).

1.7. Sosyal Bilgiler ve Edebi Ürünlerin Kullanımı

İnsanların duygu ve düşüncelerini, yaşantılarını, yazı ve söz ile etkili bir şekilde anlatımını hedefleyen, insanın çevresiyle olan ilişkilerini açıklayan, hayatımızı zenginleştirip, güzel ve estetik olanın farkına varmaya çalışan, vatan, doğa ve hayat sevgisini insana aşıl原因; anlayışlı, dayanışma bilinci, iyilik, affetme, çalışkanlık ve dürüst olma gibi değerleri geliştiren ve bu doğrultuda insanları eğiten sanat ürününe edebiyat denmektedir (Mutluay, 1977: 5). Roman, hikaye ve şiir gibi ürünlerin haricinde sosyoloji, felsefe, tarih, antropoloji, dil bilimi gibi beşeri bilimler, edebiyatın içerisinde yer almaktadır, çünkü bu bilim dallarına ait yazılı ve sözlü metinleri kapsayan geniş kapsamlı bir alandır (Öztürk vd., 2014: 32)

Edebiyat ve eğitim ilişkisine bakıldığında; edebiyatın bireylerde; Okuma isteği ve bireyin hayal gücünün gelişmesini, insanın insanı tanınmasını, farklı kültürel insanı tanıma yeteneğinin, empati duygusunun ve düşünme becerisinin gelişmesini, bireylerde duyarlılık bilincinin artmasını, dil bilincinin gelişip kelime dağarcığının zenginleşmesini, estetik anlayışa sahip olması gibi yeterlilikleri sağlamaktadır (Nas, 2004: 21-28). Öğrencilerin edebi ürünlerle kurduğu etkileşim, düşünce ve duygu eğitimidir. Böylece, öğrencilerde duyarlılık bilincini geliştirir, çeşitli düşünme, davranma tarzını örneklerle gözler önüne serer, empati yeteneğinin gelişmesini, saygı ve hoşgörü anlayışı kazanmasını sağlayarak kişiliğini geliştirip değiştirme konusunda olanak sağlar (Sever, 1998:4-5).

Ders kitaplarında veya derslerde kullanılan edebi ürünlerin öğrencinin gelişim evlerine, yaşına, toplum özellikleri ve coğrafya özelliklerine, sosyal faktörlere, seviyesine göre, kısacası “çocuğa göre”, olmalıdır. Derslerde kullanılacak edebi ürünlerin öğrencilerin gelişim ve büyüme çağlarına, psikolojik gelişimine, kavram ve sözcük bilgisine göre düzenlenmelidir (Şirin, 2000: 19).

Sosyal bilgiler dersinin öncelikli amacı bireylerde dil becerilerini geliştirmek olmamakla birlikte bilgiyi kavrama, anlama ve hayata geçirme amacı vardır. Bu amaçlar doğrultusunda edebi ürünler ve metinler öğrencilerde farklı mekan ve zamanlardan unsurları kendiyle kıyaslayabilir, başka insanların yaşamlarını ve duygularını değerlendirebilir. Bu da bireylerde empati yeteneğini geliştirerek, karakter ve değer eğitimine katkı sağlamaktadır (Öztürk vd., 2014: 34). Sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından biri de kültürel unsurların geleceğe aktarılmasını sağlamaktır. Bu aktarımın gerçekleşmesi için edebi ürünlerin kullanımı oldukça etkili olmakla birlikte geçmişi koruyarak geleceğe güvenle yaklaşma amacı gerçekleştirir (Öztürk vd., 2014: 34).

Eğitimde ve sosyal bilgiler eğitiminde; masallar, efsaneler, destanlar, fabllar, şiirler, öykü ve romanlar, biyografi, anılar, gezi yazıları, atasözleri, fıkra, bilmece, türküler, mektup, özdeyiş ve söylevler gibi edebi ürünler kullanılmaktadır (Öztürk vd., 2014: 34). Böylece öğrencilerin empati kurma becerileri, akademik başarılarının ve derse olan ilgilerinin artması konusunda olumlu bir etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır (Beldağ ve Aktaş, 2016: 957-958).

1.7.1. Tarihi Roman ve Tarihi Romanın Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılması

Sosyal Bilgiler dersinde tarih konuları sözel anlatıma dayalı olduğu ve soyut konular olduğu için öğretmenlerin sadece ders kitabına bağlı kalarak dersi anlatmaktan ziyade farklı materyaller kullanmaları gerekmektedir. Eğitimde kullanılan bir materyal olan tarihi romanlar olgu ve olayları kendi yorumu ile yansıtmaktadır. Dolayısı ile tarihi romanın Sosyal Bilgiler dersinde kullanılması toplumdaki değerlerin kazandırılmasına katkı sağlayacağından; değer aktarımında öğrencilerde tarihsel bilinç ve bilginin oluşturulmasında etkili bir materyal olmaktadır (Şimşek,2006: 65-66).

Sosyal Bilgiler ve Tarih derslerinde edebi ürünlerden olan romanın öğrencilerin kullanılması geçmişte yaşanan ve günümüzde yaşadığımız olaylar arasındaki ilişkiyi kurmalarını sağlamaktadır. Aynı zamanda tarihi romanın eğitim ve öğretim sürecinde kullanılması öğrencilerin, derse karşı motivasyon ve ilginin artmasını, okuma alışkanlığı kazanmasını, kalıcı öğrenmeyi, farklı bakış açıları geliştirmelerini olumlu etkileyecektir (Beldağ ve Aktaş, 2016: 973-974).

Sosyal Bilgiler Dersinin tarih konularında tarihi romanın kullanılmasının olumlu sonuçlarından bazıları şunlardır (Çençen, 2010: 117-118):

- Empati yeteneğini geliştirir.
- Eleştirel düşünme ve okuma konusunda katkı sağlar.
- Sebep sonuç ilişkisi kurmaya teşvik eder.
- Tarihi olay ve olguları eğlenceli bir şekilde öğrenmeyi sağlar.
- Ders kitaplarına nazaran tarihi karakter ve kahramanları daha gerçekçi kılar.
- Kültür ve değerleri tanımada ve idrak etmede yardımcı olur.
- Yazma faaliyetleri için temel görevi görür.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının en temel hedeflerinden biri değer aktarımının kolay hale getirilmesidir. Tarih bilinci gelişmiş öğrencilerin çağa uyum sağlamasında katkıda bulunur. Ayrıca edebi ürünler oldukça önemli bir sosyalleşme aracıdır. Çeri'nin (2000) söylemine göre ise, edebiyat tüm toplumların kültürel oluşum ve gelişimi açısından önemli bir etkidir. Otluoğlu'nun (2001) araştırmasında değindiği gibi, sosyal bilgiler

derslerinde edebi ürünlerin materyal olarak kullanılması, öğrencilere toplumsal değerlerin kazandırılmasında önemli bir etkiye sahiptir.

1.7.2. Milli Mücadele Konulu Romanlar

Eğitici ve öğretici unsurlara sahip olan roman aynı zamanda çocuklara okuma alışkanlığı da kazandırmaktadır. Ancak derslerde kullanılacak romanları seçerken dikkat edilmesi gereken noktalar bulunmaktadır. Çocukların ilgi, seviye, ruhsal ve zihinsel gelişimi göz önünde bulundurularak seçilmesi oldukça önemlidir. Romanların konularına değinmek gerekirse tarihi, psikolojik, sosyolojik, politik, felsefi romanlar çokça okunan romanlar arasında yer almaktadır (Aytekin, 2016).

Temelleri geçmişe dayanan, yani başlaması ve bitışı geçmiş zaman içinde olmuş olan olayların ve bu olaylarda yaşamış kahramanların hikâyelerini edebi şekilde yeniden ele alınması şeklinde tanımlanan tarihi roman sosyal bilgiler dersinde, konuların pekiştirilmesinde ve ölçme değerlendirme çalışmalarında kullanılabilmektedir (Argunşah, 1990'dan Akt: Şimşek, 2006).

Milli Mücadele Dönemi konulu romanlar şunlardır: Halide Edib Adıvar(1922) Ateşten Gömlek, Peyami Safa(1924) Sürgünlerin Gölgesinde, Ercüment Ekrem Talu (1925) Kan ve İmam, Halide Edip Adıvar(1926) Vurun Kahpeye, Aka Gündüz(1927) Dikmen Yıldızı, Reşat Nuri Güntekin(1928) Yeşil Gece, Yakup Kadri Karaosmanoğlu(1928) Sodom ve Gomore, Agah Sırrı Levend(1928) Acılar, Halide Edip Adıvar(1928) Türk'ün Ateşle İmtihanı, Aka Gündüz(1930) Yıldız, Mehmed Rauf(1930) Halas, Burhan Cahit Morkaya(1931) İzmir'in Romanı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu(1932) Yaban, Yakup Kadri Karaosmanoğlu(1934) Ankara, Mükerrrem Kamil Su(1937) Dinmez Ağrı, Mithat Cemal Kuntay(1938) Üç İstanbul, Refik Halit Karay(1939) Çete, Peyami Safa(1939) Biz İnsanlar, Hilmi Ziya Ülken(1942) Posta Yolu, Kemal Tahir Demir(1956) Esir Şehrin İnsanları, İlhan Tarus (1957) Var Olmak, Oğuz Özdeş (1960) Dağ Başını Duman Almış, Fikret Arıt(1961) Hep Bu Topraklar İçin, Fikret Arıt(1962) Küçük Fedailer, Kemal Tahir Demir(1962) Eski Şehrin Mahpusu, İlhan Tarus (1962) Hükümet Meydanı, Samim Kocagöz(1962) Kalpaklılar, Atilla İlhan (1963) Kurtlar Sofrası, Samim Kocagöz(1963) Doludizgin, Ziya Mısırlı(1963) İstiklal Madalyası, Etem İzzet Benice(1964) Adsuz Şehit, Tarık Buğra(1964) Küçük Ağa, Kemal Tahir Demir (1965) Yorgun Savaşçı, Şevket Süreyya Aydemir(1965) Tek Adam, Tarık Buğra(1966) Küçük Ağa Ankara'da, Hasan İzzettin Dinamo(1966) Kutsal

İsyan, İlhan Tarus (1966) Vatan Tutkusu, Osman Korkut Akol (1968) Kurtuluş Savaşı'nda Bir Çocuk, Hasan İzzettin Dinamo (1968) Ateş Yılları, Erol Toy(1968) Toprak Acıkınca, Bekir Büyükarkın (1969) Bozkırda Sabah, Falih Rıfkı Atay(1969) Çankaya, İskender Ohri(1971) Aşkdan da Yüce, Kemal Tahir(1971) Yol Ayrımı, Hasan İzzettin Dinamo(1973) Öksüz Musa, Ahmet Hamdi Tanpınar(1973) Sahnenin Dışındakiler, Talip Apaydın(1974) Toz Duman İçinde, Atilla İlhan (1974) Sırtlan Payı, Zebercet Coşkun(1975) Haçın, Talip Apaydın(1976) Vatan Dediler, İlhan Selçuk (1976) Yüzbaşı Selahattin'in Romanı, Atilla İlhan (2002) Allah'ın Süngüleri: Reis Paşa, Turgut Özakman (2005) Şu Çılgın Türkler, Bekir Büyükarkın (2013) Bozkırda Sabah Kurtuluş Savaşımızın Romanı, Zülfü Livaneli(2013) Arkadaşıma Veda.

Çalışmanın literatür kaynakları belirlenirken iki sosyal bilgiler alanında uzman ve iki edebiyat alanında uzman toplamda dört öğretim üyesi tarafından uzman görüşü alınmış ve on roman seçilmiştir. Belirlenen romanlar şunlardır: Halide Edib Adıvar(1922) Ateşten Gömlek, Mehmed Rauf(1930) Halas, Yakup Kadri Karaosmanoğlu(1932) Yaban, Mithat Cemal Kuntay(1938) Üç İstanbul, Kemal Tahir Demir(1956), Esir Şehrin İnsanları, Samim Kocagöz(1962) Kalpaklılar, Tarık Buğra(1964) Küçük Ağa, Ahmet Hamdi Tanpınar(1973) Sahnenin Dışındakiler, İlhan Selçuk (1976) Yüzbaşı Selahattin'in Romanı, Turgut Özakman (2005) Şu Çılgın Türkler.

1.8. İlgili Literatür

Bu bölümde; Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler ile ilgili yapılan araştırmaların yanı sıra, edebi ürünlerden eğitimde yararlanılmasına yönelik yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

1.8.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Ahmet Zeki Güven (2014), araştırmasında Bostan ve Gülistan adlı eserleri değerleri eğitimi boyutuyla betimsel analiz yöntemi ile incelemiştir. Araştırmasının sonucunda Bostan ve Gülistan eserlerinde en sık rastlanan değer hoşgörü olarak saptanmış ancak ulusal değerleri kapsayan ifadeler yer verilmediği görülmüştür.

Köç, Demirkaya ve Ünal'ın (2020), Safahat ve Mehmet Akif'i sosyal bilgiler değerlerine göre incelediği bu çalışmada doküman analizi yöntemi ile elde edilen veriler

betimsel analiz yöntemi ile çözümlemişlerdir. Bu eserin değerler açısından zengin olduğu ve sosyal bilgiler dersinde kullanılabileceğini belirtmişlerdir.

Yıldız ve Çolak (2020), SBÖP’te yer alan değerlere göre Yenisey Yazıtlarını doküman analizi yöntemi ile incelemiş; elde edilen verileri betimsel analiz yöntemi ile çözümlemiştir. Araştırmının bulgularına göre Yenisey Yazıtları’nın SBÖP’te yer alan değerlerin çoğunu kapsadığını ortaya koymuştur. Sosyal Bilgiler derslerinde bu kaynaktan yararlanılmasını önermiştir.

Kandemir ve Torun (2020) ise, SBÖP’da yer alan değerlere göre İstiklal Marşı’nı incelemişlerdir. Bu araştırma sonucunda SBÖP’deki 18 değerden sadece 9 değere yer verildiği sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Kandemir ve Torun (2020), değer öğretiminde alternatif bir materyal olarak İstiklal Marşı’nın kullanılmasını önermişlerdir.

Özpek (2020), Yüksek Lisans tezinde T.C. Inkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders programı ve SBÖP’de yer alan tarih konularında tarihi romanların kullanılması üzerinde bir araştırma yapmıştır. Bu tarihi romanların, bu derslerde kullanımının olumlu sonuçlar vereceği çıkarımını yapmıştır.

Eryılmaz ve Çengelci Köse (2018)’in araştırmalarında sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımına yönelik Küçük Prens öyküsünü incelemişlerdir. Doküman incelemesi yöntemi ile elde ettikleri bulguları, içerik analizi ile yorumlamışlardır. Araştırmalarının sonucuna göre SBÖP’da yer alan değerlerin birçoğunun Küçük Prens öyküsünde yer aldığını ortaya çıkarmış; bu öykünün sosyal bilgiler dersinde değer aktarımı sürecine katkıda bulunacağını söylemişlerdir.

Yüksek lisans tezinde, Milli Mücadele ve Tarih öğretiminde Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun ve Halide Edip Adıvar’ın tarihi romanlarının kullanımına yönelik öğretmen görüşünü alan Yeşiltarım Koyun (2019), nicel araştırma yönteminden durum çalışması yaklaşımını kullanmıştır. Bu araştırma iki aşamalı bir araştırma olmakla birlikte; birinci aşamada, belirtilen yazarların romanlarında Milli Mücadele’nin yer alma biçimini incelemiş; ikinci aşamada ise, 40 tarih öğretmeni ile görüşme yapmıştır. Araştırma sonucunda Milli Mücadele öğretiminde öğretmenlerin yarısından fazlasının Yakup Kadri ve Halide Edip’in romanlarından faydalandıkları sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda öğretmenlerin tarihi romanların derslerde kullanılması durumunda öğrencilerin dersi

sevmelerini, ilgilerini çekmesini, empati kurma becerilerini geliştirdikleri düşündüklerini ortaya çıkarmıştır.

Çifçi (2011), yüksek lisans tezinde 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde tarihi roman kullanımının, öğrencilerin akademik başarısı üzerindeki etkiyi belirlemiştir. Araştırmasında öntest – sontest kontrol gruplu deneysel desen kullanmıştır. Deney grubunda derslerde tarihi romanların kullanımı sağlarken; kontrol grubunda derslerde tarihi roman kullanmaksızın bir öğretim yapılmasını sağlamıştır. Veri toplama aracı olarak başarı testi uygulamış; elde edilen verileri SPSS programı ile çözümlemiştir. Bu çalışmada tarihi romanlar kullanılarak ders işlenen deney grubunun akademik başarısı, tarihi romanların kullanılmadığı kontrol grubuna oranla daha başarılı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

5-7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki Atatürk'e ait sözlerin ve ifadelerin var olma durumunu ve değer aktarımı açısından önemini ortaya çıkarmaya çalışan Ustaoglu Çelik (2017), doküman incelemesi yöntemiyle verilerini toplamış; verilerinin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanmıştır. Bu çalışmada; Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Atatürk'ün sözlerine yer verildiği ancak yeteri kadar tekrar edilmediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca ders kitaplarında yer alan Atatürk'ün sözlerinin, değer aktarımı açısından önemli bir materyal olduğunu ve SBÖP'ta yer alan değerlerle uyum sağladığı sonucuna ulaşmıştır.

Değer eğitimi ve Edebi ürünlerin kullanımı konularıyla alakalı başka çalışmalara bakıldığında; değer eğitime yönelik öğrencilerin, velilerin ve öğretmenlerin görüşlerini içeren araştırmalardan bazıları Deveci ve Dal (2008), Tokdemir (2007), Yaşar ve Çengelci (2009) Tepecik (2008) tarafından ortaya konulmuştur. Eğitim programları ve ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi üzerine Keskin (2008) ve Ercan (2001), Sarıcan'ın (2006) çalışmalarının bulunduğu görülmüştür. Değer eğitiminin önemini ve etkililiğini, öğrencilerdeki kazanımlarını değerlendiren çalışmalar Akbaş (2004), Dilmaç (1999), Kuş (2009), İşcan (2007) tarafından yapılmıştır.

1.8.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Johennessen'in (2003) lise öğrencileri için tarih derslerinde edebi ürünlerin kullanımıyla ilgili bir araştırmasında Vietnam Savaşı'nın edebi ürünler kullanılarak anlatılmasının öğrenciler üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. Edebi ürünlerin derslerde kullanımının öğrencilerde düşünme becerilerinin, dayanışma duygusunun ve problem çözme becerilerini olumlu etkilediğini ortaya koymuştur. Tarih derslerinde edebi ürünlerin

kullanılması, geçmişteki insanların savaş sırasında yaşamışlıklarından yola çıkarak öğrencilerde empati duygularını geliştirme ve savaşın olumsuz yönlerini fark ederek barışın önemini anlamalarını sağlamak konusunda etkili olduğunu belirtmiştir.

Palmer ve Burroughs (2002), araştırmalarında Sosyal Bilgiler dersinde şarkılar ve edebi ürünlerin kullanımını araştırmış; özellikle de tarih konularında bu materyal ve tekniklerin olumlu etkilerini ortaya koymuşlardır. Sosyal Bilgiler dersinde şarkıların ve edebi ürünlerin kullanımı öğrencilerin ilgisini çekmesi ve öğrenmenin kalıcılığı konusunda olumlu etkilerin olduğunu belirtmişlerdir.

Tindall (1996), araştırmasında Sosyal Bilgiler 5. Sınıf öğrencileri üzerinde deneysel bir çalışma gerçekleştirmiştir. 5. Sınıfların bir sınıfında materyal olarak edebi ürünler kullanılarak ders işlenirken; diğer sınıfta düz anlatım yöntemiyle ve ders kitaplarından faydalanarak ders işlenmiştir. Araştırmanın sonucunda derslerde edebi ürünleri kullanan sınıftaki öğrencilerin etkili öğrenme gerçekleştirdiklerini, başarılarının olumlu yönde arttığı görülmüştür.

Friend (1995), araştırmasında edebiyat temelli bir eğitimin öğrencilerin okuma ve anlama becerileri üzerindeki etkiyi incelemiştir. Edebi ürünlerin kullanıldığı edebiyat temelli bir öğretim programının öğrencilerin okuma, okuduğunu anlama ve dil becerilerinin olumlu yönde geliştiği sonucuna ulaşmıştır.

Davis ve Palmer (1992), araştırmalarında Amerika'daki göçmenlere, yerli halkın bakış açısını ve toplumsal problemleri ortaya koymayı amaçlamışlardır. Kontrol grubuna göçmenlerin Amerikalı üzerindeki etkisi düz anlatım yoluyla, deney grubuna Peter Stuyvesant adlı bir göçmenin Amerika'ya ilk gelişi ve çevresiyle ilgili problemlerini anlatan roman okutturulmuştur ve yer yer bu gruba drama yaptırılmıştır. Sonuç olarak deney grubundaki öğrencilerin yani derslerde edebi ürünlerin kullanıldığı grubun göçmenlerin yerli halkın bakış açısını daha iyi öğrendiklerini ve dersin öğrencilerde olumlu bir etki bıraktığını belirtmişlerdir.

Yurt dışında yapılan araştırmalar incelendiğinde; Öğretmenin değerler eğitimindeki etkililiğini konusunda Rainey (1999), Veugelers ve Kat (2003) araştırmaları bulunmaktadır. Mikulics (1998), değerler eğitiminde kullanılan materyallerin etkililiğini araştırmıştır. Husu ve Tirri (2007), öğretmenlerin değerlerini belirlemek amacıyla araştırması bulunmaktadır. Prencip (2001) ise değer eğitimine yönelik öğrencilerin görüşlerine değinmiştir.

2. BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu araştırma Nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma; nitel veri toplama yöntemlerinden olan görüşme, gözlem ve doküman analizi ile olay, olgu ve algıların gerçekçi ve bütüncül olarak ortaya konulduğu araştırmalardır. Başka bir ifadeyle nitel araştırma, teori oluşturmayı hedef alan, sosyal olguları bulundukları çevre içerisinde anlamayı ve araştırmayı ön planda tutan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek,2016: 41). Nitel araştırmaların genel olarak bir tanımını yapmak güç olsa da bazı belirgin özelliklerinden şunlardır: Doğal ortama duyarlılık, bütüncül yaklaşım, araştırmacının katılımcı rolü, araştırma deseninde esneklik, algıların ortaya konulması, tümevarıma dayalı analiz (Yıldırım, 1999). Bu araştırmada doküman incelemesi yöntemi ile toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tarama modelinde bir araştırmadır. Tarama modeli; geçmişte var olmuş yada günümüzde var olan bir durumu olduğu gibi tasvir etmeyi hedefleyen bir araştırma yaklaşımıdır. Bu modelde araştırmaya konu olan olay, olgu, birey veya nesne kendi içinde, olduğu gibi değiştirmeden ve etkilemeden ortaya koymak hedeflenir. (Karasar, 2014: 77). Resmi bir kuruluşun, yani kamu kuruluşunun ve benzerlerinin belli bir zaman diliminde olay ve durumların doğal koşulları içerisinde tespit etmek, evren içerisinde seçilen bir örneklemle elde edilen verilere dayanan bir araştırma modelidir (Arseven, 2001: 24).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Milli Mücadele konulu romanlardır. Araştırmanın örnekleme konuyla ilgili dört uzmandan görüş alınarak seçilen 10 romandan oluşmaktadır. Çalışmanın literatür kaynakları belirlenirken iki sosyal bilgiler alanında uzman ve iki edebiyat alanında uzman toplamda dört öğretim üyesi tarafından uzman görüşü alınmış ve on roman seçilmiştir. Belirlenen romanlar şunlardır: Halide Edib Adıvar(1922) Ateşten Gömlek, Mehmed Rauf(1930) Halas, Yakup Kadri Karaosmanoğlu(1932) Yaban, Mithat Cemal Kuntay(1938) Üç İstanbul, Kemal Tahir Demir(1956), Esir Şehrin İnsanları, Samim Kocagöz(1962) Kalpaklılar, Tarık Buğra(1964) Küçük Ağa, Ahmet Hamdi Tanpınar(1973)

Sahnenin Dışındakiler, İlhan Selçuk (1976) Yüzbaşı Selahattin'in Romanı, Turgut Özakman (2005) Şu Çılgın Türkler.

2.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın verileri doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılmak istenen olay, durum ve olgular ile ilgili bilgileri içeren yazılı malzemelerin analizidir. Nitel araştırmalarda doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabilir ya da diğer veri toplama yöntemleri olan gözlem ve görüşme ile birlikte de kullanılabilir. Dokümanlar, nitel araştırmada kullanılması gerekli olan önemli kaynaklardır. Araştırmacının, gözlem ya da görüşme yapmasına gerek duymadan araştırma verisini elde edebilir. Aynı zamanda doküman incelemesi, diğer veri toplama yöntemleri olan görüşme ve gözlem ile birlikte kullanıldığında araştırmanın geçerliğini arttıracaktır (Yıldırım ve Şimşek,2016: 189-201). Doküman incelemesi, aynı zamanda belgesel tarama olarak da adlandırılır ve bir amaç doğrultusunda kaynak bulma, bu kaynakları okuma, not çıkarma, değerlendirme basamakları ile yapılır (Karasar, 2014: 77). Dokümanlar tiyatro oyunu, dizi, film ve roman gibi analiz birimleri olabildiği gibi; sanat, tarih ve edebiyat konuları ile ilgili materyaller veya ders kitapları olarak seçilebilir (Yıldırım ve Şimşek,2016: 189-201).

Milli Mücadele konulu romanlardan seçilen 10 roman, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlere göre okunup değerlerin atıfta bulunduğu cümle ve ifadeler tespit edilmiştir. Araştırmada, romanlarda “aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik” değerlerinin ne sıklıkta ve nasıl yer aldığı tespit edilmeye çalışılmış ve romanların Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'naki değerleri ele aldığı şekilde sunulmuştur. Araştırmada kaynak taraması ile ulaşılan bilgi ve deneyimlerden de faydalanarak, tespitler esnasında uzmanlardan görüş alınmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Doküman incelemesi yöntemiyle elde edilen bu veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizi sosyal bilimlerde sık sık kullanılan bir teknik olup; belli kurallar ile yapılan şifrelemelerle bir metnin içerisindeki bazı sözcüklerinin daha küçük gruplarıyla sistematik olarak özetlenmesidir. Bir metnin içinde tespit edilmesi hedeflenen

kavram ve kelimelerin varlığını belirleme amacıyla yapılır. Araştırmacı belirlenen bu kavram ve kelimelerin anlamlarını ve aralarındaki ilişkileri tespit ederek değerlendirmeler yaparak analiz eder (Büyüköztürk, 2012: 269). Aynı zamanda içerik analizi, dokümanlardan çıkarılan yorumların belli işlemlerden sonra ortaya konulduğu araştırma tekniğidir (Weber: 1989: 5).

Bu araştırmada yapılan analizlerin sonucunda; Ateşten Gömlek, Halas, Yaban, Üç İstanbul, Esir Şehrin İnsanları, Kalpaklılar, Küçük Ağa, Sahnenin Dışındakiler, Yüzbaşı Selahattin'in Romanı Birinci Cilt, Yüzbaşı Selahattin'in Romanı İkinci Cilt ve Şu Çılgın Türkler romanlarında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler belirlenerek veriler oluşturulmuştur. Bu verilere ait yüzde ve frekanslar hesaplanmış ve ortaya çıkan sonuçlar romanlarda değerlerin yer alma sıklığı ve yüzdesi olarak tablolaştırılarak Tablo 1'de sunulmuştur.

2.5. Güvenirlilik ve Geçerlilik

Araştırmada ilk olarak romanlarda, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin vurgulandığı cümle, ifade ve olay örgüsü bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Aktarılan bu bulgular “Ateşten Gömlek”, “Halas”, “Yaban”, “Üç İstanbul”, “Esir Şehrin İnsanları”, “Kalpaklılar”, “Küçük Ağa”, “Sahnenin Dışındakiler”, “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı Birinci Cilt”, “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı İkinci Cilt” ve “Şu Çılgın Türkler” romanlarındaki kahramanların diyalogları, olay örgüleri, cümle ve ifadeler Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler ile ilişkilendirilmiştir. Daha sonra ise bu verilerin hangi değer kapsamına girdiği tespit edilmiştir. Bu çıkarımlar için iki uzman görüşü alınmış; görüş ayrılığı yaşanan çıkarımlarda düzenlemeler yapılmış ve araştırmanın güvenirliliği sağlanmıştır.

Geçerliliği sağlamak için romanlarda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerlerin vurgulandığı diyaloglar, olay örgüleri, cümle ve ifadeler yansız bir şekilde araştırmada verilmiş, bu yansızlığı sağlamak için romanlardaki cümle ve ifadeler doğrudan alıntılanarak araştırmada belirtilmiştir.

3. BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde, romanların konusundan kısaca bahsedilmiş; romanları incelemede ölçüt alınan değerlerin TDK Türkçe sözlükteki tanımlarına göre romanlarda bu değerlerin yer aldığı cümle, ifade, olay örgüsü ve paragraflar verilmiştir. İncelemeler sonucu elde edilen bulgular tablolaştırılarak aktarılmış ve bu tablolar üzerinden yorumlar yapılmıştır.

3.1. Birinci Alt Probleme Dair Bulgular (“Ateşten Gömlek” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Romanın Konusu: Ayşe’nin ailesinin İzmir’in işgali sırasında öldürülmesiyle, Ayşe İstanbul’da yaşayan kardeşinin yanına kaçar. İhsan ve Peyami ile birlikte İstanbul’da Milli Mücadele mitinglerine katılır. Bu propagandalara katıldıktan sonra Kurtuluş Savaşı’nda yaralılara gönüllü olarak bakmak için İhsan ve Peyami ile Anadolu’ya gider. Bu sırada İhsan ve Peyami Ayşe’ye aşık olur. Ancak Ayşe hayatını vatanın kurtuluşuna adanmıştır, bu sebeple onun için aşk ve evlilikten önce Milli Mücadele vardır. Yunanlılar tarafından annesi ve babası öldürülen Kezban ise İhsan’ı sevmektedir ancak karşılık göremez, bu sebeple Ayşe’yi kıskanır. Ateşten Gömlek bir aşk üçgeniyle kendisini göstermeye başlar. Kurtuluş Savaşı’nda önce Ayşe ve İhsan daha sonra yaralanan Peyami ölür.

“Ateşten Gömlek” romanında en çok vurgu yapılan değer vatanseverlik, devletin geleceğini önemseme, düşman unsurlara karşı ulusu koruma, hayatını vatan uğruna adamak, vatani kurtarma konusunda kararlı olma, bayrağa duyulan sevgi, askere duyulan saygı ve sevgi, vatanın doğal güzelliklerine duyulan hayranlık ve haz, vatan için çalışmak, vatana duyulan sorumluluk, vatanın bulunduğu durumdan endişelenmek alt boyutlarıyla yansıtılmıştır. Romandaki vatanseverlik vurgusu yapılan cümle ve ifadeler şöyledir:

Romanda bağımsızlığın sembolü olan Harbiye Nezareti’nin düşman kuvvetler tarafından ele geçirilmesinden duyulan üzüntü, duyarlılık ve bağımsızlık değerlerine örnektir. Cümlenin devamında vatani bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için halkın bu duruma engel olmasını istemek ve adalet dilemek adalet değeri ile ilişkilidir. (Adıvar,2019: 67)

“(...) İzmir yolunda çekilen mihnetin korkunç yekunu arasında benim bacaklarımın hatta kafam kaç para eder?” dedim.” (Adıvar,2019:418-149)

“Azası kavi, kolları kırmızı bayrağın direğine sarılmış ve su içinde yürüyen bir sancaktar: “Senin için ey sancağımız, ölüürüz de vermeyiz...”

Arkamdan bütün koğuş gürleyerek devam etti: ‘Senin için ey sancağımız, güle güle kurban oluruz.’” Ayrıca bu ifadelerde yurtseverlerin bağımsızlığın sembolü olan bayrağını sahiplenmesi bağımsızlık değerine atıfta bulunulduğunu gösterirken paragrafın devamında “İnatla, ısrarla, heyecanla içeriden dışarıdan etrafımı saran bu sancak aşkı gözlerimden çocuk gibi sıcak sıcak yaşlar boşandırdı.” ifadesi duyarlılık değerinin bir örneğidir. (Adıvar, 2019: 139)”

Bir başka değer olan sorumluluk, romanda çok vurgu yapılan değerler arasında yer almıştır. romanda daha çok vatana duyulan sorumluluk ve hizmet, hayatını görevine adanmak, ülkenin geleceği için mesuliyet duyma, sorumluluklarını yerine getirme alt boyutlarıyla ve vatanseverlik değeri ile ilişkili olarak ifade edilmiştir. Sorumluluk değerine ait romanda yer alan cümleler şu şekildedir:

Roman kahramanı Ayşe’nin savaş zamanında yaralı askerlere hastabakıcılık yaptığı süreçte sıtmaya yakalanması ancak bu halde bile görevine devam etmesi sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Adıvar,2019: 141)

Ayşe ve İhsan’ın vatanın düşman kuvvetlerden temizlenene kadar evlenmek istememeleri yine sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ile bağlantılıdır (Adıvar,2019: 167).

İstanbul halkının Anadolu’ya geçip savaşmak istemesi ve bunun için çabalaması sorumluluk, vatanseverlik ve çalışkanlık değerleri ile ilişkilidir (Adıvar,2019: 52).

Ateşten Gömlek romanında sevgi değeri, karşı cinse duyulan sevgi ve aşk, askere duyulan sevgi alt boyutlarıyla ilişkilendirilmiştir. Sevgi değerinin yer aldığı cümle ve ifadeler aşağıda sıralanmıştır:

Romanda Ayşe ve İhsan’ın birbirlerine duydukları aşk, hürmet ve içtenliğin bahsedildiği paragraf sevgi ve saygı değerleri ile bağlantılıdır (Adıvar,2019: 53-54).

Romanda bağımsızlık değerine; egemenliğin başka bir millet yada devletin elinde olmaması, sömürülmemek, vatanın bağımsızlığı için mücadele etmek, hiçbir ülkeye, zümreye veya yabancı bir otoriteye bağımlı olmamak ve yurtseverlik alt boyutlarıyla vurgu yapılmıştır. Bu değer yer aldığı cümle ve ifadeler aşağıda örneklendirilmiştir.

İhsan'ın vatanın her bir tarafının düşman kuvvetlerden temizlenene kadar çabalayıp savaşağını söylemesi bağımsızlık değeri ile ilgilidir (Adıvar,2019:50).

“İşyanların felsefesi meşru ve açıktı. Memleketlerine hakları olmayarak, mütareke diye aldatarak birtakım yabancılar sokmuşlar, soyuyorlardı. Harp malzemesini tedarik ne kadar müşkül ve uzun olursa olsun, mukavemet için, karşıdakine zarar vermek için ne lazım gelirse, ne pahasına olursa olsun gülerek yapıyorlardı. Ayşe bunların ruhlarının iyi taraflarını herkesten iyi anlamıştı. Onun için İzmir'in dağlarında büyüyen müstakil ruhu, istiklal askerlerini, oldukları gibi faziletleriyle, hatalarıyla beraber seviyordu.” (Adıvar,2019: 79-80)

Ayrıca İlhan'ın ülkenin bağımsızlığının savunulması ve geleceği için mesuliyet hissetmesi, tüm vatanın bağımsızlığını sağlayana kadar varını yoğunu ortaya koymak istemesi sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ile ilişkilidir. (Adıvar,2019: 116)

Ateşten Gömlek romanında saygı değeri daha çok emeğe saygı, nezaket, hayranlık ve takdir duyma, askere duyulan saygı alt boyutlarıyla vurgulanmıştır. Saygı değerinin bahsedildiği cümlelere ait örnekler aşağıda verilmiştir.

İhsan'ın Ayşe'nin elini öpmesi ve başına koyması saygı değeri ile ilişkilidir (Adıvar,2019: 82).

Ayşe mektubunda belirttiği üzere vatanını kurtarma uğrunda can veren askerlere duyduğu hürmet saygı değeri ile bağlantılıdır (Adıvar,2019: 68).

“Ahmet Rifki, bu Anadolu yollarında gördüğüm en güzel, en billur yürekli çocuk. O da genç gözlerini kapayınca kadar Ayşe'nin en hakiki İzmir askerlerindendi. Onda Ayşe'ye hürmetle, perestişle, himayeyle karışık bir alaka uyanmıştı.” Bu cümlelerde saygı değerine vurgu yapılırken cümlelerin devamında; *“Ayşe onu son dakikasına kadar büyük bir kardeş, belki genç bir ana rikkatıyla ve düşkünlüğüyle sevdi.”* cümlesinde sevgi değerine vurgu yapılmıştır. (Adıvar,2019: 80)

Bir başka değer olan yardımseverlik, romanda daha çok mal varlığını vatan için harcama ve misafirperverlik olarak ifade edilmiştir. Yardımseverlik değerine vurgu yapılan cümle ve ifadeler aşağıda belirtilmiştir.

Köylülerin askerleri evlerinde misafir etmesi yardımseverlik değerine bir örnektir (Adıvar,2019: 104-105).

“(...) Uzun müddet para bulmak için sıkıldıktan sonra Ayşe’nin bankadaki üç bin lirasından bir kısmını buna sarf etmeye Ayşe’nin icbarıyla karar verildi. Cemal başta olarak on zabıt ceplerinde yüzer liraya meçhule, ölüme gittiler.” Bu paragrafta Ayşe’nin yardıma ihtiyacı olan birine destek olması ve bunu vatanının kurtuluşu için yapması yardımseverlik ve vatanseverlik değerlerine örnektir. (Adıvar,2019: 54)

Romanda duyarlılık değerine; çevresindeki olay ve kişilere karşı duyarlı olmak, vicdanlı olmak, haksızlıkları kabul etmemek ve yapılan kötülüklerden rahatsız olmak gibi alt boyutlara vurgu yapılmıştır. Bu değer yer aldığı cümle ve ifadeler aşağıda sıralanmıştır.

Romanda savaş esnasında askerlerin korkmaktan korkması varıyla yoğunla korkusuzca savaşmaya devam etmesi; düşen bombalara bile aldırış etmemeleri duyarlılık, vatanseverlik ve sorumluluk değerleri ile ilişkilendirilmiştir (Adıvar,2019: 193).

Madam Tadia pencereden bakarken ağlaması ve vatanın analarının daha ne kadar çile çekeceğini düşünmesi duyarlılık değeri ile ilgilidir (Adıvar,2019: 141).

Bir başka değer olan dayanışma, romanda ülkenin kurtuluşu için seferber olma, milli birlik şuuruna sahip olma, el ele beraber çalışma ve savaşta komutanlara sadık olmak gibi alt boyutlarla işlenmiştir. Aşağıda dayanışma değerini barındıran örnekler sıralanmıştır.

“Meserret Kıraathanesi’ndekiler bir gün bizim eve toplanmış, propaganda cereyanına bizim de yardım etmemize karar vermişlerdi. (...) Propagandayı milli derdimizin en büyük devası telakki ediyorduk. Buna Babıali’nin köhne daireleri, hatta şehzadeler ve padişah bile inanmış, İttihatçı, İtilafçı bütün bir millet propagandaya atılmıştı.” Burada vatanın kurtuluşu için birlik ve beraberlik sağlanması dayanışma ve vatanseverlik değerleri ile bağlantılıdır. (Adıvar,2019: 30)

“Ayşe: “Sen kumandana git Cemal,” diyordu. “Geçen gün geldi, hastaneyi gezdi. Bunları tamamen iyi anlayan, iyi ve mert bir yüzü var.” cümlelerinde dürüstlük vurgusu yapılırken; *Sen ona hayatını açıkça anlat, olmaz mı? Göreceksiniz, hepiniz yine el ele beraber çarpışacaksınız.*”“ cümleleri ise dayanışma değerine örnektir. (Adıvar,2019: 135)

Bir başka değer olan dürüstlük doğruları söyleme, çevresini doğru yola yönlendirme gibi alt boyutlarla ele alınmıştır. Bu değer yer aldığı cümle aşağıda verilmiştir.

“Rumeli’nin kanlı boğuşmasına şahit olan Mehmet Çavuş, kendini köylülere bu hakikati anlatmaya nazil olmuş eli sopalı ve silahlı bir nevi resul addediyordu.” Ayrıca Mehmet Çavuş’un çevresini doğru yola yönlendirme sorumluluğunu kendinde bulması sorumluluk değeri ile ilişkilidir. (Adıvar,2019: 104)

Özgürlük değeri Ateşten Gömlek romanında geleceğe yönelik cesurca hareket etmek, siyasi özgürlük, yoluna çıkanlara izin verilmemesi gibi alt boyutlarla işlenmiştir. Özgürlük değerinin bahsedildiği cümleler aşağıda belirtilmiştir.

“Şark dünyasında ilk yumruğunu zulme kaldıran, ilk yeni ruhla atılan bu günahkar çocuklardı. Şimdi bunlar uzaktan, pek uzaktan gelen bir ordunun ayak seslerini dinliyorlar. Bunlar ilk ateş ve tehlikede çıplak vücutlarıyla ilk müdafaa hattını yaptılar.” cümlelerinde vatanın siyasi özgürlüğü için mücadele edilmesi vatanseverlik ve özgürlük değerleri ile ilişkilidir. (Adıvar,2019: 103-104)

“(…) Her millet hakkını aldığı vakit Şimali Kafkas’ın kartal tepeleri üstünde bu güzel kardeşlerimiz vatanlarını kurarken istedim ki benim de onlar için akıtacak kanım, dövüşecek bir tek sağlam kolum olsun.” romandaki karakterin vatanın bağımsızlığını ve özgürlüğünü kazanmak için mesuliyet duyması bağımsızlık, vatanseverlik, sorumluluk ve özgürlük değerleriyle bağlantılıdır. (Adıvar,2019: 107)

Bir başka değer olan çalışkanlık, romanda vatanın kurtuluşu için çabalamak, katkı sağlamak, elindeki imkanlarla yeni bir şey ortaya koymak olarak ifade edilmiştir. Çalışkanlık değerinin atıfta bulunduğu cümle aşağıda verilmiştir.

Ayşe’nin, sürekli dantel veya dikiş yaparak çalışması, kazandığı parayı Milli Mücadele uğruna bağışladığı için hayatını ders vererek ve yaptığı dantelleri satarak devam ettirmesi çalışkanlık, vatanseverlik, yardımseverlik ve tasarruf değerleri ile ilgilidir (Adıvar,2019: 56).

Ateşten Gömlek romanında estetik değerini barındıran cümleler ve ifadeler genellikle bir insanın estetik güzelliği alt boyutu ile işlenmiştir. Bu değeri barındıran örnek cümle aşağıda verilmiştir.

“Ayşe’nin uzattığı büyük uzunca bir beyaz eli sıktım. Yüzünü kaldırdı. Sükun içinde aramızda yürüdü. Koyulaşmış yeşil, esmer gözleri etrafındaki siyah kirpikleri yaslı İzmir’in zeytinliklerini örten yas örtüsü gibiydi. (...) Büyük biçimli, kırmızı dudaklarının ve arasındaki sedef gibi sağlam beyaz dişlerinin nihayetsiz bir kudreti, zenginliği vardı.” (Adıvar,2019: 37)

Bir başka değer olan adalet, romanda daha çok kadına verilen değer ve adaleti istemek alt boyutları ile işlenmiştir. Bu değer atıfta bulunduğu cümle şudur:

“‘Lisan bilmez cahil karı gitsin, nezakete alışıktır değildir.’ Allahım! İngiliz kadınına hakaret etti diye Hintliyi, İngilizler dört ayak hayvan gibi yerde yürütmüşlerdi. Türk kadınının azametini çekemeyenlere, yerde sürdürenlere karşı ordumuz aynı ihtirasla ceza vermeyi istemeyecek mi? Kadına hakareti, bayrağına hakaret gibi düşünmüyor mu?” (Adıvar,2019: 69)

Bir diğer değer olan eşitlik, Ateşten Gömlek romanında kadınların ülkenin geleceğinde erkekler kadar katkıda bulunması, kadın erkek eşitliği gibi alt boyutlarla vurgulanmıştır.

“Mehmet Çavuş heyecanlı, ateşli ve yüzü tehlikeliydi. Yolda bana muhtelif çetelerdeki kadınlardan bahsetti. Hatta Bulgar çetelerindeki Bulgar kadınların vatani rolünü bile dili döndüğü kadar anlattı. Şehit olan Rahime Çavuş, hala harp eden Ayşe Çavuş, Atiye Çavuş, hep bu kadın çavuşların askeri menakıbını, bana korkunç gelen hayatlarını mübalağayla fazla renklerle muhayyilemde resmediyordu.” bu paragrafta kadınların da erkekler gibi ülkenin kurtuluşunda rol oynaması, düşman kuvvetler ile çarpışması eşitlik, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. (Adıvar,2019: 114)

Ateşten Gömlek romanında aile birliğine önem verme değeri ailedeki bireyleri önemseme alt boyutu ile işlenmiştir. Aile birliğine önem değerinin geçtiği cümlelere örnek aşağıda belirtilmiştir.

İhsan'ı istasyona amcasının kızlarının getirmesi ve tüm ailenin vedalaşırken sarılıp ağlamaları aile birliğine önem verme değeri ile bağlantılıdır (Adıvar,2019: 168).

Bir başka değer olan barış, romanda savaşa karşı olmak, ülkeler ile dostluk ilişkilerini geliştirmek olarak ifade edilmiştir. Bu değer bahsedildiği cümle aşağıda verilmiştir.

“Hoş... Mütareke, sulh istemiyor değilim. Esasen bütün milletlerin kudurmuş gibi, boğaz boğaza, milyonlarca insanı parçalamalarını manasız buluyordum.” (Adıvar,2019: 19)

Romanda bilimsellik değeri; yeni fikirler geliştirmek, yeniliklere ve öğrenmeye açık olmak alt boyutları ile kullanılmıştır. Bilimsellik değerinin yer aldığı tek cümle aşağıda verilmiştir.

“Gazeteler, risaleler, makaleler neşredecek, tercüme edip Avrupa'ya gönderecektik, sonra Türk gençliği bunu İstanbul'a giren ecnebilere anlatacaktı.” (Adıvar,2019: 30)

Araştırmanın birinci problem cümlesi olan “Ateşten Gömlek” romanında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?” sorusuna cevap olarak Romandaki cümle ve ifadelerden yararlanılarak Tablo 1 oluşturulmuştur.

Tablo 3.1. “Ateşten Gömlek” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi

Değerler	Frekans	Yüzde
Vatanseverlik	50	23,36%
Sorumluluk	24	11,21%
Sevgi	23	10,75%
Bağımsızlık	21	9,81%
Saygı	18	8,41%
Yardımseverlik	15	7,01%
Duyarlılık	14	6,54%
Dayanışma	10	4,67%
Dürüstlük	8	3,74%
Özgürlük	7	3,27%
Çalışkanlık	5	2,34%
Estetik	5	2,34%
Adalet	4	1,87%
Eşitlik	4	1,87%
Aile Birliğine Önem Verme	2	0,93%
Barış	2	0,93%
Bilimsellik	1	0,47%
Tasarruf	1	0,47%
Toplam	214	100

Tablo 3.1 incelendiğinde “Vatanseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 50, yüzdesi ise %23,36; “Sorumluluk” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 24, yüzdesi ise %11,21; “Sevgi” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 23, yüzdesi ise %10,75; “Bağımsızlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 21, yüzdesi ise %9,81; “Saygı” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 18, yüzdesi ise %8,41, “Yardımseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 15, yüzdesi ise %7,01; “Duyarlılık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 14, yüzdesi ise %6,54; “Dayanışma” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 10, yüzdesi ise %4,67; “Dürüstlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 8, yüzdesi ise %3,74; “Özgürlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 7, yüzdesi ise %3,27; “Çalışkanlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 5, yüzdesi ise %2,34, “estetik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 5, yüzdesi ise %2,34; “Adalet” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 4, yüzdesi ise %1,87; “Eşitlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 4, yüzdesi ise %1,87; “Aile birliğine önem verme” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı

2, yüzdesi ise 0,93; “Barış” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 2, yüzdesi ise 0,93; “Bilimsellik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 1, yüzdesi ise %0,47; “Tasarruf” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 1, yüzdesi ise %0,47 olarak hesaplanmıştır.

Sonuçlardan hareketle “Ateşten Gömlek” romanında en çok vurgulanan değerler “vatanseverlik” ve “sorumluluk” iken; romanda “bilimsellik” ve “tasarruf” değerlerini taşıyan ifadelerin sıklığı daha azdır.

3.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular (“Halas” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Romanın Konusu: Subay Nihat Harp okulunu bitirip Suriye’ye de görev aldıktan sonra İstanbul’a tekrar gönderilir. Babasından miras kalan evleri satmak için İzmir’e geldiğinde Beatrice ile tanışır ve ona aşık olur. Beatrice’in babası Nihat’ın milli şuuruna karşı söylemler edince aşık olduğu kadınla görüşmeyi keser. İzmir’de kurulan İstiklal yanlısı gizli bir örgüte girer. Örgüt başkanı Miralay Emin Bey’in ölümünden sonra onun sorumluluğunu devralarak İstanbul’a gelir. İclal ile tanışır ve birbirlerini sevmeye başlarlar. Zaferden sonra evlenmeyi planlarlar. Nihat Anadolu’ya geçerken düşman kuvvetler tarafından yakalanarak aylarca tutuklu olarak kalır. Mahkemeye çıkarılırken Beatrice, Nihat’ı görür ve onu kurtarır. Beatrice Nihatla evlenmek isterken; Nihat, İclal sevdiğini ve evleneceklerini söyler. Beatrice ise aşkını unutmaya çalışır ve Nihat ile İclal’e yardım etmek ister. Beatrice iki sevgiliyi gizlice İnebolu’ya cephane taşıyan bir tekneye bindirir. Ancak Düşman kuvvetler tarafından teknede öldürülürler.

Halas romanında en çok vurgu yapılan değer olan “vatanseverlik”, vatanın bulunduğu durumdan endişelenme, vatani, bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için çabalamak, vatana duyulan sorumluluk, bağımsızlık için mücadele etmek, vatanın geleceği için adalet istemek, ülkenin geleceği için mesuliyet duymak gibi alt boyutlarla işlenmiştir. Bu değer yer aldığı cümleler aşağıda sıralanmıştır.

“Kemal Mümtaz ateşli bir vatansever tanınırdı. Gazetede yazdığı makaleler hep vatan aşkıyla, milli duyguyla taşmış bulunurdu, hatta birkaç gün evvel Enver, Talat ve arkadaşları hükümeti bırakıp kaçtıkları vakit “uğurlar olsun paşalar, fakat nereye?” diye yazdığı makale İzmir’de pek zevkle okunmuş ve büyük bir yankıya neden olmuştu.” (Rauf,2020: 13)

“Nihat bu vaziyette, böyle bir kış sabahının İstanbul ufkuna yaydığı bulutlar altında şehrin öteden beriden yükselen minarelerle süslü manzarasını derin düşüncelerle seyrediyor ve her manzaranın dönüp açılarak sunduğu hepsi güzel tabloları izlemeye doyamıyordu.” (Rauf,2020: 94)

“‘Bunlar bizi öldüremezler ya... Damarlarımda bir damla kan bulundukça onu memleketin kurtuluşu için akıtmaya hazırım... (...) Yunanlılara Allah verse razı değilim ve burada yabancıyı ölürüm de yaşatmam’ diye haykırdı.” kahramanın ülkenin kurtuluşu için canını feda etmeye hazır olması vatanseverlik ve sorumluluk değerine örnektir. Aynı zamanda cümlelerin devamında ülkesinin egemenliğinin başka bir milletin egemenliğinde olmasına karşı gelmesi bağımsızlık değerini içermektedir. (Rauf,2020: 67)

“Can çekişen memleketi hakkında faydalı olmak üzere İstanbul’a giderken burada kalmak ve kozmopolit bir hayat içinde faaliyetlerini köreltmek kabul edemeyeceği bir şeydi.” Vatanı bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için çabalaması ve başka bir seçenek düşünmemesi vatanseverlik, sorumluluk ve duyarlılık değerleri ile ilişkilidir. (Rauf,2020: 91)

“ ‘(...) Korktuğumuz ve şimdi gördüğümüz gibi bu herifler Anadolu’muzu parçalayarak hepsi bir lokmasını midesine indirmeye kalkarsa o zaman yapılacak şey şudur: padişah veyahut herhangi bir komutan milletvekillerini toplamalı, belirli bir program çizmeli, demeli ki:

‘Biz fazla istekte bulunmayacağız! Yaşamak hakkımızı istiyoruz. Türk olan yerlerde size bir karış yer veremeyiz.’ Bunu demeli ve Türk hayatına bir düstur yapmalı ve artık silahını sıyırıp ortaya fırlamalı.’ “ Adaleti istemek, düşman unsurlara karşı vatanını korumak, yoluna çıkanlara izin vermemek ve bağımsızlık için mücadele etmek gibi alt boyutları barındıran bu cümle vatanseverlik, adalet, bağımsızlık ve özgürlük değerlerini içermektedir. (Rauf,2020: 107)

“‘Ah ne olurdu ben de erkek olsaydım, dedi, erkek olsaydım da ben de bu işlere karışsaydım, ben de sizinle beraber memleket için bir vazife alsaydım, ben de vatanıma faydalı olsaydım...’” Romandaki bu cümle, kahramanın vatanı için sorumluluk hissetmesi hem vatanseverlik hem de sorumluluk değerleri ile ilişkilidir. (Rauf,2020: 155)

“Bu taraflarda halk vatansever, coşkulu ve kahraman olduğundan ve başlarına geçen reislerin becerikli oluşu sayesinde milli müdafaalar çok iş gördüler. Sonunda Fransızlar tutunamadı. Maraş boşaltılarak İslahiye ve Antep yönüne çekildiler.” Vatanperver halkın gayretleriyle Maraş’ın düşman kuvvetlerden temizlenerek bağımsızlığına ulaşması vatanseverlik, bağımsızlık ve özgürlük değerlerini birlikte içermektedir. (Rauf,2020: 239)

Romanda en çok vurgulanan değerlerden biri olan bağımsızlık, hiçbir yabancı otoriteye bağımlı olmamak, bağımsızlık için mücadele etmek, bağımsızlık savaşında yoluna çıkanlara izin verilmemesi, amaç yolunda cesurca hareket etmek, düşman unsurlara karşı ulusu korumak, ülkenin bağımsızlığı için endişe duymak, ülke adına yapılan kötülüklerden rahatsızlık duymak alt boyutlarıyla bağdaştırılmıştır. Bağımsızlık değerinin geçtiği cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

“Sivas Kongresi’nde Batı Anadolu’dan ve ta Rumeli’den üyeler bulunuyor ve alınan kararlar tümüyle milletin oluşturduğu gerçek halk ve istiklal hareketinin idari, mali, siyasi, askeri esaslarını saptamış oluyordu.” (Rauf,2020: 172)

“(…)Ve o vatan bu kadar mert, bu kadar fedakar evladı varken elbette kurtulacak, elbette yükselecek, elbette yaşayacaktı... (..) “Ya kurtuluş ya ölüm!” diye haykıran böyle kahramanlar bulundukça bu memleket yok olur muydu?” (Rauf,2020: 225)

“Her türlü engellere rağmen milletin istiklal aşkı ve bu hareketin başında bulunanların azim ve iradesi böyle açık ve parlak başarılar gösterince İstanbul’da kabinesinden padişahına kadar bütün hükümet ve bilhassa İtilaf devletleri adeta kudurmuşlardı.” (Rauf,2020: 233)

“(…)Ve bu güzel şehri biz Yunanlılara mı verecektik?

(...)Ah, ona hiç kimse Türkler gibi layık değildi. Türkler ki kan dökerek orayı zapt etmişler ve orada yüzyıllarca kanlar ve gözyaşları dökerek yaşamışlar ve bütün düşman hücumlarına, ta Ayastefanos’a kadar gelen Ruslara, Çatalca’ya dayanmış Bulgarlara, Çanakkale’ye kadar çıkmış İngilizlere, Fransızlara karşı kıyıla kıyıla orayı savunmuşlardı.” Kahramanın ülkenin bağımsızlığı için endişe duyması bağımsızlık ve vatanseverlik değeri ile örtüşmektedir. (Rauf,2020: 45-46)

“(...)Ve kendi kendine kuvvet ve genişliğini iyice bildiği Yunan emellerinin İstanbul’un Taksim Meydanı’nda bu kadar ve böyle ortaya çıkmaya cesaret etmesini Türkler için dayanılmaz bir aşağılama olarak algılıyor ve içinden:

‘Ah ne yapsak da şunların topunun birden sesini kırsak, emellerini kırsak ve hepsini köpekler gibi ayaklarımızın altında görsek’ diyordu.

Birden bire içinde yıldırım gibi bir patlama oldu:

‘Ah bir kurtarıcı!..’ diye inledi. Bir kurtarıcı, nerede ise artık görünse, ortaya fırlasa ve bütün bu düşman boğazlarını sustursa, kurutsa...” Kahramanın ülkenin geleceği için endişelenmesi, ülkesi adına yapılan kötülüklerden rahatsız olması, hiçbir yabancı otoriteye bağımlı olmak istememesi bağımsızlık, duyarlılık ve vatanseverlik değerleri ile bağlantılıdır. (Rauf,2020: 112)

Aşağıdaki iki örnek cümle romanda, bağımsızlık değeriyle birlikte vatanseverlik ve özgürlük değerleri ilişkili olarak kullanılmıştır. Bu değerler ise hiçbir yabancı otoriteye bağımlı olmamak, bağımsızlık için mücadele etmek, bağımsızlık savaşında yoluna çıkanlara izin verilmemesi, amaç yolunda cesurca hareket etmek, düşman unsurlara karşı ulusu korumak alt boyutlarıyla ele alınmıştır.

“Bu memleket bizimdir, istediğimiz gibi idare eder, istediğimiz gibi yaşarız, yabancıların bizim işimize karışmaya hiç hakları yoktur. İstemeyen, hoş görmeyen defolsun gitsin... Eğer bu adamlar dillerini daha fazla uzatırlarsa yakalarından tuttuğumuz gibi fırlatıp defedeceğiz ve kıçlarına bir tekme vurmaya da unutmayacağız.” (Rauf,2020: 51)

“Direniş Urfa’da daha şanlı ve daha etkili oldu. Burada Ali Saip Bey emrindeki Kuvayımiliye’yle Fransız karargahına hücum etti ve herifler kovularak bayrakları indirildi, yerine bizim bayrak asıldı. Düşman Urfa’nın civar mahallerine çekilerek sindi ve Kuvayımiliye tarafından kuşatma altına alınarak sonunda aman dilediler ve geri çekilmeye mecbur oldular.” (Rauf,2020: 240)

Halas romanında en çok vurgulanan bir başka değer olan duyarlılık, ülkenin geleceği için endişelenmek, çevresindeki olay ve kişilere duyarlı olmak, haksızlıkları kabullenmemek ve haksızlıklara karşı gelmek alt boyutlarını içermektedir. Romanda duyarlılık değerinin geçtiği cümleler aşağıda sıralanmıştır.

“‘Ah beyefendi, diye sızlandı, ah beyefendi, üzgün olmamak nasıl mümkün olur? Etrafımızda olan, yapılan şeyleri görmüyor musunuz? İnsan bu şeyleri görüp de dayanıklılığını koruyamıyor ki...’” (Rauf,2020: 75)

“‘(...)’Sonunda bir akşam sizi gördüm. Fakat o kadar soğuk, o kadar gücenmiş bir tavırla, hatta yanıma gelip elimizi sıkmaya bile lüzum görmeksizin geçtiniz gittiniz ki gerçekten dargın olduğunuzu anlayarak harap oldum. Artık gece gündüz kendimi yiyordum. Sizi görüp meseleyi anlatarak yanılmış olduğunuzu söylemek istiyordum.’” (Rauf,2020: 81)

“‘(...)İngiliz, Fransız askeri gibi silahının kuvvetiyle hüküm süren bir topluluk için olsa bile Nihat’ı kudurtacak bir şekil almış, bu naralar şimdi onu deli etmişti. Durduğu yerde titreyen bacakları vücudunun bütün kuvvetiyle ayağının altındaki taşlara hışımla basıyor ve kaldırımı ezmek ister gibi sıkıştırıyordu.’” (Rauf,2020: 112)

“‘Sabah uyanır uyanmaz Nihat’ın ilk işi gazetelere sarılmak ve hepsini okumak oluyordu. “ (Rauf,2020: 132)

“‘Etraftan sıkı, seri, tehlikeli silah sesleri devam ediyor ve her ses bizzat Nihat’ı vuruyormuş gibi onu sarsıyordu.

(...) ‘Ah Türkleri öldürüyorlar, bak bu sesin her birisi bir Türk’ü yere düşürüyor. Kim bilir, kim bilir kaç tanesi şimdiye kadar kanlarının içinde yuvarlandı.’” (Rauf,2020: 142)

“‘Benim ne olduğumun önemi yok, evvela memleketten bahsedeyim. Çünkü olan ona oldu. Biz ne olsak faniyiz, bugün değilse yarın öleceğiz. Fakat zavallı memleket baştan başa harap ve perişan... (...)’” Kahramanın ülkenin geleceği için endişelenmesi duyarlılık ve vatanseverlik değerlerini içermektedir. (Rauf,2020: 99-100)

Halas romanında sevgi değeri ise, karşı cinse duyulan tutku, askere duyulan sevgi ve dostluk alt boyutlarıyla kullanılmıştır. Romanda sevgi değerine atıfta bulunan cümle ve ifadeler şunlardır:

“‘Nihat sıcakkanlı, ateşli bir aşk genciydi. Ona göre her şeyin başı ve sonu aşktı. Her neşe ve saadet yalnız aşktan çıkar ve bütün sıkıntılar, marazlar ancak aşkın büyüsiyle uçar, dağılırdı. Doğanın bolluğu nasıl en çok mehtaplı gecelerde ortaya çıkarsa her şey de aşkın sinesinde öyle doğardı. (...)’” (Rauf,2020: 5-6)

“‘Ben subayları pek çok severim. Sonra alnınızda öyle şeyler okuyorum ki Allah’ın uğurlu olsun diye yarattığı insanlardan olduğunuzu anlıyorum.’” (Rauf,2020: 116)

“Bu sınıf arkadaşı, okulda en çok sevdiği bir dostu ve adeta kardeşiymiş. Onun hemen koluna girerek candan konuşmaya ve birbirlerine dertlerini dökmeye başladılar.” (Rauf,2020: 179)

Romanda sorumluluk değerine; vatani bulunduğu kötü durumdan üzüntü duymak ve vatanını kurtarmak için hayatını bu göreve adanmak, vatana karşı duyulan sorumluluk gibi alt boyutlarla ele alınmıştır. Halas romanında bu değerlerin bahsedildiği cümlelere örnekler aşağıda verilmiştir.

“‘(...) Ben hayatı başka cereyanlara akan ve kendine gene başka vazifeler tayin etmiş bir adamım, sizi peşim sıra bu cereyanların tehlikelerine, bu görevlerin zorluğuna sürüklemek istemem.’” (Rauf,2020: 88-89)

“‘(...) ‘Ben, diye ilave etti, ben talihsiz bir savaşta yenik düşmüş bir milletin oğluyum... Bu düşüşten milletimi kaldırmak ve kurtarmak emeline hayatımı vakfediyorum. Bu uğurda hayatım bir macera, kaza bela hayatı olacaktır.’” Kahramanın vatanın bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için hayatını bu göreve adanması vatanseverlik ve sorumluluk değerleri ile ilişkilidir. (Rauf,2020: 89)

Roman kahramanın ülkenin durumundan üzüntü duyarak hayatını vatanına adanması vatanseverlik, sorumluluk ve duyarlılık değerleri ile bağlantılıdır (Rauf,2020: 48).

Bir başka değer olan saygı, romanda daha çok hayranlık ve takdir duyma alt boyutlarıyla kullanılmakla birlikte; saygı değerine örnek teşkil edecek cümle ve ifadeler aşağıda verilmiştir.

“Kendini hemen bir ibadet gibi Beatrice’nin huzurunda diz üstü yerlere atarak ve genç kızın eteklerini kaparak hüürmetle öpmeyi bir vazife bildi.” (Rauf,2020: 216)

“Bu şüphesiz budalalıktı, fakat ne kadar güzel, ne kadar yüksek bir şeydi ki genç kız özlemle, ihtirasla hayran oluyordu. Hayran olmaktan kendini alamıyordu... Hayran olmakta zevk ve lezzet buluyordu. (...)” Bu cümlede kahramanın karşı cinse karşı hayranlık ve sevgi beslemesi saygı ve sevgi değerleri ile örtüşmektedir. (Rauf,2020: 224)

Nihat, Emin Bey'e en derin bir saygıyla, en coşkun bir sevgiyle bağlanmıştı." Roman kahramanların birbirlerine sevgi hissetmesi ve dostluk beslemesi sevgi ve saygı değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Rauf,2020: 73)

Romanda çalışkanlık değerine; sorumluluklarını yerine getirmek, ülkenin geleceği için mesuliyet alarak bunu yerine getirmek, vatanın geleceği için tüm zorlukları göze almak, bağımsızlık savaşında azimli ve kararlı olmak alt boyutlarıyla birlikte kullanılmıştır. Bu değere örnek olan cümleler aşağıda sıralanmıştır.

"(...) Üstlendikleri vazifeyi iyi yaptıklarından dolayı o da Nihat gibi bahtiyarlık hissediyordu." Roman kahramanlarının sorumluluklarını yerine getirmesi hem çalışkanlık hem de sorumluluk değerleri ile ilişkilidir. (Rauf,2020: 74)

Roman kahramanının mert bir insan olması ve ülkenin geleceği için mesuliyet alarak bunu yerine getirmesi çalışkanlık, dürüstlük, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ile bağdaşmaktadır (Rauf,2020: 78).

"O hiçbir zamana, ta ilk günden beri Kemal Mümtaz gibi, "Hiçbir ümit yoktur, halimiz bitiktir," diyerek oturmamış, istek olarak, hayal olarak hep faaliyet sarf etmiş, hep uğraşmak istemişti." Roman kahramanının vatanın geleceği için tüm zorlukları göze alması vatanseverlik ve çalışkanlık değerleri ile ilgilidir. (Rauf,2020: 106)

"Bu o Mustafa Kemal'dir ki pek az evvel padişah'tan "Asi" suçlamasıyla aleyhine hükümler savruluyor ve asker, cephane, silah namına hiçbir şeye sahip bulunmuyordu. İşte azim, gayret, emek bak ne yapar azizim." Atatürk'ün ülkenin bağımsızlık savaşında azimli ve kararlı olması çalışkanlık, bağımsızlık ve vatanseverlik değerleri ile alakalıdır. (Rauf,2020: 239)

Halas romanında yardımseverlik değeri daha çok vatan ve vatandaşlara yardımda bulunmak alt boyutuyla işlenmiştir. Bu değerin yer aldığı cümle aşağıda örneklendirilmiştir.

"(...) 'Ne yaparsam yapayım, iyi bir bakışım, faydalı bir hareketim, şefkatli isteğim yalnız Türk içindir. Çünkü bizde de başkalarında olduğu kadar, belki, belki değil şüphesiz daha çok avuntuya muhtaç kalpler ve himaye arayan canlar var. Ve bu canlar benim kanımdan, benim ırkımdan ve benim benliğimden oldukları için bence bin kere daha kutsaldırlar' diyordu." Romandaki kahramanın vatani ve vatandaşlarına yardımda

bulunmak için mesuliyet alması vatanseverlik, yardımseverlik ve sorumluluk değeri ile bağdaşmaktadır. (Rauf,2020: 63)

Bir başka değer olan özgürlük, romanda daha çok siyasi özgürlük ve ülkenin geleceğine yönelik cesurca hareket etmek alt boyutları ile kullanılmıştır. Özgürlük değerinin yer aldığı cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

“ ‘Allah’ım’ dedi, ‘Allah’ım, işte huzurunda yemin ediyorum, ben bu kadını mesut edeceğim ve kendime layık özgür bir memlekette ve güzel bir hayatta yaşatacağım.’” kahramanın sevdiği kadını hür bir ülkede yaşatmak istemesi özgürlük ve sevgi değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Rauf,2020: 248)

“İşte böyle büyük, kahredici hükümetlerin karşısında bir tek Mustafa Kemal... Ve bu hükümetlere başını kaldırarak diyor ki, ‘Sizin yok etmek istediğiniz Türkler ölmeyecek, yaşayacaktır!’ Üzerimize saldırdığınız sırtlan sürülerine karşı koyuyoruz işte, cesaretiniz varsa geliniz.” Romanda Mustafa Kemal’in bağımsızlık ve özgürlük algısının vurgulanması vatanseverlik, bağımsızlık ve özgürlük değerleri ile bağdaştırılmıştır. (Rauf,2020: 163)

Romanda vurgulanan estetik değeri ise daha çok doğanın estetik güzelliği ve estetik güzelliği alt boyutuyla ifade edilmiştir. Halas romanında estetik değerine ait ifadeler aşağıda sıralanmıştır.

“Güzel ve nurlu bir güneş sağda, solda ve arkada üç tarafı kuşatan dağların arasındaki alana serilmiş, yaslanmış güzel ve dilber İzmir’e yaldızlı ve lütfekar sıcaklığını döküyor, etrafı hemen bir yaz günü gibi ısıtmış bulunuyordu.” (Rauf,2020: 9)

“İşte bu tam manasıyla bir çarpılma oldu, genç kız boyuyla, endamıyla, şekliyle, gösterişiyle ve bilhassa kadınlığının bütün saltanatını ilan eden bakışı, gülüşü ve söz söyleyişiyle Nihat’ın o kadar hayaline uyuyordu ve rüzgar gibi canlılığı, alev gibi uçuşu, sonra birden bire durularak mahzun denecek surette kibar ve vakur ciddiyeti, hasılı her şeyiyle, her hali ve her rengiyle delikanlı için öyle bir sihir oldu ki bütün eğlenceleri bırakarak meşguliyetini ona hasretti.” (Rauf,2020: 35)

Halas romanında adalet değeri haksızlığa karşı tepkili olmak alt boyutuyla kaleme alınmıştır. Aşağıda bu değer in geçtiği cümlelere örnek verilmiştir.

“ (...) ‘Verdiğiniz haberleri zaten biliyordum. İşte ben bu haksızlıklara karşı isyan ettiğim için hayatımı bu uğurda feda etmişim... ’” (Rauf,2020: 89)

Bir başka değer olan dayanışma, romanda birlik olmak, birbirine destek olmak alt boyutları ile kaleme alınmıştır. Dayanışma değerine ait bulgulardan örnekler aşağıda verilmiştir.

“‘Zira siz dünyaya hayat, aşk vermek ve harikalar oluşturmak için gelmişsiniz, tek bir kelime söyleyiniz ve beni hayatınıza kabul ediniz... Hayatlarımızı birleştirelim, emellerimiz bir olsun... İkimiz birlikte öyle büyük şeyler yaparız ki... eşi dünyada görülmemiştir.’” Romandaki kahramanın sevdiği kadından birbirlerinin destekçisi olmalarını istemesi sevgi ve dayanışma değeri ile bağdaşmaktadır. (Rauf,2020: 156)

“‘Milli emellere hizmet eden bir kişi sıfatıyla milletle beraber çalışmak için askerlikten istifa ediyorum,’ dedi ve İstanbul’a karşı özgürlüğünü korumak için saltanatın verdiği paşalığı sırtından attı. Mustafa Kemal’in İstanbul’dan bağını kopardıktan sonra halkı yanına alarak ülkesi için savaşması vatanseverlik, özgürlük ve dayanışma değerleri ile ilişkilidir. (Rauf,2020: 172)

Aile birliğine önem verme değerine ait bulgular romanda daha çok aile bireylerini önemseme ve aile bireylerine önem verme alt boyutlarıyla ele alınmıştır. Halas romanında bu değere ait bulgulara örnek olan cümle aşağıda verilmiştir.

“‘Ferman beklemiyorduk. Doğrusunu söyleyeyim mi annemden mektup bekliyordum, dedi. İzmir’e gideceğimiz kararı verilince meseleyi anneme yazıp rızasını almak gerekti. Ben yazdım, mektup gidip o cevap verinceye kadar bu on beş gün geçti,’ dedi”. (Rauf,2020: 139)

Romanda barış değeri, huzur içinde yaşamak istemek alt boyutuyla işlenmiştir. Bu değer romanda yer aldığı tek cümle aşağıda verilmiştir.

“‘Niçin mi? Bunu anlamıyor musun?’ Diye haykırdı. ‘Savaş olduğu vakit ortalık karışır, sular bulanır da onun için. Barış zamanında melun düşüncelerini uygulamak için imkan mı var? (...)’” (Rauf,2020: 16)

Romanda bilimsellik değerine öğrenmeye açık olmak alt boyutuyla kaleme alınmıştır. Aşağıda bilimsellik değerinin Halas romanında yer aldığı tek cümle verilmiştir.

“Nihat Kabataş Sultanisi’nde İngilizce okumuş ve sonra Suriye’de tekrar çalışmış ve dili oldukça öğrenmiş bulunuyordu.” (Rauf,2020: 38)

Halas romanında dürüstlük değeri daha çok doğruları söylemek ve yalana başvurmamak olarak ifade edilmiştir. Romanda dürüstlük değerinin tek bulgusu aşağıdadır.

“ (...) Fakat babam gene ara sıra beni gördükçe telkinlerinden geri kalmaz, benim namuslu, doğru sözlü, doğru sözlü bir kız olmaklığıma çalışırdı.” (Rauf,2020: 158)

Romanda vurgulanan son değer ise eşitlik değeri romanda kadın erkek eşitliği ve şartların eşit olması olarak ifade edilmiştir. Halas romanında eşitlik değerini ifade eden tek cümle aşağıda verilmiştir.

“ (...) ‘Niçin bu hali diliyorsunuz? Kadınlığınız bu dediğiniz şeyleri yapmanıza neden engel olsun? Bu şeyleri hem yapar, hem yaptırabilirsiniz... ben de şimdi ah kadın olsaydım demek istiyorum. Çünkü ancak kadınlar dünyada bu gibi büyük ve ulvi işleri hem yaparlar, hem yaptırabilirler.’” (Rauf,2020: 155)

Araştırmanın ikinci problem cümlesi olan “Halas” romanında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?” sorusuna cevap olarak Romandaki cümle ve ifadelerden yararlanılarak Tablo 3.2 oluşturulmuştur.

Tablo 3.2. “Halas” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi

Değerler	Frekans	Yüzde
Vatanseverlik	85	28,81%
Bağımsızlık	36	12,20%
Duyarlılık	34	11,53%
Sevgi	29	9,83%
Sorumluluk	27	9,15%
Saygı	26	8,81%
Çalışkanlık	18	6,10%
Yardımseverlik	11	3,73%
Özgürlük	10	3,39%
Estetik	7	2,37%
Adalet	3	1,02%
Dayanışma	3	1,02%
Aile Birliğine Önem Verme	2	0,68%
Barış	1	0,34%
Bilimsellik	1	0,34%
Dürüstlük	1	0,34%
Eşitlik	1	0,34%
Tasarruf	0	0,00%
Toplam	295	100

Tablo 3.2 incelendiğinde “Vatanseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 85, yüzdesi ise %28,81; “Bağımsızlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 36, yüzdesi %12,20; “Duyarlılık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 34, yüzdesi ise %11,53; “Sevgi” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 29, yüzdesi ise %9,83; “Sorumluluk” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 27, yüzdesi ise %9,15; “Saygı” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 26, yüzdesi ise %8,81; “Çalışkanlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 18, yüzdesi ise %6,10; “Yardımseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 11, yüzdesi ise %3,73; “Özgürlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 10, yüzdesi ise %3,39; “Estetik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 7, yüzdesi ise %2,37; “Adalet” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 3, yüzdesi ise %1,02; “Dayanışma” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 3, yüzdesi ise %1,02; “Aile Birliğine Önem Verme” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 2, yüzdesi ise %0,68; “Barış” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 1, yüzdesi ise %0,34; “Bilimsellik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 1, yüzdesi ise %0,34;

“Dürüstlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 1, yüzdesi ise %0,34; “Eşitlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 1, yüzdesi ise %0,34 olarak hesaplanmıştır.

Araştırma verileri incelendiğinde “Halas” romanında en çok vurgulanan değerlerin “vatanseverlik” ve “bağımsızlık” olduğu görülmüştür. Romanda “tasarruf” değerine rastlanılmamıştır.

3.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular (“Yaban” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Romanın Konusu: Bir paşanın oğlu olan Ahmet Celal I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de bir kurşun yarasıyla sağ kolunu kaybedince hayata dair bütün umutları tükenmiştir. İngilizler İstanbul'u işgal edince Emir Eri Mehmet Ali'nin ısrarıyla Porsuk Çayı kıyısındaki köye yerleşir. Köylü Ağa olan Salih'in boyunduruğu altında yaşamaktadır. Kısacası köylünün hali perişandır ve köylü Milli Mücadele'ye kayıtsız kalmaktadır Mehmet Ali bile Ahmet Celal'den Salih Ağa'ya inanmaktadır. Ahmet Celal ülkenin durumundan endişe ve üzüntü duymasıyla köylülere yabancı ve yaban gelmektedir.

Ahmet Celal, Mehmet Ali'nin kardeşi İsmail'le evli olan Emine'ye aşık olur. Ahmet Celal, Yunanlılar köye girip işkence ve yakıp yıkmaya başlayınca Emine'yle düşman zulmünden kaçarken Emine ağır yaralanır. Ahmet Celal, anılarını yazdığı defteri ve Emine'yi bırakıp bilinmeyen bir yere gider. Yunanlılar çekildikten sonra köye bir araştırma kurulu gelir ve defteri bulur. Bu defter Ahmet Celal'in anı defteridir, yani Yaban romanıdır.

Yaban romanında en çok vurgu yapılan değer olan vatanseverlik, devletin geleceği için endişe duyma, vatani bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için kendini sorumlu hissetme ve çabalama gibi alt boyutlarıyla yansıtılmıştır. Romanda bu değere vurgu yapılan cümle ve ifadeler aşağıda sıralanmıştır.

Roman kahramanının askere gitmek istemesi vatanseverlik ve sorumluluk değerleri ile ilgilidir (Karaosmanoğlu,2020: 54-55).

Roman kahramanının vatan için endişe duyması ve vatani için iyi bir gelecek dilemesi vatanseverlik ve duyarlılık değerleri ile ilişkilidir (Karaosmanoğlu,2020: 118-119).

Romanda vatanın kurtuluşu ve bağımsızlığı için bütün vatanın düşman kuvvetlerinden temizlenmesi gerektiğinin vurgulaması bağımsızlık ve vatanseverlik değerler ile bağlantılıdır (Karaosmanoğlu,2020: 152).

Romanda en çok tekrarlanan bir diğer değer olan duyarlılık, çevresindeki olaylara duyarlı olmak ve vatani ilgilendiren konulara duyarlı olmak alt boyutlarıyla kullanılmıştır. Duyarlılık değerinin bahsedildiği cümlelere ait örnekler aşağıda verilmiştir.

“(...) Bunların hiçbirisi ‘ne yaptığını’ bilmiyor. Eğer bilmiyorlarsa kabahat kimin? Kabahat, benimdir. Kabahat, ey bu satırları heyecanla okuyacak arkadaş; senindir. Sen ve ben onları, yüzyıllardan beri bu yalçın tabiatın göbeğinde, herkesten, her şeyden ve her türlü yaşamak zevkinden yoksun bir avuç kazazede halinde bırakmışız. (...).” (Karaosmanoğlu,2020: 181)

Roman kahramanının Türk ordusunun başarısından dolayı mutluluk hissetmesi hem vatanseverlik hem de duyarlılık değerleri ile alakalıdır (Karaosmanoğlu,2020: 39).

Roman kahramanının ülkede olup bitenlerden haberdar olmak istemesi vatanseverlik ve duyarlılık değeri ile bağlantılıdır (Karaosmanoğlu,2020: 120-121).

Yaban romanında en çok vurgulanan değerlerden biri estetik, edebi ürünlerdeki karakterlerden yararlanma ve benzetim yapma, edebiyat ve sanata ilgi duyma ve estetik güzellik olarak ifade edilmiştir. Estetik değerinin geçtiği cümlelere örnekler aşağıda verilmiştir.

“Süleyman bütün manasıyla, Türk masallarındaki ‘Keloğlan’ tipidir. İtaatli, kılıbık ve biraz da filozoftur, ruhunun sonsuz derinliği vardır. Yerine göre Aşık Garip, yerine göre Yunus Emre’dir. Nasreddin Hoca bu döldendir. Zümrüdüanka masalı bunun için çıkmıştır. ‘Çobanla peri padişahının kızı’ masalındaki kahraman da odur. (...)” (Karaosmanoğlu,2020: 51)

“Edebiyatı, sanatı başkaları yaparken hoş bulurum. Fakat, kendim bundan çekinirim. Edebiyat ve sanat dünyasında yalnız dâhiler vardır. Ondan ötesi, bir alay zavallı taklitçi, bir alay zavallı maskaradır.” (Karaosmanoğlu,2020: 98)

Roman kahramanının bir kızın ayaklarını bir tarihi eserdeki kabartmaya benzetmesi ve narinliğinden bahsetmesi estetik değeri ile ilişkilidir (Karaosmanoğlu,2020: 139).

Bir başka değer olan bağımsızlık, romanda çok vurgu yapılan değerler arasında yer almıştır. Romanda bağımsızlık değeri daha çok egemenliğin millet hâkimiyetinde olması, devletin bağımsızlığı için ölümü göze almak ve vatanın kurtuluşu için seferber olmak alt boyutları ile kullanılmıştır. Bu değer bahsedildiği cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

“Anadolu’nun ortası, asıl anavatanın göbeği tuzlu göllerden, kireçli topraklardan ibaret bir çorak ülkedir. Burada, Türk milleti, çölde Beni İsrail’i andırır. Şimdi ise bir cehennem çemberi onu, her tarafından kuşatmıştır. Bunun bereketli ve zengin toprakları çepeçevre elinden alınmıştır. Cümlelerinde vatanseverlik değerine vurgu yapılırken cümlelerin devamında; “İstiklal Mücadelesi’nin ‘ya ölürüz, ya kurtuluruz’, parolası işte, buradan ileri geliyor. (...) Burada ise bağımsızlık değerine atıfta bulunulduğu görülmüştür. (Karaosmanoğlu,2020: 66)

Romanda vatani korumak ve bağımsızlığı sağlamak için düşman kuvvetlerini def edene kadar elbirliği ile savunmaya devam etmek gerektiğinin vurgulanması dayanışma, vatanseverlik ve bağımsızlık değerleri ile bağdaşmaktadır (Karaosmanoğlu,2020: 129).

Yaban romanında saygı değeri, takdir duyma, komutanlara duyulan saygı ve vatana duyulan saygı olarak kullanılmıştır. Bu değer yer aldığı cümleler aşağıda sıralanmıştır.

“Hasan, iki-üç kuşaklık şehir çocuğu olmasından mıdır nedir, cılız ve yamalı omuzlarında bir devlet düşkününün insana hüznün ve saygı veren asaletini taşıyor.” (Karaosmanoğlu,2020: 113)

Romanda adalet ve bağımsızlığın sağlanması için düşman kuvvetlere karşı gelinmesi bağımsızlık ve adalet değerlerine; ülkesi için savaşan askerlere karşı saygı duyulması ise saygı değerine atıfta bulunulmuştur. (Karaosmanoğlu,2020: 27)

“Yazıklar olsun, seni sevmesini bilmeyenlere; ey, gamlı ülke!.. Seni sevip, senin sessiz dramın içinde gömülüp gitmekten korku çekenlere!.. Taşın, toprağın ne bitmez bir sabır ve mukavemet hazinesidir! İnsan, senin göğsünde ya destani bir kahramanlığa erer ya da en ilahi mizaçlı velilerin feragat ve mahviyet derecesine varır.” Burada ise saygı değerinin yanı sıra vatanseverlik değerine atıfta bulunulmuştur. (Karaosmanoğlu,2020: 66)

Romanda sevgi değeri daha çok hayvan sevgisi ve şefkat olarak vurgulanmıştır. Sevgi değerinin yer aldığı cümlelere örnekler aşağıdadır.

Roman kahramanının İsmail adında bir çocuğa sevgi ve acıma duyması sevgi değeri ile ilgilidir (Karaosmanoğlu,2020: 38).

Roman kahramanının hayvanları sevmesi, şefkat göstermesi sevgi değeri ile bağdaşmaktadır (Karaosmanoğlu,2020: 68).

Yaban romanında sorumluluk değerine sorumlu olma ve sorumluluklarını yerine getirme alt boyutları ile yer verilmiştir. Aşağıda sorumluluk değerine ait bazı örnekler verilmiştir.

Emeti Kadının torunu Hasan on yaşlarında ağırbaşlı, vakarlı, görev ve sorumluluklarını bilen bir çocuktur (Karaosmanoğlu,2020: 112).

“Bu yaratık, çocukluk nedir bilmedi. Başka diyarlardaki çocukların gülüp oynamaktan başka bir şey yapmadıkları mutlu çağda, bu, yirmi yaşında bir delikanlının güç dayanacağı bütün ağır işleri görüyordu. Yük taşıyordu. Çapa çapalıyordu.” Bu cümlelerde sorumluluk değeri, çalışkanlık değeri ile birlikte kullanılmıştır. (Karaosmanoğlu,2020: 38)

Romanda vurgulanan yardımseverlik değeri yardıma ihtiyacı olan birine destek olma alt boyutlarıyla kullanılmıştır. Bu değere örnek olan cümle ve ifadeler aşağıda belirtilmiştir.

“Mehmet Ali bana, ‘Gel beyim, seni bizim köye götüreyim; buralarda, yalnız başına selsebil olursun,’ dediği vakit, bir Anadolu köylünün ne olduğunu bilmiyor değildim.” (Karaosmanoğlu,2020: 17)

Romanda vurgulanan bir başka değer olan adalet haksızlıklara karşı gelmek ve hukuksal adaletin sağlanması olarak ele alınmıştır. Adalet değerine örnek olan cümle ve ifadeler aşağıdadır.

“Salih Ağa, Zeynep Kadın’ın başına hiç yoktan bir arazi meselesi çıkardı. Bu köy ağası, Mehmet Ali’nin ta babası zamanından ekip biçtikleri bir tarlanın kendisine ait olduğunu iddia ediyor.(...)”

İmam Efendi’ye, ‘Bizim zavallı Zeynep Kadın’ın malına sahip çıkıyor. Böyle olur mu? Vallahi Kaymakamlığa, Mutasarrıflığa, icap ederse valiye kadar giderim. Söyle ona. Gözünü açsın,’ dedim.” (Karaosmanoğlu,2020: 62-63)

Romanda devletin hukuksal olarak vatandaşlara haklarını vermesi adalet değeri ile ilişkili iken; roman kahramanının ülkesindeki bu gelişmeye duyarlı olması vatanseverlik ve duyarlılık değerleri ile alakalıdır (Karaosmanoğlu,2020: 74-75).

Bir başka değer olan özgürlük Yaban romanında siyasi özgürlük alt boyutuyla kullanılmıştır. Özgürlük değerinin geçtiği cümlelere örnek aşağıda belirtilmiştir.

“Düşman mağlup olmuştur. Bozgun bir halde geri çekiliyor. Yarın, onlardan, bu topraklarda birtakım insan ve hayvan leşlerinden, kamyon, top arabası, kundura ve kasket enkazından başka bir şey kalmayacaktır. Ve bu zafer çelenkleriyle köylü çocuklarımız oyuncak oynayacaktır.” Romanda, düşman kuvvetlerinin vatan topraklarından temizlenmesi özgürlük ve bağımsızlık değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Karaosmanoğlu,2020: 172-173)

Çalışkanlık değeri romanda çok çalışmak ve azimli olmak olarak ifade edilmiştir. Bu değerin atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları şunlardır:

“(…)Zeynep Kadın, kızları ve gelinleriyle beraber, sabahtan akşama kadar, durmaksızın çalışıyor.” (Karaosmanoğlu,2020: 87)

“İnsanlar, her şeyden ziyade karıncalara benziyorlar. Ekonomi ve çalışma melekesi, her yaratıktan fazla bu iki cinste kendini gösteriyor. Ve bu duygu, bir çeşit yarını görme, yarını düşünme kudretiyle birleşerek onları alelade hayvanlığın üstüne çıkarıyor.” (Karaosmanoğlu,2020: 88)

Yaban romanında dayanışma değeri daha çok milli birlik şuuruna sahip olmak alt boyutuyla kullanılmıştır. Aşağıda dayanışma değerini içeren cümle ve ifadeler yer verilmiştir.

Vatanın kurtuluşu için halkın seferber olması hem vatanseverlik hem de dayanışma değerleri ile bağlantılıdır (Karaosmanoğlu,2020: 97).

Romanda dürüstlük değerine namuslu olmak olarak ifade edilmiştir. Değerin bahsedildiği cümlelere ait örnek aşağıda verilmiştir.

“Düşman subayı: ‘Ha ha, öyle ise siz mükemmel bir Kemalistsiniz.’

Ahmet Celal: ‘Bir Kemalist mi? Evet. Fakat, Çanakkale’de harp ettiğim için değil, sade bir namuslu Türk olduğum için...’” Bu cümle ve ifadelerde dürüstlük değeri vatanseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. (Karaosmanoğlu,2020: 184)

Eşitlik değeri yaban romanında kişiler arası ayrımın bulunmaması alt boyutuyla ifade edilmiştir. Eşitlik değerine vurgu yapılan cümlelere örnek aşağıdadır.

“(...) Bir gün... bir gün, onlara, isabet edebilecek miyim ki, ben bir ‘yaban’ değilim? Benim damarlarımdaki kan onların damarlarında işleyen kandır. Aynı dili söylemekteyiz. Aynı tarihi ve coğrafi yollardan, hep birlikte gelmişizdir. İspat edebilecek miyim ki, aynı Allah’ın kuluyuz. Aynı siyasi mukadderat, aynı sosyal bağlar, bizi kardeşlik, evlatlık, analık babalık üstünde bir yakınlıkla birbirimize bağlamıştır.” (Karaosmanoğlu,2020: 35-36)

Araştırmanın üçüncü problem cümlesi olan “Yaban” romanında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?” sorusuna cevap olarak Romandaki cümle ve ifadelerden yararlanılarak Tablo 3.3 oluşturulmuştur.

Tablo 3.3. “Yaban” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi

Değerler	Frekans	Yüzde
Vatanseverlik	28	20,29%
Duyarlılık	17	12,32%
Estetik	17	12,32%
Bağımsızlık	12	8,70%
Saygı	10	7,25%
Sevgi	9	6,52%
Sorumluluk	9	6,52%
Yardıms severlik	8	5,80%
Adalet	7	5,07%
Özgürlük	6	4,35%
Çalışkanlık	4	2,90%
Dayanışma	4	2,90%
Dürüstlük	4	2,90%
Eşitlik	2	1,45%
Aile Birliğine Önem Verme	1	0,72%
Barış	0	0,00%
Bilimsellik	0	0,00%
Tasarruf	0	0,00%
Toplam	138	100

Tablo 3.3 incelendiğinde “Vatanseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 28, yüzdesi ise %20,29; “Duyarlılık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 17, yüzdesi ise %12,32; “Estetik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 17, yüzdesi ise %12,32; “Bağımsızlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 12, yüzdesi ise %8,70; “Saygı” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 10, yüzdesi ise %7,25; “Sevgi” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 9, yüzdesi ise %6,52; “Sorumluluk” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 9, yüzdesi ise %6,52; “Yardımseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 8, yüzdesi ise %5,80; “Adalet” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 7, yüzdesi ise %5,07; “Özgürlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 6, yüzdesi ise %4,35; “Çalışkanlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 4, yüzdesi ise %2,90; “Dayanışma” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 4, yüzdesi ise %2,90; “Dürüstlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 4, yüzdesi ise %2,90; “Eşitlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 2, yüzdesi ise %1,45; “Aile Birliğine Önem Verme” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 1, yüzdesi ise %0,75 olarak hesaplanmıştır.

Sonuçlara göre “Yaban” romanında en çok vurgulanan değer “vatanseverlik” iken; romanda “barış”, “bilimsellik” ve “tasarruf” değerine yer verilmemiştir.

3.4. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular (“Üç İstanbul” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Romanın Konusu: Adnan’ın ailesi 93 Muharebesi’nde İstanbul’a taşınmıştır. Adnan Hukuk eğitimi görmüş ve gazetelerde edebiyat üzerine makaleler yazmaktadır. Aynı zamanda siyasi bir roman yazmaya çalışmaktadır. Adnan’ın annesi verem olunca ekonomik olarak sıkıntı çektiği için yazarlık ve öğretmenlik yapar. Maliye Nazırı’nın kızı olan Süheyla’ya ve Erkan-ı Harb Müşiri’nin kızı Belkıs’a edebiyat ve tarih dersleri vermektedir. Bu arada Süheyla Adnan’a, Adnan ise Belkıs’a aşık olmuştur. Aynı zamanda İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin İstanbul’daki en güvenilir üyesi olur. İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne üye olduğu öğrenilince tutuklar, daha sonra Meşrutiyet’in ilan edilmesiyle serbest bırakılır. Serbest kaldıktan sonra avukatlığa başlayarak zengin olur ve Belkıs Adnan ile Adnan’ın parası için evlenir. Mütareke döneminde işsiz ve fakir kalınca Belkıs Adnan’ı terk eder. Böylece onu seven Süheyla ile evlenir ve Süheyla’nın desteğiyle tekrar avukatlığa başlar. Ancak para kazanamaz ve karısı Süheyla Adnan’dan habersiz onun borçlarını öder.

Adnan'ın vefatından sonra masasında Belkıs'ın resmini gören Süheyla, kocasının her zaman Belkıs'ı sevdiğini anlar.

Araştırma verileri incelendiğinde “Üç İstanbul” romanında en çok vurgulanan değerlerin “sevgi” ve “estetik” olduğu görülmüştür. Romanda “barış” değerine rastlanılmamıştır.

Romanda en çok vurgu yapılan değer sevgi dostluk, karşı cinse duyulan sevgi, kendi ile barışık olmak alt boyutları ile kullanılmıştır. Bu değer yer aldığı cümleler aşağıda sıralanmıştır.

“Kimseyle konuşulmayan aşk, bu zehir Süheyla'yı kemiriyordu. Bir taraftan da konağın tenhaliği... (...) Bütün bunlar Süheyla'nın aşkını büyütüyordu.” (Kuntay,2020: 138)

“Seviniyor, kendi kendini seviyordu.” (Kuntay,2020: 24)

“Kafası her gün ölümün koynuna biraz daha sokularak çehresi gölgeleşen bu kadın onun dünyada en sevdiği tek insandı.” cümlesinde sevgi değerine yer verilirken, cümlelerin devamında; *“Bu kadın olmadığı gün, bu küçük ev bütün komşu evlere benzeyecek, her akşam oraya koşmak lüzumsuz olacaktı.”* cümlesinde ise aile birliğine önem verme değerine yer verilmiştir. (Kuntay,2020: 37)

“İkinci vakti, Adnan'ın hüznünden ölmek istediği dakikalardır; evvela renksiz, sonra kül rengi olan ikinci vakti... O, geceyi sever. Gece bir sır kadar güzeldir.” Bu cümle ve ifadede roman kahramanının geceyi sevmesi ve geceyi sıra benzetmesi sevgi ve estetik değerleriyle ilişkilendirilmiştir. (Kuntay,2020: 170)

Üç İstanbul romanında en çok vurgulanan bir diğer değer estetik; estetik güzellik, tarihi yapıların estetik güzelliği, sanatçıya kıymet verme, edebiyat ve sanata ilgi duyma olarak ele alınmıştır. Bu değer atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları şunlardır:

“Camilerinin kurşun kubbelerinde fetih ordularının miğferleri duran İstanbul! Bir devin ufka yuvarladığı bir dağ Süleymaniye Camii! Altında bir millet ayağa kalkıyor gibi duran kubbe! (...) Sonra bu minareler: Gökyüzünü madalyon bir ayna parçası gibi tutan, birer kız kadar narin minareler! Bunların ucuna her fetih bayrağından takılan bir hilal! (...)” (Kuntay,2020: 50)

“(…) Altından gözbebekleri, hem etli, hem etsiz vücudu, uzun ellerinin ve parmaklarının kati çizgileri, üstü biraz kabarık olan ve küçük olmayan ayaklarıyla mermere son şeklini, beyaza en mahrem rengini veren Belkıs, (…) Çorabından görünen hafif damarlar mermerin canlı olduğunu hatırlatıyordu.” (Kuntay,2020: 124)

“İnce, sanatkar Senih Efendi, bu cumbanın önünde kızı Melahat’a udda şarkılar çaldırmış,

Telif edebilsem feleği ah emelimle/ Dünyayı feda eyler idim kendi elimle. Şarkısını, Melahat, Seniha’yı düşünerek söylerken Senih Efendi’nin kaç defa gözleri dolmuştu.” (Kuntay,2020: 231)

Romanda çok vurgulanan değerlerden biri olan saygı nezaket sahibi olma, terbiyeli olma, ölen birine saygı gösterme alt boyutları ile ifade edilmiştir. Saygı değerine ait romanda yer alan cümle ve ifadeler aşağıda örneklendirilmiştir.

“Selim Melhame’nin ne kadar korkuya benzeyen hürmetle Hidayet’in bir iki parmak gerisinden yürüdüğünü gördü.” (Kuntay,2020: 275)

“Vakıa bu çay toplantıları çok sık. Fakat Raşel her defasında Adnan’la yeni görüşmüş gibi fazla nazık!.. Cümleler hususiyetsiz, şakalar kısa ve müthiş terbiyeli.” (Kuntay,2020: 373)

“Reis: ‘Ölüye hürmet lazımdır efendim ediyorum.’” (Kuntay,2020: 549)

Bir başka değer olan vatanseverlik Üç İstanbul romanında vatana övgü, vatan için kişisel çıkarları ikinci planda tutmak, vatan ile ilgili konularla alakadar olmak, milletin varlığını ve devamlılığını sanat ve bilimle ilişkilendirme gibi alt boyutlarla ilişkilendirilmiştir. Vatanseverlik değerinin yer aldığı bazı cümleler şu şekildedir:

“Adnan da ayağa kalktı: ‘Ben taş devrinde Türk, tunç devrinde Türk, altın devrinde Türk olmak isterdim. Bütün hilkat devirlerinde Türk, devirsiz hayatlarda Türk, hayatsız devirlerde Türk!.. Türk doğmak, Türk ölmek! Türk, Türk, Türk!..’” (Kuntay,2020: 91)

“(…) ‘1- Türk çocuklarının memleket için hudutlarda elele öldüklerinden haberiniz var mı? İnsanların memleketleri için öleceklerini kabul ediyor musunuz?

2- İktidar mevkiiden çekildikten sonra da vatanperver misiniz? Fırkanız düştükten sonra da memleketinizi sevecek misiniz?

3- 24 saatin kaç dakikasında memleketinizi düşündüğünüzü sorarlarsa söyleyecek vaktiniz var mı?’’ Roman kahramanın bu soruları memleketini ilgilendiren konulara karşı duyarlı olduğu göstermektedir. Bu sebeple bu cümle ve ifadelerde vatanseverlik ve duyarlılık değerleri bağdaştırıldığı görülmüştür. (Kuntay,2020: 334-335)

“İtalyan milleti vahdetini kurtarmak için Dante’nin doğduğu günü seçmişti. Bir millet, bir şairiyle aynı günde doğmak istedi. (...). Efendiler, milletler fikir adamlarıyla yaşarlar. Vatanın elinde bir avuç toprak, alnında bir tutam sema kalmasa bile bir millete, aşağıda Kristof Kolomb, yukarda Galile ikinci bir yer, ikinci bir göktür!..” Bu paragrafta milletin varlığı ve devamlılığı sanat ve bilimle ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle romanın bu paragrafında vatanseverlik, bağımsızlık, estetik ve bilimsellik değerleri birlikte ilişkilendirilmiştir. (Kuntay,2020: 523)

Romanda duyarlılık değeri memleketi ilgilendiren konu ve olaylar karşısında duyarlı olmak alt boyutuyla kullanılmıştır. Bu değerin bahsedildiği cümlelere ait örnekler aşağıda belirtilmiştir. Bu örnek cümlelerin hepsi duyarlılık değerinin yanı sıra vatanseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir.

“Adnan, Seni Efendi’nin cam gözlerinden sokakta, evinde kurtulamadı. Yatağında kendi yüzünden utanıyor, yorganı ile örtüyordu. Vicdan azaplarının, matemlerin, emellerin, hastalıkların kendisine şirk koşmasını bir uluhiyet gibi çekemeyen uyku Adnan’ı nihayet ezdi ve Adnan uyudu. Sabah, dün geceki vicdan azabının içinde uyandı.” (Kuntay,2020: 241)

“İkisi de ağlayacak haldeydiler. Adnan memleketin haline sahiden gözleri dolan bir devlet adamına ilk defa rastlıyordu.” (Kuntay,2020: 149)

Dürüstlük değeri romanda güvenilir ve namuslu olmak olarak ele alınmıştır. Romanda bu değeri kapsayan cümleler aşağıda verilmiştir.

“Fakat, o, temiz avukattı. Ona Ceza Kanunu’nun bir tek kelimesini en usta hakim tatbik edemezdi.” (Kuntay,2020: 305)

“Adnan buna sevinmişti. Maliye Nazırı namuslu adamdı. Onun kızına, o, parasız da ders verirdi!” (Kuntay,2020: 34)

Bir başka değer olan bilimsellik değeri romanda bilimsel bilgiye önem verme, eğitimde bilime önem verilmesi gerektiğini savunma gibi alt boyutlar ile kullanılmıştır. Aşağıda bilimsellik değerinin romanda atıfta bulunduğu cümle ve ifadelere örnekler verilmiştir.

“*Benim güneşim mekteplerden doğar.*” (Kuntay,2020: 175)

“*Efendim, ilmi yaşayan şekliyle vermeli. İlmi, hayat gibi, uzvi hakikat gibi, bünye gibi görmek lazım!*” (Kuntay,2020: 176)

“*Cevat Bey’in hayatına çok genç yaşında zalim bir kurşun kıydı; ‘Sorbone’dan diploma almış, hayatını ilme vermişti.*” cümlesinde bilimsellik değerine yer verilirken, cümlelerin devamında; “*Bir kurşunla duran kalbi bu memleket için çarpıyordu. Ahmet Cevat’ın göğsüne atılan kurşun vatanın bağrını deldi Reis Beyefendi!*” ifadesi duyarlılık ve vatanseverlik değerleriyle ilişkilendirilmiştir. (Kuntay,2020: 547)

Üç İstanbul romanında yardımseverlik değeri daha çok yardıma ihtiyacı olan birine destek olma ve dayanışma içerisinde olma olarak ifade edilmiştir. Bu değer yer aldığı cümlelere örnek aşağıdadır.

“*Mısırlı Prenses Bahriye’yle Süheyla, Hilal-i Ahmer’e beraber yardım ettikleri zamandan beri dosttular.*” Bu cümlede yardımseverlik değerinin yanı sıra dayanışma değerine de yer verildiği görülmüştür. (Kuntay,2020: 396)

Bağımsızlık değeri romanda egemenliğin başka bir milletin elinde olmaması ve bağımsızlığın önemini anlamak alt boyutları ile vurgulanmıştır. Bağımsızlık değerinin geçtiği cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

“*Memleketi taksim mi ederlermiş? Memleketin zaten neresi benim? Ereğli’de kömür Fransız! Haydarpaşa’da demir Alman! Yalnız Yemen’de dökülen kan Türk! Üstünde ölüp altında gömülecek kadar bir toprak; bu mu memleket?’*” Roman kahramanının milletin bağımsızlığından endişe duyması aynı zamanda vatanseverlik ve duyarlılık değerleri ile de alakalıdır. (Kuntay,2020: 72)

“*Biz altında yatmadan bu toz toprağın üstünü kimse çiğneyemez!.. Ben İzmir’in işgal günü senin gibi susmadım. (...) ‘Yunan kuvveti İzmir’i aldı, fakat İzmir’e malik olmadı!’ diye haykırdım.*” Romandaki bu paragraf kahramanın bağımsızlık ve özgürlük anlayışını

vurgularken aynı zamanda vatansever bir yurttaş olduğunu vurgulamıştır. Bu sebeple bu cümleler ve ifadeler bağımsızlık, özgürlük ve vatanseverlik değerleri ile alakalıdır. (Kuntay,2020: 497)

Romanda aile birliğine önem verme değeri aile olmanın önemi, aile bireylerine bağlılık gibi anlamlarla kullanılmıştır. Bu değerin yer aldığı cümleler aşağıda belirtilmiştir.

“Oğlu evden çıkarken Naciye her sabah onun arkasından okur üflerdi. Adnan sokağa çıkıyor demek, başına kaza gelecek demektir. (...) Adnan hastalanırsa, Naciye’nin merakı matemle başlar, oğlunun ölmesini beklerdi. Zaten oğlu hastalandı demek, ölmeye başladı demektir. Adnan büyüdükçe tehlike de büyüyordu.” (Kuntay,2020: 257)

“Adnan sigara yaktı. Neşeyle güldü: ‘Merak etme Süheyla, ölmeyeceğim.’

Süheyla çirkinleşen karnını gösterdi: ‘Salim’i beraber büyüteceğiz. Beraber okutacağız beraber evlendireceğiz.’” (Kuntay,2020: 501)

Bir başka değer olan adalet Üç İstanbul romanında hukuksal adalet olarak ifade edilmiştir. Adalet değerinin bahsedildiği cümlelere ait örnek aşağıdadır.

“Bir gün Sakallı Vasfi’yi polisteki bir gizli vazifenin başına geçirdiler. Bir hafta sonra da Sakallı Vasfi bir gün iki sandık arasında kaldı: Mebus seçimi olacaktı, Makırköyü’nde intihap (seçim) sandığı vardı; (...)”(Kuntay,2020: 298)

Romanda özgürlük değerine siyasi özgürlük olarak atıfta bulunulmuştur. Bu değerin yer aldığı cümle ve ifadelere örnek aşağıda verilmiştir.

“‘Müşir haykırdı: ‘Hürriyet! Güzel kelime! Fakat bu kelimenin arkasından gelecek gelecek felaketleri siz biliyor musunuz?’

Adnan hürriyetin arkasına bakıyor, felaket filan görmüyordu.” (Kuntay,2020: 174-175)

Romanda vurgulanan sorumluluk değeri çalışkan olma, vatana duyulan sorumluluk ve hizmet etmek anlamlarıyla kullanılmıştır. Bu değerin bahsedildiği cümlelere ait örnekler aşağıda verilmiştir.

“İnsan mesleğe külhanbeyi olarak girer, yaşını aldıkça kabadayı olur. Külhanbeyi demek hazır yiyen adam demek değildir; çalışan adamdır. (...) ‘Yani elinden ne gelirse, insan onu yapacak, alnının teriyle para kazanacaktı.’ Romandaki bu cümlelerde sorumluluk değeri ve çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir. (Kuntay,2020: 291)

“Memleket hizmet bekliyor, Mehmet Adnan Beyefendi Hazretleri, hizmet! Benim bile içimden Ankara’ya kalkıp gitmek geliyor...” Bu ifadeler ise vatana karşı sorumluluk hissetme anlamı ile kullanıldığından dolayı; vatanseverlik ve sorumluluk değeri ile alakalıdır. (Kuntay,2020: 462)

Dayanışma değeri Üç İstanbul romanında vatanın kurtuluşu için seferber olma alt boyutları ile ifade edilmiştir. Bu değerin yer aldığı cümleler aşağıda verilmiştir.

“Vatani varsa tek insan beş milyon insanla beraber yürür, beraber oturur, beraber yatar kalkar.” (Kuntay,2020: 415) Bu cümle vatanseverlik ve dayanışma değeri birlikte içermektedir.

Üç İstanbul romanında vurgulanan bir başka değer ise çalışkanlık değeridir. Bu değer romanda azimli olmak ve çabalamak alt boyutları ile vurgulanmıştır. Aşağıda bu değere atıfta bulunulan cümlelere örnek verilmiştir.

“Azim arkadaşlar azim!’ diyordu. ‘Siz azmedin; Londra’yı takalara binerek, Berlin’i takunyalarla koşarak fethedersiniz!’” (Kuntay,2020: 298)

Tasarruf değeri ise romanda bir amaç uğruna birikim yapma olarak vurgulanmıştır. Bu alt boyut ile vurgulanan tasarruf değerine ait romandan örnekler şudur:

“Rıdvan’ın karnı doyduktan sonra bir çocuğu olmuştu: ‘Bayram!’ Rüyalardaki bir taraflı heyecandan doğmuş gibi cılız bir çocuk. Rıdvan’ın ihtiyarlığı kendi suratından ziyade çocuğun yüzünde duruyordu. Bu çocuğu ‘Robert Koleji’nde okutmak için Rıdvan şimdiden para biriktiriyordu. Kolejin bir kısım taksitleri bugünden bankada idi.” (Kuntay,2020: 517) Roman kahramanının ailesinin geleceği ve oğlunun eğitimi için para biriktirmesi aile birliğine önem, bilimsellik ve tasarruf değeri ile ilişkilidir.

Romanda vurgulanan son değer ise eşitliktir. Bu değer romanda mevcut şartların eşitlenmesi olarak kullanılmıştır. Aşağıda bu değere örnek cümle verilmiştir.

“Meşrutiyet’in altıncı ayına doğru Sakallı Vasfi hürriyet, müsavat, adalet ve uhuvvet kelimelerini samimi sesle haykırmaya başlamıştı.” Bu cümle adalet, dayanışma, eşitlik ve özgürlük değerleri ile ilişkilidir. (Kuntay,2020: 338)

Araştırmanın dördüncü problem cümlesi olan “Üç İstanbul” romanında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?” sorusuna cevap olarak romandaki cümle ve ifadelerden yararlanılarak Tablo 3.4 oluşturulmuştur.

Tablo 3.4. ”Üç İstanbul” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi

Değerler	Frekans	Yüzde
Sevgi	50	17,42%
Estetik	37	12,89%
Saygı	31	10,80%
Vatanseverlik	28	9,76%
Duyarlılık	27	9,41%
Dürüstlük	17	5,92%
Bilimsellik	16	5,57%
Yardımseverlik	14	4,88%
Bağımsızlık	13	4,53%
Aile Birliğine Önem Verme	11	3,83%
Adalet	11	3,83%
Özgürlük	9	3,14%
Sorumluluk	7	2,44%
Dayanışma	6	2,09%
Çalışkanlık	6	2,09%
Tasarruf	2	0,70%
Eşitlik	2	0,70%
Barış	0	0,00%
Toplam	287	100

Tablo 3.4 incelendiğinde “Sevgi” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 50, yüzdesi ise %17,42; “Estetik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 37, yüzdesi ise %12,89; “Saygı” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 31, yüzdesi ise %10,80; “Vatanseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 28, yüzdesi ise %9,76; “Duyarlılık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 27, yüzdesi ise %9,41; “Dürüstlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 17, yüzdesi ise %5,92; “Bilimsellik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 16, yüzdesi ise %5,57; “Yardımseverlik” değerini içeren

cümle ve ifadelerin frekansı 14, yüzdesi ise %4,88; “Bağımsızlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 13, yüzdesi ise %4,53; “Aile birliğine önem verme” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 11, yüzdesi ise %3,83; “Adalet” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 11, yüzdesi ise %3,83; “Özgürlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 9, yüzdesi ise %3,14; “Sorumluluk” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 7, yüzdesi ise %2,44; “Dayanışma” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 6, yüzdesi ise %2,09; “Çalışkanlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 6, yüzdesi ise %2,09; “Tasarruf” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 2, yüzdesi ise %0,70; “Eşitlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 2, yüzdesi ise %0,70 olarak hesaplanmıştır.

Araştırma verileri incelendiğinde “Üç İstanbul” romanında en çok vurgulanan değerlerin “sevgi” ve “estetik” olduğu görülmüştür. Romanda “barış” değerine rastlanılmamıştır.

3.5. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular (“Esir Şehrin İnsanları” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Romanın Konusu: Kamil Bey, zengin bir paşa olan Abdülhamit Paşa’nın oğludur. Galatasaray Lisesi’ni bitirip Fransa’da Sorbonne Üniversitesinde felsefe okur, uzun yıllar Londra’da ve bir süre Roma’da kaldıktan sonra Çin, Amerika, Mısır, Hindistan’ı gezermiş. 1913 yılında 27 yaşında, İstanbul’da paşa kızı olan Nermin Hanım’la evlenmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında İspanya’dadırlar ve kızları Ayşe, Madrid’de doğmuştur. Savaş bittiğinde İstanbul’a dönerler. Bağlarbaşı’ndaki harabe bir köşkte oturmaya başlarlar. Bu sırada Anadolu’da Kuvayı Milliye direnişleri başlamıştır. O zamana kadar ailesinden kalan mirasla geçinen ve herhangi bir mesleğe yönelmemiş olan Kamil Bey’in zaman içerisinde halkın ruhunu ve direnişleri görmeye başlar ve bundan etkilenerek Milli Mücadele’ye destek olur. İkinci İnönü Zaferi sırasında tutuklanır ve yedi hapis kalır. Arkadaşı olan Ramiz Elendi serbest kalınca cezaevinde yalnız kalır ve yalnızlık duygusu ile sarsılır.

Romanda en çok vurgu yapılan değer olan vatanseverlik devletin geleceğini ve bağımsızlığını önemseme, ülkenin geleceğinden ve bağımsızlığından endişe duyma, hayatını vatanın kurtuluşuna adama, vatana duyulan sorumluluk gibi alt boyutlarıyla yansıtılmıştır. Bu değer yer aldığı cümle ve ifadeler aşağıda sıralanmıştır.

Romanda kahramanın vatanın kurtuluşu için mesuliyet duyması ve vatan uğruna ölmek istemesi duyarlılık, sorumluluk, vatanseverlik değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Tahir,2019: 26)

“‘Görüyorsunuz ya,’ dedi, ‘Biz Fransızlar, vatanseverlik dersi vermekte pek kötü hocalar değiliz.’” Romandaki bu cümle vatanseverlik değeri ile bağlantılı iken cümlenin devamındaki; “‘Muzaffer olmanızı temenni ederim efendiler. Bütün dünya ıla dövüşmeyi göze alan parasız, yani, silahsız dövüşçülere karşı ben yalnız saygı duyarım.’” ifadesi saygı değeri ve; “‘Size başka bir yardımım dokunabilirse beni sevindirirsiniz. Yolunuz açık olsun!’” ifadesi ise yardımseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. (Tahir,2019: 247)

Esir Şehrin İnsanları romanında en sık tekrarlanan bir diğer değer duyarlılıktır. Bu değer romanda daha çok çevresindeki olaylara ve kişilere karşı duyarlı olmak, vicdan sahibi olmak olarak vurgulanmıştır. Duyarlılık değerinin romanda yer aldığı bazı cümleler şu şekildedir:

“‘Aman Yarabbi! Demek, lira adedi kadar vatandaş canı kurtaracak, düşman öldürecek bir dehşetli kuvvetmiş. Belki de vatan kurtaracak bir kuvvet. Aman Yarabbi!’ Bu parayı nasıl da aptalca, hatta namussuzca çarçur etmişti. Hem de kendi malı zannederek... Kendi malını yerken binlerce insana fenalık ettiğinden şüphelenmeksizin...” Bu paragrafta duyarlılık ve vatanseverlik değerleri birlikte kullanılmıştır. (Tahir,2019: 235)

“Nutuk... Biz hepimiz ağlaştık! Akıllı kadınlar, kara bayraklar yapmışlar erkeklere, “eğer vatani kurtarmayacaksanız örtülerimizi siz örtünün!” diye bağırıyorlar. Biz ağlaştık. Sade biz değil, aramıza bir de Fransız bahriyelisi karışmıştı. Halimizi görünce gavur asker de ağladı. ‘dilimizi anlamayan gavur askeri imana gelirse...’ dedim can başıma sıçradı.” Romanın bu paragrafında ise duyarlılık değeri; vatanseverlik, dayanışma ve bağımsızlık değerleri ile bağlantılıdır. (Tahir,2019: 421)

Romanda sıklıkla değinilen bir başka değer ise saygı değeridir. Esir Şehrin İnsanları romanında saygı değeri millete duyulan saygı, büyüklere saygı, nezaket, kadınlara saygı, devlet büyüklerine saygı gibi alt boyutlar ile işlenmiştir. Aşağıda saygı değerine örnek olan cümleler verilmiştir.

“‘Kamil Bey’in kibar bir adam olması; bilgili bir insan olduğu halde ukalalık etmemesi saygı değeri ile ilgilidir (Tahir,2019: 203).

“667 numaralı Vatman Kazım bir Türk kadınına hakaret ediyordu. ‘Kadınlara karşı böyle şeyler söylemek doğru değildir. İnsan hiç kız kardeşine hakaret eder mi?’ diyecek oldu.” (Tahir,2019: 33)

Roman kahramanının Süleymaniye Camii’nin minareleri arasına Mustafa Kemal’in bir resminin asılmasını istemesi saygı değeri ile ilgilidir (Tahir,2019: 197).

Romanda sorumluluk değerine ülkenin geleceği için mesuliyet duyma, sorumluluklarının farkında olma ve yerine getirme, sorumluluk verme gibi alt boyutlar ile vurgu yapılmıştır. Bu alt boyutlar sorumluluk değeriyle birlikte vatanseverlik değeri ile bağdaştırılmıştır. Aşağıda sorumluluk değerinin yer aldığı cümlelere örnekler verilmiştir.

Ülkenin geleceği ile ilgili elbirliği ile sorumluluk alınması aynı zamanda dayanışma değeri ile ilgilidir (Tahir,2019: 41).

“(…) Bir küçük not defteri alıp yazı konularını kaydetmeliydi. Çünkü artık sıradan bir vatandaş değildi. Elinde iyi-kötü bir savaş silahı olan SORUMLU İNSANDI.” (Tahir,2019: 143) Dayanışma değeri roman kahramanının vatan uğruna üstüne sorumluluk alarak bundan memnuniyet duyması duyarlılık değeri ile ilişkilendirilmiştir.

“‘Büyük güçtür, eski başbuğların yerine yeni başbuğları koyabilmek... yeni başbuğlardan emir almak, bunları hiç duraksamadan uygulamak...” Romandaki bu cümlede komutandan emir almak ve bu emri uygulamak ifadesi saygı, sorumluluk ve çalışkanlık değerleri ile ilişkili iken, paragrafın devamında; “‘Emri kimin verdiği değil, emrin ne dediğine bakmaktan gelir bu olgunluk... bir milletin yaşamak gücü bence bu özelliştir. Ancak böyle özelliği olan toplumlar, en ölü sanıldıkları sıralarda kalkıp dirilirler. En umulmaz direnci gösterirler.’” cümlesi bağımsızlık ve vatanseverlik değerleri ile alakalıdır. (Tahir,2019: 39)

Sevgi değeri Esir Şehrin İnsanları romanında hayvanseverlik, karşı cinse duyulan sevgi, hayranlık duyma olarak ifade edilmiştir. Bu değerinin atıfta bulunduğu cümleler aşağıda sıralanmıştır.

Kamil Bey’in Nermin’i canda sevmesi sevgi değeri ile ilgilidir (Tahir,2019: 10).

Roman kahramanının hayvanları sevmesi ve onları sevimli bulması hayvan sevgisi ile böylece de sevgi değeri ile ilgilidir (Tahir,2019: 85).

Bir başka değer olan estetik, romanda estetik güzellik, edebiyat ve sanata ilgi duyma alt boyutları ile vurgulanmıştır. Romanda estetik değerine ait bulgulardan örnekler aşağıda verilmiştir.

Romanda tasavvuftaki güzellik anlayışından bahsedilmesi estetik değeri ile bağlantılıdır (Tahir,2019: 71).

“‘Oysa biz bugün şiire ne kadar muhtacız! Kavgacı şiire... Ben ‘Sanat sanat için’, yahut ‘sanat güzellik için...’ falan diyenlerin ne demek istediklerini şimdi anladım. ‘sanat sanat için’ demek, “Sanat kuvvetlinin emrinde’ demek... bize sanatlarıyla yardım etmeyenler, son hesaplaşmada kime yardım etmiş oluyorlar?’” (Tahir,2019: 225-226)

Romanda bağımsızlık değeri; bağımsızlığın önemini anlamak, sömürüye karşı gelmek, bağımsızlık için mücadele etmek gibi alt boyutlarla işlenmiştir. Aşağıda romanda bağımsızlık değerini içeren örnekler sıralanmıştır.

“‘Bir milletin bayrağı o milletin başı gibi düşer!’ diye bir söz etti. Milletler de zaten balıklar gibidirler... Başlarından tutuluyorlar yahut başlarından ryorlar.” (Tahir,2019: 123)

“‘Uzaktan bir dilenci sesi duyuldu. Seste rezil bir yalvarma vardı. Kulak verdi. Süleymaniye Camii’nin minarelerinden ‘Hayyalel Fellah! Hayyalel Fellah!’ diye bağırıyorlar. Yani ‘Hadi Fellaha!’ ‘Fellah’ın Türkçesi ‘kurtuluş’. Esir bir şehirde insanları secde ederek kurtuluşa çağırmak pek uygun mu düşüyor ne?’” (Tahir,2019: 383)

Esir şehrin İnsanları romanında dayanışma değeri ülkenin güvenliği ve bütünlüğünün tehdit altında olması durumunda topyekn çabalamak, komutana sadık olmak alt boyutları ile yansıtılmıştır. Bu değerin geçtiği cümlelere ait örnekler aşağıda belirtilmiştir.

Roman kahramanının Mustafa Kemal’e saygı duyarak büyük komutana sadık olması dayanışma, saygı ve vatanseverlik değerleri ile bağdaşmaktadır (Tahir,2019: 196).

Ülkenin güvenliği ve bütünlüğünün tehdit altında olması durumunda kadın erkek demeden topyekn bir dayanışmanın olması gerektiğini vurgulanması vatanseverlik değeri ile dayanışma değeri birlikte kullanılmıştır (Tahir,2019: 182).

“(…)Bir başka harptir bu... Kadını, erkeği, çocuğuyla yapılması gerek. Bir vatan, millet harbi... Bunu hem yapmaya hem de kazanmaya mecburuz. (...)” Bu paragrafta bağımsızlık değeri; sorumluluk, dayanışma ve vatanseverlik değerleri ile birlikte vurgulanmıştır. (Tahir,2019: 129-130)

Dürüstlük değeri ise romanda yalan söylememek, kimsenin hakkını yememek alt boyutlarıyla vurgu yapılmıştır. Bu değer yer aldığı cümleler aşağıdadır.

“Gerçeği söylüyorum yüzbaşı bey... Görüyorsunuz ki, gerçeğin kendim için en tehlikeli olabileceklerini söylüyorum. Sizin de gerçeği aradığınıza emin olduğum için, Nedime Hanım hakkında söylenenler hep ‘yalandır’ diyorum.” (Tahir,2019: 283)

“Hayır! Nasıl söyleyebilirim. Yalan bir söz bu... ben hiç yalan söyler miyim Nermin?’

‘Hayır! Söylemezsiniz.’

‘İşte gördünüz mü binbaşım! Ben yalan söylemesini hiç beceremem. Bunu bütün dünya bilir.’” (Tahir,2019: 365)

Romanda aile birliğine önem verme değeri aileye karşı duyulan sorumluluk, aile bireylerine bağlılık, evlat sevgisi olarak ifade edilmiştir. Bu değer atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları şunlardır:

Romanın bir ailenin çocuğuna karşı sorumluluklarından bahsedilmiştir. Bu sebeple bu cümlelerde aile birliğine önem verme değeri sorumluluk değeri ile bağdaştırılmıştır (Tahir,2019: 74).

“Kamil Bey ‘baba olmak ne güzel,’ diye düşündü. Birisinden mi duyduğunu, yoksa bir yerde mi okuduğunu kestiremeden, ‘Baba olmak biraz da Allah olmaya benziyor,’ cümlesini birkaç kere tekrarladı.” (Tahir,2019: 372-373)

“Karısı, çocuğu olmazsa insan, vatanını asla, yeteri kadar sevemiyor.” Bu cümlede ise aile birliğine önem verme değeriyle birlikte sevgi ve vatanseverlik değerleri bağdaştırılmıştır. (Tahir,2019: 252)

Romanda yardımseverlik değerine ise bir amaç uğruna mal varlığını bağışlama, yardıma ihtiyacı olan birine destek olma gibi alt boyutlarıyla kullanılmıştır. Aşağıda yardımseverlik değerinin atıfta bulunduğu örnekler verilmiştir.

“(...) Merhum hanımefendinin mescitle çeşmenin onarımına yardım edişi, fakirlere merhameti unutulmamıştı. Sonra, alçak yürekli bir paşa oğluydu. Kamil Bey... Amelelerle birlikte çalıştığını, tavuklarla kendisinin uğraştığını görmüşlerdi” (Tahir,2019: 94)

Roman kahramanlarının Anadolu’da ihtiyaç sahibi çocuklara yardım etmek için para toplaması yardımseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir (Tahir,2019: 149).

Esir Şehrin İnsanları romanında çalışkanlık değeri sıkı çalışmak ve ülkeyi bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için topyekûn çabalamak anlamları ile kullanılmıştır. Romandaki çalışkanlık vurgusu yapılan bazı cümleler şöyledir:

“Kamil Bey, ilk haftalarda büyük bir gayretle işe sarılmış, kendisine göre bir program yapmıştı. Önce gazeteciliğin en lüzumlu yönlerini öğrenecekti.” Romandaki bu cümleler çalışkanlık ve sorumluluk değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Tahir,2019: 159)

“İnsanlığımıza vurulan bu canlı hakareti temizlemek için kadın, erkek, çocuk, biz yılmayanlar, daha çok, daha şiddetli, daha geberesiye çalışacağız.” Romanda İstiklal Savaşı’nda ülkeyi bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için topyekûn çabalanması çalışkanlık, bağımsızlık, dayanışma, vatanseverlik, özgürlük ve sorumluluk değerleri ile bağdaşmaktadır. (Tahir,2019: 214)

Bir başka değer olan adalet, romanda hakkını aramak, adalet istemek ve alt boyutları ile vurgulanmıştır. Bu değer yer aldığı cümleler aşağıdadır.

“Ben de, arkadaşım da bu mektebi bitirdik. Bizi Fransızlar okuttu. Yani biz vatanperverlik dersini Fransızlardan aldık. Bugünkü şartlar ne olursa olsun, Fransızların her türlü vatanseverliği, hiç değilse hoşgörülülikle karşılayacaklarına eminiz.” Bu cümlelerde bilimsellik ve vatanseverlik değerlerine vurgu yapılırken cümlenin devamında; *“Biz vatanımızı kurtarmak istiyoruz, bunun için çalışıyoruz. Buna her millet kadar hakkımız var.”*(...) İfadeleri sorumluluk, çalışkanlık, adalet değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Tahir,2019: 244)

Roman kahramanının vatanı için adalet istemesi vatanseverlik ve adalet değerleri ile alakalıdır (Tahir,2019: 396).

Eşitlik değeri romanda kadın-erkek eşitliği, kadın haklarını savunmak, şartların eşit olması ve toplumsal haklar bakımından kişiler arasında bir ayrımın bulunmaması alt boyutları ile işlenmiştir. Eşitlik değerinin romanda yer aldığı bazı cümleler şu şekildedir:

“‘Olsun... Aşağı tabakadan olanlar pantolon giyip çöpçülük edebilirler ya, orta tabaka da memurluk, esnaflık edebilir. Üst tabakaya da müdürlük, mebusluk, hatta nazırlık düşüyor. Çok şükür, hele bizim memlekette tabakalar arasındaki sınır, henüz aşılmaz halde bulunmuyor. (...)’” (Tahir,2019: 183)

“‘(...) Karadayı şimdiye kadar köylü bir de yoksul halk düşünülerek çıkarılmıştı. Oysa her sınıf halkı ilgilendirmesi, hele aydın okuyucular toplaması da lazımdı.’” (Tahir,2019: 142)

“‘Kadını esir gibi, köle gibi sopa altında çalıştırmak başka şey, ona insanlığın eşitlik hakkını, cemiyet işlerinde erkekle aynı sırada uğraşma hakkı başka... (...)’” Romandaki bu paragrafta kadın haklarının savunulması eşitlik ve adalet değerleri ile bağdaştırılmıştır. (Tahir,2019: 183)

Esir Şehrin İnsanları romanında Özgürlük değeri daha çok özgürce yaşamak, siyasi özgürlük, esaretten kurtulmak istemek gibi alt boyutlarla kullanılmıştır. Aşağıda özgürlük değerine ait bulgulara örnekler sıralanmıştır.

“‘(...) ‘Liberte, liberte cherie!’ ‘Hürriyet’ kelimesini her söyleyişte sanki Nermin’e sesleniyor, vatanın, milletin, hürriyet sevgisinin adeta kadın aşkına benzediğini anlıyordu. İkisi de insanı yüceltir.’” (Tahir,2019: 380) Romanın bu cümlelerinde özgürlük, bağımsızlık ve vatan sevgisinin aşka benzetilmesiyle özgürlük, vatanseverlik, bağımsızlık ve estetik değerlerine vurgu yapıldığı görülmüştür.

“‘(...) ‘Düşünmeli ki esir bir vatanda, esir insanların zaten namusu bir manada lekelenmiş sayılır. Bu lekeyi ancak toprağımızı kurtarınca silebileceğiz. Hem düşmanımızın hakkımızdaki hükmüne de kulak asmamalıyız! Biz işte böyle düşünüyoruz.’” Roman kahramanının ülkenin bulunduğu esir durumdan üzüntü duyması, ülkesindeki bağımsızlığı sağlayabilmek için mesuliyet duyması bağımsızlık, özgürlük, sorumluluk ve duyarlılık değerleri ile ilişkilidir. (Tahir,2019: 120)

“(…)Meşrutiyet bu memlekette hürriyet getirmiş. Bu yüz de yüz... Hiç değil, ilk aylarda... Ama bu hürriyeti getirip kime teslim etmiş bilir misin? Hürriyeti dövüşerek elinden aldığı despot takımına... İşte bu sebeple İstanbul'daki hürriyet bayramını düşündükçe artık ağlayasım geliyor! Ne kadar doğru değil mi?” Romanın bu paragrafında duyarlılık, bağımsızlık, özgürlük, aile birliğine önem verme ve vatanseverlik değerleri birlikte vurgulanmıştır. (Tahir,2019: 173-174)

Romanda bilimsellik değerine bilimsel bilgiyi kullanarak yeni icatlar elde etme ve yeniliklere açık olmak alt boyutlarıyla ifade edilmiştir. Bu değer yer aldığı bazı cümleler aşağıda verilmiştir.

“(…) Oysa siz Türkler yüz yıl öncesine kadar dünyanın en büyük impatorluklarından birine sahiptiniz. Yüz yıl öncesine kadar teknikte de pek büyük bir fark yoktu sizinle bizim aramızda. Biz buharı makineye uyguladıktan sonra hızla geçtik.” Bu paragrafta bilimsellik değeri millete duyulan saygıyla ilişkilendirilmiştir. (Tahir,2019: 38)

“Çeliği... Kumaşı... Evet, herifler bizim gibi uyumamışlar, paso çalışmışlar. Biz birbirimizi yerken onlar ilerlemişler. Bu da koca Tanrı'nın hikmeti! Bizim tabur imamına sordum: ‘Dünyayı Allah kefare tayfasına verdi, bu yalan dünyayı,’ dedi, ‘fenden yana olanlar yaşayacak, imandan yana biz!’” Romanda Avrupa'nın bilimsel bilgiyi kullanarak yeni icatlar elde etmek ve bunun için çaba gösterdiğinin vurgulanması bilimsellik ve çalışkanlık değerleri ile bağlantılıdır. (Tahir,2019: 336)

Bir başka değer olan tasarruf romanda daha çok ev ekonomisini ve parayı dikkatli kullanma olarak ifade edilmiştir. Tasarruf değerinin atıfta bulunduğu cümlelere örnek aşağıdadır.

Roman kahramanının gündelik masraflarını not alarak aylık masrafını öğrenmesi ve buna göre harcama yapması tasarruf değeri ile ilgilidir (Tahir,2019: 87).

Romanda vurgulanan son değer ise barıştır. Barış değeri Esir Şehrin İnsanları romanında savaşa karşı olmak alt boyutuyla kullanılmıştır. Bu değer atıfta bulunduğu cümlelere örnekler aşağıda verilmiştir.

“Ben aslında dövüşçü bir insan değilim. Boğazlaşmaktan her zaman nefret ettim. Fakat bu huyuma rağmen dövüş taraftarıyla beraber bulunuyorum. (...) Millet dövüşmek istiyor. Hem de bu dövüşte ölmek ihtimali olanlar...” Barıştan yana olan roman kahramanı

söz konusu vatan olduğunda canını ortaya koyacağını ifade etmiştir. Bu bağlamda bu cümlelerde barış değeri vatanseverlik değeriyle birlikte kullanılmıştır. (Tahir,2019: 342)

Araştırmanın beşinci problem cümlesi olan “Esir Şehrin İnsanları” romanında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?” sorusuna cevap olarak Romandaki cümle ve ifadelerden yararlanılarak Tablo 3.5 oluşturulmuştur.

Tablo 3.5. ”Esir Şehrin İnsanları” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi

Değerler	Frekans	Yüzde
Vatanseverlik	77	16,14%
Duyarlılık	53	11,11%
Saygı	51	10,69%
Sorumluluk	48	10,06%
Sevgi	42	8,81%
Estetik	33	6,92%
Bağımsızlık	29	6,08%
Dayanışma	26	5,45%
Dürüstlük	21	4,40%
Aile Birliğine Önem Verme	18	3,77%
Yardımseverlik	18	3,77%
Çalışkanlık	15	3,14%
Adalet	11	2,31%
Eşitlik	11	2,31%
Özgürlük	10	2,10%
Bilimsellik	7	1,47%
Tasarruf	5	1,05%
Barış	2	0,42%
Toplam	477	100

Tablo 3.5 incelendiğinde “Vatanseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 77, yüzdesi ise %16,14; “Duyarlılık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 53, yüzdesi ise %11,11; “Saygı” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 51, yüzdesi ise %10,69; “Sorumluluk” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 48, yüzdesi ise %10,06; “Sevgi” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 42, yüzdesi ise %8,81; “Estetik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 33, yüzdesi ise %6,92; “Bağımsızlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 29, yüzdesi ise %6,08; “Dayanışma” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 26, yüzdesi ise %5,45; “Dürüstlük” değerini içeren cümle ve

ifadelerin frekansı 21, yüzdesi ise %4,40; “Aile Birliğine Önem Verme” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 18, yüzdesi ise %3,77; “Yardımseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 18, yüzdesi ise %3,77; “Çalışkanlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 15, yüzdesi ise %3,14 “Adalet” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 11, yüzdesi ise %2,31; “Eşitlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 11, yüzdesi ise %2,31; “Özgürlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 10, yüzdesi ise %2,10; “Bilimsellik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 7, yüzdesi ise %1,47; “Tasarruf” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 5, yüzdesi ise %1,05; “Barış” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 2, yüzdesi ise %0,42 olarak hesaplanmıştır.

Araştırma sonuçlarından hareketle Esir “Şehrin İnsanları” romanında en sık tekrarlanan değerlerin “vatanseverlik” ve “duyarlılık” olduğu görülmüştür. Romanda “barış” değeri diğer değerlere göre daha az tekrarlanmıştır.

3.6. Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular (“Kalpaklılar” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Romanın Konusu: İzmir’in Yunanlıların işgali ile birlikte Anadolu ve Ege’de direniş başlar. Yusuf ve Hasan Tahsin bu direnişe katılan kişilerdir. Yunanlılar İzmir’e çıkınca İzmir’deki Rumlar sevinmiş ve taşkınlık çıkar; Hasan Tahsin ise Yunanlılara ilk bombayı atarak Milli Mücadele’nin ilk kıvılcımını ateşler ve şehit olur. Bu sırada Yusuf ise Yunanlıların elinden kaçmayı başararak olanları Türk Ocağı’na anlatır. Yusuf Düşman kuvvetlerle çarpışırken Yusuf’un nişanlısı onu yalnız bırakmaz. Mustafa Kemal önüne çıkan tüm engellere rağmen çalışmalara başlar ve Anadolu’yu ayaklandırır. Bu sırada Yusuf’un kız kardeşi Yunanlıların köye baskını sonucunda hayatını kaybeder.

Darülfünun öğrencisi olan Talip gizli bir örgüt tarafından Osmanlı Paşası’nın kızıdan bilgi sızdırmak amacıyla görevlendirilir. Fakat Talip bu kıza yani Müjgan’a aşık olur ve Müjgan durumu tahmin ederek Milli Mücadele yanlısı olduğunu, Talip’e yardım edeceğini söyler. Böylece İstanbul Hükümetinin bilgilerini Anadolu’ya birlikte sızdırmaya başlarlar. Daha sonra Müjgan’ın babası Osmanlı paşası da onlara yardım edecektir. İstanbul işgal edildiği zaman Kuvayı Milliye Anadolu’yu korur ve savunur.

Romanda en çok tekrarlanan değer vatanseverlik olmuştur. Bu değer romanda daha çok devletin geleceğini önemseme, düşman unsurlara karşı yurdunu koruma, vatani bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için çabalamak ve vatani için ölümü göze almak alt

boyutlarıyla ifade edilmiştir. Vatanseverlik değerinin atıfta bulunduğu cümle ve ifadelere örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“Vatan, namuslu evlatlarının himmetini bekliyordu. Böyleleri çıkacaktı. Hasan Tahsin, buna inanıyordu. Herkes, her fert, vatan için, millet için payına düşeni yapmalıydı.” Romandaki bu cümleler sorumluluk, vatanseverlik ve dürüstlük değerleri ile ilişkili iken, devamındaki; *“Şimdiki halde, kendisinin payına düşeni biliyordu, yapacağı işin büyüklüğü karşısında heyecan duyuyordu. Bu heyecanı, sakın, sessiz bir heyecandı. Duyduğu, şu anda duyduğu hisler, ne korku, ne telaş, ne de vazifesinin büyüklüğü karşısında bir büyüklük hissiydi.”* Cümleleri ise sorumluluk değeri ile bağdaşmaktadır. Aynı zamanda paragrafın devamındaki; *“Zihninde sabit bir fikir vardı: ‘Başlayacağım; bitirecekler. İstiklal ateşinin ilk kıvılcımı olacağım!’”* ifadelerinde bağımsızlık ve sorumluluk değerleri vurgulanmaktadır. (Kocagöz,2018: 20)

“Kimseden, kimseciklerden korkusu yoktu. İçinde vatana, millete hizmet etmek için büyük bir ateş vardı. Ya ölecek, ya da düşmanların haklarından geleceklerdi. Buna namusu, şerefi üzerine, kitaba el basarak yemin etmişti. Ama vazifesini başarmadan da ne ölmek ne de yakalanmak istiyordu.” Romandaki bu paragrafta vatanseverlik değeri sorumluluk, dürüstlük ve bağımsızlık değerleri ile birlikte kullanılmıştır (Kocagöz,2018: 129).

Roman kahramanının vatanı esir durumdan kurtarmak ve tam bağımsızlığı sağlamak için ölümü göze alması vatanseverlik ve bağımsızlık değerleri ile bağdaşmaktadır. Ayrıca bu paragrafta roman kahramanı ülkesindeki haksızlığa karşı adalet araması ve buna gönülden inanması adalet değeri ile ilişkilidir (Kocagöz,2018: 163).

Türk milletinin ailesini, namusunu, vatanını korumak için canını vermesi eden bu paragrafta aile birliğine önem verme, özgürlük, bağımsızlık ve vatanseverlik değerlerini içermektedir (Kocagöz,2018: 653).

Romanda en çok vurgulanan değerlerden biri olan bağımsızlık, bağımsızlık için mücadele etmek, hiçbir yabancı otorite ve zümreye bağımlı olmamak alt boyutlarıyla vurgulanmıştır. Aşağıdaki örneklerde ise bağımsızlık değerinin vatanseverlik değeri ile birlikte kullanıldığı görülmüştür.

“Dört bin yıldan beri, ne zaman bir Türk devleti bağımsızlığını yitirse, hemen istiklale sahip çıkan yeni bir Türk devleti doğardı. Hasan Tahsin’in milletin şuurunun derinliklerindeki istiklal ateşinin parlayacağından hiç haberi yoktu.” (Kocagöz,2018: 20)

“‘Esir yaşayamayacağız... Ya bu vatani kurtaracağız... Ya da öleceğiz...’ diye söyleniyordu.” (Kocagöz,2018: 42)

“(...)Yarın, Yunan belki de İzmir’e çıkacak. Çıksın. Memleketimiz İzmir’den ibaret değildir. Anadolumuzun her taşını bu milletin müdafaa edeceğine inanıyorum. İş bir kere dövişe başlamakta. Barutu ateşlemekte. Bunu da yapacağız.” Milli kurtuluş mücadelesinde Anadolu’nun bağımsızlık için seferber olması aynı zamanda dayanışma değeri ile ilişkilendirilmiştir. (Kocagöz,2018: 17)

“‘Ordumuzun kararı taarruzdur... Halas için... İstiklal için evvel ve ahir düşmanla bütün mevcudiyetimizle vurularak onu mağlup etmekten başka karar ve çare yoktur ve olamaz!’” Bağımsızlık değerinin vurgulandığı bu cümleler aynı zamanda özgürlük değeri ile bağdaşmaktadır. (Gazi Mustafa Kemal, Nutuk, s.456) (Kocagöz,2018: 607)

“Ata, askerlerle kışlanın avlusuna girince, kışla yerinden oynadı. Kışladaki piyadelerin de dinlediği, askerlerine heyecanlı bir nutuk söyledi. Ata, ‘Yaşasın vatan! Yaşasın İstiklal! Yaşasın Türk milleti!’ diye sözlerini bitirdi. Kışlanın avlusunu dolduran askerler, bütün varlıkları ile bağırıldılar:

‘Yaşasın istiklal!’” (Kocagöz,2018: 206)

“İngilizlerin hesap edemedikleri bir nokta, yüzyıllardan beri Türklerin istiklal ve hürriyet şuuruna varmış bir millet olduğunu bilmemeleriydi.” Bu cümlelerde ise bağımsızlık ve özgürlük değeri birlikte kullanılmıştır. (Kocagöz,2018: 282)

Kalpaklılar romanda en çok tekrarlanan değerlerden biri olan dayanışma ülkenin güvenliği ve bütünlüğünün tehdit altında olması durumunda topyekün bir dayanışmanın olması gibi alt boyutlar ile ifade edilmiştir. Aşağıdaki örneklerde ise dayanışma değerinin vatanseverlik değeri ile birlikte kullanıldığı görülmüştür.

“İngilizler kuş uçurtmuyorlardı. Ama buna karşılık, halktan, vatandaşlardan toplanan silahlar bir yana, büyük partiler halinde Trabzon’dan silah, cephane gelmeye

başlamıştı. Aylardır, bu taraftan gelen malzeme, top, tüfek, mermi, bütün Kuvayı Milliyecilere, orduya rahat bir nefes aldırılmıştı.” (Kocagöz,2018: 526-527)

“‘Haberler iyi’ dedi Rasim. ‘Kuvayı Milliye, Salihli’de toplanıyormuş. Eli silah tutan her namuslu Türk, silahını kapan her delikanlı Kuşçubaşı Eşref Bey’in çiftliğine, Salihli’ye gidiyor.’” (Kocagöz,2018: 56)

“‘Senin anlayacağın Efe, milletçe ayaklanıyoruz. Milletın kuvvetleri, millet bir araya geliyor...” (Kocagöz,2018: 57)

“Kuvayı Milliye teşkilatımız, bütün memleketi bir yanını örümcek ağı gibi sarmıştır. Silahlı milli mukavemet birliklerimizden tutun, ta bizim gizli teşkilatımıza kadar. Günden güne genişliyor bu ağ... Ağın düğümünün başında Mustafa Kemal Paşa var. Vay bu ağa düşecek düşmanlara... Millet, Yunan işgalinden duyduğu nefretle büsbütün ayaklandı. Onların mezalimi, ihtilal ateşimizi daha da ateşledi. Garbi Anadolu’da bütün vatanperverler silaha sarıldı. Bu silaha sarılma, yurdun her tarafına aniden yayıldı. Dağıtılmak istenen ordu, zabıtlerimiz, hemen Kuvayı Milliye’ye katıldılar.” (Kocagöz,2018: 127)

Bir başka değer olan duyarlılık romanda sık vurgu yapılan değerler arasındadır. bu değer romanda çevresindeki olay, kişilere ve vatani ilgilendiren konulara duyarlı olmak alt boyutuyla vurgulanmıştır. Bu değerın atıfta bulunduğı cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

“İlyas’ın başına gelenleri hatırlayınca, kendisinin başına da gelen feci olay karşısına dikilivermişti. Zaten o günden beri Yusuf’un iler tutar tarafı kalmamıştı. İşgalin ilk günleri aklına geldikçe yüreğı duruyor, boğazı düğümleniyor, beynini bir kin, yenilmez bir intikam ateşi yakıyordu. (...)” (Kocagöz,2018: 162)

“Dikkat etti; bunlar denizi değil, denizde olup bitenleri seyrediyorlardı. İçi ezilerek gördü: Tophane rıhtımına İngiliz gemileri yanaşmış, sıra sıra durmuşlardı. Rıhtıma durmadan asker çıkarıyorlardı. (...)” (Kocagöz,2018: 283)

“İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, kanatlarının altında, himayelerinde, Yunanlıları getiriyorlardı. Sanki bir çocuğun eline oyuncak verir gibi, İzmir’i Yunan’ın eline vereceklerdi. Hasan Tahsin, yüreğinin ezildiğini, başının dönmeye başladığını hissetti.” (Kocagöz,2018: 21)

“Yusuf’un gözleri bu sözler üzerine yaşariverdi. Zaten son aylarda sinirleri çok zayıflamıştı. Sık sık gizlice ağlayıveriyordu kendi halini düşündükçe. Hele memleket, millet lafi oldu mu, kendisini tutamıyordu: iki damla yaş yanaklarına inerken mırıldandı:”

‘Sağ olsun millet... Millet istiklal istiyor, bu isteğin önünde dağlar dayanmaz. Bütün engelleri yıkacağız.’” Romandaki bu cümleler, roman kahramanının ülkesindeki olan bitenlerden etkilenmesi ve bağımsızlık bilincinde olması vatanseverlik, bağımsızlık ve duyarlılık değerlerini kapsamaktadır. (Kocagöz,2018: 612)

Romanda sorumluluk değeri, amacına ulaşmak için çabalama, verilen sorumluluklarını yerine getirme ve ülkenin geleceği için mesuliyet duyma alt boyutları ile vurgulanmıştır. Sorumluluk değerinin atıfta bulunduğu cümle ve ifadelere örnekler aşağıda verilmiştir.

“Vazifesi, konuşulanları öğrenmek, alınan kararları bilmektir. Öğrenebilmek için tutacağı bütün yolları denemiş, bütün imkanları kollamıştı.” Roman kahramanının amacına ulaşmak için ve verilen sorumluluğu yerine getirmek için çabalaması hem çalışkanlık hem de sorumluluk değerleri ile ilişkilidir. (Kocagöz,2018: 113)

“Kendi kendine, ‘Sen akıllı adamsın Talip’ diyordu; ‘bu kıza aşık olamazsın. Sonu evlenmeye kadar dayanır bu işin. Senin istikbalin belli değil. Memleketin bile geleceği bir ölüm dirim savaşına bağlı. Bu hengamede hesapta ölmek de var.’” Roman kahramanının vatana karşı duyduğu sorumluluğun ve vatanının içinde bulunduğu kötü durumun her şeyden daha önemli olduğunu düşünmesi, bu sebeple sevdiği kadınla gelecek kurmak istememesi hem sorumluluk hem vatanseverlik hem de sevgi değerleri ile bağlantılıdır. (Kocagöz,2018: 133)

Çalışkanlık değeri Kalpaklılar romanında gayret etme, eldeki imkanlarla yeni bir şey ortaya koymak, yılmamak ve zorlukları göze almak gibi anlamlar ile bağdaştırılmıştır. Aşağıda bu değerin geçtiği cümlelere ait örnekler belirtilmiştir.

“Uçağın etrafında şimdi sessiz, fakat çok gayretli bir çalışma vardı. Kalın bir kağıtla her tarafı iyice sarılan, bir parça yeri açık bırakılan bir fenerin ince ışığını Kemal tutuyor, Rahmi kan ter içinde çalışıyordu.” (Kocagöz,2018: 389)

“ (...) Herkes şevkle, gayretle çalışıyordu. Kış, kar, kimsenin umurunda bile değildi.” (Kocagöz,2018: 617)

“Oysa günlük işler yürüyordu: Cephane getiren gemiler art arda geliyor, hep eski gayretle boşaltılıp getirdikleri cephaneler sevk ediliyordu. Herkes vazifesi başındaydı. Halk gayretinden hiçbir şey kaybetmemişti.” Romandaki bu cümlelerde çalışkanlık değeri sorumluluk ve dayanışma değerleri ile birlikte kullanılmıştır. (Kocagöz,2018: 558)

Bir başka değer olan özgürlük, romanda daha çok siyasi özgürlük ve milletin kendi geleceğine kendi karar vermesi gibi alt boyutları ile vurgulanmıştır. Aşağıda özgürlük değerine ait örnekler sıralanmıştır.

“‘Şaşıyorum Hasan Tahsin Bey’ dedi. ‘Okuduklarımıza, öğrendiklerimize göre Fransa, insanlar için uhuvvet, adalet, hürriyet isteyen fikirlerin vatanı olması gerek. Avrupa da yüzyıllardır güya fikirleri benimsedi. Nasıl olur hürriyeti boğmaya kalkışır? Sonra İngiltere...’” Bu cümlelerde özgürlük değeri ile birlikte adalet değerine de yer verilmiştir. (Kocagöz,2018: 16)

“İstiklal, hürriyet duygusunun anlamının adama göre değiştiğini düşünmeye başladı. İlyas için vatan: namus, hürriyet, istiklal, köyünün kurtulamayacağı anlamına kadar dayanıyordu. Türk köylüsünün istiklal anlayışıyla kendisinin istiklal anlayışı arasında bu açıdan bir fark göremiyordu Yusuf: Kendisi, bir hamlede bilgisine dayanarak vatan, millet şuuruna varabiliyor; İlyas, köyünden, başına gelenlerden başlayarak aynı şuuru ediniyordu.” (Kocagöz,2018: 173-174) Roman kahramanının vatan, millet ve bağımsızlık şuuruna sahip olması vatanseverlik, bağımsızlık ve özgürlük değerlerinin bir örneğidir.

“Kemal Paşa, Türk. Hem de batılı fikirlerin şahlandırdığı, bütün yüzyıllar boyunca esareti her zaman kabul etmemiş Türk’ün hasletlerini temsil eden bir Türk.” Mustafa Kemal’den bahsedilen bu cümleler bağımsızlık değerinin bir örneği iken, cümlelerin devamında; “Milletinin şuurunun altında dipdiri duran özgürlük ilkesini bilen, kavrayan bir lider. Anadolu, bu büyük lideri bekliyordu.” cümleleri özgürlük değeri ile ilişkilidir. aynı zamanda paragrafın devamındaki cümlelerde ise; “Öğrendiğime göre, Yunan askeri hangi köyümüze girdiyse, oradan silahını kapan, Kemal Paşa Hazretleri’nin yanına, ordusuna koşuyormuş. Dağlar taşlar düşmanla çarpışan milislerle dolmuş taşmış.” cümleleri vatanseverlik ve dayanışma değerleri ile bağdaşmaktadır. (Kocagöz,2018: 277)

“Sabah güneşi gözlerinde parlıyordu Mustafa Kemal’in. Gözlerindeki ışık, zafer ışığı, milletin kurtuluşunu müjdeleyen ışıktı. Fakat yüreği yaralıydı: On bin Mehmetini, on bin nefer evladını kaybetmişti. Zabitleriyle, kumandanları ile on bin nefer... Harp

mevdanına bakıyor, bakıyor da biraz teselli buluyordu: Düşmanın kaybı yüz bindi. Hacı Anesti, Yunanistan, sadece yüz bin çocuğunu mu kaybetti acaba bu muharebede? Gazi Mustafa Kemal, bu hengamede bile, asıl düşmanın kimler olduğunu unutmayordu. Yunan milleti, gururunu, özgürlüğünü kaybet sin istemiyordu: Adatepe'yi, dereleri dolduran düşman ölümlerin arasında, bırakılmış, parçalanmış harp araçlarının arasında dolaşırken, yere düşmüş, parçalanmış bir Yunan bayrağını gördü. Yaverlerine emretti:

(Bu bayrağı yerden kaldırınız; ne de olsa, bir milletin hürriyet sembolüdür!)

Bir kere daha barut kokan, kan kokan meydana dönüp baktı. İnsan yüreği yine sızladı:

(Bu manzara insanlığı utandırabilir. Fakat meşru müdafamız için buna mecbur olduk...) dedi." Bu cümleler ve ifadelerde ise özgürlük değeri; vatanseverlik, saygı ve duyarlılık değeri ile ilişkilendirilmiştir. (Kocagöz,2018: 652)

Kalpaklılar romanında saygı değeri, komutan ve askerlere hürmet etmek ve şehit olan askerlere saygı duymak olarak ifade edilmiştir. Bu değerin yer aldığı cümle ve ifadeler örnekler aşağıda sıralanmıştır.

"'Aslan be Kemal Paşa!' Salih Efe heyecanlanmıştı: 'Ah şu gavur, Padişah ardından koşarken, dövüşürken ölmesem de, günün birinde Kemal Paşa'nın elini öpmeyi Cenabımevlam bana kısmet etse...' (Kocagöz,2018: 175)

"'Kemal Paşam, hep rüyama giriyor. O kadar zamandır bir türlü görmek kısmet olmadı.' (...)'Elbette... Ne yapıp yapacağım, bu yiğit kişiyi bir kerecik olsun, dünya gözü ile göreceğim.'" (Kocagöz,2018: 615)

"'Arkadaşlar!'" dedi. 'Bu genç ananın, bu istiklal ordusunun kahraman şehitlerinin hatırası önünde sizleri, bir dakikalık ihtiram sükutuna davet ediyorum!'" (Kocagöz, 2018: 620)

"'Şu Salih Efe, basbayağı alayımızın nazarlığı gibi oldu. Bazen tok tok, dobra dobra bana karşı bile konuşuyor. Vazifesinden bir kıl yapı ayrılmıyor. Hürmetten hiç ayrılmıyor... Fakat yine de kumandanlarına davranmaması geren bir şekilde davrandığı zaman, beni kızdırmıyor.'" Roman kahramanının sorumluluk sahibi olması ve

komutanlarına saygılı davranmasını ifade eden bu cümlelerde saygı değeri, sorumluluk değeri ile ilişkilidir. (Kocagöz,2018: 631)

“Yol boyunca köylüler, halk; kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu, atının boynuna, zorla atından indirip Yusuf’un, askerlerinin boynuna sarılıyordu. Oysa kaç günden beri bu yollardan yüzlerce binlerce asker geçmişti kendilerinden önce... Milletin hasreti dinmemişti. Ağlıyor, sevinçten ağlıyorlardı. Köylerin, yanmış yıkılmış köylerin meydanlarında, kenarlarında her gelip geçen askeri bekliyor, kucaklıyor; su, şerbet, ayran ikram etmek için koşuşuyorlardı.

‘Su, neyse ne’ diyordu, ‘ama ayranı nerden buluyorlar? Bu ne zahmet?’ Halkın varını yoğunu askere vermesi, askere saygıyla yaklaşması vatanseverlik, duyarlılık, dayanışma, yardımseverlik ve saygı değerleri ile bağdaşmaktadır. (Kocagöz,2018: 683)

Yardımseverlik değeri, romanda dayanışma içinde olma, vatana ve vatandaşa yardımda bulunma gibi alt boyutlarla vurgulanmıştır. Aşağıda yardımseverlik değerinin atıfta bulunduğu cümlelere örnekler sıralanmıştır.

“‘Bu saat sana hatıram olsun oğlum’ dedi. ‘Besbelli seninkini Yunanlılar elinden almış.’ Sonra kara defterin arasından, elli lira kadar para çıkardı: ‘Şu parayı da al, insan hali bu, lazım olur.’” (Kocagöz,2018: 49)

“Yusuf biraz daha yaklaşıncı, yaralının Yüzbaşı Şevket Bey olduğunu anladı. Koştı, doktorun yanına diz çöktü. Mülazım Saip, doktora yardım ediyor, bir sıhhiye çavuşu pamuk, sargı paketlerini yırtıyordu.” (Kocagöz,2018: 485)

“‘Doğrusu, Rusların bize yardım edeceklerini gözlerimle görsem inanmazdım. Ama görüyorum şimdi gözlerimle... İnanmak zorundayım. Batum’dan Trabzon’a öyle şeyler geldi ki, aklınız duracak delikanlılar, aklınız!’” Romanda Rusların Türk milletine Milli Mücadele’de destek olması yardımseverlik ve dayanışma değerlerinin bir örneğidir. (Kocagöz,2018: 529)

“‘Ne misafiri? Kim bunlar?’

‘On beş Hintli Müslüman. Gönüllü gelmişler. İçlerinde bir de zabitleri var.’

(...)

‘Demek bizimle beraber dövüşmek istiyorlar.’” Hintlilerin Milli Mücadele’de Türklerle birlikte savaşmak istemesi yardımseverlik ve dayanışma değerleri ile bağlantılıdır. (Kocagöz,2018: 530)

“Müjgan pembe pembe olmuş, onu dinliyordu. Bütün isteği, Anadolu’ya gitmekti. Hastanelerde hemşirelik etmek, yaralı askerlerin yarasını sarmak istiyordu. Bu yapacağı işi, hizmeti, aklınca İstanbul’da yaptıklarından daha büyük buluyordu.” Romandaki bu cümlelerde vatanseverlik, sorumluluk, çalışkanlık ve yardımseverlik değerleri ilişkilidir. (Kocagöz,2018: 262)

Romanda sevgi değeri daha çok evlat sevgisi, asker sevgisi, karşı cinse duyulan aşk ve komutanlara duyulan sevgi alt boyutları ile ifade edilmiştir. Bu değerin atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları şunlardır:

“Seyfi’ye karşı bir evlat sevgisi duyardı. Onun bu genç yaşta birçok işlere akıl erdirmesine de çok şaşardı. Girdikleri birkaç müsademedede çarpışmayı unutacak kadar genç kumandanına göz kulak olmuştu.” (Kocagöz,2018: 154)

“Önceleri Yusuf pek fark etmemişti: İki yanlarından gelip geçenler çoğaldıkça, kalabalık caddeye çıkınca, halk duraklıyor, kendisini seyrediyor, sevgi dolu gözlerle ona bakıyordu.” (Kocagöz,2018: 623)

“‘Sizi Müjgan Hanım’ dedi, ‘memleketim kadar, Türkiye kadar sevdim. İnanınız...’ Hala bırakmadığı kızın sağ elini dudaklarına götürüp öptü.” Bu cümlelerde ise sevgi değeri vatanseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. (Kocagöz,2018: 139)

“Mustafa Kemal’in gözleri, bu sözleri söyledikten sonra, Salih’in yüzünden karşısındaki halka dönmüştü. Salih Efe’ye, milletine bir zaman ısl ısl baktı. Milleti de onu sevgiyle, saygı ile seyrediyordu.” Romandaki bu cümlelerde Türk halkının Mustafa Kemal’e olan sevgi ve saygısı ifade edilmiştir. Bu cümle ve ifadelerde saygı ve sevgi değeri birlikte kullanılmıştır. (Kocagöz,2018: 698)

Bir diğer değer olan dürüstlük Kalpaklılar romanında daha çok mert olmak ve namuslu olmak gibi anlamlarla vurgulanmıştır. Aşağıda dürüstlük değerine değinilen cümle ve ifadeler belirtilmiştir.

“(…) Bir tarlanın kenarından geçerken, tarlada çalışan bir kıza yan bakmış, laf atmış. Efe bunu, atının üstünden eli adım uzaktan gördü, duydu. Bir kurşunda kızanını, bir kurşunda da kızanının atını vurdu, yürüdü. Dönüp arkamıza bile bakmadık. Sonra efem dedi ki, ‘Be kızanlar’ dedi, ‘sizin nasıl namusunuz varsa, herkesin namusu vardır. Bunu böylece bilin.’” (Kocagöz,2018: 77)

“‘Bir insan, mert bir insan olarak Kaymakam Mahmut Bey’i suçlamak, suçlu bulmak zor. Karşısında asi vatandaşları değil de, asıl düşmanlarımız bile olsaydı, teslim oluyoruz sözüne inanırdı. Hem de namus sözüne...’” (Kocagöz,2018: 330)

Kalpaklılar romanında adalet değeri daha çok hukuksal adalet ve adaletle hükmetmek olarak ifade edilmiştir. Adalet değerinin bahsedildiği cümlelere örnekler aşağıdadır.

“Geçen Cuma günü, Türkiye Büyük Millet Meclisi adı altında Ankara’da bir meclis açılmış, reisliğine Mustafa Kemal Paşa’yı seçmişler. Bir de vekiller heyeti kurulmuş.” (Kocagöz,2018: 319)

“‘Avrupa’nın hele Fransızların tarihini çok iyi bilirim’ diye birdenbire söze başladı. ‘Fransız tarihi ibret verici hürriyet savaşları, ihtilallerle doludur. Başka milletlerin hürriyetlerine pek hürmet etmezler ama kendi hürriyetlerinin üstüne titrerler. İngilizler de öyledir. Fakat bu milletlerin dünya milletlerine öğrettikleri, yaydıkları hürriyet, müsavat, adalet, uhuvvet kavramlarını da inkar edemeyiz. Demek, bu milletler için kendilerinden başkası insan sayılmıyor. Onların yaptıklarını, ettiklerini, hürriyet için savaşlarını, biz de yapıp bu, kendilerinin dünyanın efendisi sayanlara kabul ettirmemiz gerek.’” Romanın bu paragrafında ise adalet değeriyle birlikte sorumluluk, özgürlük ve eşitlik değerleri birlikte vurgulanmıştır. (Kocagöz,2018: 271-272)

Romanda vurgulanan bir diğer değer ise eşitliktir. Eşitlik romanda milletin farklı unsurları arasında ayrımın bulunmaması, kadın- erkek eşitliği, vatanın söz konusu olduğunda kadın ve erkeğin ayırt edilmemesi gibi alt boyutlar ile vurgulanmıştır. Bu değer atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları şunlardır:

“‘(…)Öyle Çerkez’i, Türk’ü karmakarışık etmeyin, bu memleket hepimizindir.’” (Kocagöz,2018: 306)

“İzmir’in işgali üzerine Sultanahmet Meydanı’nda kürsüye çıkan, bütün milleti verdiği nutukla ağlatıp coşturan Halide Edip Hanım’lar yok muydu? ‘Bu millet kadını ile erkeği ile ölmedi. Dimdik ayakta...’ diye mırıldandı.” (Kocagöz,2018: 140-141)

“‘Bana bak Yusuf Bey’ dedi, ‘bu vatan bizim vatan da, kızlarımızın, karılarımızın vatani değil mi? Bu nasıl söz senin ettiğin? İzmir’e vardığında değil Nemide Hanım, senin gibi bir istiklal ordusu gazisini, yüzlerce Türk kızı paylaşamayacak!’” Romandaki bu cümlelerde vatanseverlik, eşitlik ve bağımsızlık değerlerine atıfta bulunulmuştur. (Kocagöz,2018: 614)

Aile birliğine önem verme değeri romanda aile bireylerine sevgi ve saygı duyma olarak vurgulanmıştır. Bu değerin yer aldığı cümlelere örnek aşağıdadır.

“Kız kardeşi, yemenili başını kapıdan uzattı:

‘Uyumadın mı Ağa?’ diye geldi, boş kahve fincanını aldı. Osman bu sefer bu kardeşine dikkatli dikkatli baktı. Genç kızın ince pembe yüzü, parlak siyah gözleri ağabeyine bakıyordu. ‘Anam sor dedi... Bir kahve daha ister misin?’ Osman, sevgiyle kardeşine durmadan bakıyordu. (...)” Bu cümlelerde aile bireylerine duyulan sevgi ve saygı ifade edilmiştir. Bu bağlamda romanın bu paragrafında aile birliğine önem verme, saygı ve sevgi değerleri ilişkilendirilmiştir. (Kocagöz,2018: 244)

Bir diğer değer olan barış, romanda daha çok huzur içinde yaşamak ve toplumsal barışı sağlamak olarak vurgulanmıştır. Bu değerin atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları şunlardır:

“‘Ah ne olurdu sulh içinde olsaydık... Memleketimize bu alçak düşmanlar gelmeseydi.’” (Kocagöz,2018: 250)

“Ermenileri, Gürcüleri, Kazım Karabekir Paşa sindirmiş. Aman dilemişler. Şark cephesinde sulh olmuş. (...) Padişah’la, İngiliz’le dövüşen Türklere yardım, boynumuzun borcudur!’ (...) Gelelim Fransız gavuruna: Herifler Adana’da, Antep’te, Maraş’ta bizim aslan Kuvayı Milliyecilerimizle baş edemediler. ‘Bre aman! Bu ne kandır akan kan’ demişler, ‘bu ne yiğit millettir Türk milleti ki iflahımızı kesti. Sakarya’da Yunan’ın anasını ağlattı. Bizim başımıza da bu haller gelir mi ola? Aman bre sulh’ diye Kemal Paşa’ma yalvar yakar olmuşlar. Ve de Kemal Paşam, aman dileyen düşmana aman vermiş, sulh

imzalamış.” Bu paragrafta ise yardımseverlik, bağımsızlık, özgürlük ve barış değeri bir arada kullanılmıştır. (Kocagöz,2018: 611)

Kalpaklılar romanında estetik değeri, estetik güzellik olarak ifade edilmiştir. Aşağıda estetik değerine ait bulgulara örnekler verilmiştir.

“Dar patikada Mehmet öne düşmüştü. Atı, kıvrak yürüyordu. Uzun boyu, yapılı vücudu, siyah kalpağının altındaki yakışıklı başı, bindiği ata yakışıyordu.” (Kocagöz,2018: 81-82)

“Al al lamba ışığında, ipekli beyaz geceliğinin içinde, masası başında oturan düşünceli, bu güzel kız, bu haliyle, eski ressamların Tablo.larını hatırlatıyordu.” (Kocagöz,2018: 142)

Romanda vurgulanan son değer ise bilimselliktir. bu değer daha çok, bilgi sahibi olmak alt boyutuyla ele alınmıştır. Bilimsellik değerinin yer aldığı cümle şudur:

“İyi kumandanlar, iyi harp tarihi bilirler. Biz, Napolyon’un Moskova macerasını bildikten sonra, kumandanlarımız daha neleri bilmezler ki... ’” (Kocagöz,2018: 510)

Araştırmanın altıncı problem cümlesi olan “Kalpaklılar” romanında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?” sorusuna cevap olarak Romandaki cümle ve ifadelerden yararlanılarak Tablo 3.6 oluşturulmuştur.

Tablo 3.6. “Kalpaklılar” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi

Değerler	Frekans	Yüzde
Vatanseverlik	239	28,32%
Bağımsızlık	91	10,78%
Dayanışma	80	9,48%
Duyarlılık	72	8,53%
Sorumluluk	70	8,29%
Çalışkanlık	46	5,45%
Özgürlük	45	5,33%
Saygı	44	5,21%
Yardımseverlik	42	4,98%
Sevgi	39	4,62%
Dürüstlük	35	4,15%
Adalet	14	1,66%
Eşitlik	9	1,07%
Aile Birliğine Önem Verme	7	0,83%
Barış	5	0,59%
Estetik	4	0,47%
Bilimsellik	2	0,24%
Tasarruf	0	0,00%
Toplam	844	100

Tablo 3.6 incelendiğinde “vatanseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 239, yüzdesi ise %28,32 “Bağımsızlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 91, yüzdesi ise %10,78; “Dayanışma” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 80, yüzdesi ise %9,48; “Duyarlılık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 72, yüzdesi ise %8,53; “Sorumluluk” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 70, yüzdesi ise %8,29; “Çalışkanlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 46, yüzdesi ise %5,45; “Özgürlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 45, yüzdesi ise %5,33; “Saygı” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 44, yüzdesi ise %5,21; “Yardımseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 42, yüzdesi ise %4,98; “Sevgi” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 39, yüzdesi ise %4,62; “Dürüstlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 35, yüzdesi ise %4,15; “Adalet” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 14, yüzdesi ise %1,66 “Eşitlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 9, yüzdesi ise %1,07; “Aile Birliğine Önem Verme” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 7, yüzdesi ise %0,83; “Barış” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 5,

yüzdesi ise %0,59; “Estetik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 4, yüzdesi ise %0,47; “Bilimsellik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 2, yüzdesi ise %0,24 olarak hesaplanmıştır.

Kalpaklılar romanından elde edilen verilere göre en çok vurgulanan değerlerin “vatanseverlik” ve “bağımsızlık” olduğu; “tasarruf” değerine ise romanda yer verilmediği görülmüştür.

3.7. Yedinci Alt Probleme Ait Bulgular (“Küçük Ağa” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Romanın Konusu: Mehmet Reşit Efendi, 1918'de on yedi yaşında İstanbul Fatih Medresesi'nde öğrenci iken, Akşehir'e gönderilir. Kasabalılar ona “İstanbul Hoca” demektedir. Kasaba'da Emine ile evlenir, fakat Akşehir, Yunanlılar Anadolu'nun iç kesimlerine ilerlediği için kasabalılar endişelidir. Cuma namazından sonra İstanbul Hoca vaazında Hilafet ve Padişah yanlısı olarak konuşur. İstanbul Hoca Kuvayı Milliyecilere karşıdır ve uzun süre karşı olarak, halkın İstanbul'a bağlı olmasına neden olur. İstanbul Hoca'ya Kuvayı Milliye'ye engel olduğu için Ankara'dan onun için vur emri çıkınca doğum yapan karısını Akşehir'de bırakır ve Çakırsaraylı çetesine sığınır.

İstanbul Hoca Çakırsaraylı çetesinin yanında bir süre kalır ve burada Küçük Ağa olarak tanınmaya başlar. Akşehir'deki Kuvayı Milliyeciler Hoca'nın yerini öğrenir ve onu öldüreceklerini düşünerek yine kaçırmaya başlar. Bu sefer Küçük Ağa, Çerkez Ethem'in kardeşi Tefik Bey'in çetesine sığınır. Akşehir'dekiler Çolak Sahil'e Hoca'yı yakalaması için görev verirler ve Çolak Salih, Hoca'yı bulur. Çolak Salih'in Kuvayı Milliye taraflı olması, Hoca'nın vatan ve millet anlayışının değişmesini sağlar. Hoca ve Salih Kuvayı Milliye'yi, kurtuluş hareketlerine karşı ve engel olmaya çalışanları saf dışı etme görevini üstlenir. Roman, Küçük Ağa'nın çarpışmada kolundan yaralanmasıyla son bulur.

Romanda en çok tekrarlanan değer vatanseverliktir. Bu değer romanda daha çok düşman unsurlara karşı ulusun korunması, vatanını korumak için mesuliyet duyma ve dayanışma içerisinde olmak olarak ele alınmıştır. Bu değer yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“Sonra memleketin halinden, Yunan ordusunun, Rum çetelerinin, Ermenilerin yaptığı zulümlerden başlayıp Kuvayı Milliye'nin gayretlerine geçtim ve sonunda kendisi

gibi akıl, vicdan ve hamiyet sahibi insanlara olan ihtiyacımızı söyledim,” cümlelerinde dürüstlük değerine değinilmiştir ayrıca cümlenin devamında “...sonra ‘Vatan, millet için çalışmanızı istiyoruz,’ dedim.” cümlesi ise çalışkanlık sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ile ilişkilidir. (Buğra,2020: 134)

Romanda vatanın kurtuluşu için halkın topyekûn sorumluluk almasının gereğinden bahsedilmesi sorumluluk, bağımsızlık, yardımseverlik, dayanışma ve vatanseverlik değerleri ile ilişkilendirilmiştir (Buğra,2020: 148).

“‘Elbette. En mühimi de etrafınızda Kuvayı Milliye’nin çete olmadığını, Kurtuluş Ordusu’nun çekirdeği olduğunu yaymaktır. Eli silah tutanlar gider katılır, kalanlar da karınca kararınca para ve mal yardımında bulunur. (...) Millet elbirliği edecek de pis Yunan tepelenmeyecek he? (...) Şarkta, garpta, şimalde, cenupta, köylüsü kentlisi kendi seferberliğini kendi yapıyor. Şimdi her tepede bir birliğimiz var. Yakında bunlar koca bir ordu olacak, koca bir Osmanlı Ordusu doğacak.’” Türk halkının Milli kurtuluş için dayanışma halinde olmasını ifaden bu paragraf yardımseverlik, dayanışma, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ile ilişkilidir. (Buğra,2020: 149-150)

“Ölümün eşğine gelen memleketi ancak ve ancak Anadolu hareketi kurtarabilirdi. Bu hareket memleketin yüreğinden gelen bir hareketti. Tıpkı hücumu uğrayan bir adamın kendini korumak ve kurtarmak için yaptığı işti.” Romandaki bu cümle ve ifadelerde Milli bağımsızlık için tüm halkın tek bir vücut olması vatanseverlik, bağımsızlık ve dayanışma değerleri ile bağdaşmaktadır. (Buğra,2020: 270)

Küçük Ağa romanında en çok vurgulanan değerlerden biri olan saygı, hürmet etmek, hayranlık duymak ve sevgi alt boyutları ile işlenmiştir. Bu değer atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları şunlardır:

“Saygı? Evet... Bu mühim bir şeydi. Genç bir adamın yaşça da, makamca da kendinden çok büyüklere saygı uyandırması elbette küçümsenemezdi. Ama saygı kuru bir şey olarak kalabilir, hatta Vali’nin mektubu gibi bir sebeple pek güzel taklid de edilebilirdi. Ama kökleri sevgi, hem de nikbinlik, ferahlık ve gayret uyandıran bir sevgi esen saygıdan çok büyük bir şeydi. İstanbullu Hoca da ilk sohbetinde böyle bir hava uyandırmıştı.” Bu paragrafta saygı değeri sevgi değeri ile ilişkilendirilmiştir. (Buğra,2020: 62)

Roman kahramanı Emine'nin Hoca Efendi'ye saygı duyup sevgi hissetmesi saygı ve sevgi değerleri ile bağdaşmaktadır (Buğra,2020: 77).

Roman kahramanının, vatansever ve bilgili olan Hoca Efendi'ye saygı duyması bilimsellik, vatanseverlik ve saygı değerleri ile bağdaştırılmıştır (Buğra,2020: 136).

Romanda sık tekrarlanan bir başka değer olan sevgi daha çok askere duyulan sevgi, evlat sevgisi, insan sevgisi, merhamet duymak, şefkat göstermek ve hayranlık duymak gibi alt boyutlar ile işlenmiştir. Aşağıda sevgi değerinin bulunduğu cümlelere örnekler sıralanmıştır.

“Orada yalnız yemek pişirmeyi, çamaşır ve bulaşık yıkamayı değil, vücudunu çalıştırmayı da öğrenmişti. Yük kaldırmaya dayanıklı idi, güreş tutmayı becerirdi. Kolayca tedirgin olmazdı, rahat aramazdı. Nükteyi sever, insanları daha çok severdi.” (Buğra,2020: 183)

“(...) Birben bire eğilerek Mehmed'i kaptı. Tam bir kapıştı bu. Mehmed korkmaya bile fırsat vermeyen bir şaşkınlık içindeydi. Küçük Ağa boğazı düğümlenmiş gözleri yana yana, onu öptü, öptü, belki yüzlerce defa öptü. İçine sindirmek isteyen bir hırsla öptü.” Mehmed roman kahramanı İstanbullu Hoca'nın oğludur. İstanbullu Hoca'nın oğlunu kucaklayıp sevmesi evlat sevgisi yani sevgi değeri ile ilişkilendirilmiştir (Buğra,2020: 475).

“(...) İstanbullu Hoca'ya duyduğu müsamahada sevgi vardı, şefkat vardı, merhamet vardı. Küçük Ağa'yı benimseyişine gelince, bu da Salih'inkinden çok az farklıydı. Hemen hemen aynı hayranlık ve aynı muhabbet.” Bu paragraf saygı ve sevgi değerlerini birlikte içermektedir. (Buğra,2020: 370)

Sorumluluk değerine romanda mesuliyet almak ve sorumluluk hissetmek olarak vurgulanmıştır. Bu değer yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

“Bir sorumluluğu olduğunu şimdi artık seziyor, hatta anlıyordu. Bu sorumluluğu açıkça öğrenmek, bunu karşılamak için neler yapabileceğini, neler yapması gerektiğini bilmek istiyordu. Hem de hırsla.” (Buğra,2020: 104)

“(...) Yüzbaşı'nın ölçülü, azimkar ve çabuk karar veren, sorumluluk düşüncesini bir an bile bırakmayan mizacı, bu tortuyu silip attı.” (Buğra,2020: 448)

Bir başka değer olan bağımsızlık romanda daha çok halkın devletin bağımsızlığı için elbirliği ile varını yoğunu vermesi, vatanını bulunduğu esir durumdan kurtarmak için mesuliyet duymak, sömürölmemek ve egemenliğin başka millet veya devletin elinde olmaması olarak vurgulanmıştır.

Roman kahramanlarının vatanını bulunduğu esir durumdan kurtarmak için mesuliyet duymak vatanseverlik, sorumluluk ve bağımsızlık değerleri ile ilgilidir (Buğra,2020: 114).

“Dinleyin beni. Millet şimdi gavur ordusunu durdurmaya alışıyor. Varını yoğunu buna harcıyor. Eli silah tutan herkes sabi-sübyan, hatta karı kız cephede; ırz, namus davası bu. Anladın mı? (...)” Romandaki bu cümlelerde halkın, bağımsızlık için elbirliği ile varını yoğunu vermesi vatanseverlik, dayanışma ve bağımsızlık değerleri ile bağdaşmaktadır. (Buğra,2020: 188)

“Kısacası Türkiye, bayrağını ve hedefini aramakta idi.” Bu cümlede ifade edilen bayrak ve hedef; bağımsızlık ve özgürlük değerleri ile ilişkilidir. (Buğra,2020: 227)

Romanda duyarlılık değerine vatanın bulunduğu kötü durumdan endişelenmek ve rahatsız olma gibi alt boyutlar ile kullanılmıştır. Bu değerin atıfta bulunduğu bazı cümleler şunlardır:

“Evlerine çekilmek, darda kalmadıkça çarşıya pazara çıkmak isteyenler vardı, bunun aksine evde duramayan, tek başına kalınca içi içine sığamayanlar vardı. (...)” Romanın bu paragrafında duyarlılık, vatanseverlik ve sorumluluk değerleri birlikte vurgulanmıştır. (Buğra,2020: 164-165)

Küçük Ağa romanında dürüstlük değeri doğruları söyleme, mert ve namuslu olmak, doğruluktan yana olma ve güvenilirlik alt boyutları ile ele alınmıştır. Bu değerin yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“Doğru’yu bulmak, doğru’yu üste çıkarmak, doğru’da buluşmak ille trajediler mi isteyecekti? Doğru’nun bu yeryüzü cennetinin, doğru’da anlaşmak denilen cennetin yolu neden böyle etindi?” (Buğra,2020: 236)

“(...) Birbirimizin hatasını göstermek boynumuzun borcudur. Belki de bizim yanıldığımız noktalar vardır. Böylece, bunu gösteren bize en büyük iyiliği yapmış olur.

Amma düşüncesini, niyetini saklayıp da bunu nifak için, ikilik için kullanan bizden korksun. Bizden yalnız onlar korksun.” (Buğra,2020: 271)

Dayanışma değeri romanda ülkenin kurtuluşu için seferber olmak alt boyutuyla ele alınmıştır. Dayanışma değerinin bahsedildiği cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

“‘Seni birlik, beraberlik doğurdu, büyüttü, yüceltti. Bunu unutmuş, kedi başına gidiyorsun. Nereye? Uçuruma! Sen Müslümansın ve Osmanlısın.’” (Buğra,2020: 94)

Romanda vatanın geleceği söz konusu olduğunda halkın dayanışma içinde olması vatanseverlik ve dayanışma değerleri ile ilişkilidir (Buğra,2020: 409).

Bir başka değer olan adalet, romanda daha çok haklıyı, haksızı ayırt etmek, adaletli davranmak, hakkını aramak ve adaleti istemek gibi alt boyutları ile ele alınmıştır. Adalet değerine ait romanda yer alan cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

“‘Çünkü Osmanlılar adildi ve kuvvetliydi. Adalet ve kuvvet! Bunların ikisi bir arada olunca mesela kalmaz.’” (Buğra,2020: 64)

“‘Düzen sağlam mı? O zaman mesele yok. Çünkü o zaman düşünmeye, insanın kendini işe karıştırmasına, hatta kendini dinlemesine de lüzum yok. Ama düzen bozulunca, otorite yıpranınca, hele hele yıkılınca lağım borusu patlamış gibi oluyor.’” (Buğra,2020: 387)

Romanda kahramanın haklının yanında yer alması, hak, hukuk ve vatani için yaşaması adalet, vatanseverlik ve dürüstlük değerleri ile ilişkilidir (Buğra,2020: 275).

Küçük Ağa romanında çalışkanlık değerine vatan için çabalamak ve vatani bulunduğu kötü durumdan kurtarma konusunda katkı sağlamak olarak ele alınmıştır. Bu değer yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda sıralanmıştır.

Toplumda karışıklığın çıkmamasının nedeni Fuad Paşa'nın çalışkanlığından, adaletinden ve dürüstlüğünden olduğunun vurgulanmıştır. Bu bağlamda bu cümlede adalet, dürüstlük ve çalışkanlık değerleri birlikte kullanılmıştır (Buğra,2020: 230).

“İlk Millet Meclisi’ne Akşehir’den Hacı Yusuf gidecekti. Kararı işiten herkes; ‘Hayırlı uğurlu olsun,’ dedi, hepsi de, ‘Biz burada eskisi gibi elimizden geleni yaparız,’ dedi

ve herkes elinden geleni yapmak için de çırpınmaya, didinip çalışmaya devam etti.” Bu cümlelerde çalışkanlık değeri, sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmiştir. (Buğra,2020: 288)

Özgürlük değeri romanda sıklıkla siyasi özgürlük, özgürce ve dilediği gibi yaşamak anlamlarında ele alınmıştır. Özgürlük değerinin atıfta bulunduğu cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

“Bu millet köle olamaz. Cenap-ı Rabb-ül alemin buna izin vermez. Vermemiştir, vermeyecektir. Siz onun bu lütfuna elbette layıksınız. Layık olduğunuzu göstereceksiniz. Siz onun lütfuna da cetlerinize de layıksınız.” Vatanın hür ve bağımsız olması gerektiğini ifade eden bu cümlelerde özgürlük değeri, bağımsızlık değeri ile birlikte vurgulanmıştır. (Buğra,2020: 271-272)

“(…) ‘Asıl sebep, kör olası sebep, şu ters hürriyet anlayışı, şu hürriyetin de Avrupa gibi, ilim gibi, fen gibi sömürülüştür, ters anlaşılmasıdır, millete ışık tutacakların bu konularda aldatılışıdır,’ deseydiniz belki size, mesela Muallim Naci Efendi’ye yaptıkları gibi, sürmeyecekleri kara kalmazdı.” Bu paragrafta özgürlük değerinin yanı sıra bilimsellik değeri de ele alınmıştır. (Buğra,2020: 391)

“Heyet-i Temsiliye barış konuşmalarında İstanbul’u tek bırakmaya hiçbir zaman razı olmayacaktı. İstanbul, işgal kuvvetlerinin, yani düşmanın eli altında idi. Buna karşılık Heyet-i Temsiliye hürdü, bir kuvvetti;” cümlelerinde bağımsızlık ve özgürlük değerine rastlanırken, cümlenin devamında; “bu kuvvet de her gün biraz daha artıyor, biraz daha düzene giriyordu. ‘Hayır’ diyenlere karşı direnebilecek, ileri sürdüğü ‘Hayır’ları savunabilecekti. Çetelerin bir ordu olmak yoluna girdiğini artık halk da görüyordu ve doğmakta olan ordu Türk ordusu idi.” cümleleri ise dayanışma ve vatanseverlik değerlerini içermektedir. (Buğra,2020: 228)

Romanda estetik değeri estetik güzellik ve doğanın estetik güzelliği alt boyutları ile işlenmiştir. Bu değer yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

Emine’nin güzelliğinden bahsedilmesi estetik değeri ile ilgilidir (Buğra,2020: 76).

“Bahçeye geçtiler, ay artık iyice yükselmişti. Ağaç gölgeleri dantelalar örüyor, yapraklar damarlarında su yerine nur dolaşıyormuş gibi, sanki içten içe, aydınlık görünüyordu. Kainat masmaviydi, da tepeleri mavi, gökyüzü mavi, gölgeler bile maviydi.

Ayın sarışın ışıkları fark edilmiyor, onlar bile mavi sanılıyor, insana mavi esintiler içinde uçuyormuş gibi bir duygu geliyordu.” (Buğra,2020: 115)

Bilimsellik değerine ise romanda daha çok bilgi sahibi olmak, bilimsel düşünmek ve bilimin önemini kavramak olarak ifade edilmiştir. Romanda bilimsellik değerinin yer aldığı cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

“Terakki... Terakkiperverlik... Teceddüt... İnkılap... İlim, Fen. Bunlar –şeksiz, şüphesiz- elzem olan, şart olan yaşama unsurları idi.” (Buğra,2020: 390)

“(.) Ve bilgisizliğin sana değil ırkına, ümmetine bela oluyor. Öğren, oku öğren, danış öğren, bilenle düş kalk, senden az bilen sana gelsin, sen ona değil senden çok bilene git. (...) Sor, sormasını öğren, aslını bilmediğin söze mutlaka “neden?” de. Bunu unutma, sor...” Sorumluluk bilincinin önemini ve öğrenmeye açık olunması gerektiğini vurgulayan bu paragrafta sorumluluk değeri, bilimsellik değeri ile vurgulanmıştır. (Buğra,2020: 219-220)

Romanda Vatanı ilgilendiren konularla ilgilenen ve bilgi sahibi olan roman kahramanını betimlenmesi bilimsellik, vatanseverlik ve duyarlılık değerleri ilişkilidir (Buğra,2020: 461).

Küçük Ağa romanında yardımseverlik değerine yardıma ihtiyacı olan birine destek olma ve dayanışma içinde olma alt boyutları ile ele alınmıştır. Bu değer atıfta bulunduğu cümlelere örnekler aşağıda verilmiştir.

Romanda Kişisel ayırım bulunmaksızın halka yardım edilmesi eşitlik ve yardımseverlik değeri birlikte vurgulanmıştır (Buğra,2020: 11).

“Korkacak çekinecek hiçbir şey yok. Hepimiz de din ve kan kardeşiyiz. Birbirimize yardım etmek, hatadan korumak boynumuzun borcudur.” cümlelerinde dayanışma ve yardımseverlik değerleri, paragrafın devamında ise; *“Bunun için de ilkin açık açık konuşmalıyız.”* cümlesinde ise dürüstlük değeri vurgulanmaktadır. (Buğra,2020: 269)

Romanda eşitlik değerine hukuksal adalet ve herkese eşit davranmak olarak ele alınmıştır. Bu değer yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

“‘Acele değil, acele değil. Bende emre itaat esastır. İtaat etmeyene bende merhamet yoktur. Ama bende adamlarımı köle saymak da yoktur. (...)’” (Buğra,2020: 414-415)

Osmanlı Devleti’nde adil ve eşit bir yönetim olduğunu ifade edilmesi adalet ve eşitlik değerleri ile bağdaşmaktadır (Buğra,2020: 379).

Bir başka değer olan barış, romanda daha çok kavgaya karşı olmak ve dostluk içerisinde yaşamak anlamları ile ifade edilmiştir. Barış değerinin geçtiği cümlelere örnekler aşağıdadır.

“Ömrünün hiçbir devresinde taktikçi ve tabyeci olmamış,” Cümlelerinde dürüstlük değerine vurgu yapılırken, cümlenin devamında; *“hele kavgacılığa, mücadeleye hor bakagelmişti.”* cümlesinde barış değerine ve devamındaki cümlede ise;

“Akla değer verirdi yalnız; akla yani bilgiye, muhakemeye, anlayışa, kısacası hakikate.” bilimsellik ve dürüstlük değerlerine vurgu yapılmıştır. (Buğra,2020: 462)

Araştırmanın yedinci problem cümlesi olan “Küçük Ağa” romanında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?” sorusuna cevap olarak Romandaki cümle ve ifadelerden yararlanılarak Tablo 3.7 oluşturulmuştur.

Tablo 3.7. “Küçük Ağa” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi

Değerler	Frekans	Yüzde
Vatanseverlik	107	18,51%
Saygı	58	10,03%
Sevgi	56	9,69%
Sorumluluk	50	8,65%
Bağımsızlık	48	8,30%
Duyarlılık	47	8,13%
Dürüstlük	46	7,96%
Dayanışma	35	6,06%
Adalet	26	4,50%
Çalışkanlık	23	3,98%
Özgürlük	19	3,29%
Estetik	17	2,94%
Bilimsellik	16	2,77%
Yardımseverlik	14	2,42%
Eşitlik	8	1,38%
Barış	5	0,87%
Aile Birliğine Önem Verme	3	0,52%
Tasarruf	0	0,00%
Toplam	578	100

Tablo 3.7 incelendiğinde “Vatanseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 107, yüzdesi ise %18,51 “Saygı” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 58, yüzdesi ise %10,03; “Sevgi” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 56, yüzdesi ise %9,69; “Sorumluluk” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 50, yüzdesi ise %8,65; “Bağımsızlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 48, yüzdesi ise %8,30; “Duyarlılık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 47, yüzdesi ise %8,13; “Dürüstlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 46, yüzdesi ise %7,96; “Dayanışma” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 35, yüzdesi ise %6,06; “Adalet” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 26, yüzdesi ise %4,50; “Çalışkanlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 23, yüzdesi ise %3,98; “Özgürlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 19, yüzdesi ise %3,29; “Estetik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 17, yüzdesi ise %2,94 “Bilimsellik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 16, yüzdesi ise %2,77; “Yardımseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 14, yüzdesi ise %2,42; “Eşitlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 8, yüzdesi ise %1,38; “Barış” değerini

içeren cümle ve ifadelerin frekansı 5, yüzdesi ise %0,87; “Aile Birliğine Önem Verme” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 3, yüzdesi ise %0,52 olarak hesaplanmıştır.

“Küçük Ağa” romanının verilerine göre en çok yer verilen değerler “vatanseverlik” ve “saygı” iken; romanda “tasarruf değerlerine rastlanılmamıştır.

3.8. Sekizinci Alt Probleme Ait Bulgular (“Sahnenin Dışındakiler” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Romanın Konusu: Cemal İstanbul’a üniversite okumak için yerleşir. İstanbul işgal altında olduğu için çocukluğundaki İstanbul’dan eser kalmamıştır. Cemal eskiden oturdukları eve geldiğinde lise aşkı Sabiha aklına gelir. Geçmişe dönüp eskiden yaşanılanları düşünmeye başlar: Cemal’in arkadaşı İhsan İstanbul’a yurtdışından döner. Ve Sahiha, Cemal, İhsan sık sık görüşmeye başlarlar. Fakat Cemal, İhsan ve Sabiha arasındaki ilişkiden rahatsız olur. Sabiha kadın haklarını savunan düşüncelere yoğunlaşmaya başlarken; İhsan ise İttihat ve Terakki örgütüne üye olur. Sabiha’nın babasının tayini çıkınca bu arkadaşlıkları biter ve Sahiha’dan hiç haber alamaz. Sadece Sabiha’nın ahlaksız biriyle evlendiğinden haberi vardır. Cemal, Sabiha’yı bulmayı ister. Bu sırada da Milli Mücadele yanlılarına katılarak vatani kurtarmak için çalışmalara başlar. Vatani bulunduğu kötü durumdan kurtarmak ve ülkede olan biten yanlışları halka aktarmak amacıyla Nasır Paşa’nın katibi olarak onun anılarını yazmaya başlar. Nasır Paşa’nın ölmesiyle roman biter. Aynı zamanda Cemal, Sabiha’nın izini bulur ancak Sabiha yaşadıklarından dolayı çok yorulduğu için herkesten kaçır ve sahneye çıkan ilk Türk kadını olmak istediğini söyleyerek kaçır, izini kimse bulmaz.

Romanda en çok tekrarlanan değer olan sevgi, daha çok hayvanseverlik ve karşı cinse duyulan sevgi, aşk olarak ele alınmıştır. Sevgi değerine ait romanda yer alan cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

“Peygamber Efendimiz kedileri severdi.” (Tanpınar,2020: 235)

“Odanın bütün lambaları yanıyordu. Ve Behçet Bey bu ışıktaki ölen karısının resmine, sevdiği, aşkıyla beraber söylemekten hoşlandığı, onun ölümünden sonra tenhada kendi kendine mırıldanarak bu ölüyü hatırladığı aşk bestesini okuyordu.” (Tanpınar,2020: 116)

Bir başka değer olan estetik, Sahnenin Dışındakiler romanında çok vurgu yapılan değerler arasındadır. Estetik değeri romanda estetik güzellik, doğanın estetik güzelliği, edebiyat ve sanat ile ilgilenme alt boyutları ile ele alınmıştır. Estetik değerinin yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“Solgun yüzlü, ağır kumral saçları bir bağ bozumu gibi omuzlarına yığılan, gözlerinin içi, güneşte ince saman çöpleri çıtırdıyormuş gibi pırıl pırıl tutuşan bir kadındı. Halinde, sonradan okuduğum Edgar Allan Poe hikayelerinin kadın kahramanlarını andıran bir şey vardı. Onlar gibi, insanın içinde aşk, sonsuzluk duygusu, bilinmez daüsslalar uyandırdıktan sonra ortadan çekip giden bir mahluk.” (Tanpınar,2020: 9)

“Boğaz, bu eylül gecesinde musiki kadar güzel ve derin, onun insana sunduğu hayaller, açtığı alemler kadar imkansızdı. Her şey, aydınlık, akis, gölge birbirini devam ettiriyor, tamamliyordu. (...)” (Tanpınar,2020: 168)

Vatanseverlik değeri daha çok vatani bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için kendini sorumlu hissetme ve bunun için çabalama, dayanışma içerisinde olma gibi alt boyutlarla ele alınmıştır. Bu değer atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları şunlardır:

“(...) Asıl mücadele öbür tarafta, Anadolu’da oluyor. Biz burada sadece herhangi bir ihtimale karşı müdafaa vaziyetindeyiz. Vak’a falan çıkarmıyor, belki vak’a çıkmasını önliyoruz.” romandaki bu cümleler vatanseverlik ve sorumluluk değerleri ile ilişkili iken, paragrafın devamındaki; *“Vatan meselesi çıkınca insanoğlu değişiyor. (...) Evet polisle sabıkalı el ele verdi. Garip değil mi? Ama adı üstünde Milli Mücadele bu! Bu ateşte sabıka falan kalmaz, hepsi temizlenir.”* cümleleri ise vatanseverlik ve dayanışma değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Tanpınar,2020: 160)

“‘(...)Mesele tek insan meselesi değil... Beni iyi dinle! Büyük, çok büyük hadiseler olacak. Anadolu gittikçe kuvvetleniyor. (...) Belki hepimizi tehlikeye atacağım. Ama bunu yapacağız. Orada dövüşenlere karşı vazifemizdir. Unutma, insan vazife ve mesuliyet duygusudur.’” Romanın bu paragrafında vatanseverlik değeri sorumluluk ve çalışkanlık değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Tanpınar,2020: 224-225)

Romanda duyarlılık değerine vatani ilgilendiren konulara duyarlı olmak, çevresinde olup biten olaylara karşı duyarlı olmak alt boyutları ile ele alınmıştır. Romanda genellikle duyarlılık değerinin vurgulandığı cümleler vatanseverlik değerleri ile bağdaştırılmıştır.

Aşağıda vatanseverlik değeri ile bağdaştırılan duyarlılık değerinin atıfta bulunduğu cümleler verilmiştir.

“‘Hayır yok! Daha doğrusu büyük bir şaşkınlık var. Kendimi kaybetmiş gibiyim! (...) Kimin için yaşayacağım, kimin için çalışacağım? Bu nasıl bir mahluktur? Dünyası nedir? Ne düşünür? Nasıl yaşar? Ne yapar? Bunu bilmiyorum. Kaldı ki, hadiseler bu süratle giderse, bu insanı hiçbir zaman bulamayacağım gibi geliyor bana.’” (Tanpınar,2020: 124-125)

“(…) İstanbul esirdi ve hepimizi taşıyan içtimai gemi alevler içindeydi.” (Tanpınar,2020: 240)

“(…) evet, aynına böyle söyledi ve bu serzenişte hakkı da vardı; çünkü siyasi hadiseler bütün şuurumu almış gibiydi.” (Tanpınar,2020: 195-196)

Sahnenin Dışındakiler romanında saygı değeri hürmet etmek, nezaket ve kibar olmak gibi alt boyutları ile ifade edilmiştir. Bu değer yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“Konuşma biraz acele olmakla beraber çok kibardı. Nasır Paşa bu kusurunu bildiği için kelimeleri ağzında bazen çekiştire çekiştire söylerdi. Muvazene, itilaf, hüsnü muaşeret gibi kelimeler ağzından düşmezdi. Zaten daha ziyade ara bulmak için yaratılmış insanlardandı.” (Tanpınar,2020: 192)

Bir başka değer olan sorumluluk, romanda sorumluluklarını yerine getirme, mesuliyet duygusuna sahip olma ve kendi başına yetebilmek için çaba gösterme olarak ifade edilmiştir. Aşağıda sorumluluk değerinin atıfta bulunduğu cümlelere örnekler verilmiştir.

“Bazı büyük müesseselerin mevcudiyeti, vazife duygusunda insanlarımızı çok şaşırtıyor. Mesuliyet duygusunu herkese şamil bir hale getirene kadar insanlık daha çok hata yapar.” (Tanpınar,2020: 222)

Roman kahramanının kendi başına yeter hale gelmek istemesi çalışkanlık ve sorumluluk değerleri ile ilişkilidir (Tanpınar,2020: 128).

Özgürlük değerine Sahnenin Dışındakiler romanında daha çok siyasi özgürlük ve özgürce, dilediği gibi yaşamak gibi alt boyutlarla ele alınmıştır. Aşağıda özgürlük değerinin atıfta bulunduğu cümle ve ifadeler örnekler sıralanmıştır.

“(...) ‘Hürriyet ilan edildi!..’ ‘Edildi, daha birkaç defa da ilan edilir, ama yine de hür değiliz. Hele bu işlerde asla! Fikirler arkalarında kendi kalabalığını isterler. Onu bulamazsa konuşan hür olamaz.’” (Tanpınar,2020: 55)

“(...) ‘Fikirlerle hadiseleri karıştırmayın! Hürriyet, her yerde ve her şart içinde, daima istenecek şeydir. O insanlığın bir merhalesidir. Hürriyet için icabında her şey feda edilir, o bir terbiyedir, idealdir. Onunla siyasi hadiseleri, bilhassa bir kısmında şahsen methaldar olduğunuz hataları ne diye karıştırıyorsunuz?’” (Tanpınar,2020: 144)

“Zavallılar, şunlara bak Cemal! Ne hale koymuşuz kardeşim! Kendi kardeşlerimiz bunlar... Bu çarşafklar, bu peçeler ne zaman kalkacak? Ne zaman bu kadınlara, kendi hayatlarını yaşama hakkı vereceğiz, ‘Güneşi rahatça görebilirsiniz artık!..’ diyeceğiz?” Romandaki bu cümlelerde özgürlük değeri adalet değeri ile ilişkilendirilmiştir. *(Tanpınar,2020: 84)*

Romanda vurgulanan yardımseverlik değeri daha çok hayır işleri yapmak ve yardıma ihtiyacı olan birine destek olma olarak işlenmiştir. Bu değer yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

“‘Biraz sonra her evin dilencisi gelir...’ dedi. Bu doğru idi. Aşağı yukarı her evin sarıklı, abani sarıklı, keçe külahlı, fesli, derviş kıyafetli, alil veya sağlam bir iki gedikli dilencisi vardı. Bunlar bilhassa akşamüstleri gelirler, küçük evlerinin kapısında kendilerine verilen yemekleri yerler, eğer yakından çeşme varsa sahanları yıkayıp dua ederek ayrılırlardı.” (Tanpınar,2020: 62-63)

Sahnenin Dışındakiler romanında bilimsellik değeri, bilgi sahibi olmak, öğrenmeye açık olmak alt boyutuyla ele alınmıştır. Bilimsellik değerine örnek cümleler aşağıdadır.

“Evvela malzemeyi tanımak lazımdır, diyordu. Kokusuyla, rengiyle, şekliyle tanıyacaksın. Sonra aleti öğreneceksin! Ne işe yaradığını, nasıl tutulduğunu öğreneceksin. Ve bana birer birer tek rendeyi, çift rendeyi, dişli rendeleri, perdahta yarayan planyaları, düztabanları, kalem ve fitil rendeleri, aralarındaki farkı, kullanış şekillerini öğretti.” (Tanpınar,2020: 17)

“(…) ‘Az okuyoruz, hatta hiç okumuyoruz ve galiba hiç de düşünmüyoruz’ diye şikayet ediyordu. Bilhassa çocukça olduğunu bildiği halde okuduğumuz şeyler üzerinde bizimle konuşuyordu.” (Tanpınar,2020: 45)

Bir başka değer olan çalışkanlık, romanda daha çok elindeki imkanlarla yeni bir şey ortaya koyma ve dikkatli, sıkı çalışmak gibi alt boyutlarla vurgu yapılmıştır. Bu değerın atıfta bulunduğu cümlelere örnekler şunlardır:

“(…) ‘El çalışmalı, öbürleri adete fark etmeden onunla beraber yürümeli. Yani elinin emrine girmelisin.’” (Tanpınar,2020: 18)

“Ben bir işe girdim mi, derhal bitirmeliyim. Muntazam ve dikkatle çalışmayı çok severim.” (Tanpınar,2020: 192)

Bağımsızlık değeri Sahrenin Dışındakiler romanında bağımsızlığın önemini anlamak, bağımsızlık için mücadele etmek olarak ifade edilmiştir. Bu değerin geçtiği cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

“(…) Dünyada başka mesut milletler de vardı. Onların bizim yaşlardaki gençleri, hiç de bizim bu anda olduğumuz gibi bir ‘olmak ve olmamak’ meselesiyle meşgul değildiler. Onlar aşkı, sporu düşünüyorlar, yaşlarının tabii iştıyakları ve meseleleriyle meşgul oluyorlar, kurulmuş bir hayatın imkanlarından istifade ederek çalışıyorlardı. Biz ise el parçası kadar bırakılmış, çok harap bir vatanda yaşamak imkanlarını düşünüyorduk.” (Tanpınar,2020: 152)

Roman kahramanının ülkenin bulunduğu esir durumdan endişelenmesi ve halkın bağımsızlık için savaşması bağımsızlık ve duyarlılık değeri ile ilişkilidir (Tanpınar,2020: 14).

Romanda tekrarlanan bir başka değer ise dürüstlüktür. Romanda dürüstlük değerine doğru söylemek ve doğruluktan yana olmak alt boyutlarıyla ele alınmıştır. Dürüstlük değeriın yer aldığı cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

“‘Hayır, kat’iyen... Ben hiç yalan söylemedim. Ölüüm yine yalan söylemem!’ Sonra sözünü tahsis etti: ‘Hiç olmazsa sana yalan söylemeyeceğim, emin ol!’” (Tanpınar,2020: 43)

“İhsan Bey bu hatıratın bir an evvel çıkmasını istiyor ve beni tazyik ediyor. Ben de yazmam demiyorum, doğrusu, yazmasını istiyorum. Millet hakikati bilmelidir.” (Tanpınar,2020: 192)

Sahnenin Dışındakiler romanında dayanışma değeri vatanı bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için seferber olmak ve birlikte çabalamak alt boyutuyla ele alınmıştır. Bu değerin yer aldığı cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

“(…) Bir kategoriye ayrılmak, beraber yaşamak, bir işin içinde bulunmak onları birçok şeyden kurtarıyordu.” (Tanpınar,2020: 184)

“Öyle ya. Ağır ve felaketli bir muharebeden çıktık. Belimizi doğrultmak için birleşmemiz, çalışmamız lazım.” Vatanı bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için topyekün çabalamak gerektiğini ifade eden bu cümle ve ifadeler çalışkanlık ve dayanışma değerlerini birlikte içermektedir. (Tanpınar,2020: 55)

Aile Birliğine Önem Verme değeri romanda sıklıkla aile olmanın önemi, ailede kadının rolü ve önemi olarak vurgulanmıştır. Bu değerin atıfta bulunduğu cümlelere örnekler aşağıdadır.

“Sakine Hanım’a, (...) göre bir aile için evlattan ziyade, damat mühimdi. Bir gün bana: ‘Erkek çocuk evden ayrılacak mahluktur. Er geç ayrılır. Fakat damat ayrı da otursa ailenindir; ona girmiştir,’ diye bu tarihi ve sosyolojik görüşü hülasa etmişti.” (Tanpınar,2020: 74)

“En büyük eksiğimiz bunlar değildir. En büyük eksiğimiz kadındır, anladın mı azizim, kadın, hayat yolunu erkek için aydınlatan meşale, ilahi yardımcımız! Tek yardımcımız, idealin çetin yollarında ellerimizden tutacak, bizi zahmetsizce yolumuzda yürütecek mahluk!..” (Tanpınar,2020: 80)

Eşitlik değeri romanda toplumsal haklar bakımından kişiler arası bir ayrımın bulunmaması, kadın-erkek eşitliği alt boyutlarıyla vurgulanmıştır. Aşağıda eşitlik değerinin atıfta bulunduğu cümleler örneklendirilmiştir.

Romanda Toplumdaki kadınların da erkekler kadar sorumluluk sahibi olması eşitlik ve sorumluluk değerleri ile ilişkilidir (Tanpınar,2020: 48).

“Kadınlarımızın artık çalıştığını biliyor musun? İlk önce, harbin sonuna doğru fakir kadınlar çöpçü oldular. Yani umumi hizmete girdiler. Sonra okur yazarlar postaneye filan alındı. Şimdi epeyce memur kadın var. Daha da artıyor. Düşün bir kere, hiçbir zaman istifade edemeyecekleri içtimai hürriyeti, çöpçülüğe kadar razı olan bu biçareler getirdi.” Kadınların çalışma hayatına girmesini ifade eden romanın bu cümlelerinde eşitlik ve özgürlük değeri birlikte vurgulanmıştır. (Tanpınar,2020: 185)

Bir başka değer olan Adalet, romanda daha çok haksızlıkları gidermeye çalışmak ve adalet istemek olarak ele alınmıştır. Bu değerın yer aldığı cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

Roman kahramanının vatanın ve milletin hakkını savunması vatanseverlik ve adalet değerleri ile ilişkilendirilmiştir (Tanpınar,2020: 204).

“(…) Diğer taraftan adalet müessesesi garip, işgal altında bir şehirde beklenmeyecek kadar istiklal kazanmıştı. Öyle ki, bir taraftan divanıharp kararları birbiri peşinden en büyük haksızlıkları yaparken öbür taraftan mahkemeler cesaret ve hakkaniyetle insanı şaşırtacak kararlar veriyordu.” Bu cümle ve ifadelerde ise adalet değeri, bağımsızlık değeri ile bağlantılıdır. (Tanpınar,2020: 260)

Araştırmanın sekizinci problem cümlesi olan “Sahnenin Dışındakiler” romanında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?” sorusuna cevap olarak Romandaki cümle ve ifadelerden yararlanılarak Tablo 3.8 oluşturulmuştur.

Tablo 3.8. “Sahnenin Dışındakiler” Romanında Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi

Değerler	Frekans	Yüzde
Sevgi	54	18,31%
Estetik	39	13,22%
Vatanseverlik	30	10,17%
Duyarlılık	24	8,14%
Saygı	23	7,80%
Sorumluluk	21	7,12%
Özgürlük	15	5,08%
Yardımseverlik	14	4,75%
Bilimsellik	13	4,41%
Çalışkanlık	12	4,07%
Bağımsızlık	11	3,73%
Dürüstlük	11	3,73%
Dayanışma	9	3,05%
Aile Birliğine Önem Verme	7	2,37%
Eşitlik	6	2,03%
Adalet	5	1,69%
Barış	1	0,34%
Tasarruf	0	0,00%
Toplam	295	100

Tablo 3.8 incelendiğinde “Sevgi” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 54, yüzdesi ise %18,31 “Estetik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 39, yüzdesi ise %13,22; “Vatanseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 30, yüzdesi ise %10,17; “Duyarlılık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 24, yüzdesi ise %8,14; “Saygı” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 23, yüzdesi ise %7,80; “Sorumluluk” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 21, yüzdesi ise %7,12; “Özgürlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 15, yüzdesi ise %5,08; “Yardımseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 14, yüzdesi ise %4,75; “Bilimsellik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 13, yüzdesi ise %4,41; “Çalışkanlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 12, yüzdesi ise %4,07; “Bağımsızlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 11, yüzdesi ise %3,73; “Dürüstlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 11, yüzdesi ise %3,73; “Dayanışma” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 9, yüzdesi ise %3,05; “Aile Birliğine Önem Verme” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 7, yüzdesi ise %2,37; “Eşitlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 6, yüzdesi ise %2,03; “Adalet”

değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 5, yüzdesi ise %1,69; “Barış” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 1, yüzdesi ise %0,34 olarak hesaplanmıştır.

Araştırma verileri incelendiğinde “Sahnenin Dışındakiler” romanında sen sık tekrarlanan değerler “sevgi” ve “estetik” olduğu görülmüştür. Romanda “tasarruf” değerine rastlanılmamıştır.

3.9. Dokuzuncu Alt Probleme Ait Bulgular (“Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” Romanın Birinci Cildinde Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Romanın Konusu: Roman, İlhan Selçuk’un arkadaşının babası Selahattin Yurtoğlu’nun anıları derlenerek yazılmıştır. Bu anıların kaynağı ise Cengiz Yurtoğlu yani kitabın yazarının yakın arkadaşısıdır. Roman Balkan, Çanakkale, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı’nda asker olan ve savaşan Selahattin Yurtoğlu’nun hayatından esinlenilerek yazılmıştır.

Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın 1. cildinde en çok vurgu yapılan değer vatanseverlik, vatani bulunduğu kötü durumdan kurtarmakta kararlı olmak, vatana duyulan sorumluluk, vatan için ölümü göze almak ve vatan için çalışmak alt boyutları ile işlenmiştir. Aşağıda vatanseverlik değerinin atıfta bulunduğu cümlelere örnekler sıralanmıştır.

“Sen bu memleketin çocuğusun. Öleceksin ama memleket için.” (Selçuk,2009a: 34)

“(…) Bu askeri görevinizi benden öğrenmeyecek kadar iyi bilerek büyük bir memleket aşkıyla buraya geldiğinizi gözlerinizden okuyorum. Biz çok geri ve cahil kalmış durumdayız. Dünya ile aramızdaki fark o kadar büyük ki, biz bu farkın deh setini de anlayacak durumda değiliz. Her Türk, kudretinin yettiği kadar çalışmaz ve kanının son damlasına kadar fedakarlık yapmazsa, bu vatani kurtaramayız.” Romandaki bu cümlelerde vatanseverlik değeri çalışkanlık, sorumluluk, bağımsızlık ve özgürlük değerleri ile ilişkilendirilmiştir. Paragrafın devamında ise;

“Subaylarımız kavga ilmini bilmediklerinden, ordumuz yenilmiştir.” cümlesi bilimsellik değeri ile ilişkili iken, cümlelerin devamında;

“(…) ‘Vatan ne Türkiye’dir Türklere ne Türkistan... Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir. Turan...’ diyordu.” cümle ve ifadeleri vatanseverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. (Selçuk,2009a: 90)

“5 Temmuz 1918 de inancım şuydu: ‘Bir subay, dürüst, fedakâr ve kahraman olmak için fakir olmalıdır.’” cümlelerinde vatanseverlik ve dürüstlük değerleri ile ilişkili iken, cümlelerin devamında; “Zengin adam, rahata, sefahata alışan adam, subay olamaz. Vatani için fedakar olamaz. Temiz ve asil ruhunu koruyamaz. Bense vatanıma, dinime çok hizmet etmek ve hayatını tertemiz sona erdirmek isteyen bir adamım. Ben zengin olamam.”” cümleleri sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ile bağdaşmaktadır. (Selçuk,2009a: 350-351)

Romanda en çok tekrarlanan bir başka değer olan sorumluluk daha çok vatana ve millete karşı mesuliyet duyma ve bu mesuliyeti yerine getirme olarak ifade edilmiştir. Bu değer yer aldığı cümlelerin bazıları aşağıdadır.

Kadınların Kurtuluş Savaşı’nda vatana hizmet etmeleri ve destek olmaları vatanseverlik, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ile ilişkilendirilmiştir (Selçuk,2009a: 75-76).

“‘Haydi çocuğum, her vakit böyle çalış, aziz olursun...’ dedi.” Roman kahramanının vatanına ve milletine duyduğu sorumluluğu yerine getirmesi vatanseverlik, sorumluluk ve çalışkanlık değerleri ile bağdaşmaktadır. (Selçuk,2009a: 219)

Saygı değeri Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 1. cildinde daha çok askere ve komutanlara duyulan saygı ve sevgi alt boyutları ile ele alınmıştır. Saygı değerinin yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda örneklendirilmiştir.

“(...) Gara girdik. İlk yaralı treniymiş. Gençler ve kadınlar bizlere kahraman saygısı gösteriyorlardı.” (Selçuk,2009a: 73)

Romanda vurgulanan duyarlılık değerine çevresindeki olay ve kişilere karşı duyarlı olmak alt boyutuyla vurgulanmıştır. Bu değer bahsedildiği cümlelere örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“Kolordusunun felakete düşeceğini gören ve bundan derin üzüntü duyan Karabekir, üstelik hakarete uğramaktan acı duymuştu. Saffet: ‘Ben artık Kurmay Başkanlığı yapamam, askerlikten istifa edeceğim...’ diyordu.” (sayfa 259)

“Aksakallı bir Rus generali verilen emrin niteliğini öğrenince ayağa kalktı, gözlerinden akan yaşlarla Halil Paşa'nın ellerine sarıldı ve Rusça: ‘Allah hiçbir orduyu ve

ülkeyi bugünkü Rusya durumuna düşürmesin. Allah Türk milletine saadet ve ruhunun cömertliği kadar refah versin,' dedi. Buna karşılık başta Halil Paşa olduğu halde biz de gözlerimizden akan yaşları tutamadık.” (Selçuk,2009a: 359)

Bir başka değer olan sevgi, romanda daha çok asker sevgisi, karşı cinse duyulan tutku ve dostluk olarak ifade edilmiştir. Bu değer yer aldığı cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

“Paşa, beni gördüğü zaman arabasını durdurur, beni çağırır, sever, bazen de okul civarına götürür ya da eve bırakırdı. Ben de bu sakallı paşayı çok severdim.” (Selçuk,2009a: 17)

“Bu tatilin bende bıraktığı en önemli hatıra, Safinaz'a aşık oluşumdur. Babamın süt kardeşi Kamil Efendi'nin kızıydı Safinaz... (...) (Selçuk,2009a:33)

Bir başka değer olan çalışkanlık, romanda vatan için çok çalışmak, başarılı olmak, kararlı olmak ve yılmamak anlamlarıyla ele alınmıştır. Aşağıda çalışkanlık değerinin atıfta bulunduğu cümlelere örnekler sıralanmıştır.

“Siz beyhude yere doğmadınız ve faydasız olarak yaşamadınız. Dininize, devletinize, padişahınıza, mütteliklerinize büyük hizmetlerde bulundunuz. Bundan dolayı sevininiz. Fakat bununla beraber daima mütevazı olunuz. Kibre gurura kapılmayınız. Yanlarınızda şehit olan cesurları unutmayınız.” Roman kahramanının vatanına faydalı ve vatansever biri olması vatanseverlik ve çalışkanlık değerleri ile ilişkilidir. (Selçuk,2009a: 211)

“Yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar bu yaşlarımın idraki ve takatiyle bana yüklenen görevleri yapmaya çalıştım. Bütün sosyal çevremde benim için temiz adam derlerdi.” cümlelerinde sorumluluk ve dürüstlük değerleri vurgulanırken, devamında;

“Halil Paşa benim için: ‘Aklına geleni söyleyen, hiçbir şey önünde eğilmeyen adam.’” cümlesinde dürüstlük değeri; “Basri: ‘Mağrur, fakat vatanseverliği, dürüstlüğü şayanı hürmettir.’” cümlesinde ise vatanseverlik ve dürüstlük değerleri; “Saffet: ‘Küstah, fakat cesur, temiz, vatansever, zeki.’” ifadesinde vatanseverlik değeri; “Hüseyin Rahmi: ‘Her duyduğuna inanan. fakat çok cesur adam.’ Karabekir: ‘Kaba. Düşündüğünü olduğu gibi söyleyen vatanperver, dürüst adam.’ Bekir Sami: ‘Vatanseverlikte, erkek ruhlulukta ve cesarette örnek adam’ demişlerdi.” cümlelerinde ise vatanseverlik ve dürüstlük değerleri; “Basri sicilime: ‘Çok mağrur, orta zekalı, fakat verilen vazifeyi -men edilmezse- ölüm

derecesinde bir çalışma ile yapar. Çok genç olmasına rağmen tabur kumandanlığı yapmaya kadirdir' diye yazmıştı.” ifadelerinde sorumluluk ve çalışkanlık değerleri; “Saffet sicilime: ‘Daima mafevklerinin üstlerinin selahiyetini kullanır. Kendisine verilen her vazifenin selahiyetini yukarı atlar. Dürüst, çalışkan, zeki, vatansever, dindar bir zabittir’ diye yazmıştı.” cümlelerinde ise sorumluluk, dürüstlük ve vatanseverlik değerleri birlikte vurgulanmıştır. (Selçuk,2009a: 396-397)

Bir diğer değer ise dürüstlüktür. Romanda bu değer daha çok emaneti korumak, namuslu olmak ve güvenilirlik olarak ifade edilmiştir. Bu değer yer aldığı cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

“Ayrılırken Halis dedi ki: ‘Selahattin, sen çok dürüst bir adamsın. Kanaatlerini saklamayı zillet sayarsın. Bu, bir erdemdir.’” (Selçuk,2009a: 286)

“(…) Halil Paşa'nın bana verdiği para devletin parasıdır ve kumandanın bu parayı bana vermeye hakkı yoktur. Bununla bir şey alırsam adeta hırsızlık etmiş olurum. 1908 inkılâbı ülkede bir erdem havası yaratmış, biz bu hava içinde eğitilmiştik.” (Selçuk,2009a: 342)

Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 1. cildinde özgürlük değerine siyasi özgürlük, özgürce yaşamak, milletin kendi geleceğine kendisinin karar vermesi gibi alt boyutlarla vurgu yapılmıştır. Özgürlük değerinin bahsedildiği cümlelere ait örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“Topçu Yüzbaşısı İhsan Bey'di. Bir nutuk söyledi. Ordu başkaldırmış. Padişah'tan hürriyeti almış. Artık memlekette herkes hürmüş. Bundan sonra fenalık olmayacakmış, memleket dünyanın en uygar ülkesi olacakmış. Yüzbaşı İhsan, bizim hürriyet uğruna ölmemiz gerektiğini anlatıyordu.” (Selçuk,2009a: 31)

“‘Biz ölmeye gidiyoruz. Eğer padişah tarafı bizi öldürürse, siz intikamımızı alın ve hürriyetsiz bir memlekette mazlum ve uşak olarak yaşamayın, Allaha ısmarladık.’” Romandaki bu ifade özgürlük ve bağımsızlık değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Selçuk,2009a: 33)

“(…) (dipnot) (*) O tarihte benim bu hikayeden çıkardığım sonuçlar: 1. Emeksiz bir şey vermek terbiyesizliktir, emeksiz bir şey alan aşağılıktır.” cümleleri dürüstlük değeri; “2. Özgür bir insan, yabancı bayrağı altında yaşayamaz. Sefil olacağını bilse de kendi bayrağı

altında yaşamayı tercih eder.” ifadeleri ise özgürlük ve bağımsızlık değerleri ile bağlantılıdır. (Selçuk,2009a: 314)

“Edirne'deki idadi son sınıf hayatımız, 1909 senesi sonbaharında 1910 senesi Eylülün 12'nci günü akşamına kadar devam etmişti. Fransızca, tarih ve hatta bazen müzik derslerine Hüseyin Rahmi Bey geliyordu.” romandaki bu cümle bilimsellik değeri ile ilgili iken, paragrafın devamındaki; *“Hüseyin Rahmi Bey bu dersleri bize okutmakla beraber, memleket, devlet, hürriyet konularında konuşuyor,”* cümlesi özgürlük ve vatanseverlik değerleri ile bağlantılıdır. Aynı zamanda cümlelerin devamında; *“...görevlerimizi bize anlatıyor, bizi her bakımdan yetiştirmeye çalışıyordu.”* ifadesinde sorumluluk bilincinin geliştirilmesi sorumluluk değeri ile alakalı iken; paragrafın devamında; *“Hocalarımız hepimize vatan, millet aşkı aşılamaya çalışıyordu. Hele edebiyat hocamız Vahyi Efendi, bize durmadan vatanperverlik telkinleri yapıyordu. Harbiye sınıfları İstanbul'a nakledilmişlerdi. Biz okulun en yukarı sınıfı olarak Edirne'de bulunuyorduk.”* ifadeleri vatanseverlik değeri ile bağlantılıdır. (Selçuk,2009a: 34)

Romanda en çok tekrarlanan bir başka değer bağımsızlıktır. Bu değer romanda daha çok hiçbir ülkeye bağımlı olarak yaşamamak, sömürülmemek ve bağımsızlık için mücadele etmek olarak ifade edilmiştir. Bu değerın yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“Türk hiçbir hakimiyeti hiçbir devirde kabul etmiş değildir. Son yüzyılların icabı olan geri kalmış durumdayız. (...) Almanlardan yardım istedik. Eğer onlar bu yardımı hürriyetimiz ve istikbalimiz pahasına kullanmaya kalkarsa, onları da bir düşman gibi vatanımızdan kovmak bizim için bir vazife olur.(...)” romandaki bu paragraf bağımsızlık değeri ile birlikte özgürlük, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ile birlikte vurgulanmıştır. (Selçuk,2009a: 316)

“ (...) Öyleyse Osmanlı mülküindeki Türk'ten gayri olanların da aynı haklara sahip olması ve aynı ülküleri taşıması bir haktır.” Bu cümlelerde adalet ve eşitlik vurgusu yapılırken, cümlelerin devamında; *“Demek ki doğru olan, her milletin kendi topraklarında kendi hükümetini kurmasıydı.”* cümlesinde ise özgürlük ve bağımsızlık değerlerine atıfta bulunulduğu görülmüştür. (Selçuk,2009a: 365)

“Siz bu ordunun en yeni bilgilerle bezenmiş subaylarısınız. Memleketiniz çok geri, halkınız ve subaylarınız çok cahildir. Dünya çok ileri gitmiştir.” ifadeleri bilimsellik değerine atıfta bulunurken, devamındaki cümlelerde; *“Eğer milletinizi, vatanınızı seviyor,*

yabancı ellere esir olmasını istemiyorsanız çok çalışınız. Ben Romanyalıyım, fakat vatanım Türkiye'dir.'" ifadeleri ise çalışkanlık ve vatanseverlik değerleri ile bağlantılıdır. (Selçuk,2009a: 56)

Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 1. cildinde yardımseverlik değeri daha çok yardıma ihtiyacı olan birine destek olma alt boyutuyla ifade edilmiştir. Yardımseverlik değerinin atıfta bulunduğu cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

"Bizim sınıftan Teğmen Reşa, bacağından yaralanmış, hastane arıyormuş. Onu aldım, bizim tümenin sıhhiye bölüğüne götürdüm. Sıhhiye Bölük Kumandanı Doktor Yüzbaşı Rai'fe teslim ettim." (Selçuk,2009a: 132)

Bilimsellik değeri ise romanda bilimsel bilgiyi kullanarak yeni icatlar elde etmek, bilginin önemi ve bilgiye ulaşmak için çabalamak olarak ele alınmıştır. Aşağıda bilimsellik değerinin yer aldığı cümleler örneklendirilmiştir.

"(...) Bir İngiliz uçağı alevler arasında yuvarlandı. İkincisi de yanarak kendi hatları içine düştü. Bu zafer hepimizi sevinçten çıldırtmıştı. Neşeyle bağırıyorduk. İşte teknik ve bilim zaferini kazanmıştı." (Selçuk,2009a: 215)

"Orduda 'Kabalak' veya 'Enveriyye' adı altında bir serpuş kabul ediliyor. Avrupa'ya öğrenci yollanıyordu. İlk defa İzmir'de demir yolcu yetiştirmek için okul ve İstanbul'da bir Ticaret-i Bahriye mektebi açılmıştı. Ordu gerçekten çalışıyordu. Canımızı dışımıza takmış, çabalıyorduk." Bu ifadelerde çalışkanlık değeri bilimsellik değeri ile birlikte vurgulanmıştır. (Selçuk,2009a: 91-92)

Romanın birinci cildinde estetik değeri doğanın estetik güzelliği ve edebiyat ve sanata ilgi duyma olarak ifade edilmiştir. Bu değer atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları şöyledir:

"Bu çocuklardan Hayri'nin güzel ve davudi bir sesi vardı. Ben milli şarkılardan hoşlandığım için onun: 'Rumeli'nin dağları var/ Ne güzeldi... Şimdi ağlar/ Ağlama sen garip vatan,/ Biz geliriz sana inan...' diye başlayan şarkısını dinledikçe en büyük zevki duyardım." (Selçuk,2009a: 125)

"Her gün çalışıyordum. Bir yandan da cennetteymişcesine geziyordum. Batum ormanları bir masal gibiydi. (...) Orman yolları tümüyle asfalttı. Şehrin tüm sokakları deniz

çakılıyla döşenmişti. Kent, binalarıyla, özetle bütün varlığıyla bir Avrupa kentiydi. Trabzon Batum'un yanında bir köydü. ” (Selçuk,2009a: 358)

Bir başka değer olan adalet romanın birinci cildinde daha çok adaletle hükmetmek ve adaleti istemek alt boyutları ile vurgulanmıştır. Bu değer yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

“Yarım saate yakın süren bu nutuktan sonra Kumandan: ‘Biz Rumların ne kadar sadık, temiz ve bize bağlı olduklarını biliyoruz. Adaletimizden korkmasınlar. Her millette kötüler vardır, bazı kötülükler olmuştur, kanun herkesin hakkını verecektir.’” (Selçuk,2009a: 357)

“Kollarımıza birer kurdele bağlandı. Üstünde, ‘Hürriyet, müsavat, adalet, uhuvvet’ yazılıydı.” Romanın bu cümlesinde ise adalet ve eşitlik değerleri birlikte kullanılmıştır. (Selçuk,2009a: 32)

Dayanışma değeri Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 1. cildinde vatanın kurtuluşu için seferber olmak alt boyutuyla ifade edilmiştir. Bu değer atıfta bulunduğu cümlelere örnek aşağıda belirtilmiştir.

“Beni tanıyan subay ve erlerle bir kucaklaşmamız ve öpüşmemiz vardı ki tarif edilemez... Asker ocağının bu arkadaşlık ve birlik ruhu kelimelere sığmaz.” (Selçuk,2009a: 206)

Romanın birinci cildinde eşitlik değeri kadın-erkek eşitliği olarak ele alınmıştır. Aşağıda eşitlik değerinin yer aldığı cümlelere örnek verilmiştir.

“Oysa Çerkez kadınları hiç buna benzemiyorlardı. Hemen hepsi çizmeli, külot pantolonlu, temiz ve sıhhatliydi. Adeta İstanbul'da at sporuna çıkmış kadın kılığında ve tavrında görünüyorlardı. Öteki Müslüman kadınlar gibi insandan kaçmıyorlardı, erkeklerle beraber dolaşıyor ve sizinle de erkek gibi görüşüp, arkadaşlık ediyorlardı.” (Selçuk,2009a: 149)

Aile birliğine önem verme değeri romanın birinci cildinde aileye karşı duyulan sorumluluk ve namusuyla yaşamak olarak ele alınmıştır. Bu değer yer aldığı cümlelere örnekler aşağıdadır.

“Ve düşünüyordum: eğer bir gün evlenirsem ve çocuklarım olursa, onları kendi kendilerine yeterli hale getireceğim.” (Selçuk,2009a: 281)

“Ahmet Bey o tarihte henüz otuz yaşında, birinci mülâzımdı. Yakışıklı bir adamdı.” Roman kahramanının betimlendiği bu cümlede estetik değerine yer verilirken, cümlenin devamında; *“İçki, sigara içmez, oyun oynamaz, yalnız ailesini düşünür, onlara fayda vermeyecek yere bir kuruş sarf etmezdi.”* cümleleri ise dürüstlük, tasarruf ve aile birliğine önem verme değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Selçuk,2009a: 35)

Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 1. cildinde tasarruf değeri parayı veya tüketilen bir şeyi dikkatli harcama ve tutumlu olma alt boyutları ile vurgulanmıştır. Tasarruf değerinin atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları aşağıda örneklendirilmiştir.

“‘Selâhattin,’ demişti, ‘senin bugünkü durumun büyük bir fırsattır Para yap! Parası olmayan adamın hayatta değeri yoktur. Parası olmayan adamın, ne akrabası, hatta ne namusu, ne akli vardır. Hayat su gibi akar, bu fırsat bir daha ele geçmez. Sana baba nasihatı olarak söylüyorum: Fırsatı iyi kullan ve zengin ol! Sonra çok ıstırap çekersin.’” (Selçuk,2009a: 344)

Romanda vurgulanan son değer ise barıştır. Bu değer ise Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 1. cildinde daha çok ülkelerle dostluk ilişkileri geliştirmek olarak ele alınmıştır. Barış değerinin yer aldığı tek cümle aşağıdadır.

“6 Haziran 1917'de bir Rus konuşma subayı Revandiz grubuna (Revandiz, Musul'un yüz yirmi kilometre doğusunda ve şimdi Irak topraklarındadır) gelerek dedi ki: ‘Bir buçuk aya kadar barış olacaktır. Biz Türklere kurşun atmayız. Havaya atarız. Harp istemiyoruz. Eğer bizi savaşa zorlarsa kumandanları öldüreceğiz.’ 11 Haziran 1917'de Ruslar'ın İran kuzeyine ve Rusya'ya çekilmeye başladıkları haberi geldi.” (Selçuk,2009a: 270)

Araştırmanın dokuzuncu problem cümlesi olan “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı” romanın birinci cildinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?” sorusuna cevap olarak Romandaki cümle ve ifadelerden yararlanılarak Tablo 3.9 oluşturulmuştur.

Tablo 3.9. “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” Romanının 1. Cildindeki Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi

Değerler	rekam	Yüzde
Vatanseverlik	62	16,15%
Sorumluluk	40	10,42%
Saygı	38	9,90%
Duyarlılık	36	9,38%
Sevgi	32	8,33%
Çalışkanlık	28	7,29%
Dürüstlük	28	7,29%
Özgürlük	26	6,77%
Bağımsızlık	21	5,47%
Yardımseverlik	19	4,95%
Bilimsellik	13	3,39%
Estetik	10	2,60%
Adalet	8	2,08%
Dayanışma	7	1,82%
Eşitlik	7	1,82%
Aile Birliğine Önem Verme	4	1,04%
Tasarruf	4	1,04%
Barış	1	0,26%
Toplam	384	100,00%

Tablo 3.9 incelendiğinde “Vatanseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 85, yüzdesi ise %21,68; “Bağımsızlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 41, yüzdesi ise %10,46; “Sorumluluk” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 40, yüzdesi ise %10,20; “Dayanışma” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 31, yüzdesi ise %7,91; “Çalışkanlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 28, yüzdesi ise %7,14; “Özgürlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 25, yüzdesi ise %6,38; “Duyarlılık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 23, yüzdesi ise %5,87; “Sevgi” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 23, yüzdesi ise %5,97; “Dürüstlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 19, yüzdesi ise %4,85; “Saygı” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 17, yüzdesi ise %4,34; “Yardımseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 17, yüzdesi ise %4,34; “Aile Birliğine Önem Verme” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 13, yüzdesi ise %3,32 “Estetik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 9, yüzdesi ise %2,30; “Adalet” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 8,

yüzdesi ise %2,04; “Bilimsellik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 7, yüzdesi ise %1,79; “Tasarruf” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 3, yüzdesi ise %0,77; “Eşitlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 2, yüzdesi ise %0,51; “Barış” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 1, yüzdesi ise %0,26 olarak hesaplanmıştır.

Araştırma sonuçlarından hareketle, Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 1. cildinde en çok dikkat çekilen değerlerin “vatanseverlik” ve “sorumluluk” olduğu tespit edilmiştir.

3.9. Dokuzuncu Alt Probleme Ait Bulgular (“Yüzbaşı Selahattin'in Romanı” Romanın İkinci Cildinde Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Romanın Konusu: Roman, İlhan Selçuk'un arkadaşının babası Selahattin Yurtoğlu'nun anıları derlenerek yazılmıştır. Bu anıların kaynağı ise Cengiz Yurtoğlu yani kitabın yazarının yakın arkadaşısıdır. Roman Balkan, Çanakkale, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda asker olan ve savaşan Selahattin Yurtoğlu'nun hayatından esinlenilerek yazılmıştır.

Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 2. cildinde en çok vurgu yapılan değer olan vatanseverliktir. Romanda bu değer vatanın özgürlük ve bağımsızlığı için mesuliyet duyma, vatani kurtarmakta kararlı olma ve devletin geleceğini önemseme alt boyutları ile ele alınmıştır. Aşağıda vatanseverlik değerine atıfta bulunan cümleler örneklendirilmiştir.

Romanda vatanın kurtuluşu için herkesin sorumluluk alması ve çalışması gerektiğinin vurgulanması vatanseverlik, sorumluluk ve bağımsızlık değerleri ile ilişkilendirilmiştir (Selçuk,2009b: 27).

“(...) Muzaffer'in babası Askeri Yargıtay üyesiydi, vatanseverdi, bu ülke için çok kafa yormuş bir adamdı. Bizler geceyarısından sonraya dek içinde bulunduğumuz durumu tartıştık.” Roman kahramanının vatansever ve vatanının içinde bulunduğu duruma duyarlı olması vatanseverlik ve duyarlılık değerleri ile ilişkilidir. (Selçuk,2009b: 40)

“(...) Anadolu, Tevfik Fikret 'in dediği gibi 'Her uzvu bir ihtiyaçla çırpınan bir vatandır. Biz ölünceye kadar, ırkımızı, vatanımızı: medeniyete ve asriliğe doğru götürmeye çalışacağız. Kudret kazandığımız gün evlatlarımızın daha mutlu yaşayacağına iman edebileceğiz. Bunun içindir ki bu mücadelenin çeşitli şekillerini yaşamak bize mukadderdir.” Romandaki bu cümlelerde vatanın bağımsızlığı için sorumluluk duyulması

vurgulanmıştır. Bu bağlamda bu paragrafta sorumluluk, bağımsızlık ve vatanseverlik değerleri ilişkilendirilmiştir. (Selçuk,2009b: 241)

“‘Aziz vatandaşlar,

Bugün Cumhuriyet Bayramı. Hepimiz neşeliyiz. Çünkü serbestiz. Bundan beş sene evvel serbest değildik. Yunanlılar ve başka düşmanlar bizi mahvetmek istiyorlardı.” Cümlelerinde özgürlük ve bağımsızlık değerleri vurgulanırken, cümlenin devamında; *“Mustafa Kemal Paşa başımıza geçti. Çalıştı, çalıştı. Yunanlıları kovdu ve bizi bugünkü hürriyete eristirdi.”* Mustafa Kemal’in özgürlük ve bağımsızlık için çalışmasını ifade eden bu cümlelerde özgürlük, bağımsızlık ve çalışkanlık değeri bağdaştırılmıştır. Aynı zamanda paragrafın devamındaki; *“Daima hür ve serbest olabilmek için hepimizin çalışması ve sevgili vatanımıza hizmet etmesi lazımdır. Yaşasın cumhuriyet, yaşasın Gazi, varolsun Türkler!”* ifadeleri saygı, çalışkanlık, vatanseverlik ve sorumluluk değerlerine örnektir. (Selçuk,2009b: 251)

Romanda sıklıkla vurgulanan bir diğer değer olan bağımsızlık, vatanın bağımsızlığı için çabalamak, sömürgeye karşı olmak ve bağımsızlığın önemini anlamak olarak ele alınmıştır. Bu değer yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“İkinci dönemde Ulusal Kurtuluş Savaşı verdik. Buna, İstiklal (Bağımsızlık) Mücadelesi diyoruz.” (Selçuk,2009b: 5)

“Savaş sonunda, hata Osmanlı İmparatorluğunun Türklerle dolu bölgeleri özgür ve bağımsız: Türkiye Cumhuriyeti’ni meydana getirdi.” Romandaki bu cümlelerde özgürlük değeri, bağımsızlık değeri ile birlikte vurgulanmıştır. (Selçuk,2009b: 5)

“(...) Bu geminin üstünde Türk bayrağını gördüğümüz zaman, parçalanmış vatanda vatansız kalmanın derin acısını duymuştuk. Bayrak bize bir anda vatan gibi gelmişti. Türk bayrağının bu anlamını ancak o gün algılamıştım.” Cümlelerinde bağımsızlığın önemi vurgulanmış olup ülkenin bulunduğu esir durumdan duyulan üzüntü ifade edilmiştir. Bu sebeple bu paragrafta duyarlılık, bağımsızlık ve vatanseverlik değerleri bağdaşmaktadır. (Selçuk,2009b: 7)

Romanda en çok tekrarlanan bir diğer değer ise sorumluluktur. Bu değer daha çok vatana hizmet etme, sorumluluk verme ve sorumluluk olma alt boyutları ile ele alınmıştır. Sorumluluk değerinin geçtiği cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

“ (...) tehlikeye açık yerlerdeki bütün askeri malzemenin, gerektiğinde milli savunma yolunda kullanılmak üzere emin yerlere nakli her subayın vatan görevidir.” Her subaya vatani bir görev verilmesini ifade eden bu cümlelerde sorumluluk ve vatanseverlik değerleri birlikte vurgulanmıştır. (Selçuk,2009b: 56)

“İrk ve vatanımı çok severim. Tahayyül edilemez fedakarlık icrasına zaman beni mecbur ederse, tarih şeref ve menakibimizi (menkibelerimizi) müşterek yazar.” Roman kahramanının vatani için elinden gelen her şeyi yapması vatanseverlik ve sorumluluk değerlerinin bir örneğidir. (Selçuk,2009b: 125)

“Ayrıca çarkçı, motorcu, makinist, telsizci, haritacı gibi uzmanların da çağırılması öngörülüyordu. Biz bu işleri ve verilen emirleri yerine getirmeye çalışıyorduk.” Emirlerle uymak ve sorumluluklarını yerine getirmeyi ifade eden bu cümlelerde ise sorumluluk ve çalışkanlık değerleri bağdaşmaktadır. (Selçuk,2009b: 195)

Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 2. cildinde dayanışma değeri vatanın geleceği için birlikte olmak ve birlikte hareket etmek gibi alt boyutlarla işlenmiştir. Bu değer atıfta bulunduğu vümler aşağıda örneklendirilmiştir.

“Ama ulusal kurtuluş yolunda birlik beraberlik tam anlamında sağlanmadan ve iç düşman yok edilmeden dış düşmanın istilasını durdurmaya çalışmak yanlıştı. Ancak, ulusal kurtuluş yolunda ulusça birlik ve beraberlik sağlanıp iç düşmanlar dize getirildikten sonra dış düşmanın herhangi bir başarısı veya toprak işgali geçici olmaktan ileriye gidemezdi. Amaçta birlik ve beraberliği sürdüren ulus, gururlu saldırı sonunda pişman edecekti. Bunun içindir ki iç isyanları bastırmak, Yunan saldırısını durdurmaktan daha önemliydi.” Bağımsızlık Savaşı'nda birlik ve beraberliğin öneminin vurgulandığı bu paragrafta dayanışma ve bağımsızlık değerleri ele alınmıştır. (Selçuk,2009b: 228)

Bir başka değer olan çalışkanlık romanda ulusun geleceği için çabalamak, azimli olmak, yılmamak ve çok çalışmak olarak ele alınmıştır. Bu değer yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“Bursa'daki Tehcir ve Taktik Divanıharbi'ni dağıtıp, üyelerini İstanbul'a göndermiştik. Bu mahkemenin bulunduğu binayı tümen karargâhı yaptık. Bütün memlekette milli mücadele örgütlenmesi için çalışıyorduk. Bir yandan da Rumları silahtan arındırmak ve yola getirmek için uğraşıyorduk. Bursa'nın çoğunluğu Rumdu.” Milli Mücadele'nin

desteklenmesi için çabalanması vatanseverlik ve çalışkanlık değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Selçuk,2009b: 112)

“Ankara’da Büyük Millet Meclisi’nin açılmasıyla birlikte bir Anadolu örgütünü düzeltmeye ve ulusal davamızı tam anlamında çözümleyecek bir düzene çıkarmaya çabalıyorduk. Hiç kuşkusuz bütün Anadolu buna çalışıyordu.” Romandaki bu cümleler dayanışma, çalışkanlık ve vatanseverlik değerleri ile bağlantılıdır. (Selçuk,2009b: 189)

Özgürlük değerine ise romanda siyasi özgürlük, özgürce ve dilediği gibi yaşamak alt boyutları ile vurgulanmıştır. Bu değerın geçtiğı cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

“Özgür, temiz, dedikodusuz bir hayat yaşayacaktım. Açık havada sağlığını kazanacaktım.” (Selçuk,2009b: 250)

“(…) Bizim için tek yol, henüz tükenmemiş hayat kaynaklarımızı hızla organize ederek, yutulmamak için bütün gücümüzle mücadeleye atılmaktır. Böyle bir atılımla yakamızı kurtarırsınız. Ya da ölürüz. Kurtulsak ne âlâ! Ölse bile tarih bu ulusun ilk fırsatta tekrar ha yata dönmesine ve kalkınmasına yol verir. Nitekim yüzlerce yıl bizim köleliğimizi yapmış uluslar, salt bu nedenle yine tarih sahnesine girmiş bulunuyorlar.” Romandaki bu paragrafta ise özgürlük değeri bağımsızlık değeri ile ilişkilendirilmiştir. (Selçuk,2009b: 19)

Duyarlılık değeri Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın 2. cildinde daha çok çevresindeki olaylara, kişilere ve vatani ilgilendiren konulara karşı duyarlı olma alt boyutları ile ifade edilmiştir. Bu değerin geçtiğı cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

“(…) Elimizden alınmak istenen bu güzel yerlere baktıkça üzülyorduk, ama umutluyduk. Biz sakin ve efendi ulusumuzu bu yurttta huzur içinde yaşayacaktık.” (Selçuk,2009b: 61)

“Milli mücadelenin çok maceralı ve kanlı geçen olaylarını anlattılar. Biz Bursa’dayken yaşanan bu hikaye, cidden destandı. Kilis, çocuk ve kadınlarının düşmana saldırılarını dinlerken titrememek elde değildi.” (Selçuk,2009b: 261)

Romanda sevgi değeri karşı cinse duyulan tutku, hayranlık duyma ve dostluk alt boyutları ile ele alınmıştır. Bu değerin yer aldığı bazı cümlelere aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dinle: ‘Gönlüm yine bir afeti hicrana dolaştı/ Sevdayı muhabbet başıma gör neler açtı/ Bu hali perişanıma düşman bile şaştı/ Yine sevdayı muhabbet gör neler açtı?’ Nasıl güzel değil mi? Mektubum kısa mı oldu? Ne yapayım fazla yazmaya korkuyorum, çünkü yanlışlarım çoğalacak. Babam, annem, ablam gözlerinizden öperler. Ruhum, hayatım Selahattin’im. Daima seni düşünen Nimet.” Roman kahramanının karısının eşine şiir yazarak sevgisini ifade etmesi sevgi ve estetik değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Selçuk,2009b: 236)

“(sonsöz) ‘Benim öz evladım gibi sevdiğim nadide evsafta mert bir kahramandı.’” cümlesinde sevgi ve dürüstlük değerleri ele alınırken, cümlenin devamında; “‘Talihim çok yavermiş ki, onun gibi yüksek seviyeli bir yavere malik olabildim. Mevcudu binleri aşan zabıt arkadaşlarım arasında numune teşkil edecek derecede, dürüstlüğü, zekası, bilhassa şecaati ile tanınmıştı. Haliki-i Kainatın ona rahmet ve bana sabır ve sükunet vermesini dilerim.’” cümleleri saygı, sevgi ve dürüstlük değerleri ile bağdaşmaktadır. (Selçuk,2009b: 315)

Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 2. cildinde dürüstlük değerine mert olma ve güvenilir olma alt boyutları ile vurgulanmıştır. Aşağıda dürüstlük değerinin atıfta bulunduğu cümlelere örnekler verilmiştir.

“Hapishane müdürü Ali Bey adında bir yarbaydı. Üvey annem Edibe Hanım'ın ağabeyi idi. Beni tanımazdı, ama dürüst ve temiz bir adamdı.” (Selçuk,2009b: 16)

“Sonra hesabım şu oldu: Dayı asker, baba asker, kardeş asker. Öyleyse evde bir asker karakteri geçerlidir. Ben askerliğin en yüksek mertebesinde hizmet görenlerin ulaştıkları sonucu görmüştüm. Her namuslu memurun, hele her namuslu askerin ulaşacağı son maddi durum, fakirane bir hayat değilse bile orta halli bir yaşayıştır. Memurlukta ve hele askerlikte en büyük şeref ve gurur: bir parça bez, birkaç eşya ya da cepteki mangırlarda değil: görev adı altında taşıdığı hizmet yüküdür.” Romandaki bu paragrafta askerlik mesleğinin getirdiği dürüstlük, sorumluluk değerleri vurgulanmıştır. Bu sebeple bu cümlelerde sorumluluk, dürüstlük ve vatanseverlik değerleri ele alınmıştır. (Selçuk,2009b: 136)

Romanda vurgu yapılan değerlerden biri olan saygı, hürmet etme, misafirperverlik, ölen birine saygı göstererek cenaze töreni düzenlenmesi olarak ifade edilmiştir. Aşağıda saygı değerinin atıfta bulunduğu cümleler sıralanmıştır.

“Tıbbiyeliler arasında Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'e görkemli bir cenaze töreni yapmak eğilimi artıyor, Kemal Bey'in bir ulusal kahraman gibi toprağa verilmesi yolunda hazırlıklar yapılıyor.” (Selçuk,2009b: 28)

“Çerkez Ethem altı yüz süvari, yedi yüz piyade ve dört toptan yan birliğiyle 16 Mayıs akşamı Bursa'ya geldi. Şehir donanmış, gelecek olanlara güzel yerler konaklama için ayrılmış, herkes elinden geldiğince misafirleri ağırlamak için yemekle hazırlamıştı, Karşılama ve konaklama işlerinin düzenlenmesini ben yürütüyordum.” Halkın askere hürmet göstererek elbirliği ile misafirperverliğinin vurgulandığı bu cümlelerde saygı, dayanışma ve yardımseverlik değerleri ilişkilendirilmiştir. (Selçuk,2009b: 198)

Romanda yardımseverlik değerine vatana ve vatandaşa yardımda bulunmak olarak ele alınmıştır. Bu değer yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda verilmiştir.

“ “Gene bir akşam Bekir Sami Bey dedi ki: ‘Bizim Çerkezler kesiminde çok değerli sayılan Mısır prenseslerinden bir kadın vardı. Şimdiye kadar birçok köyde okul,” cümlelerinde bilimsellik değerine vurgu yapılırken, cümlenin devamında; “hastane yapmıştır, çoğu kişiye iyilik etmiştir.” ifadesinde yardımseverlik değerine yer verilmiştir. (Selçuk,2009b: 122-123)

“Görevime dönerken trende Salih Hoca ile karşılaştım. (...) Kurtuluş Savaşına hem parası hem emeğiyle yardım etti.” Roman kahramanının Milli Mücadele'ye maddi ve manevi yardımda bulunması vatanseverlik, dayanışma ve yardımseverlik değerleri ile bağdaşmaktadır. (Selçuk,2009b: 267)

Aile birliğine önem verme değeri Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 2. cildinde aile bireylerine bağlılık, aileye karşı duyulan sorumluluk ve birlik olma gibi alt boyutlarıyla vurgulanmıştır. Bu değer atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları şunlardır:

“Yaşamda her tür olasılık vardı, sağlık ve ölüm vardı. Üç çocuklu bir ailenin geleceği için daha sağlam koşullarda çalışmak istiyordum. Nimet'ten istediğim de çocuklarına kendini adamasıydı.” (Selçuk,2009b: 265)

Roman kahramanının memleketinin ve ailesinin geleceği için çaba göstermesi vatanseverlik, sorumluluk, çalışkanlık ve aile birliğine önem verme değerleri ile ilişkilendirilmiştir (Selçuk,2009b: 248).

“Urfa'ya görevimin başına gittim. Çalışmaya başladım. Tek kaygım çocuklardı. Ben o sırada çocukların iyi yetişmesini istiyordum. Eve Cumhuriyet gazetesi ve ansiklopedisi almalarını yazdım. Bir de radyo gerekliydi. Radyo, dünya ile ilgi kuruyordu.” Roman kahramanının çocuklarının geleceğini önemsemesi ve bilimsel olarak gelişimleri için çaba göstermesi aile birliğine önem verme ve bilimsellik değerlerinin örneğidir. (Selçuk,2009b: 273)

Estetik değeri ise romanda doğanın estetik güzelliği, edebiyat ve sanattan yararlanma ve kişinin estetik güzelliği alt boyutları ile işlenmiştir. Estetik değerinin yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

“Bir kız çağırdı birlikte bahçede gezmemizi emretti. Kız göz kamaştıracak kadar güzel bir Çerkez kıızıydı.” (Selçuk,2009b: 124)

“Ay ışığıyla birlikte, Ilgaz Dağı'nı tuttuk. Az sonra karlı bir bölgeye girdik. Çamlık, dağ yolu, ay ışığında sihirli bir dünya gibiydi.” (Selçuk,2009b: 238)

Bir başka değer ise adalet romanda daha çok ülke yönetiminde adil olmak, haklıyı ve haksızı ayırt etmek gibi alt boyutları ile kullanılmıştır. Aşağıda adalet değerinin yer aldığı cümlelerin bazıları belirtilmiştir.

“(sonsöz) Bir muhalefet filizleniyordu içten içe: Ülkeyi kurtarmak, ancak çok partili rejimle olanak kazanacaktı.” (Selçuk,2009b: 311)

“(…) Subayların maaşlar artık veriliyor, durumları düzeliyor, birçok iase ve para kaynağı bulunuyordu.” Romandaki bu paragrafta ise adalet değeri, Sorumluluk ve çalışkanlık değeri ile ilişkilendirilmiştir. (Selçuk,2009b: 106)

Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 2. cildinde bilimsellik değerine daha çok bilgi sahibi olmak, eğitime önem vermek alt boyutları ile ifade edilmiştir. Aşağıda bilimsellik değerinin ele alındığı bazı cümleler belirtilmiştir.

“Benim mutluluğum çocuklarımı iyi yetiştir görmektir. Bunun için okullardaki durumlarını uzaktan da olsa dikkatle izliyordum. Fransızca öğrenmeleri için özel öğretmen tutmuştum.(…)” Roman kahramanının çocuklarının gelişimine önem vererek okuma alışkanlıklarını geliştirip bilgi edinmelerine önem vermesi hem aile birliğine önem verme hem de bilimsellik değerleri ile ilişkilidir. (Selçuk,2009b: 275)

Bir başka değer olan tasarruf romanda birikim yapmak ve iradeli harcamak olarak ele alınmıştır. Bu değerin yer aldığı cümlelere örnek aşağıda verilmiştir.

“Nimet. Bütçe için verdiğin rakamlar bana garip geldi. Biz seninle hepimizi kapsayan bütçeyi 110 lira yapmıştık. şimdi senin verdiğin hesaba göre bu bütçe 140 liraya çıkmış. Bunun sebebini anlamadım. Bizim için bulunduğumuz şartlar, ayrıdır. Yarın ben bu içten ayrılırsam ne oluruz? Ya da birdenbire ölürsem ne yaparsınız? Sanıyorum 17 yıl sana bunu düşündürecek kadar tecrübelerle doludur: Üç çocuğumuzun böyle bir durumda ne olacaklarını titremeden düşünmeye imkan yoktur.” (Selçuk,2009b: 268)

Eşitlik değeri ise romanda ayırım gözetmeksizin vatan söz konusu olduğunda herkesin aynı haklara sahip olması olarak ifade edilmiştir. Aşağıda eşitlik değerinin yer aldığı cümle örneklendirilmiştir.

Romanda Mustafa Kemal ve halkın vatanın kurtuluşu için dayanışma içerisinde olduğu vurgulanmış, aynı zamanda vatanın sadece tek insanın elinde olmadığı, herkesin vatani olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda eşitlik, dayanışma ve vatanseverlik değerleri birbiri ile bağdaşmaktadır (Selçuk,2009b: 122).

Araştırmanın dokuzuncu problem cümlesi olan “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” romanın ikinci cildinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?” sorusuna cevap olarak Romandaki cümle ve ifadelerden yararlanılarak Tablo 3.9 oluşturulmuştur.

Tablo 3.10. “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” Romanının 2. Cildindeki Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi

Değerler	Frekans	Yüzde
Vatanseverlik	85	21,68%
Bağımsızlık	41	10,46%
Sorumluluk	40	10,20%
Dayanışma	31	7,91%
Çalışkanlık	28	7,14%
Özgürlük	25	6,38%
Duyarlılık	23	5,87%
Sevgi	23	5,87%
Dürüstlük	19	4,85%
Saygı	17	4,34%
Yardımseverlik	17	4,34%
Aile Birliğine Önem Verme	13	3,32%
Estetik	9	2,30%
Adalet	8	2,04%
Bilimsellik	7	1,79%
Tasarruf	3	0,77%
Eşitlik	2	0,51%
Barış	1	0,26%
Toplam	392	100

Tablo 3.10 incelendiğinde “Vatanseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 62, yüzdesi ise %16,15; “Sorumluluk” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 40, yüzdesi ise %10,42; “Saygı” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 38, yüzdesi ise %9,90; “Duyarlılık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 36, yüzdesi ise %9,38; “Sevgi” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 32, yüzdesi ise %8,33; “Çalışkanlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 28, yüzdesi ise %7,29; “Dürüstlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 28, yüzdesi ise %7,29; “Özgürlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 26, yüzdesi ise %6,77; “Bağımsızlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 21, yüzdesi ise %5,47; “Yardımseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 19, yüzdesi ise %4,95; “Bilimsellik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 13, yüzdesi ise %3,39; “Estetik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 10, yüzdesi ise %2,60; “Adalet” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 8, yüzdesi ise %2,08; “Dayanışma” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 7, yüzdesi ise %1,82;

“Eşitlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 7, yüzdesi ise %1,82; “Aile Birliğine Önem Verme” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 4, yüzdesi ise %1,04; “Tasarruf” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 4, yüzdesi ise %1,04; “Barış” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 1, yüzdesi ise %0,26 olarak hesaplanmıştır.

Araştırma sonuçlarından hareketle Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 2. cildinde en sık tekrarlanan değerler “vatanseverlik” ve “bağımsızlık” olmuştur.

3.10. Onuncu Probleme Ait Bulgular (“Şu Çılgın Türkler” Romanında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Romanın Konusu: 1921-1922 tarihlerini anlatan romanın girişinde 1914-1920 yıllarındaki olaylar anlatılmıştır. Eserin “1.Kitap- Yunan Büyük Taarruzu” adlı ilk bölümde Başkomutanlık Kanunu, meclis tartışmaları, Kütahya- Eskişehir Savaşları ve İnönü Savaşları anlatılmış ve Sakarya Zaferi ile bölüm bitmiştir. “2. Kitap-Türk Büyük Taarruzu” adlı ikinci bölümde ise Büyük Taarruz anlatılmaktadır. Roman Mustafa Kemal'in Bursa'da öğretmenlere yaptığı konuşma ile bitmiştir.

Romanda en çok vurgulanan değer vatanseverlik olmuştur. Şu Çılgın Türkler romanında vatanseverlik değeri daha çok vatani kurtarmakta kararlı olma, vatanın bulunduğu durumdan endişelenme, hayatını vatani uğruna adanmak, düşman unsurlara karşı ulusunu korumak, vatan için sorumluluk duymak ve vatan için çalışmak alt boyutları ile ele alınmıştır. Aşağıda vatanseverlik değerinin atıfta bulunduğu cümle ve ifadelere örnekler sıralanmıştır.

“(dipnot16) 22 Haziran 1919 günlü Amasya Genelgesi'nin,(...) Birinci cümlesi, Türkiye'nin durumunu, Milli Mücadele'nin amacını ve yöntemini belirtmektedir: “Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir; milletin bağımsızlığını yine milletin azmi ve kararı kurtaracaktır.” ifadelerinde bağımsızlık, dayanışma, özgürlük ve vatanseverlik değerleri ile bağdaşır iken, diğer bir dipnotta;

“(dipnot17) Temsil Heyeti Ankara'ya gelirken Hacıbektaş'ta bir akşam kalır ve M. Kemal Paşa Alevilerin lideri Cemalettin Çelebi ile görüşür. Aralarında sarsılmaz bir anlayış oluşur. Yurtsever Sünniler gibi Aleviler de Milli Mücadele'yi yürekten destekleyeceklerdir.” cümlelerinde vatanseverlik ve dayanışma değerlerinin vurgulandığı görülmüştür. (Özakman,2005: 20)

“(…) Silahsızlandırılmış Türk ordusunun bu tarihteki gücü, o da kağıt üzerinde, 35-40 bin kişidir. Oysa Türkiye’de ki silahlı işgalcilerin sayısı giderek 400.000 kişiyi bulacaktır. Yoksul, bitik Anadolu, 400.000 işgalciyi ve on binlerce silahlı-silahsız haini yenmeyi başaracaktır. Milli Mücadele işte bu mucizenin, bu onurlu, güzel çılgınlığının adıdır.” Romandaki bu ifadelerde ise vatanseverlik değeri ile birlikte özgürlük, bağımsızlık ve dayanışma değerleri bir arada vurgulanmıştır. (Özakman,2005: 20)

“İnebolular çarşı içindeki büyük aşevinde iftar sofrası hazırlatmış, Yakup Kadri ile doktor, eczacı ve subayları ağırılıyorlardı. Masalar birleştirilip muşamba örtüler örtülmüş, özenle teneke tabak ve sürahiler dizilmişti.” Romandaki bu cümlelerde misafirperverlik ifade edilmiş olup yardımseverlik değeri vurgulanmıştır. Cümlelerin devamında ise; “(…) ‘vatan sevgisi imandandır, vatana hizmet de ibadettir, ibadetlerin de en makbulüdür. Çünkü mutad ibadet, kendi kurtuluşumuz içindir, vatan hizmeti ise herkesin kurtuluşu içindir,(…)’” ifadeleri ise sorumluluk, bağımsızlık, özgürlük ve vatanseverlik değerleri ile bağdaşmaktadır. (Özakman,2005: 91)

“(…)Çalıydı, çırpıydı ama evimdi. Anadolu da yoksuldur, çıplaktır, bakımsızdır ama vatanımızdır. Osmanlı Devleti Anadolu’yu sürgün idarecilerin, mültezimlerin, mütegalibelerin, ağaların, cahil hocaların, şeyhlerin in saf ve iz’ana terk etmiş. Halk uyanamamış, hayatı zar-zor sürüklemekle yetinmiş. Onun için şehirlerimiz, topraklarımız böyle.” Cümleleri vatanseverlik değeri ile ilişkili iken, cümlelerin devamında; “Hele şu vartayı atlatalım, el birliği ile Anadolu’yu şenlendirir, halkımızı da uyandırırız.” ifadesi dayanışma değeri ile bağdaşır iken, devamında; “Buraları 40 yıl sonra tanıyamazsın. Vatan artık padişahın mülkü değil ki, herkesin. Bunu anladığı gün halk sabana, kazmaya, çekice, kaleme, başka bir hevesle sarılacaktır.” Cümleleri ise eşitlik değeri ile alakalıdır. (Özakman,2005: 95)

“Haber cephe karargahını kedere boğdu. İsmet Paşa Kurmay Başkanına, ‘Bu kuşak..’ dedi, ‘vatanından başka sevgili bilmemiştir.’ Gözlerini sildi.” Romandaki bu cümleler vatanseverlik değeri duyarlılık değeri ile ilişkilendirilmiştir. (Özakman,2005: 180)

“Hatice adlı Zonguldaklı bir genç kız, Kastamonu hanımlarının bu cömertliğini duyar duymaz, düşünü için o kadar özenle diktirdiği gelinliğini satıp bedeli olan 30 lirayı Kızılay’a bağışladı.” Halkın varını yoğunu vatanına bağışlaması yardımseverlik, dayanışma ve vatanseverlik değerleri ile bağdaşmaktadır. (Özakman,2005: 257)

“Başkomutan, (...) ‘Toprağımızın her karışı, her noktası için kanımızı dökeceğiz. Böylece üstün düşman kuvvetlerini şaşırtarak, yorarak, yıpratarak, ezerek, eriterek, aç bırakarak, sonunda onu, taarruza devam azim ve kudretinden yoksun bir hale getireceğiz. Subay ve erlerinize bu savaş yöntemini çok iyi anlatın.’” Mustafa Kemal’in gerekirse hayatını vatanın kurtuluşu için adanmak gerektiğini, yine vatanın kurtuluşu için mesuliyet alarak azimle çalışmak gerektiğini vurgulaması bağımsızlık, sorumluluk, çalışkanlık ve vatanseverlik değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Özakman,2005: 295-296)

“‘Bu noktaya kolay gelmedik. Öğretmenlerimiz, şairlerimiz, yazarlarımız, uğradığımız felaketin bir daha yaşanmaması için o kara günlerin sebeplerini, nasıl kan ve gözyaşı dökerek kurtulduğumuzu, en doğru, en güzel şekilde anlatacaklardır. Bu vesile ile şehitleri tazimle yadedelim. Kurtuluşa emek vermiş asker sivil, kadın erkek, şehirli köylü, genç yaşlı herkesi minnetle selamlıyorum. Ama şunu belirtmeden geçemeyeceğim. Dünyanın hiçbir kadını, ‘Ben vatanımı kurtarmak için Türk kadınından daha fazla çalıştım’ diyemez.’” Romandaki bu cümlelerde bağımsızlık, özgürlük, saygı, sorumluluk, çalışkanlık ve vatanseverlik değerlerine atıfta bulunulduğu görülmüştür. (Özakman,2005: 679)

Şu Çılgın Türkler romanında sık tekrarlanan bir başka değer ise bağımsızlık olduğu görülmüştür. Romanda bu değer kültürel yozlaşmaya uğramamak, bağımsızlığın önemini anlamak, sömürülmeye karşı gelmek, bağımsızlık için mücadele etmek, egemenliğin başka bir millet veya devletin elinde olmaması alt boyutları ile vurgulanmıştır. Bağımsızlık değerinin geçtiği cümlelere ait örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“‘Mösyö Bouillon, milli yeminimizin özü tam bağımsızlıktır. Yani siyasi, mali, iktisadi, adli, askeri, kısacası her hususta bağımsızlık! Türk milleti kanını tam bağımsızlığı sağlamak için akıtıyor.’” Romandaki bu cümlelerde vatanseverlik, sorumluluk ve bağımsızlık değerleri vurgulanır iken, cümlenin devamında; “(…)‘Yoksa siz aklınızdan kapitülasyonları kaldırmayı mi geçiriyorsunuz?’ Yusuf Kemal Bey, duraksamadan, ‘Evet Mösyö Bouillon.’ dedi. ‘Milli Mücadele toprak için yapılmıyor. Osmanlı topraklarının dörtte üçünü oralardaki halkın iradesine bıraktık. Biz istiklal için mücadele ediyoruz. Büyük Millet Meclisi kapitülasyonların kalktığını görmeden kılıcını kınına koymaz.’” ifadeleri özgürlük, bağımsızlık, vatanseverlik ve sorumluluk değerleri birlikte ele alınmıştır. (Özakman,2005: 136)

“(…) Gençleri çok iyi eğitmek gerekiyor. İstanbul hükümeti de emperyalistler de karşılarında bilinçli bir millet görmek istemiyor, millileşmeyi sulandırmak için hemen faaliyete geçiyor namussuzlar.” Emperyalizme karşı halkın eğitilmesi gerektiğini vurgulayan bu cümleler bilimsellik, sorumluluk ve bağımsızlık değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Özakman,2005: 190)

“Liderler bağımsızlıktan söz etmeye başlamışlar. Gandhi ve Muhammet Ali Cinnah da, Anadolu'ya yardım kampanyası açmışlar.” Bağımsızlık Savaşı'nda diğer devletlerin de Türk halkına destek vermesi dayanışma, yardımseverlik ve bağımsızlık değerleri ile bağdaşmaktadır. (Özakman,2005: 344)

“Ortadoğu'da, Asya'da, Afrika'da emperyalizmin kölesi, tutsağı, ucuz işçisi ve pazarı olan birçok mazlum millet bulunuyordu. Bu zavallı milletler ya içten çökertilerek, ya aldatılarak, ya uyuşturularak, ya işgal edilerek emperyalizmin eline düşmüşlerdi. Sömürülüp durmaktaydılar. Emperyalizmin ne olduğunu yavaş yavaş anlıyor ve uyanıyorlardı. Ama hiçbiri bu çok kollu ejderhadan kurtulabilecek kadar azimli ve güçlü değildi. Bu yüzden Türklerin verdiği Kurtuluş Savaşı'nı imrenerek, heyecan ve dikkatle izliyor, Bouhdiba Efendi gibi onlar da bu savaşın serdarı M. Kemal Paşa'ya büyük hayranlık ve saygı duyuyorlardı.” Romandaki bu cümlelerde sömürülen devletlerin, Mustafa Kemal'in bağımsızlık anlayışından etkilenmesi ve hayranlık duyması bağımsızlık ve saygı değerleri ile bağdaşmaktadır. Paragrafın devamında; “(…) Bu mazlum milletler Milli Mücadele'yi başından beri izledikleri için Yunan ordusunun arkasında duran gücün İngiltere olduğunu iyi bilmekte, bu sebeple Anadolu'nun kalbindeki bu savaşın sonunu kaygı ve ümitle beklemekte, serdar M. Kemal Paşa ile ordusunun başarısı için dua etmekteydiler.” cümlelerinde ise saygı, duyarlılık, özgürlük, bağımsızlık ve dayanışma değerleri birlikte ele alınmıştır. (Özakman,2005: 386)

“M. Kemal Paşa yüzünü buruşturdu: ‘İstanbul'da böyle düşünenler az değil. Bu kafalar için akıllılık, bir büyük devletin sömürgesi ya da uydusu olmak, onlarca yönetilmek, yönlendirilmek. Adamlarda istiklal anlayışı, milli bilinç ve onur yok. İnsan bu anlayışı, bu bilinci, bu onuru içgüdü gibi içinde bulmaz. Bunlar eğitimle ve düşünülerek kazanılır. Bunların eğitiminde ve düşünce dünyalarında bu gibi kavramlar yer almıyor. Neyse. Devam edin hanımefendi.” Tam bağımsızlık anlayışının eğitimle ve akıl ile oturacağını ifade eden cümlelerde bilimsellik, bağımsızlık ve özgürlük değerleri vurgulanmıştır. (Özakman,2005: 411)

“Gazi M. Kemal Paşa, Milli Mücadele'nin amacını çok açık olarak özetlemişti: Türk halkının bütün davası, varlığının, hürriyet ve istiklalinin tanınmasını istemektir.” Özgürlük ve bağımsızlık için Türk milletinin topyekün çabalaması özgürlük, bağımsızlık, dayanışma ve vatanseverlik değerleri ile ilişkilidir. (Özakman,2005: 503)

“Emperyalistlerin donattığı, emperyalizmin yönlendirdiği Yunan ordusu ezilmişti. Türkiye için yepyeni bir dönem başlıyordu. Falih Rıfkı Atay 30 Ağustos zaferi için şöyle yazacaktı: ‘Nemiz varsa, eğer bağımsız bir devlet kurmuşsak, hür vatandaşlar olmuşsak, şerefli insanlar gibi dolaşıyorsak, yurdumuzu Batının pençesinden, vicdanımızı ve düşüncemizi Doğunun pençesinden kurtarmışsak, şu denizlere bizim diye bakıyor, bu topraklarda ana bağrının sıcaklığını duyuyorsak, belki nefes alıyorsak, hepsini, her şeyi 30 Ağustos zaferine borçluyuz.’” Romandaki bu ifadeler bağımsızlık, özgürlük ve vatanseverlik değerlerinin bir örneğidir. (Özakman,2005: 645)

“İstiklal Savaşı, dünyadaki en meşru, en ahlaklı, en haklı, en kutsal savaşlardan biridir. Emperyalizmi ve yamaklarını dize getiren, bir enkazdan yepyeni, çağdaş bir devlet kurmayı başaran atalarınızla gurur duyun, şehit ve gazi atalarınızın onurunu yalancılara çiğnetmeyin. Sevgilerle...” Roman yazarının bu notu vatanseverlik, özgürlük, saygı, sevgi ve bağımsızlık değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (yazarın notu) (Özakman,2005: 688)

“‘Bu siyasetin tersi, istiklalden, vatan toprağından, milletin haklarından ödün vermeye razı olmaktır, iradesizliktir, sahte bir barışla milleti avutup aldatmaktır. Bu ikisi Sivas Kongresi'nde de Amerikan mandasını savunmuşlardı. Hatta Vasıf Bey, 'Mali durumumuz, istiklal sahibi olmaya elverişli değildir' demişti. Ben bu tür olayları olmamış sayarak herkesi istiklal ve milli egemenlik düşüncesi çevresinde toplamaya çalışıyorum. Siyasetimizi sulandırılmalarına izin vermeyin! (...)’” Mustafa Kemal’in hakkı olan bağımsızlıktan ödün vermemesi ve bunun için çabalaması adalet, özgürlük, vatanseverlik, sorumluluk ve bağımsızlık değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Özakman,2005: 526)

Sorumluluk değeri romanda ülkenin geleceği için mesuliyet duyma, vatana hizmet etme, hayatını göreve adanmak, sorumluluklarının farkında olma ve yerine getirme olarak ele alınmıştır. Bu değerin yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda örneklendirilmiştir.

“Yakalanacak olanları zindan, işkence ve idam beklemekteydi. Ama görevli olan ya da payına bir görev düşen namuslu İstanbullular, bu tehlikeleri göze alarak çalışıyorlardı. İstanbul yönetimi ile İngilizler, bu buzdağının ancak su üstüne yansıyan bazı bölümlerinden

haberliyidiler.” Vatan için mesuliyet duyarak, sorumluluklarını yerine getirmek vatanseverlik, sorumluluk ve çalışkanlık değerlerine örnektir. (Özakman,2005: 76)

“Sahra hastanesinin başhekimisi, ağır yaralı olmayan subayların, iyileşene kadar cephe gerisinde kalmak haklarıyken, sargı yerinde ya da hastanede yaralarını sardırıp koşarak cepheye döndüklerini anlattı. Erler de böyle yapmaya başlamıştı.” Yaralı askerlerin hastaneden kaçıp cepheye gitmesi vatanseverlik ve sorumluluk değerleri ile ilişkilidir. (Özakman,2005: 400)

“Başkomutan orduya ve millete bir beyanname yayımlayarak göreve başladığını bildirdi. Düşmanı anayurdun 'harim-i ismetinde (temiz kucağında) boğacağına söz verdi. Bu çok büyük bir sözdü!” Mustafa Kemal’in vatani bulunduğu durumdan kurtarmak için sorumluluk alması ve kararlı olması özgürlük, bağımsızlık, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ile bağdaşmaktadır. (Özakman,2005: 244)

Romanda dayanışma değerine ülkenin kurtuluşu için seferber olmak, işbirliği yapmak ve milli birlik şuuruna sahip olmak gibi alt boyutlarla ele alınmıştır. Bu değer yer aldığı cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

“Tarih Türkü ateşle imtihan ediyor. Bu imtihandan, yalnız erkeklerimizin cesareti ile başarılı çıkamayız. Artık biz kadınlar da bu ateşe yüzümüzü çevirmek, ellerimizi uzatmak zorundayız. Ordumuzun hepimize ihtiyacı var..” Vatanın kurtuluşu için halkın seferber olması gerektiğini vurgulayan bu ifadelerde vatanseverlik, sorumluluk ve dayanışma değerleri vurgulanmıştır. (Özakman,2005: 50)

“Cephede Sünni, Alevi, Türk, Kürt, Çerkez, Abaza, Tatar, Boş hak, Laz, Pomak, Arap, kısacası bütün Anadolulular birlikte kan dökerlerken, işgal altında olmayan bütün şehirlerde de mitingler yapılıyor, camilerde toplanılıp zafer için dua ediliyor, mevlit okunuyor, aşiret ve derneklerden Meclis Başkanlığına her gün orduyu destekleyen telgraflar yağıyordu.” Romandaki bu cümlelerde dayanışma değeri yine vatanseverlik ve sorumluluk değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Özakman,2005: 448)

“(…) Kastamonu Milli Mücadele'yi insanca, malca, paraca sürekli desteklemişti. Daha da destekleyecekti. ‘Hay hay’ sesleri yükseldi. Üç genç kız saflar arasında tepsileri dolaştırmaya başladı. Kadınlar küpelerini, bileziklerini, taşlı yüzüklerini, boyunlarındaki takıları, para keselerini tepsie bırakmaya başladılar.” Milli Mücadele’de halkın kadın-

erkek fark etmeksizin birlik olması vatanseverlik ve dayanışma değerleri ile ilişkilendirilmiştir. Aynı zamanda kadınların değerli takılarını orduya bağışlaması yardımseverlik değeri ile ilgilidir. (Özakman,2005: 256-257)

“(…) Türklerin emperyalizme karşı silaha sarılmalarından beri ilk iki isme Fransız sömürgesi Tunus'ta, M. Kemal Paşa'nın ismi de eklenmişti. Tüm Magrip'te halk ozanları M. Kemal için heyecanlı türküler yakıyorlardı. Dergiyi karıştırıp aradığı sayfayı buldu. M. Kemal Paşa'nın çok güzel bir resmi vardı. Resmi özenle kesti, odanın baş duvarında asılı küçük halıya iğneledi. Sevgiyle baktı.” Bütün dünyanın bağımsızlık savaşında Türk halkının yanında olması ve Başkomutan Mustafa Kemal'e karşı hürmet etmesi bağımsızlık, dayanışma, saygı ve sevgi değerlerinin bir örneğidir. (Özakman,2005: 385-386)

“‘Bu imparatorluk ve sömürge aydınları üç yıldan beri kurtuluş ümidimizi kırmaya, tarihimizi ve milletimizi aşağılamaya, istiklal fikrini öldürmeye çalışıyorlar. Artık yeter!’ (...)Edebiyat Fakültesi öğrencileri bu heyecanlı toplantının sonunda, 'istiklal ve milliyet duygularına yabancı ve saldırgan' beş hoca üniversiteden ayrıluncaya kadar dersleri boykot etmeye karar verdiler. Kısa zamanda Hukuk, Fen, Tıp, Eczacılık, Dış Fakülteleri ile Mülkiye ve öteki bütün yüksekokulların katılacakları büyük 'Darülfünun grevi' başladı.” Üniversiteli öğrencilerin ve öğretmenlerin ülkenin bulunduğu kötü duruma duyarlı olması, bu duruma karşı gelmeleri ve özgürlük ve bağımsızlık istemeleri özgürlük, bağımsızlık, vatanseverlik, duyarlılık ve dayanışma değerleri ile ilişkilidir. (Özakman,2005: 545)

Bir başka değer olan duyarlılık romanda daha çok vatani ilgilendiren konulara karşı duyarlı olmak, çevresindeki olay ve kişilere karşı duyarlı olmak, yapılan kötülüklerden rahatsız olmak ve vicdanlı olmak alt boyutları ile vurgulanmıştır. Duyarlılık değerinin geçtiği cümlelere örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“Onca kaygı, korku, karabasan dolu günlerden sonra bu inanılmaz aşamaya gelinmiş olması Halide Edip Hanım'ın içini kamaştırmıştı. Komutanları gözden geçirdi. Hepsi çok sakindi. Coşkusunu paylaşacak birini aradı. Genç yaver Muzafer Kılıç ile göz göze gelince, aradığı yoldaşı bulduğunu anladı. İki tutuklu gözyaşlarını bıraktılar.” (Özakman,2005: 460)

“Teğmen Şevket Efendi'nin güncesinden: ‘Uşak'tan geçiyoruz. Şehrin girişinde, Sakarya Savaşı'nda şehit olan Yüzbaşı Basri Bey'in annesi oğlunu arıyordu. Bana da 'Basrim nerede?' diye sordu. Sendeledim. Sarardım. Doğruyu söyleyemedim, Arkadaki

alayda' dedim. Kadıncağz sevinç içinde geriye yürüdü. Hepimiz ağladık. Bir anneyi böyle bir yalanla oyaladığım için kendimi hiç bağışlamadım.'” (Özakman,2005: 654)

“Bekir Sami Bey pencereden istasyona bakıyordu hâlâ. Bir asker, kucağında küçük bir çocukla vagondan aşağı atladi. Çocuğu yerde bekleyen askerin kollarına bıraktı, bir başka yaralıyı getirmek için tekrar vagona girdi. Bekir Sami Bey, birden gözlerinin dolmasına engel olamadı. Çocuk sandığı şeyin, iki bacağı da kökünden kesilmiş genç bir subay olduğunu fark etmişti.” (Özakman,2005: 71)

Şu Çılgın Türkler romanında saygı değeri hürmet etme, millete duyulan saygı, hayranlık duyma, askere duyulan saygı, bayrağa saygı ve emeğe saygı olarak ele alınmıştır. Aşağıda saygı değerinin atıfta bulunduğu cümlelere örnekler sıralanmıştır.

“Subaylar Başkomutan'ın arabası görünmez olana kadar gözlerini bile kırpmadan selam durdular.” (Özakman,2005: 400)

“(dipnot17) (...) F. Altay diyor ki: ‘Bugünün saygıdeğer şehitleri için Eğret (Anıtkaya) yakınında bir anıt yaptırđım. Köylüler her yıldönümü günü orada toplanarak dua ederler.’” (Özakman,2005: 631)

“Çok neşeliydiler. Daldan dala atlıyorlar ama söz dönüp dolaşıp Sakarya Savaşı'na geliyordu. Başkomutan, “Bu savaşta subay, astsubay ve erlerin katlandıkları fedakârlık ve gösterdikleri çaba, insan gücünün üstündedir” dedi, gazileri övdü. 107” cümlelerinde Mustafa Kemal'in gazilere karşı hürmet etmesi saygı değeri ile alakalı iken, aynı zamanda askerlerin vatanın kurtuluşu için katkıların ifade edilmesi çalışkanlık, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ile bağlantılıdır.

“(dipnot107) (...)‘...Dünyanın hiçbir ordusunda yüreğı sizinkinden daha temiz ve sağlam bir askere rastgelmemiştir. Her zaferin mayası sendedir. Her zaferin en büyük payı senindir.’” (Özakman,2005: 487)

“Hava kararana kadar Belkahve'de kaldılar. Nif'e (yeni adı Kemal Paşa) döndüler. Tek katlı bir ev M. Kemal Paşa için hazırlanmıştı. Paşa'yı girişteki sofada beyaz başörtülü kadınlar karşıladılar. Hayal gibiydiler. Diz çöktüler, sarılıp dizlerinden öptüler, başörtülerinin ucuyla çizmelerinin tozunu alıp sürme gibi gözlerine sürdüler. Gözlerinden minnet yaşları akarak kalktılar, el bağladılar.” Halkın Başkomutana hürmet göstermesi ve hayranlık duyması saygı ve duyarlılık değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Özakman,2005: 662)

“Karşıyakalıların M. Kemal Paşa için hazırladıkları evin onu, bahçesi, beyaz başörtülü, maşlahlı her yaştan kadınlar ve fesi atıp kalpak giymiş erkeklerle doluydu. Paşa'yı görenler ağlamaya başladılar. Birkaç basamakla çıkılan mermer girişin üzerine bir Yunan bayrağı serilmişti. Paşa sordu: ‘Bu niçin?’ Heyecan içinde açıkladılar: ‘Kral kalacağı eve, bizim bayrağımızı çiğneyerek girmişti.’ ‘Ne olur Paşam, siz de onun gibi yapın!’ ‘Öcümüzü alın!’ Bir kadın gözlerinden yaş inerek, ‘Lütfen’ diye yalvardı. Kralın kaba davranışı kadınları çok kırmış olmalıydı. M. Kemal Paşa, ‘Sizi anlıyorum...’ dedi, ‘...ama o bir milletin timsalini çiğnemekle hata etmiş. Ben o hatayı tekrar edemem.’ Muzaffer'e döndü: ‘Kaldır çocuk.’ Muzaffer bayrağı topladı. Bu görgü farkı zarif Karşıyaka hanımlarını büsbütün ağlattı.” Mustafa Kemal’in bir ülkenin bağımsızlık simgesi olan bayrağına saygı duyması saygı değeri; Aynı zamanda Yunanlıların yaptığı yanlış Başkomutan’ın yapmaması dürüstlük değeri; Halkın Başkomutanın bu davranışından etkilenmesi duyarlılık değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Özakman,2005: 666)

Özgürlük değeri ise romanda daha çok düşünce özgürlüğü, siyasi özgürlük, dilediği gibi yaşamak ve cesurca hareket etmek alt boyutları ile ele alınmıştır. Bu değer yer aldığı cümle ve ifadeler aşağıda örneklendirilmiştir.

“‘Bir romanda yaşadığımı düşünüyordum. Yanılmışım. Böyle roman olur mu? Bağımsızlığı ve özgürlüğü için mücadele eden bir halkın destanı bu.’” ifadelerinde ise bağımsızlık, özgürlük ve vatanseverlik değerleri ele alınmıştır. (Özakman,2005: 92)

“‘(...)Ben de bunun üzerine göreve devam ettim. Bin zorlukla Meclis'i toplamayı başardık. Meclis büyüklüğüne yakışır bir azimle dava ya sahip çıktı ve uygar dünyadan çok basit bir şey istedi: Hür ve bağımsız yaşamak. Doğru mu?’” Başkomutanın bu cümleleri bağımsızlık ve özgürlük değerleri ile ilişkili iken, cümlenin devamında;

“‘Doğru.’ M. Kemal Paşa, ‘Ben askerim.’ dedi, ‘savaşın ne olduğunu hepinizden iyi bilirim. Zorunlu değilse savaş cinayettir. Ben de elbette barıştan yanayım. Çünkü yüzlerce yıllık yaralarımızı ancak barışta sarabiliriz. Ama galip devletler, hür ve bağımsız yaşama hakkımızı kabul etmiyorlar. Kabul edeceklerini gösteren en ufak bir belirti de yok.’” İfadeleri ise barıştan yana olduğunu ancak vatanın bağımsızlık ve özgürlüğünün tehdit altında olduğunu ifade etmesi barı, bağımsızlık ve özgürlük değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Özakman,2005: 70)

“Savaş ve yenilgi acıları içinde büyüdüünüz. İşgal altındaki okullarınızdan, evlerinizden kaçtınız, milletinizin kurtuluş mücadelesine katılmak için binbir zorluk içinde Ankara'ya geldiniz. Burada yorucu bir eğitimden geçtiniz. Ne çocukluğunuzu bildiniz, ne gençliğinizi yaşadınız. Birkaç gün sonra da çok sert bir savaşa katılacak, gerekirse canınızı feda edeceksiniz.” Romandaki bu cümlelerde askerlerin hayatını vatanın kurtuluşu için adaması vatanseverlik, sorumluluk ve bağımsızlık değerleri ile ilişkili iken, cümlelerin devamında;

“Biliniz ki gelecek nesiller bu fedakârlıklar sayesinde, medeni alemde, eşit haklara sahip, bağımsız bir milletin, fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür çocukları olarak yaşayacaklar. Size söz veriyorum!” cümleleri eşitlik ve özgürlük değerlerinin birer örneğidir. (Özakman,2005: 264)

Romandaki “Meclis kurtuluş için kesin kararlı ve tam bir birlik halinde.” cümlesi dayanışma, vatanseverlik ve bağımsızlık değerleri ile ilişkili iken, devamında; “Ama tabii çeşitli eğilimler var. Başlıcaları, ilericiler, muhafazakarlar, solcular ve fanatik İttihatçılar. Tartışma eksik değil. Belki de dünyanın en özgür meclisiyiz.” ifadeleri özgürlük değeri; “Paşa, dağınıklığı gidermek ve muhalefete karşı dayanışma içinde olmak için ilericilerle bir grup kurmayı düşünüyor.” cümleleri ise adalet değeri ile bağlantılıdır. (Özakman,2005: 104)

Romanda vurgulanan bir başka değer ise çalışkanlık değeridir. Bu değer Şu Çılgın Türkler romanında katkı sağlamak, amacına ulaşmak için çabalamak, pes etmemek ve çok çalışmak olarak ifade edilmiştir. Bu değerın atıfta bulunduğı cümlelerin bazıları şunlardır:

“Çalışkan İnebolu sızlanmadı, yakınmadı, kimseden yardım da istemedi. Sabahleyin yaralarını sarmaya koyuldu. Evleri yıkılmış, yanmış ailelere daha geceden komşular sahip çıkmışlardı.” Bu cümleler çalışkanlık değeri dayanışma değeri ile birlikte kullanılmıştır. (Özakman,2005: 130)

“İsmet Paşa, ‘Mevzileri bir an önce hazırlamak için çevre halkından yardım istedik..’ diye bilgi verdi, ‘kazmasını, küreğini ve çocuğunu alan geldi. İşçi taburları kurduk. Tarlada çalışır gibi canla başla siper kazıyor, yol açıyor, yorgun orduya yardım ediyorlar. Gördüğün gibi çoğı da kadın. Kadınlarımızın hakkını nasıl ödeyeceğız, bilmem.’” Vatandaşların askerlere yardım etmesi, canla başla çalışmaları vatanseverlik, yardımseverlik, dayanışma ve çalışkanlık değerlerinin birer örneğidir. (Özakman,2005: 217)

Bir başka değer olan yardımseverlik romanda yardıma ihtiyacı olan birine destek olma, mal varlığını vatani için harcama, vatana ve vatandaşıa yardımda bulunma ve dayanışma içerisinde olma gibi alt boyutlarıyla ele alınmıştır. Aşağıda yardımseverlik değerinin bulunduğu cümleler örneklendirilmiştir.

“Sabah İstanbullular, Kızılay'ın çağrısına uyarak para yardımı yapmak üzere gazetelerde sıraya girdi. İleri gazetesinin dar idarehanesine sığmayanların büyük kısmı, dışarıda kalmıştı. (...) İçerde, daha afyonu patlamamış olan huysuz idare memuru, bir deftere, söylene söylene, bağış yapanın adını ve bağış miktarını yazıyordu. (...) Sırada, küçük, cılız bir oğlan vardı. Bir önceki bağışçının çocuğu sanan memur, öfkeyle, yürüyüp yol vermesi için işaret etti. Ama çocuk yürümedi, büyük bir ciddiyetle, bütün servetini çıplak masanın üzerine bıraktı: ‘Hasan, 5 kuruş.’ Suratsız idare memurunun birdenbire gözleri doldu. Ağladığını göstermemek için yüzünü, kocaman mendilinin arkasına saklayarak gürültü ile burnunu sildi.” Romandaki bu ifadelerde vatanseverlik, dayanışma, duyarlılık ve yardımseverlik değerleri ilişkilendirilmiştir. (Özakman,2005: 47)

“M. Kemal Paşa, ‘Beyler...’ dedi, ‘...tamamen çaresiz değiliz. Hindistan Müslümanlarının yolladığı 600.000 lira bankada duruyor. Hiç dokunmadım. Kimseye de dokundurtmadım. Bu parayı Maliye Bakanlığı emrine vereceğim. İlk ihtiyaçları karşılar.” Hindistan’ın Türk halkına yardımda bulunması yardımseverlik ve dayanışma değerleri ile bağdaşmaktadır. Aynı zamanda Başkomutanın Hindistan’dan gelen bu paraya dokunmaması zor günler için biriktirmesi tasarruf ve dürüstlük değerleri ile ilgilidir. (Özakman,2005: 590)

“Nesrin akşam dayısından, laf arasında, hayranı olduğu Halide Edip Hanım'ın Eskişehir hastanesine gönüllü hastabakıcı olarak gideceğini öğrenince, kararını vermiş, ertesi günü Sağlık Bakanlığı'na başvurmuştu.

İlgili müdür tel gözlüklü Dr. Kamil Bey'di. Nesrin'i dinleyen Kamil Bey şefkatle, ‘Bu savaş, bugüne kadar yaptığımız hiçbir savaşıa benzemiyor.’ dedi, ‘milletçe savaşıyoruz ve uyanıyoruz. Kalemi, silahı, kağınsı, yüreği ile hayata karışan kadını bir daha kimse eve hapsedemez. Senin gibi öncüler sayesinde bambaşıka, yepyeni bir Türkiye kuruluyor. Ortaçağdan çıkıyoruz. Verdiğin karar için seni kutlarım. Ama kızcağızım, hastabakıcılık çetin iş. Bu ayın sonunda burada Çocuk Esirgeme Kurumu faaliyete geçecek. Kimsesiz çocuklarımıza sahip çıkacağız. Hazırlıklar bitti. Senden orada yararlanalım.” Roman

kahramanının gönüllü olarak vatanına yardım etmek istemesi vatanseverlik, yardımseverlik ve dayanışma değerleri ile bağdaştırılmıştır. (Özakman,2005: 136-137)

“‘Böyle düşünenler herhalde pek çok ki bizde bu hayırlı, güzel meslek oluşmamış. Diyelim ki hemşirelik gereği yapılan şeyler dince bir kusur. Ama biri bir insanın, bir milletin iyiliği, huzuru, yararı, hayrı için biraz kusur işlese, ne olur? Yüce Allah bunun bir özveri olduğunu takdir edemez mi? Böyle incelikleri kavramaktan uzak, olgun bir insandan daha mı katı? Bu güzel davranışı, bencillikten daha değerli, daha insanca, daha Müslümanca saymaz mı?’” Toplumun, bireysel çıkarların önünde olduğunu ifaden eden bu cümlelerde vatanseverlik değeri ile ilgilidir. Aynı zamanda roman kahramanının vatanına ve vatandaşına yardım etmek istemesi yardımseverlik ve dayanışma değerleri ile bağdaşmaktadır. (Özakman,2005: 437-438)

Adalet değeri ise Şu Çılgın Türkler romanında kanunlara uygun davranmak, adil olmak ve adil kararlar vermek, yasa çıkarma yetkisinin olması, herkese eşit davranmak, haksızlıkları gidermeye çalışmak, adalet dağıtmakta tarafsız olmak, adaletle hükmetmek olarak ele alınmıştır. Aşağıda adalet değerinin bulunduğu cümlelere örnekler sıralanmıştır.

“(...) Bu ilkel mevzuatta hiçbir işçi hakkı yer almamaktaydı. Yeni tasarı ile yükümlülük kaldırılıyor, çocukların madenlerde çalışması yasaklanıyor, sağlık, kaza, tazminat, ücretsiz tedavi, temizlik, en az ücret, sekiz saat çalışma süresi gibi genel haklar ilk kez düzenleniyordu. Adalet Bakanı Refik Şevket İnce, İktisat Bakanı Celal Bayar ve bazı milletvekillerinin yaptıkları konuşmalardan sonra tasarı oylanıp kabul edildi, yasalaştı.” (Özakman,2005: 471)

“Bir Jandarma eri Konya hükümet konağının geniş bir oda sınıf kapısına 'İstiklal Mahkemesi' tabelasını yerleştirirken, bir başka jandarma eri de odanın baş duvarına 'İstiklal Mahkemesi mücahedesinde (savaşında) yalnız Allah'tan korkar' yazısını astı.” (Özakman,2005: 256)

“‘Bizi yaşatmamak isteyenlere karşı, yaşamak hakkımızı savunmak üzere toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, burada, Ankara'da açıldı.’” Romandaki bu ifadeler adalet değeri ile; “Bugün Ankara, milli Türkiye'nin milli eğitimini kuracak olan Öğretmenler Kongresi'ne de sahne olmakla iftihar duymaktadır. Derin bir idari ihmalin devlet varlığında açtığı yaraları sarmak için en büyük çalışmayı hiç şüphesiz eğitim için yapmamız gerekiyor.” ifadeleri bilimsellik değeri ile; “Şimdi maddi ve manevi bütün güç

kaynaklarımızı düşmanlara karşı kullanıyoruz. Ancak bu savaş günlerinde bile dikkat ve özenle işlenip çizilmiş bir milli eğitim programı yapmaya emek sarf etmeliyiz.” ifadeleri bilimsellik, çalışkanlık ve sorumluluk değerleri; “Milli eğitim programı derken, hurafelerden, yabancı fikirlerden doğudan ve batıdan gelebilen bütün tesirlerden uzak, tarihi ve milli seciyemize uygun bir kültürü kastediyorum..” Bağımsız, akılcı bir kültür ve eğitimin olmasının gerekliliğini vurgulayan bu ifadelerde ise bilimsellik ve bağımsızlık değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Özakman,2005: 183-184)

“(…) (dipnot39) (...) Meclis'in kendi üyeleri arasından seçeceği 3 milletvekilinden oluşan İstiklal Mahkemeleri adı verilen özel mahkemeler bakacaktı. Bu mahkemelerin kurulmasındaki amaç, hızlı çalışmasını ve mahkemenin yerel etkilerden bağımsız karar vermesini sağlamak, Milli Mücadele ülkülerini korumaktı. Yetkileri zamanla vatana ihanet, casusluk, bozgunculuk, isyan, yolsuzluk konularına bakacak şekilde genişletildi. Mahkeme, polis, jandarma ve savcıların hazırladığı ilk soruşturma dosyalarına dayanarak yargılıyor, tanık dinliyor, gerekirse yüzleştirmeye başvuru yordu. Sanığa mutlaka savunma hakkı tanınıyordu.” Romandaki bu cümle ve ifadeler adalet değeri eşitlik, vatanseverlik ve bağımsızlık değerleri ile birlikte vurgulanmıştır. (Özakman,2005: 256)

“İstiklal Mahkemeleri bu nitelikleri ile namuslu, yurtsever halk için bir güvence, halkçı tutumuyla gelecek için de bir ümitti. Buna karşılık bozguncular, casuslar, hainler, bölücüler, işbirlikçiler, isyancılar, gericiler, din tüccarları ve aktörleri içinse elbette ciddi bir tehlikeydi. Bu safta olanların düşüncelerini paylaşanlar, uzun yıllar sonra da bu ihtilal mahkemelerinin aleyhinde konuşacak, haklı çıkabilmek hırsıyla yalan söylemekten çekinmeyeceklerdi.” İstiklal Mahkemelerinin kurulması adalet değeri ile ilişkilidir. Aynı zamanda İstiklal Mahkemeleri'nin yurtsever ve namuslu olması dürüstlük ve vatanseverlik değerleri ile bağdaşmaktadır. (Özakman,2005: 256)

“‘Efendiler! Hissiyata kapılmayın. Köylerde erkek kalmadı. Bir kadın üç-dört eve bakıyor, aile reisi oldu. Artık kadınların da seçme ve seçilme haklarını kabul etmek durumundayız.’ Biri haykırdı: ‘Feministliğinizi tebrik ederim.’ ‘İnsanlığımı tebrik ediniz.’ Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi adalet ve eşitlik değerleri ile ilişkilendirilmiştir. (Özakman,2005: 520)

Şu Çılgın Türkler romanında dürüstlük değeri ise sözünde durma, emaneti koruma, doğruluktan yana olma, düşüncelerini açıkça ifade etme, mert ve namuslu olma gibi alt

boyutlarıyla ifade edilmiştir. Dürüstlük değerinin atıfta bulunduğu cümle ve ifadeler aşağıda örneklendirilmiştir.

“Biri bu romanın esas aldığı, sağlıklı ve dürüst belgelere dayalı, hepimize gurur veren gerçek tarih... Öteki Cumhuriyet'i yıkmak için çabalayanların uydurdukları, yalanlarla dolanlarla dolu, sahte tarih.” (Özakman,2005: 688) (yazarın notu)

“Yalanın yoldaşı ve savunucusu olmayın.” (yazarın notu) (Özakman,2005: 688)

“‘Yüzbaşı Faruk, İstanbul. Beni emretmişsiniz.’ Uzun boylu, kumral, yakışıklı, biraz bıçkın havalı bir subaydı. Nazır önündeki bir yazıya bakarak, yumuşak bir sesle, ‘Oğlum. dedi, dün akşam Beyoğlu'nda, İngiliz İnzibat Subayı Teğmen Milleri, emre rağmen selamlamamışsın. Doğru mu?’, ‘Evet efendim, doğru.’ Nazır, dürüst subaya babacanca yol gösterdi: ‘Herhalde görmediğin için selamlamadın, değil mi çocuğum?’(...) ‘Balkan Savaşı'nda teğmendim, Çanakkale'de üsteğmen, Suriye cephesinde yüzbaşı oldum. Ben bu rütbeleri tek başıma savaşıarak almadım. Her rütbemde binlerce şehidin ve gazine hakları var. Onların hakkını korumak namus borcumdur. Beni affedin, özür dileyemem.’

Harbiye Nazırı bozuldu: ‘Anlamadın galiba. Harbiye Nazırı olarak emrediyorum.’

Yüzbaşı sükunetle, ‘Anladım efendim’ dedi, apoletlerini bir hamlede söküp nazırın masasına bıraktı; ‘Artık emrinizi dinlemek zorunda değilim!’ Selam vermeden dönüp kapıya yürüdü. Oturan subayların, İstanbul'u tutan birkaçı dışında, hepsi saygıyla ayağa fırladı. Hepsinin rütbesi yüzbaşından daha büyüktü. Gözleri dolarak, yüzbaşıya selam durdular.” Romandaki bu olayda askerin dürüst bir tavır sergilemesi ve bu davranışıyla saygı uyandırması dürüstlük ve saygı değeri ile ilişkili iken; askerin bu davranışının diğerlerini duygulandırması duyarlılık değeri ile ilgilidir. (Özakman,2005: 57-58)

“(...) Bozkurt zorlukla, ‘Reşat Bey az önce intihar etti efendim...’ dedi, ‘...size bir açıklama bırakmış. Peki, okuyorum: Yarım saat içinde size o mevzii almak için söz verdiğim halde sözümü yapamamış olduğumdan dolayı yaşayamam.’ Üsteğmen Başkomutan'ın teselli edici sözlerini ağlayarak dinledi.” Roman kahramanının verdiği sözü tutamamasından dolayı canına kıyması dürüstlük değeri ile ilgili iken, cümlenin devamında Mustafa Kemal'in bu durumdan üzüntü duyması duyarlılık değeri ile bağlantılıdır. (Özakman,2005: 623)

Romanda vurgulanan sevgi değeri ise daha çok askere duyulan sevgi, karşı cinse duyulan tutku olarak ele alınmıştır. Aşağıda sevgi değerinin atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları verilmiştir.

“(...) Nesrin elini de uzattı ama artık tren iyice hızlanmıştı, ancak parmak uçları birbirine değdi. Gittikçe geride kalmaktaydı. Yalnız kendinin duyabileceği bir inilti ile ‘...çünkü sizi seviyorum’ dedi.” (Özakman,2005: 362-363)

“Sonra piyanonun başına geçti. Parmaklarını tuşlarda dolaştırdı, rast makamında karar kıldı ve Paşasının gözlerine bakarak Dede Efendi'nin yürüksemai şarkısını söylemeye başladı. Sevginin güzelleştirdiği kısık bir sesi vardı: Yüzündür cihanı münevver eden sergi/ Fedadır yoluna bu can ve ten/ Seninçin yandığım nedendir neden/ Senden midir, benden midir dilden midir, bilmem ah.” Müzikteki estetik güzelliği ifade eden cümlelerde sevgi ve estetik değeri birlikte kullanılmıştır. (Özakman,2005: 501)

Bir başka vurgulanan değer olan eşitlik, romanda sıklıkla toplumsal haklar bakımından kişisel haklar bakımından bir ayrımın bulunmaması, kadın-erkek eşitliği, kadınların ülke yönetiminde söz sahibi olması, Milli Mücadele’ye kadınların da erkekler kadar katkı sağlamaları olarak vurgulanmıştır. Eşitlik değerine ait romanda yer alan cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

“‘Bu vatan yalnız erkeklerin değil ki efendim. Mutlaka benim de payıma düşen bir görev vardır. Kağrı süremem ama hastabakıcılık yapabilirim, asker için dikiş dikebilirim, kimsesiz çocuklara bakabilirim.’” Milli Mücadele’de erkekler kadar sorumluluk almak isteyen kadınlardan bahseden bu cümlelerde eşitlik, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ele alınır iken, paragrafın devamında;

“Y. Kadri heyecanlandı. Bu yepyeni bir sestir. Sessizce kağrıları yeden kavruk köylülere, konuşa konuşa yürüyen doktorlara, eczacılara, subaylara, kocalarını yalnız bırakmamak için göç yoluna düşmüş şehirli kadınlara baktı, deniz okulu öğrencilerini, İneboluluları düşündü, içi dolup taşıtı.” ifadeleri yardımseverlik, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri;

“Uzun bir sessizlikten sonra M. Kemal Paşa, ‘Yarınki Kongreye birkaç kadın öğretmen de katılacak...’ dedi, ‘...bunu duyan bazı milletvekilleri karşı çıktılar. Şu zavallı kafaya bak! Bu çağ dışı, dünyaya kapalı, alaturka, ilkel kafalar yüzünden bugün bu

haldeyiz. Başka yolu yok, kendimizi yenilemek, ilerlemek, günümüz uygarlığına ayak uydurmak, onlarla eşit duruma gelmek, bunu sağlamak için de bu donmuş, durmuş, uyuşmuş kafaları değiştirmek zorundayız. Yoksa bugün kurtulsak bile, yarın yine ayak altında kalırız, kurbanlık koça döneriz, yem oluruz, yine rahat rahat sömürürler, bugün yaptıramadıklarını ilerde yine yaptırmaya çalışırlar, yine bir sürü işbirlikçi bulurlar. Uğrunda birçok çocuğumuz gibi Nazım'ın da canını verdiği bu büyük mücadele, boşa gitmiş bir gayret olur.” Bağımsızlık Savaşı’nda tam bağımsızlığı sağlayabilmek ve diğer toplumlarla eşit hale gelebilmek için çağdaşlaşmak, bilimsel düşünmek, bilimsel bilgiyi kullanmak, toplumu eğitim ile kalkındırmak gerektiğini vurgulayan bu ifadelerde bağımsızlık, eşitlik, özgürlük ve bilimsellik değerleri ele alınmıştır. (Özakman,2005: 180-181)

“Halkevleri ve Millet Mektepleri açılmış, üniversite reformu yapılmış, çağdaş yasalar yürürlüğe girmiştir. Yeni devlet kadınlara olan borcunu ödemiş, kadınlar, erkeklerle eşit haklara kavuşmuştur.” Romandaki bu ifadelerde eşitlik değeri adalet ve bilimsellik değerleri ile birlikte ele alınmıştır. (Özakman,2005: 682)

Bilimsellik değeri Şu Çılgın Türkler romanında eğitimde bilime önem verilmesi, Vatanın geleceği için iyi bir vatandaş yetiştirecek olan eğitimin öneminin vurgulanması, akıl ve bilime uygun bir eğitimin gerekliliği olarak ifade edilmiştir. Aşağıda bilimsellik değerinin atıfta bulunduğu cümleler örneklendirilmiştir.

“Avrupalı siyasetçilerin bencil ve acımasız oldukları doğru. Her soruna kendi çıkarları açısından ve kendi ölçülerıyla bakıyorlar. Gerçeği araştırmak zahmetine de girmiyorlar. Ama Avrupa uygarlığını bu siyasetçiler değil, Avrupa'nın sanatı, bilimi, düşünce hayatı ve tekniği temsil eder. Avrupa siyasetçileriyle Avrupa uygarlığını birbirine karıştırmamalıyız. Papaza kızıp oruç bozulmaz. Türklerin yüzü Orta Asya'dan beri batıya dönüktür.” (Özakman,2005: 157-158)

“Anadolu'yu yüzlerce yıl, yalnız canına ve malına ihtiyacın olduğu zaman hatırlarsan, bunun dışında kaderine terk ve cehalete teslim edersen, sonuç tabii böyle olur. İnsanlarımızı okutmamış, bilinçlendirmemiş, kafalarını ve yüreklerini milli bir terbiyeden geçirmemiştir ki. Cami okullarında ve medreselerde, ne tarih, coğrafya dersi verilir, ne de vatan, millet nedir öğretilir. Bu yüzden iki yıldan beri düşman kadar, cahil, gafil ve hainlerle de uğraşıyoruz. Komutanlar bu sefer çok dikkatli olsunlar, bozgunculara fırsat

verilmesin.’” Vatanın geleceği için eğitimde bilime önem verilmesi gerektiğinin vurgulandığı bu cümlelerde bilimsellik ve vatanseverlik değerleri birlikte kullanılmıştır. (Özakman,2005: 216)

“(…) yalnız köylerde değil ki, şehirlerde de hayli çürük var. Hele İstanbul yönetimi çürük dolu. Çürümeyi durdurup yok edecek tek çare eğitimidir. Ama şimdiki gibi yetersiz, ilkel, ezberci, kadercı, çağdışı medrese, cami eğitimi değil, sahici eğitim. Çocuklarımızı iyi insan, iyi yurttaş yapacak gerçek bir millet eğitimi. Ankara hükümeti bunu yapmazsa, bizi yine Osmanlı’nın akıbetine mahkûm etmiş olur. Bunca acı da boşa gider.” Vatanın geleceği için iyi bir vatandaş yetiştirecek olan eğitimin öneminin vurgulanması vatanseverlik ve bilimsellik değerinin bir örneğidir. (Özakman,2005: 340)

“(…) 3 Mart 1924, Halifelik ve Din İşleri Bakanlığı kaldırıldı, Tevhid Tedrisat (eğitimin birleştirilmesi) yasası kabul edildi, Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu.

Bu çok önemli iki devrimi, çağın gereklerine uygun 'yeni insan yetiştirmeyi, akıla ve bilime öncelik vermeyi, Anadolu aydınlanmasını gerçekleştirmeyi amaçlayan devrimler izleyecektir. Maddi kalkınma ile sosyal, kültürel kalkınma da birlikte yürütülür.” Romandaki bu bölümde Tevhid-i Tedrisat Kanunun kabul edilmesinden bahsedilmiştir. Aynı zamanda bu ifadelerde bilimsellik, özgürlük ve vatanseverlik değerleri birlikte kullanılmıştır. (Özakman,2005: 682)

Barış değeri ise Şu Çılgın Türkler romanında toplumsal barış, savaşa karşı olmak, bağışlayıcı olmak gibi alt boyutlarıyla ele alınmıştır. Bu değerın yer aldığı cümlelere örnekler aşağıda belirtilmiştir.

“‘Efendiler!

Biz haklarımızı barış yoluyla sağlamak için her yola başvurduk. Bu hususta hiç kusur etmedik. Fakat bizim iyi niyetimizi ve ciddiliğimizi medeniyet aleminden gizlediler. Ancak ilkel kavimlere tatbik edilebilir muamele ile, birtakım çocukça, manasız tehditlerle karşıladılar. (...)

Bütün cihanın bilmesi lazımdır ki Türk halkı, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun hükümeti, uşak muamelesine tahammül edemez. Her medeni millet ve hükümet gibi varlığının, hürriyet ve istiklalinin tanınması talebinde kesin olarak ısrar etmektedir. Ve bütün davası da bundan ibarettir... Yüksek heyetinizin başkanı olarak beyan ederim ki biz

savaş değil, barış istiyoruz. Eğer Yunan ordusunun bizi, bu meşru, bu haklı davamızdan vazgeçirebileceği düşünülüyorsa, bu mümkün değildir. Efendiler!

Ordumuz, vatanımızda bir tek düşman eri bırakmayıncaya kadar takip ve taarruzuna devam edecektir.’’ Türk halkının savaşmasının nedenini açıklayan bu paragraf bağımsızlık özgürlük, vatanseverlik ve barış değerlerini içermektedir.(Özakman,2005: 503)

“‘Bey'e ve size, sessiz sedasız savaşa hazırlanan ordumuzu göstereceğim. Milletinin insanca yaşaması için ölmeye hazır iki yüz bin asker göreceksiniz. Savaşmak istemiyoruz. Ama büyük devletler, yalnız kuvvetin dilinden anlamakta ısrar ederlerse, bu orduyu harekete geçireceğim.’’ Mustafa Kemal'in savaşa karşı olması fakat ulusun güvenliğinin tehdit edilmesi durumunda savaşmaktan başka çare olmadığını düşünmesini ifade eden bu cümlelerde barış ve vatanseverlik değerlerine vurgu yapılmıştır. (Özakman,2005: 532)

“M. Kemal Paşa, ‘Savaşmak istemedik...’ dedi, ‘...davamızı görüşme yoluyla çözmek için her yola başvurduk. Yusuf Kemal Bey'i, Fethi Beyi Avrupa'ya yolladık. Barış istememizi zaafımıza yordular. Sonuç alamadık. Vatanımızı kurtarmak için silaha sarıldık. Bu dehşeti atlattıktan sonra, bir gün Yunanlıların da gerçekleri anlayacaklarını ve dost olacağımızı düşünüyorum. Çünkü bizim insanımız kinci değildir, barışın değerini bilir. Barıştan güzel ne var?’” Romandaki bu ifadeler ise barış, vatanseverlik, bağımsızlık ve özgürlük değerlerine örnektir. (Özakman,2005: 658-659)

Romanda estetik değeri doğanın ve insanın estetik güzelliği olarak ele alınmıştır. Aşağıda estetik değerinin atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları sıralanmıştır.

“‘M. Kemal Paşa, sivil giyinmiş, ortadan biraz daha boylu, zayıf ve sarışın bir zattı. Gazetelerde gördüğümüz resimlerinden hiçbirine benzemiyordu. Kendisi bu resimlerin hepsinden daha sevimli, daha canlı, daha müstesna bir simaydı. Yüzü renk ve çizgi itibariyle bir tunç parçası üzerine oyulmuş bir eski madalyonu andırır. Elmacık kemikleri çıkık, ağız kemikleri kuvvetli ve alnı sertti. Ve bu yüzün bütününde, çok zahmet görmüş, çok uğraşmış, çok düşünmüş kimselerin çehresindeki ifade vardır, fakat hiçbir yorgunluk emaresi göstermemek şartıyla. Kısık ve sıcak bir sesle konuşuyor, mavi gözleri muammalı nazarlarla bakıyor. Vücudunun kımıldanışları genç bir parsın kımıldanışları gibi sevimli, munis bir tarzda haşin ve çevik. Elleri mütemadiyen iri taneli bir kehribar tespihle oynuyor.’” (Özakman,2005: 114-115)

“Süvarilerin ayakları altında birdenbire yemyeşil bir vadi açılıverdi. Bardacık suyu, iki yanındaki değirmenlerin dolaplarını döndürerek neşeyle akıyor, hava çam sakızı kokuyordu. Vadinin masalsı bir görünümü vardı.” (Özakman,2005: 301)

“İstanbul'da ise harika bir sonbahar günü yaşıyordu bu sırada. Hava serince, deniz mavi pusluydu. Karşı kıyı akılda kalmış bir rüya parçası gibiydi.” (Özakman,2005: 457)

Bir başka değer olan tasarruf romanda parayı veya tüketilecek bir şeyi dikkatli kullanma, birikim yapma, mevcut olanakları kullanarak yeni bir şey ortaya koyma alt boyutları ile ifade edilmiştir. Bu değerın yer aldığı cümlelerin bazıları aşağıda sıralanmıştır.

“Ankara'da, vakit geçirecek bir-iki kahveden başka yer olmadığı için yatılı milletvekilleri, Öğretmen Okulu binasındaki Meclis yatakhanesinde erkenden toplanmışlardı. Kimi söküğünü dikip çorabını yamıyor, kimi çay içip laflıyordu. Birkaçı mektup yazmaktaydı. 20 lirası da milli savunmaya kesilen 100 lira aylıkla geçinebilmek için yemeklerini de aynı binadaki yemekhanede yiyorlardı. Tabldot ucuzdu. Topal yatakhane hademesi, fazla gaz harcanmasın diye sadece iki lambayı yakmıştı.” (Özakman,2005: 52)

“‘Neyse ki ben dilenmeden ve dövülmeden bir iş buldum. Kuruş kuruş yol parası biriktirdim. Param tamam olunca yola çıktım. Sonunda Allahıma bin şükür, köyüme döndüm, evime kavuştum.’” (Özakman,2005: 154)

“Başmakınist Abdullah Usta ve adamları, uçabileceğini sandıkları dört uçağa can vermek için çalışmaktaydılar. Bunlar da tıpkı imalat-ı harbiyeciler gibi cephe gerisi kahramanlarıydı. Farklı model üç uçağı birleştirerek bir ava uçağı kurgulamayı bile başarmışlardı. Yedek parça olmadığı için hurda uçaklardan aldıkları parçaları motorlara uydurmaya çalışıyor ya da kullanım süresi çoktan dolmuş parçaları elden geçirip geçirip yeniden kullanıyorlardı.” Bu cümlelerde tasarruf değeri ile birlikte çalışkanlık ve vatanseverlik değerleri ilişkilendirilmiştir. (Özakman,2005: 230)

Aile birliğine önem verme değeri Şu Çılgın Türkler romanında vurgulanan son değer olmuştur. Bu değer ise romanda aile bireylerine bağlılık ve ailedeki bireyleri önemseme olarak ifade edilmiştir. Bu değerın atıfta bulunduğu cümlelerin bazıları şunlardır:

“M. Kemal Paşa, Çankaya'daki çalışma odasında, ertesi gün Kongrede yapacağı konuşmayı hazırlıyordu. Manevi çocuğı Abdurrahim de bir koltuğa yan oturmuş, resimli bir

dergiye bakıyordu. On bir yaşındaydı. M. Kemal Paşa bu Vanlı, şirin, akıllı Kürt çocuğunu beş yıl önce, doğuda 16. Kolordu Komutanıyken görmüş, kimsesiz olduğunu anlayınca evlat edinmiş, İstanbul'a geldiğinde annesine emanet etmişti. Okul tatil olunca da bu yaz başında Ankara'ya, yanına aldırmişti.” (Özakman,2005: 180)

“Halil Efe'yi delice seven Makbule, kocasından ve akıncılardan hiç ayrılmamış, sürekli birlikte gelmişti. Halil Efe de eşini öyle severdi. Sevgileri ve yiğitlikleri efsane gibi yayılmıştı dört yana.” cümleleri aile birliğine önem verme değeri ile birlikte sevgi değerini de içermektedir. (Özakman,2005: 540)

Araştırmanın onuncu problem cümlesi olan “Şu Çılgın Türkler” romanında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerlerin yer alma durumu nasıldır?” sorusuna cevap olarak Romandaki cümle ve ifadelerden yararlanılarak Tablo 3.11 oluşturulmuştur.

Tablo 3.11. “Şu Çılgın Türkler” Romanındaki Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi

Değerler	Frekans	Yüzde
Vatanseverlik	295	21,84%
Bağımsızlık	144	10,66%
Sorumluluk	144	10,66%
Dayanışma	125	9,25%
Duyarlılık	112	8,29%
Saygı	105	7,77%
Özgürlük	88	6,51%
Çalışkanlık	73	5,40%
Yardımseverlik	59	4,37%
Adalet	44	3,26%
Dürüstlük	41	3,03%
Sevgi	37	2,74%
Eşitlik	24	1,78%
Bilimsellik	23	1,70%
Barış	17	1,26%
Estetik	10	0,74%
Tasarruf	6	0,44%
Aile Birliğine Önem Verme	4	0,30%
Toplam	1351	100

Tablo 3.11 incelendiğinde “Vatanseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 295, yüzdesi ise %21,84 “Bağımsızlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 144, yüzdesi ise %10,66; “Sorumluluk” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 144, yüzdesi ise %10,66; “Dayanışma” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 125, yüzdesi ise %9,25; “Duyarlılık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 112, yüzdesi ise %8,29; “Saygı” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 105, yüzdesi ise %7,77; “Özgürlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 88, yüzdesi ise %6,51; “Çalışkanlık” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 73, yüzdesi ise %5,40; “Yardımseverlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 59, yüzdesi ise %4,37; “Adalet” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 44, yüzdesi ise %3,26; “Dürüstlük” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 41, yüzdesi ise %3,03; “sevgi” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 37, yüzdesi ise %2,74; “Eşitlik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 24, yüzdesi ise %1,78; “Bilimsellik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 23, yüzdesi ise %1,70; “Barış” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 17, yüzdesi ise %1,26; “Estetik” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 10, yüzdesi ise %0,74; “Tasarruf” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 6, yüzdesi ise %0,44; “Aile Birliğine Önem Verme” değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı 4, yüzdesi ise %0,30 olarak hesaplanmıştır.

Sonuçlardan hareketle, Şu Çılgın Türkler romanında en çok yer verilen değerler “vatanseverlik” ve “bağımsızlık” olmuştur.

Bulguların Analizi

Tablo 3.12. Romanlarda Değerlerin Yer Alma Sıklığı ve Yüzdesi

DEĞERLER	Ateş ten Gömlek	Halas	Yaban	Üç İstanbul	Esir Şehrin İnsanlar ı	Kalpaklı lar	Küçük Ağa	Sahneni n Dışında kiler	Yüzbaşı Selahatti n'in Romanı Birinci Cilt	Yüzbaşı Selahatti n'in Romanı İkinci Cilt	Şu Çılgın Türkler	Frekans	Yüzde
Adalet	4	3	7	11	11	14	26	5	8	8	44	141	2,69%
Aile Birliğine Ö	2	2	1	11	18	7	3	7	13	4	4	72	1,37%
Bağımsızlık	21	36	8	13	29	91	40	11	41	21	144	455	8,68%
Barış	2	1	0	0	2	5	5	1	1	1	17	35	0,67%
Bilimsellik	1	1	0	16	7	2	16	13	7	13	23	99	1,89%
Çalışkanlık	5	18	4	6	15	46	23	12	28	28	73	258	4,92%
Dayanışma	10	3	4	6	26	80	35	9	31	7	125	336	6,41%
Duyarlılık	14	34	17	27	53	72	47	24	23	36	112	459	8,75%
Dürüstlük	8	1	4	17	21	35	46	11	19	28	41	231	4,41%
Estetik	5	7	17	37	33	4	17	39	9	10	10	188	3,59%
Eşitlik	4	1	2	2	11	9	8	6	2	7	24	76	1,45%
Özgürlük	7	10	6	9	10	45	19	15	25	26	88	260	4,96%
Saygı	18	26	10	31	51	44	58	23	17	38	105	421	8,03%
Sevgi	23	29	9	50	42	39	56	54	23	32	37	394	7,51%
Sorumluluk	24	27	9	7	48	70	50	21	40	40	144	480	9,16%
Tasarruf	1	0	0	2	5	0	0	0	3	4	6	21	0,40%
Vatanseverlik	50	85	28	28	77	239	107	30	85	62	295	1086	20,71%
Yardımseverlik	15	11	8	14	18	42	14	14	17	19	59	231	4,41%
Toplam	214	295	126	287	477	844	570	295	392	384	1351	5243	100

Tablo 3.12'ye göre SBÖP'ta yer alan değerlerin tüm romanlarda bulunma oranı incelendiğinde, romanlardaki “vatanseverlik” değerinin frekansı 1086, yüzdesi %20,71; “sorumluluk” değerinin frekansı 480, yüzdesi %9,16; “duyarlılık” değerinin frekansı 459, yüzdesi %8,75; “bağımsızlık” değerinin frekansı 455, yüzdesi %8,68; “saygı” değerinin frekansı 421, yüzde %8,03; “sevgi” değerinin frekansı 394, yüzdesi %7,51; “dayanışma” değerinin frekansı 336, yüzdesi %6,41; “özgürlük” değerinin frekansı 260, yüzdesi %4,96; “çalışkanlık” değerinin frekansı 258, yüzdesi %4,92; “yardımseverlik” değerinin frekansı 231, yüzdesi %4,41; “dürüstlük” değerinin frekansı 231, yüzdesi %4,41; “estetik” değerinin frekansı 188, yüzdesi %3,59; “adalet” değerinin frekansı 141, yüzdesi %2,69; “bilimsellik” değerinin frekansı 99, yüzdesi %1,89; “eşitlik” değerinin frekansı 76, yüzdesi %1,45; “aile birliğine önem verme” değerinin frekansı 72, yüzdesi %1,37; “barış” değerinin frekansı 35, yüzdesi %0,67; “tasarruf” değerinin frekansı 21, yüzdesi %0,40 olarak hesaplanmıştır.

Romanlar arasında değerlere en fazla vurgu yapılan roman ise %25,81 ile “Şu Çılgın Türkler”dir. Romanların, değerlere vurgu yapma oranları sırasıyla %16,12 ile “Kalpaklılar”, %10,89 ile “Küçük Ağa”, %9,11 ile “Esir Şehrin İnsanları”, %7,49 ile “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın Birinci Cildi”, %7,34 ile “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın İkinci Cildi”, %5,64 ile “Halas” ve “Sahnenin Dışındakiler”, %5,48 ile “Üç İstanbul”, %4,09 ile “Ateşten Gömlek”, %2,41 ile “Yaban” olarak belirlenmiştir.

Romanlarda en sık tekrarlanan ve en az tekrarlanan değerlere bakıldığında; “Ateşten Gömlek” romanında en sık tekrarlanan değer %23,36 ile vatanseverlik değeri, romanda en az tekrarlanan değer %0,47 ile bilimsellik ve tasarruf değerleridir. “Halas” adlı romanda en sık vurgulanan değer %28,81 ile vatanseverlik iken; romanda tasarruf değerine değinilmediği görülmüştür. “Yaban” romanında en çok %20,29 ile vatanseverlik değerine vurgu yapılırken; barış, bilimsellik ve tasarruf değerlerine yönelik örneklerle rastlanılmamıştır. “Üç İstanbul” romanında en sık tekrarlanan değer %17,54 oranında sevgi olmuştur, barış değerine ise bu romanda atıfta bulunulmadığı görülmüştür. “Esir Şehrin İnsanları” romanında en çok vurgulanan %16,14 ile vatanseverlik değeri iken; en az vurgu yapılan değer %0,42 ile barış olduğu görülmüştür. “Kalpaklılar” adlı romanda sık tekrarlanan değer %28,32 ile vatanseverlik olurken; tasarruf değerine değinilmemiştir. “Küçük Ağa” romanında en çok vurgulanan değer %18,51 ile vatanseverlik değeri olmuştur; tasarruf değerine yer verilmediği gözlemlenmiştir. “Sahnenin Dışındakiler” romanında en sık tekrarlanan değer %18,31 ile sevgi değeri iken; tasarruf değerine vurgu

yapılmamıştır. “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın Birinci Cildi”nde en çok %21,68 ile vatanseverlik değeri vurgulanırken; romanda en az vurgulanan değer ise %0,26 ile barış olmuştur. “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın İkinci Cildi”nde %16,15 ile vatanseverlik en çok tekrarlanan değer olurken; en az tekrarlanan değer ise %0,26 ile barış değeridir. “Şu Çılgın Türkler” adlı romanda en çok %21,84 ile vatanseverlik değeri tekrarlanırken; %0,30 ile aile birliğine önem verme değeri en az tekrarlanan değer olmuştur. Bu on romanda yer verilen değerler ise; adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olduğu görülmüştür. Sonuçlar dikkate alındığında; romanların Milli Mücadele’yi konu alması sebebiyle bağımsızlık, vatanseverlik, sorumluluk, duyarlılık, özgürlük ve adalet değerlerine sıklıkla yer verildiği; yine bu sebeple tasarruf, barış, bilimsellik ve estetik değerlerine daha az yer verildiği söylenebilir.

Romanlarda Adalet değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu çılgın Türkler” romanında 44; “Küçük Ağa” romanında 26; “Kalpaklılar” romanında 14; “Üç İstanbul” romanında 11; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 11; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” romanının birinci cildinde 8; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” romanının ikinci cildinde 8; “Yaban” romanında 7; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 5; “Ateşten Gömlek” romanında 4; “Halas” romanında 3; toplamda adalet değerinin frekansı 141, yüzdesi %2,69’dur.

Adalet değeri, “Ateşten Gömlek” romanında daha çok kadına verilen değer ve adaleti istemek; “Halas” romanında haksızlığa karşı tepkili olmak; “Yaban” romanında haksızlıklara karşı gelmek ve hukuksal adaletin sağlanması; “Üç İstanbul” romanında hukuksal adalet; “Esir Şehrin İnsanları” romanında hakkını aramak, adalet istemek; “Kalpaklılar” romanında daha çok hukuksal adalet ve adaletle hükmetmek; “Küçük Ağa” romanında daha çok haklıyı, haksızı ayırt etmek, adaletli davranmak, hakkını aramak ve adaleti istemek; “Sahnenin Dışındakiler” romanında haksızlıkları gidermeye çalışmak ve adalet istemek; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” adlı romanın birinci cildinde adaletle hükmetmek ve adaleti istemek; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” adlı romanın ikinci cildinde daha çok ülke yönetiminde adil olmak, haklıyı ve haksızı ayırt etmek; “Şu Çılgın Türkler” romanında kanunlara uygun davranmak, adil olmak ve adil kararlar vermek, yasa çıkarma yetkisinin olması, herkese eşit davranmak, haksızlıkları gidermeye çalışmak, adalet dağıtmakta tarafsız olmak, adaletle hükmetmek olarak ele alınmıştır.

Romanlarda aile birliğine önem verme değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Esir Şehrin İnsanları” romanında 18; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın birinci cildinde 13; “Üç İstanbul” romanında 11; “Kalpaklılar” romanında 7; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 7; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın ikinci cildinde 4; “Şu Çılgın Türkler” romanında 4; “Ateşten Gömlek” romanında 2; “Halas” romanında 2; “Yaban” romanında 1; toplamda aile birliğine önem verme değerinin frekansı 72, yüzdesi ise %1,37’dir.

Aile birliğine önem verme değeri “Ateşten Gömlek” romanında ailedeki bireyleri önemseme; “Halas” romanında daha çok aile bireylerini önemseme ve aile bireylerine önem verme; “Yaban” romanında aile olma ve aile bireylerine saygı duyma; “Üç İstanbul” romanında aile olmanın önemi, aile bireylerine bağlılık; “Esir Şehrin İnsanları” romanında aileye karşı duyulan sorumluluk, aile bireylerine bağlılık, evlat sevgisi; “Kalpaklılar” romanında aile bireylerine sevgi ve saygı duyma; “Küçük Ağa” romanında aile bireylerine bağlılık; “Sahnenin Dışındakiler” romanında sıklıkla aile olmanın önemi, ailede kadının rolü ve önemi; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” adlı romanın birinci cildinde aileye karşı duyulan sorumluluk ve namusuyla yaşamak; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın ikinci cildinde aile bireylerine bağlılık, aileye karşı duyulan sorumluluk ve birlik olma; “Şu Çılgın Türkler” romanında vurgulanan aile bireylerine bağlılık ve ailedeki bireyleri önemseme olarak ifade edilmiştir.

Romanlarda bağımsızlık değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu Çılgın Türkler” romanında 144; “Kalpaklılar” romanında 91; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın birinci cildinde 41; “Küçük Ağa” romanında 40; “Halas” romanında 36; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 29; “Ateşten Gömlek” romanında 21; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın ikinci cildinde 21; “Üç İstanbul” romanında 13; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 11; “Yaban” romanında 8 olarak hesaplanmıştır. Toplamda bağımsızlık değerinin frekansı 455, yüzdesi ise %8,68’dir.

Bağımsızlık değeri “Ateşten Gömlek” romanında; egemenliğin başka bir millet ya da devletin elinde olmaması, sömürülmemek, vatanın bağımsızlığı için mücadele etmek, hiçbir ülkeye, zümreye veya yabancı bir otoriteye bağımlı olmamak ve yurtseverlik; “Halas” romanında hiçbir yabancı otoriteye bağımlı olmamak, bağımsızlık için mücadele etmek, bağımsızlık savaşında yoluna çıkanlara izin verilmemesi, amaç yolunda cesurca hareket etmek, düşman unsurlara karşı ulusu korumak; “Yaban” daha çok egemenliğin millet hâkimiyetinde olması, devletin bağımsızlığı için ölümü göze almak ve vatanın kurtuluşu

için seferber olmak; “Üç İstanbul” romanında egemenliğin başka bir milletin elinde olmaması ve bağımsızlığın önemini anlamak; “Esir Şehrin İnsanları” romanında bağımsızlığın önemini anlamak, sömürüye karşı gelmek, bağımsızlık için mücadele etmek; “Kalpaklılar” romanında bağımsızlık için mücadele etmek, hiçbir yabancı otorite ve zümreye bağımlı olmamak; “Küçük Ağa” romanında daha çok halkın devletin bağımsızlığı için elbirliği ile varını yoğunu vermesi, vatanını bulunduğu esir durumdan kurtarmak için mesuliyet duymak, sömürülmemek ve egemenliğin başka millet veya devletin elinde olmaması; “Sahnenin Dışındakiler” romanında bağımsızlığın önemini anlamak, bağımsızlık için mücadele etmek; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” adlı romanın birinci cildinde daha çok hiçbir ülkeye bağımlı olarak yaşamamak, sömürülmeye karşı gelmek ve bağımsızlık için mücadele etmek; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” adlı romanın ikinci cildinde vatanın bağımsızlığı için çabalamak, sömürgeye karşı olmak ve bağımsızlığın önemini anlamak; “Şu Çılgın Türkler” kültürel yozlaşmaya uğramamak, bağımsızlığın önemini anlamak, sömürülmeye karşı gelmek, bağımsızlık için mücadele etmek, egemenliğin başka bir millet veya devletin elinde olmaması alt boyutları ile vurgulanmıştır.

Romanlarda barış değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu Çılgın Türkler” romanında 17; “Kalpaklılar” romanında 5; “Küçük Ağa” romanında 5; “Ateşten Gömlek” romanında 2; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 2; “Halas” romanında 1; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 1; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın birinci ve ikinci ciltlerinde 1 olarak hesaplanmıştır. Barış değerine “Yaban” ve “Üç İstanbul” romanlarında ise değinilmemiştir. Toplamda barış değerinin frekansı 35, yüzdesi ise %0,67’dir.

Barış değeri, “Ateşten Gömlek” romanında savaşa karşı olmak, ülkeler ile dostluk ilişkilerini geliştirmek; “Halas” romanında huzur içinde yaşamak; “Esir Şehrin İnsanları” romanında savaşa karşı olmak; “Kalpaklılar” romanında daha çok huzur içinde yaşamak ve toplumsal barışı sağlamak; “Küçük Ağa” romanında daha çok kavgaya karşı olmak ve dostluk içerisinde yaşamak; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın 1. cildinde daha çok ülkelerle dostluk ilişkileri geliştirmek; “Şu Çılgın Türkler” romanında toplumsal barış, savaşa karşı olmak, bağışlayıcı olmak gibi alt boyutlarıyla ele alınmıştır.

Romanlarda bilimsellik değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu Çılgın Türkler” romanında 23; “Küçük Ağa” ve “Üç İstanbul” romanlarında 16; “Sahnenin Dışındakiler” ve “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın ikinci cildinde 13; “Esir Şehrin İnsanları” ve “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın birinci cildinde 7; “Kalpaklılar”

romanında 2; “Ateşten Gömlek” ve “Halas” romanında 1’dir. Yaban romanında bilimsellik değerine yer verilmemiştir. Toplamda bilimsellik değerinin frekansı 99, yüzdesi ise %1,89’dur.

Bilimsellik değeri “Ateşten Gömlek” romanında yeni fikirler geliştirmek, yeniliklere ve öğrenmeye açık olmak; “Halas” romanında öğrenmeye açık olmak; “Üç İstanbul” romanında bilimsel bilgiye önem verme, eğitimde bilime önem verilmesi gerektiğini savunma; “Esir Şehrin İnsanları” romanında bilimsel bilgiyi kullanarak yeni icatlar elde etme ve yeniliklere açık olmak; “Kalpaklılar” romanında bilimsellik değeri daha çok, bilgi sahibi olmak; “Küçük Ağa” romanında daha çok bilgi sahibi olmak, bilimsel düşünmek ve bilimin önemini kavramak; “Sahnenin Dışındakiler” romanında bilgi sahibi olmak, öğrenmeye açık olmak; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” adlı romanın birinci cildinde bilimsel bilgiyi kullanarak yeni icatlar elde etmek, bilginin önemi ve bilgiye ulaşmak için çabalamak; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın 2. cildinde daha çok bilgi sahibi olmak, eğitime önem vermek; “Şu Çılgın Türkler” romanında eğitimde bilime önem verilmesi, Vatanın geleceği için iyi bir vatandaş yetiştirecek olan eğitimin öneminin vurgulanması, akıl ve bilime uygun bir eğitimin gerekliliği olarak ifade edilmiştir.

Romanlarda çalışkanlık değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu Çılgın Türkler” romanında 73; “Kalpaklılar” romanında 46; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın birinci ve ikinci cildinde 28; “Küçük Ağa” romanında 23; “Halas” romanında 18; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 15; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 12; “Üç İstanbul” romanında 6; “Ateşten Gömlek” romanında 5; “Yaban” romanında 4 olarak hesaplanmıştır. Toplamda çalışkanlık değerinin frekansı 258; yüzdesi ise %4,92’dir.

Çalışkanlık değeri, “Ateşten Gömlek” romanında vatanın kurtuluşu için çabalamak, katkı sağlamak, elindeki imkanlarla yeni bir şey ortaya koymak; “Halas” sorumluluklarını yerine getirmek, ülkenin geleceği için mesuliyet alarak bunu yerine getirmek, vatanın geleceği için tüm zorlukları göze almak, bağımsızlık savaşında azimli ve kararlı olmak; “Yaban” romanında çok çalışmak ve azimli olmak; “Üç İstanbul” romanında vurgulanan azimli olmak ve çabalamak; “Esir Şehrin İnsanları” romanında sıkı çalışmak ve ülkeyi bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için topyekün çabalamak; “Kalpaklılar” romanında gayret etme, eldeki imkanlarla yeni bir şey ortaya koymak, yılmamak ve zorlukları göze almak; “Küçük Ağa” romanında vatan için çabalamak ve vatani bulunduğu kötü durumdan kurtarma konusunda katkı sağlamak; “Sahnenin Dışındakiler” romanında daha çok elindeki

imkanlarla yeni bir şey ortaya koyma ve dikkatli, sıkı çalışmak; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” adlı romanın birinci cildinde vatan için çok çalışmak, başarılı olmak, kararlı olmak ve yılmamak; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” adlı romanın ikinci cildinde ulusun geleceği için çabalamak, azimli olmak, yılmamak ve çok çalışmak; “Şu Çılgın Türkler” romanında katkı sağlamak, amacına ulaşmak için çabalamak, pes etmemek ve çok çalışmak olarak ifade edilmiştir.

Romanlarda dayanışma değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu Çılgın Türkler” romanında 125; “Kalpaklılar” romanında 80; “Küçük Ağa” romanında 35; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın birinci cildinde 31; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 26; “Ateşten Gömlek” romanında 10; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 9; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın ikinci cildinde 7; “Üç İstanbul” romanında 6; “Yaban” romanında 4; “Halas” romanında 3 olarak hesaplanmıştır. Toplamda dayanışma değerinin frekansı 336, yüzdesi ise %6,41’dir.

Dayanışma değeri, “Ateşten Gömlek” romanında ülkenin kurtuluşu için seferber olma, milli birlik şuuruna sahip olma, el ele beraber çalışma ve savaşta komutanlara sadık olmak; “Halas” romanında birlik olmak, birbirine destek olmak; “Yaban” romanında daha çok milli birlik şuuruna sahip olmak; “Üç İstanbul” romanında vatanın kurtuluşu için seferber olma; “Esir Şehrin İnsanları” romanında ülkenin güvenliği ve bütünlüğünün tehdit altında olması durumunda topyekün çabalamak, komutana sadık olmak; “Kalpaklılar” romanda ülkenin güvenliği ve bütünlüğünün tehdit altında olması durumunda topyekün bir dayanışmanın olması; “Küçük Ağa” romanında ülkenin kurtuluşu için seferber olmak; “Sahnenin Dışındakiler” romanında vatani bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için seferber olmak ve birlikte çabalamak alt boyutuyla ele alınmıştır. “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın 1. cildinde vatanın kurtuluşu için seferber olmak; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın 2. cildinde vatanın geleceği için birlikte olmak ve birlikte hareket etmek; “Şu Çılgın Türkler” romanında dayanışma değeri ülkenin kurtuluşu için seferber olmak, işbirliği yapmak ve milli birlik şuuruna sahip olmak gibi alt boyutlarla ele alınmıştır.

Romanlarda duyarlılık değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu Çılgın Türkler” romanında 112; “Kalpaklılar” romanında 72; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 53; “Küçük Ağa” romanında 47; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın ikinci cildinde 36; “Halas” romanında 34; “Üç İstanbul” romanında 27; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 24; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın birinci cildinde 23; “Yaban” romanında 17;

“Ateşten Gömlek” romanında 14 olarak hesaplanmıştır. Duyarlılık değerinin toplam frekansı 459, yüzdesi ise %8,75’dir.

Duyarlılık değeri Ateşten Gömlek romanında çevresindeki olay ve kişilere karşı duyarlı olmak, vicdanlı olmak, haksızlıkları kabul etmemek ve yapılan kötülüklerden rahatsız olmak; Halas romanında ülkenin geleceği için endişelenmek, çevresindeki olay ve kişilere duyarlı olmak, haksızlıkları kabullenmemek ve haksızlıklara karşı gelmek; Yaban romanında çevresindeki olaylara duyarlı olmak ve vatani ilgilendiren konulara duyarlı olmak; Üç İstanbul romanında memleketi ilgilendiren konu ve olaylar karşısında duyarlı olmak; Esir Şehrin İnsanları romanında daha çok çevresindeki olaylara ve kişilere karşı duyarlı olmak, vicdan sahibi olmak; Kalpaklılar romanında sık vurgu yapılan değerler arasındadır. bu değer romanda çevresindeki olay, kişilere ve vatani ilgilendiren konulara duyarlı olmak; Küçük Ağa romanında vatanın bulunduğu kötü durumdan endişelenmek ve rahatsız olma; Sahnenin Dışındakiler romanında vatani ilgilendiren konulara duyarlı olmak, çevresinde olup biten olaylara karşı duyarlı olmak; Yüzbaşı Selahattin’in Romanı adlı romanın birinci cildinde vurgulanan duyarlılık değerine çevresindeki olay ve kişilere karşı duyarlı olmak; Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın 2. cildinde daha çok çevresindeki olaylara, kişilere ve vatani ilgilendiren konulara karşı duyarlı olma; Şu Çılgın Türkler romanında daha çok vatani ilgilendiren konulara karşı duyarlı olmak, çevresindeki olay ve kişilere karşı duyarlı olmak, yapılan kötülüklerden rahatsız olarak ve vicdanlı olmak alt boyutları ile vurgulanmıştır.

Romanlarda dürüstlük değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Küçük Ağa” romanında 46; “Şu Çılgın Türkler” romanında 41; “Kalpaklılar” romanında 35; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın İkinci Cildinde 28; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 21; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın Birinci Cildinde 19; “Üç İstanbul” romanında 17; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 11; “Ateşten Gömlek” romanında 8; “Yaban” romanında 4; “Halas” romanında 1 olarak hesaplanmıştır. Dürüstlük değerinin toplam frekansı 231, yüzdesi ise %4,41’dir.

Dürüstlük değeri Ateşten Gömlek romanında doğruları söyleme, çevresini doğru yola yönlendirme; Halas romanında daha çok doğruları söylemek ve yalana başvurmamak; Yaban romanında namuslu olmak; Üç İstanbul romanında güvenilir ve namuslu olmak; Esir Şehrin İnsanları romanında yalan söylememek, kimsenin hakkını yememek; Kalpaklılar romanında daha çok mert olmak ve namuslu olmak; Küçük Ağa romanında dürüstlük değeri

doğruları söyleme, mert ve namuslu olmak, doğruluktan yana olma ve güvenilirlik; Sahnenin Dışındakiler romanında dürüstlük değerine doğru söylemek ve doğruluktan yana olmak; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı adlı romanın birinci cildinde daha çok emaneti korumak, namuslu olmak ve güvenilirlik; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 2. cildinde dürüstlük değerine mert olma ve güvenilir olma; Şu Çılgın Türkler romanında dürüstlük değeri ise sözünde durma, emaneti koruma, doğruluktan yana olma, düşüncelerini açıkça ifade etme, mert ve namuslu olma gibi alt boyutlarıyla ifade edilmiştir.

Romanlarda estetik değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Sahnenin Dışındakiler” romanında 39; “Üç İstanbul” romanında 37; “Esir Şehrin İnsanları” 33; “Küçük Ağa” ve “Yaban” romanlarında 17; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın İkinci Cildinde ve “Şu Çılgın Türkler” romanlarında 10; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın Birinci Cildinde 9; “Halas” romanında 7; “Ateşten Gömlek” romanında 5; “Kalpaklılar” romanında 4 olarak hesaplanmıştır. Estetik değerinin toplam frekansı 188, yüzdesi ise %3,59'dur.

Bir başka değer olan estetik, Ateşten Gömlek romanında e genellikle bir insanın estetik güzelliği; Halas romanında daha çok doğanın estetik güzelliği ve estetik güzelliği; Yaban romanında edebi ürünlerdeki karakterlerden yararlanma ve benzetim yapma, edebiyat ve sanata ilgi duyma ve estetik güzellik; Üç İstanbul romanında estetik güzellik, tarihi yapıların estetik güzelliği, sanatçıya kıymet verme, edebiyat ve sanata ilgi duyma; Esir Şehrin İnsanları romanında estetik güzellik, edebiyat ve sanata ilgi duyma; Kalpaklılar romanında estetik güzellik; Küçük Ağa romanında estetik güzellik ve doğanın estetik güzelliği; Sahnenin Dışındakiler romanında estetik güzellik, doğanın estetik güzelliği, edebiyat ve sanat ile ilgilenme; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı adlı romanın birinci cildinde estetik doğanın estetik güzelliği ve edebiyat ve sanata ilgi duyma; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı adlı romanın ikinci cildinde doğanın estetik güzelliği, edebiyat ve sanattan yararlanma ve kişinin estetik güzelliği; Şu Çılgın Türkler romanında doğanın ve insanın estetik güzelliği olarak ele alınmıştır.

Romanlarda eşitlik değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu Çılgın Türkler” romanında 24; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 11; “Kalpaklılar” romanında 9; “Küçük Ağa” romanında 8; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın ikinci cildinde 7; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 6; “Ateşten Gömlek” romanında 4; “Yüzbaşı Selahattin'in

Romanı”nın birinci cildinde, “Yaban” ve “Üç İstanbul” romanlarında 2; “Halas” romanında 1 olarak hesaplanmıştır. Eşitlik değerinin toplam frekansı 76, yüzdesi ise %1,45’tir.

Eşitlik değeri, Ateşten Gömlek romanında kadınların ülkenin geleceğinde erkekler kadar katkıda bulunması, kadın erkek eşitliği; Halas romanında romanda kadın erkek eşitliği ve şartların eşit olması Yaban romanında kişiler arası ayrımın bulunmaması; Üç İstanbul romanında mevcut şartların eşitlenmesi; Esir Şehrin İnsanları romanında kadın-erkek eşitliği, kadın haklarını savunmak, şartların eşit olması ve toplumsal haklar bakımından kişiler arasında bir ayrımın bulunmaması; Kalpaklılar romanında, milletin farklı unsurları arasında ayrımın bulunmaması, kadın- erkek eşitliği, vatanın söz konusu olduğunda kadın ve erkeğin ayırt edilmemesi; Küçük Ağa romanında hukuksal adalet ve herkese eşit davranmak; Sahnenin Dışındakiler romanında toplumsal haklar bakımından kişiler arası bir ayrımın bulunmaması, kadın-erkek eşitliği; Yüzbaşı Selahattin’in Romanı adlı romanın birinci cildinde kadın-erkek eşitliği; Yüzbaşı Selahattin’in Romanı adlı romanın ikinci cildinde ayrım gözetmeksizin vatan söz konusu olduğunda herkesin aynı haklara sahip olması; Şu Çılgın Türkler romanında sıklıkla toplumsal haklar bakımından kişisel haklar bakımından bir ayrımın bulunmaması, kadın-erkek eşitliği, kadınların ülke yönetiminde söz sahibi olması, Milli Mücadele’ye kadınların da erkekler kadar katkı sağlaması alt boyutları ile ele alınmıştır.

Romanlarda özgürlük değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu Çılgın Türkler” romanında 88; “Kalpaklılar” romanında 45; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın ikinci cildinde 26; “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı”nın birinci cildinde 25; “Küçük Ağa” romanında 19; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 15; “Esir Şehrin İnsanları” ve “Halas” romanlarında 10; “Üç İstanbul” romanında 9; “Ateşten Gömlek” romanında 7; “Yaban” romanında 6 olarak hesaplanmıştır. Özgürlük değerinin toplam frekansı 260, yüzdesi ise %4,96’dır.

Özgürlük değeri Ateşten Gömlek romanında geleceğe yönelik cesurca hareket etmek, siyasi özgürlük, yoluna çıkanlara izin verilmemesi; Halas romanında daha çok siyasi özgürlük ve ülkenin geleceğine yönelik cesurca hareket etmek; Yaban romanında siyasi özgürlük; Üç İstanbul romanında siyasi özgürlük; Esir Şehrin İnsanları romanında daha çok özgürce yaşamak, siyasi özgürlük, esaretten kurtulmak istemek; Kalpaklılar romanında daha çok siyasi özgürlük ve milletin kendi geleceğine kendi karar vermesi; Küçük Ağa romanında sıklıkla siyasi özgürlük, özgürce ve dilediği gibi yaşamak; Sahnenin Dışındakiler

romanında daha çok siyasi özgürlük ve özgürce, dilediği gibi yaşamak; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 1. cildinde siyasi özgürlük, özgürce yaşamak, milletin kendi geleceğine kendisinin karar vermesi; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı adlı romanın ikinci cildinde siyasi özgürlük, özgürce ve dilediği gibi yaşamak; Şu Çılgın Türkler romanında daha çok düşünce özgürlüğü, siyasi özgürlük, dilediği gibi yaşamak ve cesurca hareket etmek alt boyutları ile ele alınmıştır.

Romanlarda saygı değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu Çılgın Türkler” romanında 105; “Küçük Ağa” romanında 58; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 51; “Kalpaklılar” romanında 44; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın ikinci cildinde 38; “Üç İstanbul” romanında 31; “Halas” romanında 26; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 23; “Ateşten Gömlek” romanında 18; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın birinci cildinde 17; “Yaban” romanında 10 olarak hesaplanmıştır. Saygı değerinin toplam frekansı 421, yüzdesi ise %8,03'tür.

Saygı değeri, Ateşten Gömlek romanında daha çok emeğe saygı, nezaket, hayranlık ve takdir duyma, askere duyulan saygı; Halas romanında daha çok hayranlık ve takdir duyma; Yaban romanında takdir duyma, komutanlara duyulan saygı ve vatana duyulan saygı; Üç İstanbul romanında nezaket sahibi olma, terbiyeli olma, ölen birine saygı gösterme; Esir Şehrin İnsanları romanında millete duyulan saygı, büyüklere saygı, nezaket, kadınlara saygı, devlet büyüklerine saygı; Kalpaklılar romanında komutan ve askerlere hürmet etmek ve şehit olan askerlere saygı; Küçük Ağa romanında hürmet etmek, hayranlık duymak ve sevgi; Sahnenin Dışındakiler romanında hürmet etmek, nezaket ve kibar olmak; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 1. cildinde daha çok askere ve komutanlara duyulan saygı ve sevgi; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı adlı romanın ikinci cildinde hürmet etme, misafirperverlik, ölen birine saygı göstererek cenaze töreni düzenlenmesi; Şu Çılgın Türkler romanında hürmet etme, millete duyulan saygı, hayranlık duyma, askere duyulan saygı, bayrağa saygı ve emeğe saygı alt boyutları ile ifade edilmiştir.

Romanlarda sevgi değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Küçük Ağa” romanında 56; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 54; “Üç İstanbul” romanında 50; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 42; “Kalpaklılar” romanında 39; “Şu Çılgın Türkler” romanında 37; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın ikinci cildinde 32; “Halas” romanında 29; “Ateşten Gömlek” ve “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın birinci cildinde 23; “Yaban”

romanında 9'dur. Sevgi değerin toplam frekansı 394, yüzdesi ise %7,51 olarak hesaplanmıştır.

Sevgi değeri, Ateşten Gömlek romanında karşı cinse duyulan sevgi ve aşk, askere duyulan sevgi; Halas romanında karşı cinse duyulan tutku, askere duyulan sevgi ve dostluk; Yaban romanında daha çok hayvan sevgisi ve şefkat; Üç İstanbul romanında dostluk, karşı cinse duyulan sevgi, kendi ile barışık olmak; Esir Şehrin İnsanları romanında hayvanseverlik, karşı cinse duyulan sevgi, hayranlık duymak; Kalpaklılar romanında daha çok evlat sevgisi, asker sevgisi, karşı cinse duyulan aşk ve komutanlara duyulan sevgi; Küçük Ağa romanında daha çok askere duyulan sevgi, evlat sevgisi, insan sevgisi, merhamet duymak, şefkat göstermek ve hayranlık duymak; Sahnenin Dışındakiler romanında daha çok hayvanseverlik ve karşı cinse duyulan sevgi, aşk; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı adlı romanın birinci cildinde asker sevgisi, karşı cinse duyulan tutku ve dostluk; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı adlı romanın ikinci cildinde karşı cinse duyulan tutku, hayranlık duyma ve dostluk; Şu Çılgın Türkler romanında vurgulanan askere duyulan sevgi, karşı cinse duyulan tutku olarak ele alınmıştır.

Romanlarda sorumluluk değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu Çılgın Türkler” romanında 144; “Kalpaklılar” romanında 70; “Küçük Ağa” romanında 50; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 48; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın birinci ve ikinci cildinde 40; “Halas” romanında 27; “Ateşten Gömlek” romanında 24; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 21; “Yaban” romanında 9; “Üç İstanbul” romanında 7'dir. Sorumluluk değerinin toplam frekansı 480, yüzdesi ise %9,16 olarak hesaplanmıştır.

Sorumluluk değeri; Ateşten Gömlek romanında daha çok vatana duyulan sorumluluk ve hizmet, hayatını görevine adanmak, ülkenin geleceği için mesuliyet duyma, sorumluluklarını yerine getirme; Halas romanında vatani bulunduğu kötü durumdan üzüntü duymak ve vatanını kurtarmak için hayatını bu göreve adanmak, vatana karşı duyulan sorumluluk; Yaban romanında sorumlu olma ve sorumluluklarını yerine getirme; Üç İstanbul romanında vurgulanan çalışkan olma, vatana duyulan sorumluluk ve hizmet etmek; Esir Şehrin İnsanları romanında ülkenin geleceği için mesuliyet duyma, sorumluluklarının farkında olma ve yerine getirme, sorumluluk verme; Kalpaklılar romanında amacına ulaşmak için çabalama, verilen sorumluluklarını yerine getirme ve ülkenin geleceği için mesuliyet duyma; Küçük Ağa romanında mesuliyet almak ve sorumluluk hissetmek; Sahnenin Dışındakiler romanında sorumluluklarını yerine getirme, mesuliyet duygusuna

sahip olma ve kendi başına yetebilmek için çaba gösterme; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı adlı romanın birinci cildinde daha çok vatana ve millete karşı mesuliyet duyma ve bu mesuliyeti yerine getirme; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı adlı romanın ikinci cildinde vatana hizmet etme, sorumluluk verme ve sorumluluk olma; Şu Çılgın Türkler romanında ülkenin geleceği için mesuliyet duyma, vatana hizmet etme, hayatını görevine adanmak, sorumluluklarının farkında olma ve yerine getirme alt boyutları ile ilişkilendirilmiştir.

Romanlarda tasarruf değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu Çılgın Türkler” romanında 6; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 5; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın ikinci cildinde 4; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın birinci cildinde 3; “Üç İstanbul” romanında 2; “Ateşten Gömlek” romanında 1 olarak hesaplanmıştır. “Halas”, “Yaban”, “Kalpaklılar”, “Küçük Ağa” ve “Sahnenin Dışındakiler” romanlarında tasarruf değerine yer verilmemiştir. Tasarruf değerinin toplam frekansı 21, yüzdesi ise %0,40'tır.

Tasarruf değeri, Üç İstanbul romanında bir amaç uğruna birikim yapma; Esir Şehrin İnsanları romanında daha çok ev ekonomisini ve parayı dikkatli kullanma; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 1. cildinde parayı veya tüketilen bir şeyi dikkatli harcama ve tutumlu olma; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı adlı romanın ikinci cildinde birikim yapmak ve iradeli harcamak; Şu Çılgın Türkler romanında parayı veya tüketilecek bir şeyi dikkatli kullanma, birikim yapma, mevcut olanakları kullanarak yeni bir şey ortaya koyma alt boyutları ile ifade edilmiştir.

Romanlarda vatanseverlik değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu Çılgın Türkler” romanında 295; “Kalpaklılar” romanında 239; “Küçük Ağa” romanında 107; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın birinci cildinde ve “Halas” romanında 85; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 77; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın ikinci cildinde 62; “Ateşten Gömlek” romanında 50; “Sahnenin Dışındakiler” romanında 30; “Yaban” ve “Üç İstanbul” romanlarında 28 olarak hesaplanmıştır. Vatanseverlik değerinin toplam frekansı 1086, yüzdesi ise %20,71'dir.

Vatanseverlik değeri, “Ateşten Gömlek” romanında devletin geleceğini önemseme, düşman unsurlara karşı ulusu koruma, hayatını vatan uğruna adanmak, vatani kurtarma konusunda kararlı olma, bayrağa duyulan sevgi, askere duyulan saygı ve sevgi, vatanın doğal güzelliklerine duyulan hayranlık ve haz, vatan için çalışmak, vatana duyulan sorumluluk, vatanın bulunduğu durumdan endişelenmek; Halas romanında vatanın

bulunduğu durumdan endişelenme, vatani, bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için çabalamak, vatana duyulan sorumluluk, bağımsızlık için mücadele etmek, vatanın geleceği için adalet istemek, ülkenin geleceği için mesuliyet duymak; Yaban romanında devletin geleceği için endişe duyma, vatani bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için kendini sorumlu hissetme ve çabalama; Üç İstanbul romanında vatana övgü, vatan için kişisel çıkarları ikinci planda tutmak, vatan ile ilgili konularla alakadar olmak, milletin varlığını ve devamlılığını sanat ve bilimle ilişkilendirme; Esir Şehrin İnsanları devletin geleceğini ve bağımsızlığını önemseme, ülkenin geleceğinden ve bağımsızlığından endişe duyma, hayatını vatanın kurtuluşuna adama, vatana duyulan sorumluluk; Kalpaklılar romanında devletin geleceğini önemseme, düşman unsurlara karşı yurdunu koruma, vatani bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için çabalamak ve vatani için ölümü göze almak; Küçük Ağa romanında daha çok düşman unsurlara karşı ulusun korunması, vatani korumak için mesuliyet duyma ve dayanışma içerisinde olmak; Sahnenin Dışındakiler romanında daha çok vatani bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için kendini sorumlu hissetme ve bunun için çabalama, dayanışma içerisinde olma; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 1. cildinde vatani bulunduğu kötü durumdan kurtarmakta kararlı olmak, vatana duyulan sorumluluk, vatan için ölümü göze almak ve vatan için çalışmak; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 2. cildinde vatanın özgürlük ve bağımsızlığı için mesuliyet duyma, vatani kurtarmakta kararlı olma ve devletin geleceğini önemseme; Şu Çılgın Türkler romanında vatani kurtarmakta kararlı olma, vatanın bulunduğu durumdan endişelenme, hayatını vatani uğruna adamak, düşman unsurlara karşı ulusunu korumak, vatan için sorumluluk duymak ve vatan için çalışmak alt boyutları ile ele alınmıştır.

Romanlarda yardımseverlik değerini içeren cümle ve ifadelerin frekansı “Şu Çılgın Türkler” romanında 59; “Kalpaklılar” romanında 42; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın ikinci cildinde 19; “Esir Şehrin İnsanları” romanında 18; “Yüzbaşı Selahattin'in Romanı”nın birinci cildinde 17; “Ateşten Gömlek” romanında 15; “Üç İstanbul”, “Küçük Ağa” ve “Sahnenin Dışındakiler” romanlarında 14; “Halas” romanında 11; “Yaban” romanında 8 olarak hesaplanmıştır. Yardımseverlik değerinin toplam frekansı 231, yüzdesi ise %4,41'dir.

Bir başka değer olan yardımseverlik, Ateşten Gömlek romanında daha çok mal varlığını vatan için harcama ve misafirperverlik; Halas romanında vatan ve vatandaşlara yardımda bulunmak; Yaban romanında yardıma ihtiyacı olan birine destek olma; Üç

İstanbul romanında yardıma ihtiyacı olan birine destek olma ve dayanışma içerisinde olma; Esir Şehrin İnsanları romanında bir amaç uğruna mal varlığını bağışlama, yardıma ihtiyacı olan birine destek olma; Kalpaklılar romanda dayanışma içinde olma, vatana ve vatandaşa yardımda bulunma; Küçük Ağa romanında yardıma ihtiyacı olan birine destek olma ve dayanışma içinde olma; Sahnenin Dışındakiler romanında hayır işleri yapmak ve yardıma ihtiyacı olan birine destek olma; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 1. cildinde yardıma ihtiyacı olan birine destek olma; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı'nın 2. cildinde vatana ve vatandaşa yardımda bulunmak; Şu Çılgın Türkler romanında yardıma ihtiyacı olan birine destek olma, mal varlığını vatani için harcama, vatana ve vatandaşa yardımda bulunma ve dayanışma içerisinde olmak gibi alt boyutlarıyla ele alınmıştır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Milli Mücadele konulu romanların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerlere göre incelendiği bu çalışmada; konuyla ilgili üç uzman görüşünün belirlediği romanlar arasından “Ateşten Gömlek”, “Halas”, “Yaban”, “Üç İstanbul”, “Esir Şehrin İnsanları”, “Kalpaklılar”, “Küçük Ağa”, “Sahnenin Dışındakiler”, “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” ve “Şu Çılgın Türkler” adlı romanlar örneklem olarak seçilmiştir. Nitel bir çalışma olan bu araştırmada veriler doküman incelemesi tekniği kullanılarak romanlarda sosyal bilgiler değerlerinin yer aldığı cümle ve ifadeler tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular içerik analizi yöntemi ile çözümlendirilmiş, verilere yönelik yüzde ve frekans tabloları oluşturulmuştur.

Araştırmanın bulgularına göre SBÖP’da yer alan değerlerin tüm romanlarda bulunma oranına bakıldığında en çok sırasıyla; vatanseverlik, sorumluluk, duyarlılık, duyarlılık, bağımsızlık, saygı, sevgi, dayanışma, özgürlük, çalışkanlık, yardımseverlik, dürüstlük, estetik, adalet, bilimsellik, eşitlik, aile birliğine önem verme, barış ve tasarruf değerleri ele alınmıştır. Romanlarda tasarruf, barış, bilimsellik ve estetik değerlerine daha az yer verilmiştir. Değerlere en fazla vurgu yapan romanlar sırasıyla; Şu Çılgın Türkler, Kalpaklılar, Küçük Ağa, Esir Şehrin İnsanları, Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın Birinci Cildi, Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın İkinci Cildi, Halas, Sahnenin Dışındakiler, Üç İstanbul, Ateşten Gömlek ve Yaban romanlarıdır. Ancak romanların sayfa sayıları ile atıfta bulunduğu değerlerin oranına baktığımızda sıralama şu şekilde olmaktadır: Şu Çılgın Türkler, Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın ikinci cildi, Kalpaklılar, Küçük Ağa, Halas, Esir Şehrin İnsanları, Ateşten Gömlek, Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın birinci cildi, Sahnenin Dışındakiler, Yaban ve Üç İstanbul.

Romanlarda en sık tekrarlanan ve en az tekrarlanan değerlere bakıldığında; “Ateşten Gömlek” romanında en sık tekrarlanan değer vatanseverlik değeri, romanda en az tekrarlanan değer bilimsellik ve tasarruf değerleridir. “Halas” adlı romanda en sık vurgulanan değer vatanseverlik iken; romanda tasarruf değerine değinilmediği görülmüştür. “Yaban” romanında en çok vatanseverlik değerine vurgu yapılırken; barış, bilimsellik ve tasarruf değerlerine yönelik örneklerle rastlanılmamıştır. “Üç İstanbul” romanında en sık tekrarlanan değer sevgi olmuştur, barış değerine ise bu romanda atıfta bulunulmadığı görülmüştür. “Esir Şehrin İnsanları” romanında en çok vurgulanan vatanseverlik değeri iken; en az vurgu yapılan değer barış olduğu görülmüştür. “Kalpaklılar” adlı romanda sık

tekrarlanan değer vatanseverlik olurken; tasarruf değerine değinilmemiştir. “Küçük Ağa” romanında en çok vurgulanan değer vatanseverlik değeri olmuştur; tasarruf değerine yer verilmediği gözlemlenmiştir. “Sahnenin Dışındakiler” romanında en sık tekrarlanan değer sevgi değeri iken; tasarruf değerine vurgu yapılmamıştır. “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın Birinci Cildi”nde en çok vatanseverlik değeri vurgulanırken; romanda en az vurgulanan değer ise ile barış olmuştur. “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı’nın İkinci Cildi”nde vatanseverlik en çok tekrarlanan değer olurken; en az tekrarlanan değer ise barış değeridir. “Şu Çılgın Türkler” adlı romanda en çok vatanseverlik değeri tekrarlanırken; aile birliğine önem verme değeri en az tekrarlanan değer olmuştur.

Alanyazın tarandığında; tarihi romanların eğitimde kullanımına ilişkin birçok örneğe rastlanılmıştır. Köç, Demirkaya ve Ünal (2020), yaptığı araştırmalarında Mehmet Akif’i ve Safahat’ı sosyal bilgiler dersi değer eğitimi açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırma verilerinin sonucunda Safahat adlı eserde yer verilen değerler adalet, aile birliğine önem verme, bilimsellik, çalışkanlık, duyarlılık, estetik, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olarak dokuz tema altında toplanılmıştır. MEB (2018) adalet, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerini “kök” değerler” olarak tanımlanmıştır. Bu sebeple Sosyal Bilgiler dersinde ve diğer derslerde örnek bir kişilik olarak Mehmet Akif’e yer verilmesi ve örnek eser olarak Safahat’ın kullanılması önerilmektedir. Köç, Demirkaya ve Ünal’ın (2020) elde ettiği sonuçlar ile bu araştırmadan elde edilen sonuçlar karşılaştırıldığında, benzer sonuçlara ulaşıldığı, bu araştırmada her romanda ortak olarak vurgulanan adalet, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin Köç, Demirkaya ve Ünal’ın (2020) araştırmasında da en sık vurgulanan değerleri arasında yer aldığı görülmüştür.

Kandemir ve Torun’un(2020) yaptığı araştırmanın amacı SBÖP’da yer alan değerlerin İstiklal Marşı’nda yer alma durumunu ve bu değerlerin kıtalarına, satırlarına göre dağılımını incelemektir. Araştırmanın sonucunda SBÖP’da yer alan değerlerden dokuz tanesine İstiklal Marşı’nda yer verildiği görülmüştür. SBÖP’da yer alan ve İstiklal Marşı’nda bulunan bu değerler bağımsızlık, sorumluluk, adalet, duyarlılık, dayanışma, saygı, özgürlük, sevgi ve vatanseverlik değerleridir. Kandemir ve Torun’un(2020) araştırmasında İstiklal Marşı’nda tespit edilen değerler bakımından bu çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir. İstiklal Marşı’nda Tasarruf değerine yer verilmemesi Halas, Yaban, Kalpkalılar, Sahnenin Dışındakiler, Küçük Ağa romanlarının bulgularıyla benzerlik

göstermektedir. İstiklal Marşı'nda bilimsellik değerine yer verilmemesi Yaban romanının bulgularıyla benzerlik göstermektedir. İstiklal Marşı'nda barış değerine yer verilmemesi Yaban ve Üç İstanbul romanlarının bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Ancak, bu araştırmanın örneklemindeki tüm romanlarda aile birliğine önem verme, çalışkanlık, yardımseverlik, dürüstlük, eşitlik, estetik değerlerine yer verilmesi, Kandemir ve Torun'un(2020) yaptığı araştırmadan farklılık göstermektedir.

Yıldız ve Çolak'ın (2020), yaptığı amacı, Yenisey Yazıtları'ndaki değerler unsurlarının belirlenip, bu unsurların SBÖP'da yer verilen değerlerle örtüşme durumunu ortaya çıkarmak olan bu çalışmalarında; "Eski Türk Yazıtları" ve "Sibiry'a'da Türk İzleri: Yenisey Yazıtları" adlı eserler incelenmiştir. Araştırmada Yenisey Yazıtlarında SBÖP'da yer alan değerlerden on tanesine yer verildiği sonucuna ulaşılmışlardır. Yazıtlarda adalet, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine yer verilirken; bağımsızlık, barış, bilimsellik, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük ve tasarruf değerlerine rastlanılmamıştır. Araştırmanın sonucunda Yenisey Yazıtlarında, SBÖP'da yer alan değerlerden on tanesine değinildiği için Sosyal Bilgiler dersinde Kültürel Miras gibi konularda ve değer eğitiminde bu yazıtlardan yararlanılması önerilmiştir. Yıldız ve Çolak'ın (2020) yaptığı bu araştırmanın sonucunda adalet, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine yer verilmesi bu araştırmada bütün romanlarda bu değerlere yer verilmesi bakımından benzerlik göstermektedir. Yenisey Yazıtlarında Tasarruf değerine yer verilmemesi Halas, Yaban, Kalpkalılar, Sahnenin Dışındakiler, Küçük Ağa romanlarının bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Yenisey Yazıtlarında bilimsellik değerine yer verilmemesi Yaban romanının bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Yenisey Yazıtlarında barış değerine yer verilmemesi Yaban ve Üç İstanbul romanlarının bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Fakat bütün romanlarda bağımsızlık, dürüstlük, estetik, eşitlik ve özgürlük değerlerine yer verilmiş olması; Çolak'ın (2020) yaptığı araştırmayla farklılık göstermektedir.

Özpek (2020), araştırmasında araştırmada, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ve SBÖP'da yer alan kültürel miras, tarih konularının öğretimi, ve değerler eğitimi bağlamında tarihi romanların önemini ortaya koymak amaçlanmıştır. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinin "Tarihe Yolculuk" ünitesi ile bağdaşan Bozkurtların Ölümü, Bozkurtlar Diriliyor ve Ak Topraklar romanları; 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan "Türk

Tarihinde Yolculuk” ünitesi ile ilişkili olan Deli Kurt romanı incelenmiştir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders programında yer alan “ Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!” ve “Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar” ünitelerinde bulunan konularla ilişkili olan Ateşten Gömlek ve Vurun Kahpeye romanları incelenmiştir. Araştırmanın bulguları sonucunda Sosyal Bilgiler dersinde verilmek istenen kültürel miras aktarımı ve değer öğretimi amacıyla belirlenen eserlerde mevcut olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Sosyal Bilgiler 6 ve 7. Sınıflar ile 8. sınıfların Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerindeki tarih konularında, tarihi romanlardan faydalanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu kitaplar tarih bilincine erişmiş, vatanseverlik ve bağımsızlık kavramlarını benimsemiş bireylerin konusunda yararlı olabileceği görüşü savunulmuştur. Özpek’in (2020) araştırmasının örnekleminde olan Ateşten Gömlek romanı bu araştırmanın da örnekleminde yer almaktadır. Ayrıca bu araştırmanın romanlarının da Sosyal Bilgiler ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerindeki tarih konularında faydalanabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Eryılmaz ve Çengelci Köse’nin (2018) yaptığı Küçük Prens adlı kitapta yer alan değerleri SBÖP bağlamında belirleme amacı olan araştırmanın sonucunda, adil olma, arkadaşlık, bilimsellik, cesaret, çalışkanlık, duyarlılık, estetik, dürüstlük, hazcılık, düzenli/temiz olma, saygı, sevgi, sorumluluk, güç, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri tespit edilmiştir. Cesaret, arkadaşlık, düzenli/temiz olma, güç ve hazcılık teması dışında değerler 2017 SBÖP’da yer almaktadır. Araştırmanın sonucunda Küçük Prens öyküsünden Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi için yararlanılabileceği vurgulanmıştır. Eryılmaz ve Çengelci Köse’nin (2018) araştırmasında Küçük Prens öyküsünde adalet, bilimsellik, çalışkanlık, estetik, duyarlılık, dürüstlük, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin tespit edilmesi bakımından bu araştırma ile benzerlik göstermektedir. Ancak araştırmanın sınırlılığı bakımından SBÖP’da mevcut olmayan değerler araştırmanın örneklemindeki romanlarda incelenmemiştir. Küçük Prens öyküsünün Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitimi kapsamında materyal olarak kullanılabileceği sonucu ile bu araştırmanın örneklemindeki romanlardan da sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminde yararlanılabileceği sonucuyla benzerlik göstermektedir.

Aktan ve Kılıç’ın (2015) yaptığı çalışmada, MEB’in ilköğretim okulları için tavsiye ettiği “100 Temel Eser” listesinden seçilmiş 12 yerli ve 9 yabancı yazarlı kitaplarda yer alan değerlerin SBÖP’ta yer alan değerlerle uyumlu olup olmadığı ortaya çıkarmak

amaçlanmıştır. Bu 21 tane romanda yer verilen değerler tespit edilmiştir. Araştırmanın analizinde yabancı ve yerli yazarlı kitaplarda SBÖP’da yer alan değerlerden, estetik, saygı, sevgi, özgürlük ve yardımseverlik değerlerinin sıklıkla yer verildiği; bağımsızlık, barış bilimsellik, hoşgörü ve sağlıklı olmaya önem verme kitaplarda en az yer verilen değerler olduğu saptanmıştır. Ayrıca kitaplarda çıkarılan değerlerde SBÖP’da yer alan misafirperverlik, estetik, temizlik, bağımsızlık ve sağlıklı olmaya önem verme değerlerini destekleyen bir değer olmamıştır. Bu kitaplarda diğer değerler tarafından desteklenmeyen ve az yer alan değerlere, yer veren kitapların da incelenmesi önerilmiştir. Aktan ve Kılıç’ın (2015) araştırmasının sonucunda sıklıkla yer verilen değerlerin bu çalışmada da sıklıkla kullanılması konusunda benzerlik göstermektedir. Ancak ek olarak vatanseverlik, sorumluluk, duyarlılık, saygı, sevgi ve dayanışma değerlerinin de araştırmanın örneklemindeki romanlarda sıklıkla yer alması Aktan ve Kılıç’ın (2015) yaptığı çalışmayla farklılık göstermektedir. Aktan ve Kılıç’ın (2015) yaptığı araştırmanın evreni MEB’in ilköğretim okulları için tavsiye ettiği “100 Temel Eser”; örneklemini ise MEB’in ilköğretim okulları için tavsiye ettiği “100 Temel Eser” listesinden seçilmiş 12 yerli ve 9 yabancı yazarlı kitaplardır. Bu kitaplarda vurgulanmayan değerlere, yer veren kitapların incelenilmesinin önerilmesi; bu çalışmanın önerileriyle benzerlik göstermektedir.

Tindall (1996), araştırmanın sonucunda derslerde edebi ürünleri kullanan sınıftaki öğrencilerin etkili öğrenme gerçekleştirdiklerini, başarılarının olumlu yönde arttığı görülmüştür. Friend (1995), araştırmasında edebiyat temelli bir eğitimin öğrencilerin okuma ve anlama becerileri üzerindeki etkiyi incelemiştir. Edebi ürünlerin kullanıldığı edebiyat temelli bir öğretim programının öğrencilerin okuma, okuduğunu anlama ve dil becerilerinin olumlu yönde geliştiği sonucuna ulaşmıştır. Davis ve Palmer (1992), araştırmalarında derslerde edebi ürünlerin kullanımının öğrencilerin öğrenme sürecine katkı sağladığını ve dersin öğrencilerde olumlu bir etki bıraktığını belirtmişlerdir. Tindal (1996), Friend (1995), Davis ve Palmer’in (1992) araştırmaları ile Mikulics (1998), değerler eğitiminde kullanılan materyallerin etkililiğini araştırmasının; Husu ve Tirri (2007), öğretmenlerin değerlerini belirlediği araştırmasının; Prencip (2001) ise değer eğitimine yönelik öğrencilerin görüşlerine değinen araştırmasının sonuçları, bu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Araştırma sonuçlarından hareketle aşağıdaki öneriler yapılabilir:

“Birey ve Toplum” öğrenme alanında 7. Sınıflarda kazandırılması öngörülen “özgürlük” ve “sorumluluk” değerlerinin öğretiminde bu değerlere vurgu yapan “Esir Şehrin İnsanları”, “Üç İstanbul” ve “Küçük Ağa” adlı romanlar kullanılabilir. Bu öğrenme alanındaki 6. Sınıflara kazandırılmak istenen “dayanışma” ve “yardımseverlik” değerlerinin kazandırılmasında “Ateşten Gömlek” adlı romanlar okutulabilir. “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 5. Sınıflarda yer alan “bilimsellik”, “aile birliğine önem verme” ve “sorumluluk” değerleri için “Üç İstanbul” romanından yararlanılabilir.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanında 7. Sınıflara kazandırılmak istenen “duyarlılık” ve “estetik” değerleri için “Yaban” ve “Üç İstanbul” romanları kullanılabilir.

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanının 4, 5 ve 6. Sınıflarda kazandırılması öngörülen “duyarlılık” ve “vatanseverlik” değerlerinin incelenen romanlarda ortak olarak verildiği görülmüştür. Bu öğrenme alanında araştırmada geçen romanların hepsinden yararlanılabilir.

“Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 7. Sınıflarda yer verilen “bilimsellik” ve “özgürlük” değerleri için özellikle “Üç İstanbul” ve “Sahnenin Dışındakiler” adlı romanlar kullanılabilir.

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanının 4. sınıf öğrencileri için verilmesi öngörülen “sorumluluk” ve “tasarruf” değerlerinin kazanımı için “Esir Şehrin İnsanları” romanı kullanılabilir. Yine bu öğrenme alanında 6. Sınıflara kazandırılmak istenen “vatanseverlik”, “duyarlılık” ve “sorumluluk” değeri için özellikle “Şu Çılgın Türkler” romanından en çok vurgulanan değer olmasından dolayı yararlanılabilir. 7. Sınıflar için “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanındaki “dayanışma”, “dürüstlük”, “çalışkanlık” değerlerinin kazanımı için “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” adlı romandan faydalanılabilir.

6. sınıflar için “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanındaki “eşitlik” değeri için “Esir Şehrin İnsanları” adlı romandan yararlanılabilir.

“Küresel Bağlantılar” öğrenme alanının 7.sınıflarda yer verilen “barış” değerinin kazanımı için “Şu Çılgın Türkler” ve “saygı” değerlerinin kazanımı için araştırmanın bütün romanları kullanılabilir.

Öğretmenler romanların önceden belirlenmiş değerlere ilişkin kısımları öğrencilere okutulabilir veya okunabilir. Okunan roman ile ilgili çalışma kağıdı hazırlanabilir.

Romandaki karakterlere sorular sorma etkinliği yapılabilir. Romandaki olay örgüsünün bir kısmını öğrencilerin hayaline bırakarak yazdırılabilir. Öğretmen tarafından okunması söz konusu olduğunda kısa aralar verilip öğrencilere sorular sorulabilir veya öğrencilerin yorum yapması beklenebilir. Romandaki bir olay örgüsünü öğrencilerden yaratıcı drama tekniğiyle sunması istenebilir. Sözcüklerin ve bilakis değeri ne anlama geldiğini sorarak sözcüklerin metine ilişkin anlamlarını ölçmeleri beklenebilir. Araştırmanın örneklemini olan romanlar, yeni çalışmalarda deneysel olarak uygulanıp, öğrenciler üzerindeki etkisi doğrultusunda hangi romanın daha başarılı olduğ u araştırılabilir. Kısacası romanın sadece okutulup geçilmemesi gerekmektedir. Okuma sonrası etkinlikler yaparak değeriye yönelik kısımların kalıcılığı sağlanırken; bu değeriye davranışa dönüştürölmesi kolaylaştırılmalıdır.

Araştırmada incelenen romanların değeri eğitime katkı sağlayacağı söylenebilir. Romanlardaki istendik ve istenmedik davranışlar roman karakterleri aracılığı ile öğrencilere fark ettirilebilir. Yalnızca öğrencilerin değeri eğitimcilerin ve yöneticilerin de bakış açılarını olumlu olarak etkileyebilir.

Bu araştırma, yalnızca Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yapılmıştır. Bu araştırmanın sosyal bilgiler ve diğeri alanlarda yeni ve farklı çalışmalara örnek teşkil etmesi temennisi ile...

5. KAYNAKLAR

Adıvar, H. E. (1922). *Ateşten Gömlek*.

Adıvar, H. E. (1926). *Vurun Kahpeye*.

Adıvar, H. E. (1928). *Türk'ün Ateşle İmtihanı*.

Adıvar, H. E. (2019). *Ateşten Gömlek* (47. Baskı). İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akbaş, O. (2014). Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi. B. Tay ve A. Öcal (Editörler), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (343-370). (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Akdağ, H. (2008). *İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen ve Öğrenci Açısından Uygulama Dönütleri (Konya İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akol, O. K. (1968). *Kurtuluş Savaşı 'nda Bir Çocuk*.

Aladağ S. (2015). Sosyal Bilgilerde Demokrasi Eğitimi ve Etkili Vatandaş Yetiştirme Açısından Değerler Eğitimi. Gündüz M. (Editör), *Değerler Eğitimi* içinde. (1. Baskı). Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Aladağ, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara.

Aladağ, S. (2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Bilişsel Düzeyde Kazanmalarına Etkisi. *TSA*, 16 (1), 123-146.

Apaydın, T. (1974). *Toz Duman İçinde*.

Apaydın, T. (1976). *Vatan Dediler*.

Arıç, A. S. (2019). Milli Mücadele Dönemi Anadolu Mitinglerinde Türk Kadını. 19 Mayıs'ın 100. Yıl Dönümünde Atatürk ve Türk İstiklali Uluslararası Sempozyumu. Ankara Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Arit, F. (1961). *Hep Bu Topraklar İçin*.

Arit, F. (1962). *Küçük Fedailer*.

Arseven, A. D. (2001). *Alan Araştırma Yöntemleri (İlkeler, Teknikler, Örnekler)*. (1. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.

- Atatürk (2018) *Nutuk'un 1938 Baskısının Tıpkıbasımı*. (6. Basım). İleri Yayınları: İstanbul.
- Atay, F. R. (1969). *Çankaya*.
- Aybars, E. (1991). Atatürk ve Devrim E Bakış. *Atatürk Yolu Dergisi* 2.
- Aybars, E. (1992). Atatürk ve İnkılapçılık. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1 (2).
- Aydemir, Ş. S. (1965). *Tek Adam*.
- Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatı*. Anı Yayıncılık.
- Bayburt, B. & Duman, D. (2020). Değerler Eğitimi Açısından Milli Mücadele'yi Anlatmanın ve Aktarmanın Önemi. *Belgi Dergisi*, 2 (19): 1704-1719.
- Beldağ, A. (2012). *İlköğretim Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerlerin Kazanılma Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Erzurum İli Örneği)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Beldağ, A. ve Aktaş, E. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Eser Kullanımı: Nitel Bir Çalışma. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2) , 953-981 .
- Belen, F. (1973). *Türk Kurtuluş Savaşı*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Benice, E. İ. (1964). *Adsuz Şehit*.
- Bilgili, A. S. (2015). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler. Bilgili, A. S. (Editör), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde. (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Buğra, T. (1964). *Küçük Ağa*.
- Buğra, T. (1966). *Küçük Ağa Ankara'da*.
- Buğra, T. (2020). *Küçük Ağa*. (38. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulut S. (2011). *Atasözlerinin Değerler Eğitimindeki Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Trabzon.
- Büyükkarkin, B. (1969). *Bozkırda Sabah*.
- Büyükkarkin, B. (2013). *Bozkırda Sabah Kurtuluş Savaşımızın Romanı*.
- Büyükköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel F. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (12. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ceran D. (2015). Çocuklara Rol Model Olması Bakımından Milli Mücadele Kahramanları ve Edebi Eserlere Yansıması: Kurtuluşun Kahramanları Kitap Dizisi Örneği. *Tarih Okulu Dergisi*, 8 (24): 154.

- Coşkun, Z. (1975). *Haçın*.
- Çağlar, A. (2005). Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar 2*. (Ed. Sevinç). İstanbul. Morpa Kültür Yayınları.
- Çelikkaya, T. (2016). Sosyal bilgiler programındaki değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değer öncelikleri ve gerekçelerine ilişkin görüşleri. *In The 2nd International Conference On The Changing World And Social Research (ICWSR'2016)* October (Vol. 14, No. 16, p. 2016).
- Çencen, N. (2010). *Atatürkçülük Dersinde Tarih Öğretmenlerinin "Edebi Ürün" Kullanımına İlişkin Görüşleri*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara.
- Çengelci, T., & Eryılmaz, Ö. (2018). Sosyal Bilgilerde Edebi Ürünler ve Değerler Eğitimi: Küçük Prens Örneği. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 65-79.
- Çeri, B. (2000). Cumhuriyet Romanında Osmanlı Tarihinin Kurgulanışı, *Tarih ve Toplum*, 198(1), 19-27.
- Çifçi, T. (2011). *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi romanların kullanımının öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Davis III, J. C., & Palmer, J. (1992). Strategy for using children's literature to extend the social studies curriculum. *Social Studies*, 83(3), 125-128.
- Deveci, H., & Dal, S. (2008). Primary School Teachers' Opinions on the Efficacy of Social Studies Program in Value Gain. *Humanity & Social Sciences Journal*, 3(1), 1-11.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlâki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dilmaç, B. (2012). *İnsanca Değerler Eğitimi* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dinamo, H. İ. (1966). *Kutsal İsyan*.
- Dinamo, H. İ. (1968). *Ateş Yılları*.
- Dinamo, H. İ. (1973). *Öksüz Musa*.
- Doğan, H. (1997). *Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı*. Ankara: Önder Matbaacılık.
- Doğanay, A. (2003). Sosyal Bilgiler Öğretimi. C. Öztürk, & D. Dilek (Editörler) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğanay, A. (2012). Değerler Eğitimi. C. Öztürk (Editör). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde. (255-286). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Ercan, İ. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarında Ulusal ve Evrensel Değerler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Ercan, Y. (1981). Kurtuluş Savaşı, Savaşta Atatürk, Savaşın Sonuçları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 14 (25).
- Erden, M. (1993). *Sosyal Bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Erden, M. (tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Erikan, C. (2008). *Kurtuluş savaşı tarihi*. İleri Yayınları.
- Eser, F. (2013). Değerler Eğitimi Üzerine. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 14(166), 12-22.
- Feyzioğlu, T. (1986). Millî Kurtuluş Önderi Atatürk ve Milletlerarası Etkisi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 3: 13-48
- Fidan, N., & Erden, M. (2001). *Eğitime Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Friend, A. C. (1995). *The effect of a literature-based approach on the reading attitudes of male students in the third and fifth grades*. Kansas: Mid-Western Educational Research Association Publication.
- Genç, S. Z. (2017). *Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gömleksiz, M. N. & Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-132.
- Gündüz, A. (1927). *Dikmen Yıldızı*.
- Gündüz, A. (1930). *Yaldız*.
- Güntekin, R. N. (1928). *Yeşil Gece*.
- Güven, A. Z. (2014). Gülistan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 9(6).
- Hökeleli, H. (2010). Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış (Eğitim- Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi)*, 6(18), 4-9.
- Husu, J. & Tirri, K. (2007). Developing Whole School Pedagogical Values-A Case of Going through the Ethos of Good Schooling. *Teaching and Teacher Education*, 23, 390-401.
- İlhan, A. (1963). *Kurtlar Sofrası*.
- İlhan, A. (1974). *Sirtlan Payı*.
- İlhan, A. (2002). *Allah'ın Süngüleri: Reis Paşa*.

- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Johannessen, L. R. (2003). Making history come alive with the nonfiction literature of the vietnam war. *Social Studies*, 94(4), 171-179.
- Kan, Ç. (2010). ABD ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 664-672.
- Kandemir, K., & Torun, E. (2020). İstiklal Marşı’nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2), 267-284.
- Karaca, S. (2017). *Ortaokullarda Görev Yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Çorum İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi, Amasya.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1928). *Sodom ve Gomore*.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1932). *Yaban*
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1934). *Ankara*.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2020). *Yaban* (90 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (27 b.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karatay, H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı. *Electronic Turkish Studies*, 6(1).
- Karay, R. H. (1939). *Çete*.
- Kaya, İ. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Beden Dili Hareketlerinin Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı, İstanbul.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, Y. (2016). Değer Eğitimi Yaklaşımları. Köylü, M. (Editör), *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi* içinde. Ankara: Nobel Yayınları.
- Keskin, Y. (2016). Değerlere Genel Bir Bakış Açısı: Tanımı, Özellikleri, İşlevi ve Sınıflandırılması. M. Köylü (Editör). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi* içinde. Ankara: Nobel Yayınları.

- Kılıç, A. & Aktan, O. (2015). İlköğretim Okulları İçin Tavsiye Edilen 100 Temel Eserde Vurgulanan Değerler. *Ilkogretim Online*, 14(1).
- Kılıçoğlu, G. (2012). Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi. M. Safran (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Kocagöz, S. (1962). *Kalpaklılar*.
- Kocagöz, S. (1963). *Doludizgin*.
- Kocagöz, S. (2018). *Kalpaklılar*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Köç, A., Demirkaya ve Ünal (2020). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif ve Safahat. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 98-118.
- Kuntay, M. C. (1938). *Üç İstanbul*.
- Kuntay, M. C. (2020). *Üç İstanbul* (11. Baskı). İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- Kurtdede Fidan, N. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(3), 361-388.
- Kuş, D. (2009). *İlköğretim Programlarının, Örtük Programın ve Okul Dışı Etmenlerin Değerleri Kazandırma Etkililiğinin 8. Sınıf İlköğretim Öğrencilerinin ve Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kuşdil, M., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Levend, A. S. (1928). *Acılar*.
- Livaneli, Z. (2013). *Arkadaşıma Veda*.
- MEB. (2005). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara.
- MEB. (2015). *Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Programı*. Ankara.
- MEB. (2017). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara.
- Merdanoğlu, H. (2006). *Ulusal Kurtuluş Süreci ve Kuvayı Milliye*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Mısırlı, Z. (1963). *İstiklal Madalyası*.
- Mikulics, M. P. (1998). *A systematic Classification of Approaches in Values/Ethics/Moral/Character Education*. (United States International University). ProQuest Dissertations and Thesis, AAT 9904085.
- Miles, M. B. (1994). *Qualitative Data Analysis : An Expanded Sourcebook*. (2 b.). Calif: SAGE Publications.

- Morkaya, B. C. (1931). *İzmir'in Romanı*.
- Muharipgaziler (tarih yok). *Kurtuluş savaşı*. Haziran 19, 2022 tarihinde Muharipgaziler: <http://muharipgaziler.org.tr> adresinden alındı
- Mutluay, R. (1977). *100 Soruda Edebiyat Bilgileri*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Nas, R. (2004). *Çocuk Edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Ohri, İ. (1971). *Aşktan da Yüce*.
- Oral, M. (2018). Türk Kurtuluş Savaşı'nın Tarihsel Konumu. *Tarih ve Günce*, 1 (2) , 3-16
- Otluoğlu, R. (2001). *İlköğretim okulu 5. sınıf sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özakman, T. (2005). *Şu Çılgın Türkler* (252. Baskı). İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Özdeş, O. (1960). *Dağ Başını Duman Almış*.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217–239.
- Özgüven, İ. E. (1999). *Psikolojik Testler* (3. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Özpek, M. (2020). *Tarihî romanların sosyal bilgiler ile Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretiminde kullanılması üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. C. Öztürk (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. O. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Palmer, J. &. (2002). Integrating children's literature and song into the social studies. *Social Studies*, 93(2), 73-78.
- Pehlivan, H. (2006). *Eğitimde Temel Kavramlar*. Ankara: Asil Yayınevi.
- Prencipe, A. (2001). *Children's Reasoning about the Teaching of Values*. (Yüksek lisans tezi, University of Toronto). ProQuest Dissertations and Thesis, AAT MQ58877.
- Rainey, T. R. (1999). *Perceptions from a Select Sample of Rural, East-Central Illinois, High School Social Studies Teachers on Their Role as Value Educator*. (Doktora tezi, University of Illinois). ProQuest Dissertations and Thesis, AAT 9953117.
- Rauf, M. (1930). *Halas*.
- Rauf, M. (2020). *Halas*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Rokeach, M. (1973). *The Nature Of Human Values*. New York: NY: Free Press.
- Safa, P. (1924). *Sürgünlerin Gölgesinde*. Orhaniye Matbaası.
- Safa, P. (1939). *Biz İnsanlar*,.
- Safran, M. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. B. Tay, ve A. Öcal (Editör) , *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Sarıcan, E. (2006). *1998 İle 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Vatandaşlık Değerleri Açısından Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Schwartz, S. & Bilsky (1987). Toward A Universal Psychological Structure of Human Values. *Journal of ftnonality and Social Psychology*, 53(3), 550-562.
- Selçuk, İ. (1976). *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*.
- Selçuk, İ. (2009a). *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* (15. Basım, Cilt 1). İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
- Selçuk, İ. (2009b). *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* (15. Basım, Cilt 2). İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
- Sever, S. (1998). Demokratik Kültür Edinimi Sürecinde Dil ve Edebiyat Öğretimi. *Yaşadıkça Eğitim*(56), 4-5.
- Sills-Briegel, T. (2000). Using literature to explore social issues. *The Social Studies*, 91(3), 116-119.
- Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Su, M. K. (1937). *Dinmez Ağrı*.
- Sucu, A. Ö. (2012) *Mesnevilerin Edebiyat Eğitimde Değer Aktarım Aracı Olarak Kullanılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.
- Şahin K, H. (2010). *İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Dersini Yürüten 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılmasına İlişkin Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara.
- Şimşek, A. (2006). Tarihsel Romanın Eğitimsel İşlevi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*(35), 65-80.
- Şirin, M. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tahir, K. (1956). *Esir Şehrin İnsanları*.
- Tahir, K. (1962). *Eski Şehrin Mahpusu*.

- Tahir, K. (1965). *Yorgun Savaşçı*.
- Tahir, K. (1971). *Yol Ayrımı*.
- Tahir, K. (2019). *Esir Şehrin İnsanları*. (27. Basım). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahiroğlu, M. & Çetin H. (2015). Değerler Öğretiminde Kullanılan Yöntemler. M. Gündüz (Editör). *Değerler Eğitimi* içinde. Ankara: Maya Akademi.
- Talu, E. E. (1925). *Kan ve İmam*.
- Tanpınar, A. H. (1973). *Sahnenin Dışındakiler*.
- Tanpınar, A. H. (2020). *Sahnenin Dışındakiler* (20. Basım). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tarus, İ. (1957). *Var Olmak*.
- Tarus, İ. (1962). *Hükümet Meydanı*.
- Tarus, İ. (1966). *Vatan Tutkusu*.
- TDK (2022). *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. Haziran 15, 2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK (2022). *Türk Dil Kurumu*. <http://www.tdk.gov.tr> adresinden alındı.
- Temizel, G. (2012). *Sanat Eğitimi Alan Öğrencilerin Sanat ve Estetik Tutumlarına Görsel Kültürün Etkisi*. Konya: Palet Yayınları.
- Tepecik, B. (2008). *Sosyal Bilgiler Dersinde Sorumluluk Değerinin Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Tindall, L. C. (1996). *A comparison of teaching social studies using a traditional textbook approach versus using a literature based approach*. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 401 198).
- Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi hakkındaki görüşleri*. (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Tonga, D. (2013). *8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Bilinci Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Toy, E. (1968). *Toprak Acıkınca*.
- Turan, Ş. (1981). Atatürk'te Yurt ve Ulus Kavramları, Ulusçuluk, Bağımsızlık, Özgürlük. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 14 (25).
- Turan, Ş. (1989). Türkiye Cumhuriyeti: Yeni Devlet Temeli ve Nitelikleri. *Atatürk Yolu Dergisi* 1.
- Ulusoy, K. & Dilmaç B. (2015). *Değerler Eğitimi* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Ustaoglu Çelik, A. (2017). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Atatürk'e Ait Sözlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(41).
- Ülken, H. Z. (1942). *Posta Yolu*.
- Veugelers, W. a. (2003). Moral Task of the Teacher According to Students, Parents and Teachers. *Educational Research and Evaluation*, 9(1), 75-91.
- Weber, R. P. (1989). *Basic Content Analysis*. London: Sage.
- Yaman, E. (2016). *Değerler Eğitimi (Eğitimde Yeni Ufuklar)* (4. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaşar, Ş. & Çengelci (2009). Views of Students' Parents Regarding Values Education in Primary Education in Turkey. *International Conference on Primary Education*.
- Yel, S. & Aladağ (2012). Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. içinde Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Yeşiltarım Koyun, A. (2019). *Halide Edip Adıvar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarında kurtuluş savaşı ve tarih öğretiminde kullanılması*. yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Tarih. İzmir. .
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 1300-1337.
- Yıldırım, A. v. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, A. & Çolak (2020). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Değerler Kapsamında Yenisey Yazıtları'nın İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(40), 77-113.
- Yıldız, S. (2016). *Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Öğretim Programında Yer Alan Gözlem Becerisinin Kazandırılmasına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşleri (Tokat Merkez İlçe Örneği)*. . Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Tokat.
- Yüksel, S. (2005). Kohlberg ve Ahlak Eğitiminde Örtük Program: Yeni İlköğretim Programlarında Yer Alan Ahlaki Değerleri Kazandırma İçin Bir Açılım. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 329-338.
- Zengin, G. (2017). *Nizâmü'l-Mülk'ün Siyasetnâmesi'nde Değerler Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı, İstanbul.

6. EKLER

Ek 1. Örnek Roman Listesi

1. Halide Edib Adıvar(1922), Ateşten Gömlek
2. Peyami Safa(1924), Sürgünlerin Gölgesinde
3. Ercüment Ekrem Talu (1925), Kan ve İmam
4. Halide Edip Adıvar(1926), Vurun Kahpeye
5. Aka Gündüz(1927), Dikmen Yıldızı
6. Reşat Nuri Güntekin(1928), Yeşil Gece
7. Yakup Kadri Karaosmanoğlu(1928), Sodom ve Gomore
8. Agah Sırrı Levend(1928), Acılar
9. Halide Edip Adıvar(1928), Türk'ün Ateşle İmtihanı
10. Aka Gündüz(1930), Yıldız
11. Mehmed Rauf(1930), Halas
12. Burhan Cahit Morkaya(1931), İzmir'in Romanı
13. Yakup Kadri Karaosmanoğlu(1932), Yaban
14. Yakup Kadri Karaosmanoğlu(1934), Ankara
15. Mükerrrem Kamil Su(1937), Dinmez Ağrı
16. Mithat Cemal Kuntay(1938), Üç İstanbul
17. Refik Halit Karay(1939), Çete
18. Peyami Safa(1939), Biz İnsanlar
19. Hilmi Ziya Ülken(1942), Posta Yolu

20. Kemal Tahir Demir(1956), Esir Şehrin İnsanları
21. İlhan Tarus (1957), Var Olmak
22. Oğuz Özdeş (1960), Dağ Başını Duman Almış
23. Fikret Arıt(1961), Hep Bu Topraklar İçin
24. Fikret Arıt(1962), Küçük Fedailer
25. Kemal Tahir Demir(1962), Eski Şehrin Mahpusu
26. İlhan Tarus (1962), Hükümet Meydanı
27. Samim Kocagöz(1962), Kalpaklılar
28. Atilla İlhan (1963), Kurtlar Sofrası
29. Samim Kocagöz(1963), Doludizgin
30. Ziya Mısırlı(1963), İstiklal Madalyası
31. Etem İzzet Benice(1964), Adsuz Şehit
32. Tarık Buğra(1964), Küçük Ağa
33. Kemal Tahir Demir (1965), Yorgun Savaşçı
34. Şevket Süreyya Aydemir(1965), Tek Adam
35. Tarık Buğra(1966), Küçük Ağa Ankara’da
36. Hasan İzzettin Dinamo(1966), Kutsal İsyan
37. İlhan Tarus (1966), Vatan Tutkusu
38. Osman Korkut Akol (1968), Kurtuluş Savaşı’nda Bir Çocuk
39. Hasan İzzettin Dinamo (1968), Ateş Yılları
40. Erol Toy(1968), Toprak Acıkınca

41. Bekir Büyükarkın (1969), Bozkırda Sabah
42. Falih Rıfkı Atay(1969), Çankaya
43. İskender Ohri(1971), Aşkdan da Yüce
44. Kemal Tahir(1971), Yol Ayrımı
45. Hasan İzzettin Dinamo(1973), Öksüz Musa
46. Ahmet Hamdi Tanpınar(1973), Sahnenin Dışındakiler
47. 47. Talip Apaydın(1974), Toz Duman İçinde
48. Atilla İlhan (1974), Sırtlan Payı
49. Zebercet Coşkun(1975), Haçın
50. Talip Apaydın(1976), Vatan Dediler
51. İlhan Selçuk (1976), Yüzbaşı Selahattin'in Romanı
52. Atilla İlhan (2002), Allah'ın Süngüleri: Reis Paşa
53. Turgut Özakman (2005), Şu Çılgın Türkler
54. Bekir Büyükarkın (2013), Bozkırda Sabah Kurtuluş Savaşımızın Romanı
55. Zülfü Livaneli(2013), Arkadaşıma Veda